

T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM YÖNETİMİ VE TEFTİŞİ ANABİLİM DALI

126390

İLKÖĞRETİM OKULLARINDA YÖNETİMİN DEMOKRATİKLİK DÜZEYİNİN KATILIM
ÖZGÜRLÜK VE ÖZERKLİK BOYUTLARI AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ
(Balıkesir İli Örneği)

126390

DOKTORA TEZİ

İsmail ZENCİRCİ

Danışman: Prof. Dr. İncayet PEHLİVAN AYDIN

Ankara-2003

YÖNETİM VE TEFTİŞİ ANABİLİM DALI
BALIKESİR İLİ ÖRNEĞİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Bu çalışma jürimiz tarafından, Eğitim Yönetimi Ve Teftişi Anabilim Dalı'nda
Doktora Tezi Çalışması Raporu Olarak Kabul Edilmiştir.

Başkan... Prof. Dr. Ali Balcı Ali Boelcu
Üye... Prof. Dr. Meral Uysal
Üye... Prof. Dr. İncayet Aydın
Üye... Prof. Dr. Nejla TURAL Nejla Tural
Üye... Prof. Dr. Servet ÖZDEMİR Servet ÖZDEMİR

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım

.18./06./2003

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Eğitim örgütlerinin ortamı, doğaları gereği demokratik olmak durumundadır. Aileden sonra demokrasinin en etkili öğrenilebileceği yer eğitim örgütünün temel üretim birimi olan okullar ve özellikle de ilköğretim okullarıdır. Bu bağlamda ilköğretim okullarının demokratik ilkelerle yönetilmesi büyük önem taşımaktadır.

Yönetici, okulundaki bireylerin özgürlüklerini ve özerkliklerini tanıdığı ve yönetime katılımlarını desteklediği oranda demokratik bir ortam yaratabilir. Bu çalışma, ilköğretim okullarında görevli yönetici, sınıf ve branş öğretmenlerinin yönetimin demokratiklik düzeyine ilişkin katılım, özgürlük ve özerklik boyutlarını nasıl değerlendirdiklerini belirleyerek, bu belirlemelere bağlı öneriler geliştirmeye ve ilköğretim okullarının demokratikleşme sürecine katkı getirmeye yönelik olarak gerçekleştirilmiştir.

Çalışmam sırasında akademik birikimleriyle bana örnek olan, yol gösteren ve çalışmamı sabırla destekleyen danışmanım Prof. Dr. İncayet Pehlivan Aydın'a, araştırmanın istatistiksel analizi konusunda uzmanlık görüşlerini benimle paylaşan ve yol gösteren Yrd. Doç. Dr. Şener Büyüköztürk'e, araştırmam boyunca yardımları ve desteği ile bana güç katan Araştırma görevlisi Bünyamin Yurdakul'a, çalışmamın çeşitli aşamalarında yardımlarını gördüğüm bölüm başkanım Prof.Dr. Nevin Saylan'a , Yrd.Doç. Dr. Ercan Kiraz'a, Yrd.Doç. Dr. Erol Asker'e ve Öğretim görevlisi Saadet Maltepe'ye, eleştirileriyle katkı sağlayan diğer hocalarıma, varlıklarıyla varoluşuma değer katan sonsuz özveriyle hep yanımda olan eşim Sabiha'ya, güzel anlarını yeterince paylaşamadığım halde sevgilerini hep hissettiğim çocuklarım Etkin ve Barış'a içtenlikle teşekkür ediyorum.

Ismail ZENCİRCİ

Temmuz 2003

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
TABLolar LİSTESİ.....	v
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
Problem.....	6
Problem Cümlesi.....	7
Alt Problemler.....	10
Önem.....	12
Varsayımlar.....	12
Sınırlılıklar.....	13
Tanımlar.....	
BÖLÜM II	15
İLGİLİ ALANYAZIN.....	15
Kuramsal Çerçeve.....	15
Kavramsal Yapı.....	
Eğitimde ve Toplumsal Bir Örgüt Olarak Okulda	27
Demokrasi.....	27
Eğitimde Demokrasi.....	33
Okulda Demokrasi.....	42
Yönetimde Demokrasi.....	51
İlgili Araştırmalar.....	51
Yurt İçinde Yapılmış Olan İlgili Araştırmalar.....	59
Yurt Dışında Yapılmış Olan İlgili Araştırmalar.....	

BÖLÜM III

YÖNTEM.....	74
Araştırma Modeli.....	74
Çalışma Evreni.....	75
Veri toplama Araçları.....	77
Demokratik Eğilimler Ölçeği	80
Yönetimin Demokratiklik Düzeyini Saptama Anketi.....	84
Verilerin Analizi ve Yorumlanması.....	94

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR.....	98
Kişisel Bilgilere İlişkin Bulgular Ve Yorumlar.....	98
Yönetici, Sınıf ve Branş Öğretmenlerinin Demokratik Eğilimlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi.....	102
Katılım Boyutu Açısından Yönetim Süreçlerinin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Bulgular Ve Yorumlar.....	109
Yönetici Görüşleri.....	109
Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri.....	117
Branş Öğretmenlerinin Görüşleri.....	123
Yönetici, Sınıf Öğretmenleri ve Branş Öğretmenlerinin Katılım Boyutu Açısından Yönetim Süreçlerinin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması.....	129
Özgürlük Boyutu Açısından Yönetim Süreçlerinin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	133
Yönetici Görüşleri.....	133
Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri.....	140
Branş Öğretmenlerinin Görüşleri.....	145
Yönetici, Sınıf Öğretmenleri ve Branş Öğretmenlerinin Özgürlük Boyutu Açısından Yönetim Süreçlerinin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması.....	152

	Sayfa
Özerklik Boyutu Açısından Yönetim Süreçlerinin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	156
Yönetici Görüşleri.....	156
Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri.....	162
Branş Öğretmenlerinin Görüşleri.....	169
Yönetici, Sınıf Öğretmenleri ve Branş Öğretmenlerinin Özerklik Boyutu Açısından Yönetim Süreçlerinin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması.....	174
BÖLÜM V	
SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	180
Sonuçlar.....	180
Kişisel Bilgilere İlişkin Sonuçlar.....	180
Demokratik Eğilimlere İlişkin Sonuçlar	181
Katılım Boyutu Açısından Yönetim Süreçlerinin Demokratiklik Düzeyine yönelik Sonuçlar.....	182
Özgürlük Boyutu Açısından Yönetim Süreçlerinin Demokratiklik Düzeyine yönelik Sonuçlar.....	184
Özerklik Boyutu Açısından Yönetim Süreçlerinin Demokratiklik Düzeyine Yönelik Sonuçlar.....	185
Öneriler.....	187
Araştırma Sonuçlarına Yönelik Öneriler.....	187
Yapılabilecek Araştırmalara Yönelik Öneriler.....	188
KAYNAKÇA	189
EKLER.....	203
Ek - 1 Çalışma Evrenine Yönelik Bilgiler.....	204
Ek - 2 Araştırma Anketi.....	206
Ek - 3 Balıkesir Valiliği Araştırma İzni Oluru.....	210
ÖZET.....	211
ABSTRACT.....	213

TABLolar LİSTESİ

Tablo No		Sayfa
1	Deneme Uygulamasının Yapıldığı Grubu Tanımlayıcı Bilgiler.....	79
2	Demokratik Eğilimler Ölçeğinin Deneme Uygulamasına Yönelik Faktör ve Madde Analizi Sonuçları.....	82
3	Demokratik Eğilimler Ölçeğinin Betimsel İstatistikleri.....	82
4	Demokratik Eğilimler Ölçeğinin İç Ölçüte Dayalı Geçerliliği.....	83
5	Katılım Alt Ölçeğinin Deneme Uygulamasına Yönelik Faktör ve Madde Analizi.....	85
6	Katılım Alt Ölçeğinin İç Ölçüte Dayalı Geçerliliği.....	87
7	Özgürlük Alt Testinin Deneme Uygulamasına Yönelik Faktör Analizi Sonuçları ve Madde Güvenilirlikleri.....	89
8	Özgürlük Alt Testinin İç Ölçüte Dayalı Güvenilirliği.....	90
9	Özerklik Alt Testinin Deneme Uygulamasına Yönelik Faktör ve Madde Analizi.....	92
10	Özerklik Alt Testinin İç Ölçüte Dayalı Güvenilirliği.....	93
11	Katılım Özgürlük ve Özerklik Boyutlarının Yorumlanmasında Kullanılan Puan Aralıkları.....	97
12	Araştırmaya Katılan İlköğretim Okullarında Görevli Yönetici, Sınıf Öğretmeni ve Branş Öğretmenlerini Tanımlayıcı Kişisel Bilgiler.....	98
13	Yönetici, Sınıf ve Branş Öğretmenlerinin Cinsiyetlerine ve Konusu Demokrasi Olan Herhangi Bir Eğitime Katılma Durumlarına Göre Demokratik Eğilim Ortalama Puanlarının Karşılaştırılması.....	103
14	Yöneticilerin Mesleki ve Yöneticilik Kıdemlerine, Sınıf ve Branş Öğretmenlerinin İse Mesleki Kıdemlerine Göre Demokratik Eğilimlerinin Ortalaması ve Standart Sapma Değerleri.....	105
15	Yöneticilerin Mesleki ve Yöneticilik Kıdemlerine, Sınıf ve Branş Öğretmenlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Demokratik Eğilimleri	107
16	Yönetici, Sınıf , Branş Öğretmenlerinin Demokratik Eğilimler Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların Ortalaması ve Standart Sapma Değerleri.....	108
17	Yönetici, Sınıf ve Branş Öğretmenlerinin Demokratik Eğilimlerinin Karşılaştırılması.....	109

Tablo No		Sayfa
18	Yöneticilerin Katılım Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine Yönelik Görüşleri (N=90).....	110
19	Yöneticilerin Demokratik Eğilimlerine, Cinsiyetlerine, Konusu Demokrasi Olan Herhangi Bir Eğitime Katılma Durumlarına Göre Katılım Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması.....	112
20	Yöneticilerin Mesleki Kıdemlerine Göre Katılım Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Ortalaması ve Standart Sapma Değerleri.....	114
21	Yöneticilerin Mesleki Kıdemlerine Göre Katılım Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması....	115
22	Yöneticilerin Yöneticilikteki Kıdemlerine Göre Katılım Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Ortalaması ve Standart Sapma Değerleri.....	116
23	Yöneticilerin Yöneticilikteki Kıdemlerine Göre Katılım Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması...	117
24	Sınıf Öğretmenlerinin Katılım Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine Yönelik Görüşleri (N=400).....	118
25	Sınıf Öğretmenlerinin Demokratik Eğilimlerine, Cinsiyetlerine, Konusu Demokrasi Olan Herhangi Bir Eğitime Katılma Durumlarına Göre Katılım Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması.....	120
26	Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Katılım Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Ortalaması ve Standart Sapma Değerleri.....	121
27	Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Katılım Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması.....	122
28	Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Katılım Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin LSD Anlamlılık Testi Sonuçları.....	123
29	Branş Öğretmenlerinin Katılım Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine Yönelik Görüşleri (N=347).....	124
30	Branş Öğretmenlerinin Demokratik Eğilimlerine, Cinsiyetlerine, Konusu Demokrasi Olan Herhangi Bir Eğitime Katılma Durumlarına Göre Katılım Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması.....	126

Tablo No		Sayfa
31	Branş Öğretmenlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Katılım Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Ortalaması ve Standart Sapma Değerleri.....	128
32	Branş Öğretmenlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Katılım Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması.....	129
33	Yönetici, Sınıf ve Branş Öğretmenlerinin Katılım Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Ortalaması ve Standart Sapma Değerleri.....	129
34	Yönetici, Sınıf ve Branş Öğretmenlerinin Katılım Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması..	130
35	Yönetici, Sınıf ve Branş Öğretmenlerinin Katılım Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin LSD Anlamlılık Testi Sonuçları	131
36	Yöneticilerin Özgürlük Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine Yönelik Görüşleri (N=90).....	133
37	Yöneticilerin Demokratik Eğilimlerine, Cinsiyetlerine, Konusu Demokrasi Olan Herhangi Bir Eğitime Katılma Durumlarına Göre Özgürlük Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması.....	134
38	Yöneticilerin Mesleki Kıdemlerine Göre Özgürlük Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Ortalaması ve Standart Sapma Değerleri.....	136
39	Yöneticilerin Mesleki Kıdemlerine Göre Özgürlük Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması..	137
40	Yöneticilerin Yöneticilikteki Kıdemlerine Göre Özgürlük Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Ortalaması ve Standart Sapma Değerleri.....	138
41	Yöneticilerin Yöneticilikteki Kıdemlerine Göre Özgürlük Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması.....	139
42	Sınıf Öğretmenlerinin Özgürlük Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine Yönelik Görüşleri (N=400).....	140
43	Sınıf Öğretmenlerinin Demokratik Eğilimlerine, Cinsiyetlerine, Konusu Demokrasi Olan Herhangi Bir Eğitime Katılma Durumlarına Göre Özgürlük Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması.....	142

Tablo No		Sayfa
44	Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Özgürlük Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Ortalaması ve Standart Sapma Değerleri.....	144
45	Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Özgürlük Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması.....	145
46	Branş Öğretmenlerinin Özgürlük Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine Yönelik Görüşleri (N=347).....	146
47	Branş Öğretmenlerinin Demokratik Eğilimlerine, Cinsiyetlerine, Konusu Demokrasi Olan Herhangi Bir Eğitime Katılma Durumlarına Göre Özgürlük Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması.....	148
48	Branş Öğretmenlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Özgürlük Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Ortalaması ve Standart Sapma Değerleri.....	150
49	Branş Öğretmenlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Özgürlük Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması.....	151
50	Branş Öğretmenlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Özgürlük Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin LSD Anlamlılık Testi Sonuçları.....	151
51	Yönetici, Sınıf ve Branş Öğretmenlerinin Özgürlük Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Ortalaması ve Standart Sapma Değerleri.....	153
52	Yönetici, Sınıf ve Branş Öğretmenlerinin Özgürlük Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması..	153
53	Yönetici, Sınıf ve Branş Öğretmenlerinin Özgürlük Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin LSD Anlamlılık Testi Sonuçları	154
54	Yöneticilerin Özerklik Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine Yönelik Görüşleri (N=90).....	156
55	Yöneticilerin Demokratik Eğilimlerine, Cinsiyetlerine, Konusu Demokrasi Olan Herhangi Bir Eğitime Katılma Durumlarına Göre Özerklik Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması.....	157
56	Yöneticilerin Mesleki Kıdemlerine Göre Özerklik Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Ortalaması ve Standart Sapma Değerleri.....	159
57	Yöneticilerin Mesleki Kıdemlerine Göre Özerklik Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması..	160

Tablo No		Sayfa
58	Yöneticilerin Yöneticilikteki Kıdemlerine Göre Özerklik Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Ortalaması ve Standart Sapma Değerleri.....	161
59	Yöneticilerin Yöneticilikteki Kıdemlerine Göre Özerklik Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması....	162
60	Sınıf Öğretmenlerinin Özerklik Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine Yönelik Görüşleri (N=400).....	163
61	Sınıf Öğretmenlerinin Demokratik Eğilimlerine, Cinsiyetlerine, Konusu Demokrasi Olan Herhangi Bir Eğitime Katılma Durumlarına Göre Özerklik Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması.....	165
62	Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Özerklik Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Ortalaması ve Standart Sapma Değerleri.....	167
63	Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Özerklik Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması.....	168
64	Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Özerklik Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin LSD Anlamlılık Testi Sonuçları.....	168
65	Branş Öğretmenlerinin Özerklik Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine Yönelik Görüşleri (N=347).....	169
66	Branş Öğretmenlerinin Demokratik Eğilimlerine, Cinsiyetlerine, Konusu Demokrasi Olan Herhangi Bir Eğitime Katılma Durumlarına Göre Özerklik Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması.....	171
67	Branş Öğretmenlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Özerklik Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Ortalaması ve Standart Sapma Değerleri.....	173
68	Branş Öğretmenlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Özerklik Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması.....	174
69	Yönetici, Sınıf ve Branş Öğretmenlerinin Özerklik Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Ortalaması ve Standart Sapma Değerleri.....	175
70	Yönetici, Sınıf ve Branş Öğretmenlerinin Özerklik Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması....	176
71	Yönetici, Sınıf ve Branş Öğretmenlerinin Özerklik Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin LSD Anlamlılık Testi Sonuçları.	176

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil No		Sayfa
1	Demokratik Eğilimler Ölçeği'nin Özdeğerler Grafiği.....	81
2	Katılım Alt Ölçeği'nin Özdeğerler Grafiği.....	84
3	Özgürlük Alt Ölçeği'nin Özdeğerler Grafiği.....	88
4	Özerklik Alt Ölçeği'nin Özdeğerler Grafiği.....	91

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde, problem durumu, araştırmanın temel amacı ve alt amaçları, önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve araştırmada geçen kavramların tanımları üzerinde durulmuştur.

Problem

Demokratik ortamlar, bireylerin belirli sınırlar içinde özgür olarak eylemde bulunmalarına olanak sağlayan ortamlardır. Bu tür ortamlarda yer alan bireylerin üretken bir yaşam sürmeleri ve kendilerini geliştirmeleri söz konusu olabilmektedir. Bu bağlamda demokrasinin toplumda yerleştirilmesi ve yaşatılması büyük önem taşımaktadır.

Demokrasi, toplumun tümüne yaygınlaştırılması durumunda etkili olarak yaşama olanağı bulabilmektedir. Demokrasinin insana verdiği haklar ve sunduğu olanaklardan, gereksinimleri ölçüsünde tüm bireylerin yararlanması önemli bir demokrasi gereğidir.

Demokrasinin tüm kuralları ve kurumlarıyla işlemesi, yerleşmesi demokrasinin yaşam biçimi haline gelmesiyle olanaklıdır. Demokrasi ortamı bireylerin içten denetimlilik düzeyini artıran bir özellik gösterebilmektedir. Kendi kendine öğrenen, bilime dayalı düşünen, düşüncelerini özgürce ortaya koyan, örgütlenen bireylerin varlığı, demokrasinin kökleşmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Demokrasinin kökleşmesinde güçlük çekilen ülkeler gözlemlendiğinde; demokrasinin bazı sorunlarının olduğu; özgürlüklerin sınırlılık gösterdiği, demokrasinin kötüye kullanıldığı ve toplumun kuralsızlık kuralının

egemen olduğu bir ortam haline geldiği gör÷lmektedir (Büyükkaragöz, 1994: 11).

Demokrasi, günümüz toplumlarında yönetilen ile yöneten arasındaki uzaklığın en aza indirilmeye çalışıldığı bir yönetim biçimi olarak bilinir. İnsan hak ve özgürlüklerinin kullanılmasında önemli fırsatlar sunan demokrasi, özgürlükler yönetimi olarak da düşün÷lebilir.

Demokrasi, farklılıkların özgürleştii ve yarıştığı, uyum içinde yaşandığı bir ortam olma özelliği göstermektedir. Demokrasi kültüründe farklılıklardan korkulmaması gerektiğine, farklılıkların toplumun önemli bir kazancı, canlılığı olduğuna ve toplumun ilerleme sürecinde olumlu katkıları bulunduğuna inanılmaktadır. Demokrasinin kalıcılığı, bireylerin yaşam kültüründeki yerini alması ile olanaklı gör÷lmektedir. Bireyler tarafından yaşanarak edinilen demokrasi deneyimleri kalıcılık göstermektedir. Bu nedenle yaşamın demokratik ilkelerle iç içe sürmesi demokrasinin sürekliliğinin temel güvencesidir (Ertürk, 1981:182-184). Demokrasinin yaşaması ve yeni kuşaklara benimsetilmesi, yaşanılarak öğrenilmesine bağlıdır. Tüm toplumsal kurumlar demokrasinin yaşadığı ve yaşatıldığı yerler olmak durumundadır. Bireyin demokrasiyi öğrenmesinde ilk kurum ailedir. Demokrasiyi savunan fakat demokratik olmayan bireylerin, evlerinde baskıcı bir yaşam sürdürdükleri, demokrasinin bireye tanıdığı ayrıcalıkları aile yaşamına yansıtmadıkları gör÷lmektedir. Aile içindeki yaşantısında birey temel haklarını kullanırken baskı ve şiddete uğrayabilmekte ve bu durum demokrasiye olan inancın zayıflamasına yol açabilmektedir (Yağcı, 1998; TED: 1989). Bu noktada okulların demokratik ortamlar olma zorunluluğu ve bu konudaki sorumlulukları artmaktadır.

Eğitim örgütleri demokrasinin egemen olması gereken toplumsal örgütlerdir. Çünkü eğitim ve demokrasi arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Eğitim örgütü, demokrasi eğitimini gerçekleştirmede en önemli toplumsal kurumdur. Eğitim örgütünde demokrasi eğitiminin verilebilmesi için eğitim ortamının katılımcıları bu ortamda demokrasiyi yaşamak durumundadır.

Demokrasinin yaygınlaştırılıp benimsenmesinde zorunlu eğitim önemli bir rol oynamaktadır. Tüm yurttaşların belli yaşlar arasında yer almaları gereken zorunlu eğitim programları, demokrasi eğitimi için bulunmaz fırsatlar yaratmaktadır.

Zorunlu eğitim, bir yurttaşın yasalarda belirlenen yaşlar arasında kendisine gösterilen eğitim kurumlarında belirlenen süre öğrenim görme zorunluluğunu anlatmaktadır. Bir başka anlatımla zorunlu eğitim devletin iyi bir yurttaş gereksinimini karşılamak için zorunlu kıldığı eğitim süresini ifade etmektedir. (Gürkan, 1993: 44)

Zorunlu eğitim ve temel eğitim kavramlarının genellikle birbiriyle eş anlamlı kullanıldığı görülmektedir. Bunun nedeni zorunlu eğitim ve temel eğitim yaşlarının birbiriyle çakışıyor olmasıdır. Temel eğitim zorunlu eğitimi içine alabilir. Bu iki kavram arasındaki en önemli fark içeriklerinde gözlenmektedir. Zorunlu eğitim belli yaş sınırlarında gerçekleştirilirken, temel eğitimin zamanı kesin saptanamamaktadır. Temel eğitim almamış bir insan, yaygın eğitim yoluyla da temel eğitim alabilmektedir (Ayhan, 1993: 85). Zorunlu eğitim bazı ülkelerde yalnızca ilkokulu içine alırken, bazı ülkelerde ortaokulu, hatta ortaöğretimi de içine alabilmektedir. Zorunlu eğitim süresi ile ülkelerin gelişmişlik seviyesi arasında bir ilişki bulunmaktadır (Gürkan, 1993: 44-45)

Türkiye’de zorunlu eğitim kapsamında yer alan ilköğretim okullarının öğrenim süreleri 16.08.1997 tarihinde çıkarılan 4306 sayılı kanunla kesintisiz olmak kaydıyla sekiz yıla çıkarılmıştır. Bu adım, demokrasinin kökleştirilmesi yönünde önemli bir adım olarak görülebilir.

Zorunlu ilköğretimin demokrasiye hizmet edebilmesi, ilköğretim okullarının demokratik olarak yaşatılmasına bağlıdır. Bu noktada demokratik olmayan okul ortamlarının ve demokratik olmayan öğretmenlerin öğrencilere demokratik davranışlar kazandırmaları beklenemez. Böyle bir durumda okul

ve sınıf ortamının katılımı sağlayıcı biçimde düzenlenmesi gereklilik göstermektedir (Çelik, 1997: 15).

İlköğretim okullarının demokratik ilkelerle yaşatılması, bu okulların öncelikle demokratik olarak yönetilmeleriyle yakından ilgili görülmektedir. Baskıcı bir okul ortamı, yine baskıcı bir sınıf ortamı, öğretim etkinliğini zorlaştırıcı ve etkisini azaltıcı bir rol oynayabilmektedir. Okullarda demokratik ortamın yaratılmasında yönetim önemlidir. Bu da demokrasiyi içine sindirmiş okul yöneticilerinin demokratik okul yönetimini gerçekleştirmeleri ile olanaklıdır (Kontaş, 1997; Bülbül, 1989; San,1985).

Demokrasinin, toplumsallaşma sürecinin temel öğelerinden biri olarak görülmemesi, toplumdaki bireylerin görebilecekleri doğru demokrasi uygulamalarının bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Bu durum, demokrasinin öğrenilememesi ve yeterince toplumsal yaşama geçirilememesi sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Yönetimdeki işgören katılımı, özgürlüğü ve özerkliği kavramları demokratikleşme yönünden incelendiğinde bunların birbirleriyle iç içe kavramlar olduğu dikkat çekmektedir. Katılım en yalın şekliyle, bireylerin kendileriyle ilgili konularda karar alınması, kararın uygulanması ve kararın değerlendirilmesi sürecinde yerini alması olarak tanımlanabilir(Demirel,2003). Katılım demokratikleşme çabalarının yoğun olduğu toplumlarda gündemdeki yerini korumaktadır. Bireyin demokratik katılımı, temelinde bireyler arası ilişki kurulmasının doğal bir sonucu olarak kendini göstermektedir. Katılım bu yönü ile iletişim ve birlikteliğin getirdiği ortak eylemleri içeren bir süreç olarak adlandırılmaktadır. Çalışma yaşamında yönetime katılım, işgörenlerin ulusal ya da çalışma ortamı düzeyinde kendini ilgilendiren kararların alınmasına, uygulanmasına ve değerlendirilmesine katılımı olarak ele alınabilir. Bu bağlamda katılımın özgür irade gerektirdiği söylenebilir.

Yönetimin demokratikliğine ilişkin ikinci kavram özgürlüktür. Özgürlük, kendi iradesi ile bir şey yapma ya da yapmama serbestliği olarak da

tanımlanabilmektedir (Gülmez, 2001). Birey bir şeyi yapma yapmama konusunda kendi iradesine göre eylemine karar vermektedir.

Özgürlük mesleki açıdan ele alındığında eğitim örgütü (burada kastedilen okul örgütüdür) öğretmen ve diğer çalışanların özgürlüğü, özgürce düşünme ve üretme süreci ile örtüşmektedir. Bireyin özgür düşünme ve üretim etkinliği ise demokratik ortamları gerektirmektedir (Rogovsky,1994:167).

Özerklik, yönetimin demokratikliğine ilişkin üçüncü kavramdır. Özerklik kavramı ister birey için ister grup için tanımlansın dayandığı nokta özyönetim ya da kendini yönetme olarak ortaya çıkmaktadır. Özerklik, özellikle bireye yönelik tanımlandığında özgürlük kavramıyla ilişkisi belirginleşmektedir. Bu bağlamda özerklik kendi başınlıktan çok, bireyin eylemlerine kendi iradesinin yön verdiği olumlu bir özgürlük biçimi olarak belirtilebilir(Günlü,2003:4). Özdoğan (1997) özerkliği bireyin kendisinin içten gelen gereksinimlerini nasıl gidereceğini düzenlemesi, kurallarını kendisinin koyması, bu kurallara uygun davranması ve iç denetimli olması şeklinde ele almaktadır. Görüleceği üzere özerklik kavramı belirtilen yönleriyle özgürlük ile yakın ilişkisi olan bir kavramdır. Her ikisi de kaynağını bireyin serbest iradesinden almaktadır.

Örgütsel etkililik okul örgütündeki işgörenlerin özerkliği ve örgütsel iklim içerisinde onlara sağlanan özgürlüklerle yakın ilişkilidir(Drucker1980). Bu bağlamda yaratıcılık, kendini yenileme ve iyi işgören morali örgütsel etkinliğin anahtarlarıdır (Drucker, 1985). Okuldaki özerklik, eğitimin etkililiğinde çok önem taşımaktadır. Özerklik okul örgütündeki bireyleri toplumun ve öğrencilerin değişen gereksinimlerine göre öğretim yapma konusunda güçlendirmektedir (Sergiovanni ve Moor,1985). Bu bağlamda örgüt ikliminin okul örgütünde çalışan işgörenlerin özerk davranışları ile sıkı bir bağının olduğu, işgörelere sağlanan özgürlüklerin örgütsel etkililiği artırmada etkili olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır.

Yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, demokratik ortamların bireyin özgürce kendini gerçekleştirmesi sürecinde önemli olduğu ve bu noktada ilköğretimde demokratik bir ortamın ayrıca bir öneme sahip olduğu vurgulanmaktadır. İlköğretim okullarının ortamında doğrudan (işgörenler ve öğrenciler) ve aynı zamanda dolaylı olarak yer alanların (aileler) demokratik bir ortamla yüz yüze gelmeleri büyük önem taşımaktadır. Okul ikliminin demokratikleşmesinde okul yönetiminin önemli bir etken olduğu düşünüldüğünde, yönetimde işgörenler, yönetime katılabildiklerinde, mesleki açıdan özgür iradelerini kullanabildiklerinde, onların özerklikleri yönetimce tanındığında daha yaratıcı, daha üretken ve daha doyumlu olabilirler. Bunun da iş verimini artırabileceği düşünülebilir.

Alanyazın incelemelerinde, öğretim süreçlerinin demokratiklik düzeyine yönelik özellikle yurt içi ve dışında çok sayıda araştırmanın yapıldığı görülmüştür. Ancak, yönetimin demokratiklik düzeyine yönelik araştırmaların sayısının oldukça az olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda, gözlenebilir ve ölçülebilir özellikleri ile yönetimin demokratiklik düzeyinin belirlenen katılım, özgürlük ve özerklik açısından incelenmesi bir gereklilik göstermektedir. Alanyazında oluşan boşluğu dolduracağı beklendiğinden, bu araştırmada yönetimin demokratiklik düzeyinin yönetici ve öğretmenlerin görüşlerine göre katılım, özgürlük ve özerklik boyutları açısından değerlendirilmesi temel amaç olarak belirlenmiştir.

Problem Cümlesi

Balıkesir ili merkez ilköğretim okullarında görevli yönetici, sınıf ve branş öğretmenlerinin; demokratik eğilimlerine, cinsiyetlerine, mesleki kademlerine ve konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılma durumlarına göre katılım, özgürlük ve özerklik boyutları açısından yönetimin demokratiklik düzeyi nedir?

Alt Problemler

1. Araştırma kapsamındaki ilköğretim okullarında görevli yönetici, sınıf ve branş öğretmenlerini tanımlayıcı kişisel bilgiler nelerdir?
2. Katılımcıların demokratik eğilimleri;
 - a. cinsiyetlerine,
 - b. konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılma durumlarına,
 - c. mesleki kıdemlerine,
 - d. yöneticilerin yöneticilikteki kıdemlerine,
 - e. ve okuldaki görevlerine,
 göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
3. Yöneticilerin katılım boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine yönelik görüşleri nelerdir?
4. Yöneticilerin;
 - a. demokratik eğilimlerine,
 - b. cinsiyetlerine,
 - c. konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılma durumlarına,
 - d. mesleki kıdemlerine,
 - e. yöneticilikteki kıdemlerine,
 göre katılım boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine yönelik görüşleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
5. Sınıf öğretmenlerinin katılım boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine yönelik görüşleri nelerdir?
6. Sınıf öğretmenlerinin;
 - a. demokratik eğilimlerine,
 - b. cinsiyetlerine,
 - c. konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılma durumlarına,

- d. mesleki kıdemlerine,
göre katılım boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine yönelik görüşleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
7. Branş öğretmenlerinin katılım boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine yönelik görüşleri nelerdir?
8. Branş öğretmenlerinin;
- demokratik eğilimlerine,
 - cinsiyetlerine,
 - konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılma durumlarına,
 - mesleki kıdemlerine,
- göre katılım boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine yönelik görüşleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
9. Yönetici, sınıf ve branş öğretmenlerinin katılım boyutu açısından görüşleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
10. Yöneticilerin özgürlük boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine yönelik görüşleri nelerdir?
11. Yöneticilerin;
- demokratik eğilimlerine,
 - cinsiyetlerine,
 - konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılma durumlarına,
 - mesleki kıdemlerine,
 - yöneticilikteki kıdemlerine
- göre özgürlük boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine yönelik görüşleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
12. Sınıf öğretmenlerinin özgürlük boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine yönelik görüşleri nelerdir?
13. Sınıf öğretmenlerinin;
- demokratik eğilimlerine,
 - cinsiyetlerine,

c. konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılma durumlarına,

d. mesleki kıdemlerine,

göre özgürlük boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine yönelik görüşleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

14. Branş öğretmenlerinin özgürlük boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine yönelik görüşleri nelerdir?

15. Branş öğretmenlerinin;

a. demokratik eğilimlerine,

b. cinsiyetlerine,

c. konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılma durumlarına,

d. mesleki kıdemlerine,

göre özgürlük boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine yönelik görüşleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

16. Yönetici, sınıf ve branş öğretmenlerinin özgürlük boyutu açısından görüşleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

17. Yöneticilerin özerklik boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine yönelik görüşleri nelerdir?

18. Yöneticilerin;

a. demokratik eğilimlerine,

b. cinsiyetlerine,

c. konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılma durumlarına,

d. mesleki kıdemlerine,

e. yöneticilikteki kıdemlerine,

göre özerklik boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine yönelik görüşleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

19. Sınıf öğretmenlerinin özerklik boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine yönelik görüşleri nelerdir?

20. Sınıf öğretmenlerinin;

- a. demokratik eğilimlerine,
- b. cinsiyetlerine,
- c. konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılma durumlarına,
- d. mesleki kıdemlerine,

göre özerklik boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine yönelik görüşleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

21. Branş öğretmenlerinin özerklik boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine yönelik görüşleri nelerdir?

22. Branş öğretmenlerinin;

- a. demokratik eğilimlerine,
- b. cinsiyetlerine,
- c. konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılma durumlarına,
- d. mesleki kıdemlerine,

göre özerklik boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine yönelik görüşleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

23. Yönetici, sınıf ve branş öğretmenlerinin özerklik boyutu açısından görüşleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Önem

Demokratik toplumun gereksinim duyduğu bireyleri yaratmada, demokratik ilkeleri benimseyen, demokratik yaşantıyı içselleştiren ve gerçek yaşam durumlarında edindiği bu kazanımlarını uygulamaya aktaran bireylerin yetiştirilmesinde kritik bir dönem olan zorunlu öğrenim kademesine yönelik çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir. Üstelik, istendik birey özellikleri daha çok bu dönemde şekillenmekte, daha sonraki eğitim kademelerinde de gelişimini sürdürmektedir. Bu nedenle, demokratik yaşamın en temel ögesi konumundaki bireylerde istenir demokratik davranışların çatısını oluşturacak

durumların, öncelikle zorunlu öğrenimi kapsayan ilköğretim kademesinde yer alan okullarda gösterilmesi gerekir. Diğer bir anlatımla, demokratik tutum ve davranışların ancak ve ancak demokratik bir süreçle kazanılabileceği dikkate alınmalıdır. Bu nedenle, eğitim kurumlarının demokratik ilkelere göre yeniden yapılanması için yönetimin demokratiklik düzeyinin belirlenmesine yönelik çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Varolan yönetimin demokratiklik düzeyini belirlemeye yönelik araştırmalar, yönetimde demokratik unsurların nasıl işe koşulabileceğine ilişkin daha ayrıntılı ve derin çalışmaların yapılmasına hız kazandırabilir.

Buna karşın, alanyazın incelemelerinde, yönetici ve öğretmenlerin demokratik tutum düzeylerine göre yönetimin nasıl işlediği konusunda herhangi bir araştırmaya rastlanmadığı gibi, demokratiklik düzeyini katılım, özerklik ve özgürlük boyutlarında ele alan bir çalışmaya da ulaşamamıştır. Yapılan bu çalışma ile katılım, özerklik ve özgürlük boyutları açısından yönetimin demokratiklik düzeyinin yönetici ve öğretmenlerin görüşlerine göre değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Araştırmanın bu bakımdan özgün bir çalışma olduğu söylenebilir.

Diğer yandan, yapılacak bu çalışmadan elde edilen sonuçların, yönetimin demokratiklik düzeyi ile ilgilenen araştırmacılara ve ilköğretim içerisinde yer alan eğitimcilere belirli bir bakış açısı sunabileceği ya da yeni araştırma olanakları yaratabileceği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra araştırma sonuçları, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından sistemdeki uygulamaları iyileştirmeye yönelik projelerde ve sistemde çalışmakta olan işgörenlerin mesleki gelişimlerine yönelik tasarımılanan hizmet-içi eğitim programlarında temel veri kaynağı olarak kullanılabilir.

Varsayımlar

Bu araştırmanın genel tasarımında, aşağıda sıralanan temel varsayımlardan hareket edilmiştir:

1. Yönetimin demokratiklik düzeyi; katılım, özerklik ve özgürlük ölçütleriyle belirlenebilir.
2. Yönetimin demokratiklik düzeyinin belirlenmesinde yönetici ve öğretmenlerin, okulda geçirdiği yaşantılar, demokratiklik düzeyinin değerlendirebilmesinde yeterlidir.
3. Katılımcılar, veri toplama araçlarını içtenlikle yanıtlamışlardır.

Sınırlılıklar

Bu araştırma;

1. konu alanı açısından, yönetimin katılım, özerklik ve özgürlük boyutları açısından demokratiklik düzeyi ile,
2. yöntem açısından, betimsel nitelikli tarama modeli ile,
3. veri kaynağı olarak, 2002-2003 öğretim yılı Balıkesir ili merkez ilçesine bağlı iki Zihinsel Engelliler İlköğretim okulu ve özel ilköğretim dışındaki tüm ilköğretim okullarının yöneticileri, sınıf ve branş öğretmenleri ile,
4. uygulamanın yapıldığı tarihlerde ulaşılabilen yönetici, sınıf ve branş öğretmenleri ile,

sınırlı tutulmuştur.

Tanımlar

Katılım (Participation): Kişinin, bireysel ve toplumsal konularda kendini ve toplumu ilgilendiren kararların alınması ve uygulamaya dönüştürülmesinde etkin bir şekilde rol almasıdır.

Yönetime Katılım (Participation to Administration): Örgütsel yapı içinde yer alan ve ,örgütün bütünlüğü doğrultusunda ilerleme, gelişme sorumluluk alma, sorumlulukları yerine getirme, verilen kararlara ortak olma gibi yönetim işlevine katılmaktır.

Bireysel Özerklik: Bireyin olgu ve olaylar karşısında kendisiyle ilgili kararları almasında, değer yargıları doğrultusunda dış etkilerden bağımsız davranış sergileyebilmesidir

Özerklik (Autonomous): Bireylerin kurum içinde, kurumsal amaçlara uygun fakat bağımsız olarak eylemde bulunulması durumu.

Mesleki Özerklik (Professional Autonomy): Eğitim örgütünde, eğitim işgörenlerinin (yönetici ve öğretmenler) mesleki eylemlerinde belli sınırlarda ve belli koşullarda bağımsız olarak eylemde bulunabilmesi.

Özgürlük (Freedom): Temel ve anayasal haklar tarafından belirlenmiş olan ilke ve anlaşmalar doğrultusunda bireyin kendi iradesini kullanabilmesidir.

Mesleki Özgürlük (Professional Freedom): Kişilerin, mesleğin kendilerine sağladığı yetki ve sorumlulukları çerçevesinde eylemde bulunup bulunmama kararını kendilerinin verebilme gücüdür.

Demokratik Yönetim : Yönetime yönetilenlerin de katılımıyla uzlaşma temelli ve değer yargılarının güvence altına alındığı çoğulcu esasa dayanan yönetim şeklidir.

Demokratik Eğilim: Bireyin kendisinin ve başkalarının demokratik haklarının farkında olarak, demokratik ilke, kural ve değerlere doğrultusunda düşünmeye ve davranış göstermeye yatkınlığı.

BÖLÜM II

İLGİLİ ALANYAZIN

Bu bölümde, alanyazın incelemeleri sonunda ulaşılan sonuçlara dayanarak, kuramsal çerçeve ve ilgili araştırmalara yer verilmiştir. Kuramsal çerçeve, kavramsal yapı, eğitimde ve toplumsal bir örgüt olarak okulda demokrasi, eğitimde demokrasi, okulda demokrasi, öğretim süreçlerinde demokrasi, yönetim süreçlerinde demokrasi başlıkları altında ele alınmıştır. İlgili araştırmalar ise yakın tarihten uzak tarihe göre sıralanmış, Türkiye’de ve yurt dışında yapılan araştırmalar başlıkları altında gruplanarak verilmeye çalışılmıştır.

Kuramsal Çerçeve

Bu alt bölümde alanyazın incelemeleri sonunda ulaşılan araştırma, makale, bilimsel rapor ve yayınların irdelenmesiyle oluşturulan bir çerçeve çizilmektedir.

Kavramsal Yapı

Eşit haklarla yönetime katılmaya dayalı demokrasi kavramında büyük ya da küçük küme yönetim biçimi önemle vurgulanmaktadır(Başaran, 1985: 150). Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü’nde ise demokrasi kavramı; topluluk anlamına gelen “demos” sözcüğü ile, güç, erk ve yönetim anlamındaki kratos sözcüklerinin bir araya gelmesinden oluşan “demokratia” yani halk yönetimi anlamına gelmektedir(Eyüboğlu, 1988). Bir başka anlatıma göre, demokrasi, karşılıklı hak ve özgürlüklerin yer aldığı kurumsal bir yapıdır (Büyük Larousse, 1993: 153). Daha özel bir biçimde Kongar (1992: 13), demokrasiyi, ülke sorunlarının çözümlenmesi sürecinde, yönetimle aynı görüşü paylaşmayanların düşüncelerini açıklama ve yayma olanağı bulduğu bir yönetim biçimi olarak tanımlamaktadır.

Demokrasinin ne olduğunu ortaya koymanın belki de en kolay yolu, onun ne olmadığını sınırlarının çizilmesi olacaktır. Yetkin (1996)'e göre demokrasi, tüm değerlerin üstünde yer alan bir kavram değildir. Demokrasi tabu da değildir. Aynı zamanda en son yönetim biçimi olarak algılanmamalıdır. Demokrasi bağımsızlığın üstünde bir kavram da değildir. Demokrasinin ön koşulu bağımsızlıktır. Dış denetimli demokrasi, demokrasi olarak adlandırılmaz. Ulusal kararı hiçe sayan dış denetim odakları, demokrasinin önünde bir engeldir. Ayrıca demokrasi, oy çokluğunun egemenliği olarak algılanmamalıdır. Demokrasi sınırsız bir uzlaşma ortamı ve sınırsız bir hoşgörü anlamını taşımamaktadır. Demokrasi halkın sömürülmesinin bir aracı da değildir. Demokrasinin ne olduğu konusuna gelince; .demokrasi insan onuruna yakışan bir yönetime ulaşma sürecinin günümüzdeki varılan son noktası olarak düşünülebilir. Demokrasi belirli bir noktada son bulmayan, ucu açık bir süreç olarak ele alınmalıdır. Bir başka açıdan tanımlandığında demokrasi, "bilimsel verilere dayalı ussal, evrensel hak ve hukuk kuralları çerçevesinde işleyen bir yönetim biçimidir" (Başaran, 1986: 111). İnsanın özgürlük arayışının doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan demokrasinin kurucusu insandır. Demokrasi, insan onuruna yakışan bir yaşam ortamı beklentisindeki insanın egemenliğini temel alır (Tural, 1995).

Ravitch (1991)'e göre demokrasi, vatandaşların çoğunluk kuralına göre politik kararlar vereceği yönetim biçimidir. Buna doğrudan demokrasi denilmekte ve küçük gruplarda uygulanmaktadır. Örneğin işçi sendikasının yerel birimi demokratik olarak işletilebilmekte, gruplar yöneticilerini seçmek için toplanarak çoğunluk oyuyla karar verebilmektedirler. Doğrudan demokrasi, 100 binlik şehirlerde bir odada karar almayı olanaklı kılmadığından, bu durumda karar alma temsilciler yolu ile yapılmaktadır. Etkili bir demokratik yaşantı için neyin doğru olacağına, hükümetlerin, politika düşünürlerinin ve uzmanların tek başlarına karar veremeyecekleri, demokrasiye yönelik temel bir genelleme olarak kabul edilmektedir.

Demokrasi denildiğinde söz konusu genellikle batıdaki demokrasi uygulamaları ise parlamento, çok partililik ve seçim akla gelmektedir. Fakat demokrasinin özünü çoğulculuk, çoğulculuğun özünü ise düşüncenin özgürlüğü oluşturmaktadır. Temeli, düşüncenin açığa vurulması, iletişime konu olmasıdır. Demokrasinin en önemli yanı bireylerin düşüncelerini özgürce örgütleyebilmeleridir (Tanilli, 1989: 12-15).

Yurttaşların seçtikleri temsilciler yoluyla yönetime katıldıkları bugünün demokrasisinin dayanaklarının; 1) egemenliğin halkta olması, 2) yönetilenlerin istekleri doğrultusunda hükümet oluşması, 3) yönetimin çoğunluğa dayanması, 4) azınlığın haklarının korunması, 5) temel hakların güvenliğinin sağlanması, 6) özgür ve adil seçim yapılması, 7) yasalar önünde eşitliğin sağlanması, 8) davaların yasal yollarla görülmesi, 9) yönetimin yasal-anayasal denetiminin sağlanması, 10) çok yönlü çoğulculuğun sağlanması ve 11) evrensel insan değerlerinin benimsenmesi olduğu savunulmaktadır (TDV, 1992: 65).

Temel dayanakları yukarıda sıralanan günümüz demokrasisinde çoğulculuk boyutu önem taşımaktadır. Çağdaş çoğulcu demokrasinin belirleyici öğeleri; 1) bireylerin uzmanlaşması ve ilgilerine dayalı farklılaşması, 2) açıklık, 3) belirginlik, 4) seçenek çokluğu, 5) ulusal bütünlük olarak sıralanmaktadır (TED, 1989: 165-166).

John Dewey, demokrasinin, hükümet biçiminden çok daha geniş anlama sahip olduğunu, demokraside bireylerin birbirine dayanan eylemlerinin ve paylaşımlarının söz konusu olduğunu vurgulamaktadır. Dewey, birbirlerine dayanan eylemlerde bulunan bireylerin, birbirlerini yönlendirerek, ortak tutum ve eylemlerde bulunarak her türlü ayrımcılıktan uzaklaştığını savunmakta; keskin sınıfsal ayrımların yaratabileceği toplumsal çöküşün farkında olan toplumların, toplumsal olanakların paylaşımında eşit fırsatlar yaratmaya çalışmalarının doğru olacağını önermektedir (çev.:Otaran, 1996: 84-85). Bunun yanında, Oelkers (2000) 20. yüzyılın eğitim teorisinde, demokrasi felsefesinin yerinin fazla olmadığını vurgulamış ve Dewey'in

“Demokrasi ve Eğitim” kitabının tüm Avrupa dillerine çevrilmesine rağmen, temel bir tartışma odağı olmadığını dile getirmiştir. Oelkers(2000)radikal eğitimin bile politik demokrasinin radikal olarak sorgulanmasına açık olmaktan çok, çocuk merkezli bir özellik gösterdiğini belirtmiştir.

Mayo (1964: 51-55), demokrasinin amacına uygun işlev görebilmesinde seçimin, siyasi eşitliliğin ve özgürlüğün, çoğunluğun karar vermede yetkili olduğu genel ve eşit oy esasının uygulanmasını ön koşul olarak görmektedir. Demokrasinin bir toplumda bir anda kurulup sorunsuz olarak yaşaması düşünülmemektedir. Demokrasinin toplumsal yaşam içinde varlığını uzun zaman sürdürmesi ve gelişim göstermesi, toplumda demokrasiye yönelik değerler sistemi ve demokratik siyasal kültürün varlığı ile doğrudan ilgili görülmektedir (Özbudun, 1984, 99).

Demokrasi yönetimi, yönetilenlerin insan onuruna yakışan bir yönetim arayışının günümüzdeki sonucu olarak görülmektedir. Demokrasi yönetiminin gelişim süreci, açık bir süreçtir. İnsan onuruna yakışan daha iyi bir yönetici-yönetilen dengesine ulaşma çabası gün geçtikçe artmaktadır Demokrasi bir yaşam biçimi olarak görülmektedir. Ancak her derde çare bir ilaç olarak da değerlendirilmemesi öne sürülmektedir. Demokrasi toplumsal yaşamın, yönetici-yönetilen çatışmasının bugünkü denge durumunu yansıtmaktadır. Demokrasi daha iyisi bulunana kadar, kendinden önceki yönetim biçimlerinden çok daha fazla sorun çözme olanağı yaratan ve karşıtlarını da içinde yaşatan bir yönetim biçimi olarak değerlendirilmektedir (Yetkin, 1996).

Demokratik ülkelerin birtakım özellikleri bulunmaktadır. Demokratik ülkelerde bulunması gereken özellikleri Soysal (1986: 264-268); seçim ve temsil ilkesi, genel ve eşit oy, devlete karşı ileri sürülebilecek bireysel haklar, çoğunluğun yönetim hakkı, hukuk önünde eşitlik ve azınlığın haklarının korunması ilkeleri ile açıklamaktadır.

Demokratik bir ülkenin yönetimi Dewey’e göre, bir yaşayış biçimi olarak bireyin katılımı esasına dayanmakta, bireyin içinde yer aldığı kurumların

oluşum ve işleme sürecinde görüşleri alınmakta, çoğunluğun baskısından çok anlaşma ve uzlaşmaya açık olmakta, bireye yargıda bulunma ve eşit fırsatlar sağlamakta ve düşünce özgürlüğünün kullanılmasına olanak yaratmaktadır (Oğuzkan, 1965: 5).

Demokrasinin, yaşadığı ortamın değerlerinden güç aldığı düşünülürken, toplumsal yaşamda demokrasiyi destekleyen değerler öne çıkmaktadır. Bu değerler; eşitlik, katılma, kararların serbest tartışma ve oylama ile alınması, uzlaşma geleneği, siyasal hedeflerin gerçekleştirilmesinde şiddet yönteminin kesinlikle reddi, insanın insan olarak taşıdığı temel değer, bu değerlerin korunup geliştirilmesi için hürriyet ortamının taşıdığı vazgeçilmez önem, hoşgörü, gerçeğe ancak hür düşünce ve tartışma yoluyla varılabileceği inancı, siyasal çoğulculuk, hukuk devleti olarak sıralanmakta ve bunlar demokrasiyi destekleyen önemli değerler olarak görülmektedir (Özbudun, 1989: 8).

Rawls (1993; 1995)'e göre .demokrasinin gerçek anlamda ilk kavramsallaşması Liberal modele (Hobbes, Comte ve Kant geleneğine) dayanır. Burada demokrasi hem özgürlük kavramıyla hem de özerklik kavramıyla ilgili görülür. Rawls a göre demokrasi, kendi egemenliklerinden toplum yararına vazgeçecek, yasal zorunluluklarının fakında olan, özgür ve bağımsız bireyler tarafından sağlanan bir sosyal düzenleme olarak görülebilir. Demokasi ve adaletin korunmasında hislerin yeri yoktur. Günümüzde bu birinci model John Rawls tarafından destekleniyor. Bu kavramı destekleyenler arasında Rawls ve Dworkin dir.

Bu kavram çerçevesinde kişi toplumu organize etmeden önce kararlar verme ihtimali ile hareket eder. Bu nedenle kavram a) evrenselci herkese uygulanır, b) prensipler tarafından klavuzlandırılır, c) yazılı sözleşmeye dayalı çift taraflı karşılıklı sözlerin normlarının kavramına dayalıdır. Çoğunlukla bu durum demokrasinin liberalistik kavramı olarak gösterilir / tanınır . Liberal sözcüğü ABD kültüründeki liberalistik anlamda ele alınmalıdır (Rawls, 1993; 1995). Demokrasinin ikinci ele alınış biçimi Aristo ve Hegel geleneğine

dayanan sosyalist modeldir . Bu ikinci görüş demokrasi kavramını, Hegel'in Schlikkeit kavramı üzerine yapılaştırmıştır. Schlikkeit kavramı, toplumdaki her bireyi, geçerliği bir kez ve sonsuza kadar sabitleştirilmiş norm takımında belirtildiğinin aksine toplumsal yaşantının katı kurallarının ağı içerisine yerleştirilmiş olarak tanımlar. Schlikkeit kavramında birey tek başına tanımlanamaz, fakat katı geçmişten gelen, aktarılan ve iletişimle belirlenmiş ilişkilerin belirli değerlere bağlı dayanışması olarak tanımlanabilir. Birey bu iletişimim bir parçasıdır. Çoğunlukla toplum üzerinde güçlü vurgusundan dolayı Schlikkeit kavramı toplumcu demokrasi kavramı olarak tanımlanır(Rawls, 1993; 1995).

Demokrasiye ilişkin üçüncü görüş ise(Walzer, Benhabib, Taylor, Habermas tan kaynağını alan) iletişimsel model ya da liberal olmayan modeldir. Son yıllarda iletişim odaklı demokrasi kavramı ön plana çıkmaktadır. Bazıları bu üçüncü görüşü toplumculuğa daha yakın yorumlamaktadır.Bazılarına göre bu tür kavramlar içeriğe dayalı ya da kaba toplumcu demokrasi kavramları olarak adlandırılabilir. Bu konuda etik kavram söylevleri verenler daha çok üçüncü görüşü liberalizme yakın bir kavram olarak dile getirmektedir(Rawls, 1993; 1995).

Yapılan incelemelerde tüm tanımlamalar ve açıklamalar, demokrasi ile ilgili üç temel kavramın öne çıktığını göstermektedir. Bunlar: özgürlük, eşitlik ve katılımdır. Demokrasiyi kavramak için bu üç kavramı açıklamak ve anlamak yerinde olacaktır.

Demokrasi açısından eşitlik, bireye dönük sunulan hizmetler, yararlar ve yüz yüze geldiği sıkıntıların hangi sınırlarda olacağını belirleyen bir kavramdır. (Pehlivan,1998). Frederickson(1994) eşitliği üç yönden ele alınmaktadır. Bunlardan ilki tüm eşitlere eşit davranılmasıyla ilgili olan temel bireysel eşitliktir. Örneğin yurttaşların oy verme haklarını kullanabilmesi bu tür eşitlikle ilgilidir. İkinci tür eşitlikte toplumun bireyleri aynı özellikleri taşımamaktadırlar. Özellikle gelir adaletsizliğinin belirgin olduğu bir ülkede herkesten eşit vergi almak eşitsizliği doğurur. Eşitliği sağlamak için toplumsal

gruplar arasındaki farkları dikkate alan bir uygulamaya gidilmesi gerekir. Yüksek gelirliden yüksek, düşük gelirliden düşük vergi alınması eşitlik sağlamada bir yoldur. Bu tür eşitliğe kısmi eşitlik denilmektedir. Üçüncü bir eşitlik türü blokların eşitliğidir. Blokların eşitliği gruplar ve alt sınıfları eşitlemeye yönelik bir uygulamadır. Engellilere kontenjan ayrılması, kadınların siyasal katılımını özendirmek için partilerin kadın milletvekilleri için kota belirlemesi blokların eşitliğine örnek verilebilir(akt.: Pehlivan,1998) .

Demokraside eşitlik; siyasal özgürlüğün bir boyutu olan eşit ve genel oy, sosyal eşitlik, fırsat ve olanak eşitliği olarak sınıflanmaktadır. Ayrıca eşitliği hukuksal-siyasal eşitlik, sosyal eşitlik, eşit başlangıç fırsatı, ekonomik eşitlik olarak da sınıflandırmak olanaklıdır. Eşitliğin sağlanmasında haklarda eşitlik ve yükümlülüklerde eşitlik olmak üzere iki ölçüt dikkate alınmalıdır. Bu iki ölçütte, eşitlere eşit, eşit olmayanlara eşit olmayan paylar verilmesi esas kabul edilmektedir (Tural, 1995).

Demokrasiye ilişkin bir başka kavram olan katılım, toplumsal bir duruma girmeyi ifade etmektedir. Bu giriş, iletişim ve ortak eylemin varlığına dayanmaktadır. Toplumsal bir durumun ortaya çıktığı ve durumla ilgili olanların iletişimi ve ortak eyleminin söz konusu olduğu her ortamda katılımdan söz edilebilmektedir. Ortak bir amaç çevresinde, birçok insanın eylem birliği içinde bütünleşmesi, eylemi benimsemesi ve katılanların toplumsallaşmaları, katılımın içeriğini oluşturmaktadır (Başaran, 1985: 150).

Katılım demokratikleşme çabalarının yoğun olduğu toplumlarda gündemdeki yerini korumaktadır. Bireyin demokratik katılımı, temelinde bireyler arası ilişki kurulmasının doğal bir sonucu olarak kendini göstermektedir. Katılım bu yönü ile iletişim ve birlikteliğin getirdiği ortak eylemleri içeren bir süreç olarak adlandırılmaktadır. Kısaca katılım konusunun, yalnızca kişi ve grupların bir arada oluşlarından çok, birbirleriyle etkileşime dayanan bir bütünleşme süreci olarak ele alınması ve her bireyin bireysel gücü ölçüsünde etkileşime dayanan bu bütünleşme eyleminde görev

alması olarak değerlendirilmesi doğru bir yaklaşım olacaktır(Bilhan, 1986; TDK, 1993; Hesapçioğlu, 1989).

Katılım, bireyin kendine bağlı konularda karar sürecindeki yerini alması olarak da tanımlanmaktadır. Dünyada yaşanan hızlı ve çok boyutlu değişmeler bireyin katılım istemini arttırmakta ve onu siyasi katılım sorunu ile karşı karşıya bırakmaktadır (Baykal, 1970).

Siyasi katılım bir siyasal davranış olarak kabul edilmektedir. Bir siyasal davranış olarak katılımın boyutlarını Robert A. Dahl; merak, ilgi, bilgi ve eylem olarak sıralamaktadır. Herhangi bir siyasal olayı izleme, olay hakkında tavır takınma ve siyasal olayın içine karışma siyasi katılımın boyutlarını oluşturmaktadır (akt.Baykal, 1970: 31-33).

Diğer yandan siyasi katılım, yöneten-yönetilen arasında bir bağ olarak da görölmektedir. Siyasi katılım, yönetici ve yönetilen arası uzaklığı azaltıcı bir faktör olarak düşünölebilmektedir. Demokrasinin özünü, yönetilenlerin yönetim kararlarına katılmaları oluşturmaktadır. Katılım, sistemin gücünü ve amaçlarının etkinliğini artırabilmektedir (Başaran, 1986).

Katılım sürecinde verimlilik önemli bir etken olarak görölmektedir. Bu amaçla, bireyin katılımı verimlilik için gerekli olmaktadır. Katılım için gereken eylem ile bireyin değerlerinin uyuşumu katılımın düzeyini etkilemektedir. Eğer bu uyum sağlanmışsa, katılımdan gereken verim sağlanabilmektedir. Birey beklentilerini karşılamayan katılımlara zorlanırsa bu durumda ondan verim beklenmesi doğru değildir (Hesapçioğlu, 1989: 232).

Bursalioğlu (1978), katılımın demokrasiye etkisini; insanların yönetime güvenmesi, karar sürecinde bunun etkili olacağına inanması ve tek adam yönetimindeki olumsuzluklardan uzaklaşması anlayışının bir bütün olarak ele alınmasına bağlamaktadır.

Toplumsal katılım demokratik yaşamın önemli bir etkinliğidir. Toplumsal yaşama bireylerin katılımı; düşünsel, mali, görevsel ve yönetsel

olmak üzere dört noktada toplanmaktadır: 1) Düşünsel katılım, eyleme dönüşmemesi yönünden etkisiz bir katılım özelliği göstermektedir. 2) Mali katılım, düşünsel katılımı izleyen bir sonraki katılım düzeyi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyin düşünsel olarak benimsediği çalışmalara para desteği sağlama durumundaki katılımıdır. 3) Görevsel katılım ise, para desteği ile mali katılımı gerçekleştiren bireyin, bir süre sonra kurumların işleyişinde görev almayı istemesiyle ortaya çıkan bir katılım türüdür. 4) Yönetimsel katılım ise, üst düzeyde katılım özelliği göstermekte ve entelektüel birikimlerin işe koşulduğu, eyleme dönük düşünmenin olgunlaştığı durumlarda belirginleşmektedir (Margolis ve Tetel, 1990).

Katılmanın niteliğini belirleyen etmenlerden biri güç değeri ise etki olarak ortaya çıkmaktadır. Katılım sürecinin hangi etmen temelinde işlediği katılımın niteliğini belirlemektedir. Kararı belirleyen temel etmenin güç olduğu belirtilmektedir. Katılımcının sonucunu bilmeden katıldığı kararlar ise etki etmenine dayanmaktadır. Sonucu bilinmeden alınan kararlara katılım "kısmi katılım", sonucu katılanların belirlediği karar verme sürecindeki katılımlar ise "tam katılım" olarak adlandırılmaktadır (Pateman 1970, akt. Çelik, 1997: 15). Davis (1988), güçlü bir katılımın etkisinden söz edilebilmesi için aşağıda sıralanan koşulların önemli olduğunu belirtmektedir (akt: Çelik (1997):

1. Katılım için zaman yeterli olmalıdır.
2. Katılım, örgütün temel amaçlarını engellememelidir.
3. Katılım, işgöreni ilgilendiren konularda olmalıdır.
4. Katılımcılar katılımın gerektirdiği bilgi, beceri ve deneyime sahip olmalıdır.
5. Katılım sürecinde ortak dil kullanılmalıdır.
6. Katılımcı statüsünden dolayı baskı altında kalmamalıdır.
7. Örgütte katılım iş özgürlüğü çerçevesinde gerçekleşmelidir.

Bu önkoşullar gerçekleşmediğinde katılım engelleri ortaya çıkabilmektedir. Katılımın sağlanamamasını doğuran engellerden ilki; ekonomik ve mesleki gibi bireyin konumundan kaynaklanan engellerdir. Bunlar durumsal engeller olarak adlandırılmaktadır. Bireyler ile kurum değerlerinin uyuşmamasından kaynaklanan kurumsal engeller katılımın sağlanamamasında bir diğer engel grubunu oluşturmaktadır. Üçüncü engel grubu da katılıma yönelik temeli iletişimsizliğe ve bilgi eksikliğine dayanan bilgisel engeller olarak belirtilmektedir. Ve son olarak ilgi yoksunluğu, kurumda kendini gereksiz hissetme, çalışmaktan kaçınma özgüven eksikliği, yetersizlik duygusu gibi etkenlerden kaynaklanan psikolojik durumlar katılımın sağlanamamasını doğuran temel engellerdir(Wilensky ve Kline, 1989: 13-18). Bursalıoğlu (1987) bu engelleri: yetersizlik, probleme ilgi eksikliği, haksız ve uygunsuz katılım, işgörenlerin yönetmenlerce katılıma özendirilmemesi, işgören üzerinde aşırı denetim kurulması olarak sıralamaktadır.

Demokrasi ile ilgili bir diğer önemli kavram özgürlüktür. Özgürlük, kişisel davranışlarının bireyin kendi tarafından seçilebilmesine yönelik gücün kullanılabilmesi olarak tanımlanabileceği gibi, kendi iradesi ile bir şey yapma ya da yapmama serbestliği olarak da tanımlanabilmektedir. Bu bağlamda bireyin ne yapacağını yasalarla düzenlenmesi yerine, neleri yapmayacağı yasalarla düzenlenmelidir. Bu yolla bireylerin ne yapacaklarına kendilerinin karar verebilmeleri sağlanmış olur(Gülmez, 2001). Özgürlük, tanımlanması oldukça güç bir kavram olarak bilinir. Özgürlük bu tanımlama güçlüğüne karşın, çeşitli düşünürler tarafından tanımlanmaya çalışılmıştır. Örneğin: Kant'a göre özgürlük, eylemde bulunmayı istemek olarak ele alınmaktadır. Burada eylemden çok eylemi istemek vurgulanmaktadır. Sartre ise özgürlüğü, insan türünün varoluşuna eşdeğer görmekte ve insanın özgür olduğunu bilenmesinin özgürlük için yeterli olduğunu vurgulamaktadır(Kuçuradi, 1988:3-5).

Özgürlük bir insanın yapısal özelliği olarak görülebildiği gibi, insanın bir olanağı olarak da görülebilir. İnsan türünün bir özelliği olarak özgürlük, amaçlı eylemlerde bulunma açısından ele alınması durumunda, eylemlerin amaçları önem kazanmaktadır. Örneğin kimi insanlar bir hakkı korumak için eyleme geçerken, kimileri çıkarlarını korumaya yönelik bir eylem gerçekleştirebilmektedir. Eğer özgürlük bir olanak olarak görülürse kişilerin eylemleri arasındaki değer farklılıkları da açıklık kazanabilmektedir(Kuçuradi, 1988: 6).

Özgürlük, tür olarak insanın bir özelliği, yaşamda bazı kişiler tarafından gerçekleştirilebilen bir olanak olarak düşünülebilir. Özgürlük, diğer eylem olanakları arasında değerli bir eylemde bulunma olanağı olarak da görülebilir. İnsanın özgür olabilmesi , bu olanak kişi tarafından yaşamda gerçekleştiğinde sağlanır. Ancak bu durumda özgürlük bir kişi özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada etik özgürlük ten söz edilebilir. Bir kişi özgürlüğü olarak etik özgürlük, bazı kişilerin değer bilgisine sahip ve bu bilgiye dayalı yaşayan kişilerin özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Biz eğitimciler her yapıp ettiğimizde değer korumaya yönelik çalışmıyorsak yani özgür değilsek bazı öğrencilerimizin özgür yetişmelerini bekleyemeyiz (Kuçuradi, 1988:7).

Etik özgürlük yani kişi özelliği olarak özgürlük olmadan toplumsal özgürlükten söz etmek olanaklı değildir. Bu nedenle etik özgürlük toplumsal özgürlüğün ön koşuludur. Toplumsal özgürlük, kişi ve devlet açısından olmak üzere iki boyutta ele alınabilir. Bunlardan ilki yani kişi özgürlüğü moral ve hukuksal özgürlükler olarak belirtilebilir. Moral (ahlak) özgürlük bireyin, yaşadığı grubun değer yargılarına aykırı davrandığında , tavır takındığında bu yargıları değerlendirdiğinde yaşamını etkileyecek kadar tepki görmemesi anlamını taşır.Hukuksal olarak adlandırılan toplumsal özgürlük ise temel hakların ülkelerin hukuk sistemleri tarafından güvenceye alınması durumunda hukuksal özellik kazanmaktadır (Kuçuradi, 1988:14). Toplumsal özgürlük buraya kadar açıklanmaya çalışılan özgürlükleri içeren bir özgürlük

olarak ortaya çıkmaktadır. Hukuk güvencesi altına alınması yeterli değildir. Örneğin eğitim hakkının yasalarla güvence altına alınması eğitim özgürlüğü için önemlidir, fakat yeterli bir durum değildir. Bir ülkede tüm çocuklara ilköğretimde okuma fırsatının tanınması yetmez, . eğitim özgürlüğü tüm öğrenim basamaklarında herkese sağlandığında anlam kazanmaktadır. Eğitim özgürlüğünü bir ülkede ahlaksal, ekonomik ya da diğer nedenlerle bireyin kendi yeteneklerinin gelişiminin engellenmemesi olarak ele almak doğru olacaktır. (Kuçuradi, 1988:14).

Özgürlüklerin somut anlatımları olan insan hakları, özgürlüklerin kullanımına olanak sağlaması yönünden önem taşımaktadır. İnsan hakları insanın insan olarak doğmasından kaynaklanan haklar olarak bazı özellikleri taşımak zorundadır. Bu bağlamda insan haklarının ilk özelliği bireysellik özelliğidir: Bireysellik özelliği insan haklarının özgür insan temeline dayanması ile ilgilidir. Bireysel haklar olarak belirlenen haklara devletin karışmaması, bu hakları güvenceye alması gerekir. İkinci özellik evrenselliştir: İnsan haklarının içerik, zaman ve yer yönünden farklılık göstermeyen, eskimeyen haklar olduğunu belirtir. Üçüncü özellik dokunulmazlık özelliğidir: İnsan hakları kapsamında bireyin bedenine ve yaşamına dokunulmaması dokunulmazlık özelliğinin içeriğinde yer alır. Son olarak insan haklarının vazgeçilemez ve devredilemez özelliği: Bu özellik insanın bir mal olmadığı bu nedenle varlığından kaynaklanan haklarının vazgeçilemez ve devredilemez olduğunu açıklamaktadır(Gülmez, 2001).

Aslında, demokrasi ve özgürlük kavramları da sıklıkla birbirinin yerine kullanılmaktadır. Özüne inildiğinde bu iki kavramın aynı anlamı taşımadığı anlaşılmaktadır. Demokrasi özgürlüklerin kullanımına olanak sağlayan kurumsal bir yapıyı karşıladığı gibi, özgürlükler yönetimi olarak da kabul edilmektedir. Özgürlüklerin güvenliği sağlanmadan demokrasinin yaşatılamayacağı konusunda görüş birliği bulunmaktadır. Demokrasiyi diğer yönetimlerden ayıran temel fark ise üyelerine sağladığı özgürlük olduğu düşünülmektedir. "Özgürlük, bireyde özgür düşüncenin, özgür eyleme

dönüşme süreci" olarak tanımlanmaktadır (TDV, 1992: 9). Bu bağlamda, demokrasinin, bireyin din ve vicdan özgürlüğünü güvence altına alması bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Yurttaşların inançları yüzünden baskı altında tutulmaması gerektiğinin önemle üzerinde durulmaktadır.

Eğitimde ve Toplumsal Bir Örgüt Olarak Okulda Demokrasi

Demokrasi açısından önemli bir toplumsal örgüt olarak eğitim örgütü görülmektedir. Eğitim örgütü, demokrasinin yaşatılmasında demokrasi eğitimi vererek ve demokratik bir eğitim ortamında bunu gerçekleştirerek üzerine düşen görevi yerine getirmektedir., Demokrasi eğitiminin ön koşulunu eğitimde demokrasinin sağlanması oluşturmaktadır. Toplumsal örgütler içinde, eğitim örgütlerinin demokrasinin en etkin yaşam ortamları olmaları beklenen bir durum olarak görülmektedir. Okullar eğitim sisteminin ürün veren ortamı olarak değerlendirildiğinde, bireyi yaşama hazırlayan okulların, doğaları gereği demokratik ilkelerle işletilmesi gerekmektedir.

Eğitim örgütünün demokrasiyi yaşatması, demokrasiyi yaşamasına bağlıdır (MEB, 1992). Bu nedenle eğitim örgütlerinin demokratikleştirilmeleri, günümüz toplumları için gereklilikten öte, bir zorunluluk olarak görülmektedir.

Eğitimde Demokrasi

Demokrasi insanın kişilik yönünden özgürce tüm yönleriyle gelişimini sağlayan bir yönetim süreci olarak görülebilir. İnsanın özgür ve tam gelişimini sağlanmasında iyi tasarlanmış ve iyi işleyen eğitim sistemlerinin payı göz ardı edilemez. Bu nedenle demokrasinin öğrenilmesinde eğitim sistemi ve bu sistemin ürün verdiği okullar ön plana çıkmaktadır. Okullarda eğitim yoluyla bireyin, demokrasinin varlığını sürdürmesi için gereksinim duyduğu " ergin ve özgür " yurttaş olarak yetiştirilmesi gerekmektedir(Gülmez, 1996).

" Ergin ve özgür " yurttaşın yetiştirilmesinde insan haklarının bilişsel duyuşsal ve devinişsel boyutta insanlara kazandırılması önemli bir adımdır. İnsan hakları demokrasinin olmazsa olmaz koşuludur. İnsan haklarının

öğretilmesi için öğretilen ortamın demokratik olması gerekir. Okulun demokratik bir ortam olabilmesi bu ortamda demokratik değerlerin yaşamasına bağlıdır. Bu bağlamda okulda öğrenci – öğretmen ve yönetici üçlüsü arasında demokratik değerlere dayalı somut ve yaşanan bir ilişki kurulması gerekir. Ancak bu yolla demokrasi süreci insan haklarının öğrenilmesi ve gelişimine olanak sağlayabilmektedir(Gülmez, 1996).

Demokrasinin eğitim sisteminde nasıl yer alacağı bugün de üzerinde düşünülen bir konu olma özelliğini göstermektedir. Eğitimde demokrasi konusunda Schou (2001) Rawls'ın da dikkat çektiği, demokrasiye ilişkin üç modelin eğitim sisteminde nasıl kullanıldığını analiz etmeye çalışmıştır. Schou (2001) çalışmasında, yapısal açıdan ele aldığı üç değişik modele dikkat çekmektedir. Bunlar: Liberal model (Hobbes, Locke, Kant, Rawls, Dworkin), sosyalist model (MacIntyre, Sandel, Nussbaum) ve iletişimsel modellerdir (Walzer, Benhabib, Taylor, Habermas). Bu üç model çerçevesinde demokrasi ve eğitim kavramları liberalist açıdan tartışıldığında aşağıdaki durumlar dikkat çekmektedir (Schou, 2001) :

- 1) Liberalist demokrasi bireyin yanındadır ve bireyin her tür davranışını kabul ettiği gibi davranmama özgürlüğüne de karşı değildir. Temel ve değişmez anayasal kurallara göre birey toplumun üstündedir ve toplumdaki daha güçlüdür. Bu bağlamda toplum ve devlet bireyin özgürlüklerine müdahale etme konusunda kısıtlanmıştır. Bu yaklaşımın eğitimdeki yansıması, her çocuğun ne zaman eğitim alacağı ya da alıp almayacağı konusunda karar verme sürecine etkide bulunulmamasını içerir.
- 2) İkinci görüş olarak toplumsalcılığın savunucuları, insan haklarının ya da paylaşımın genel ilkelerinin bir kerede herkes için oluşturulabileceğine inanmamaktadırlar. Tersine bu görüştekiler, somut toplumun oluşumunun, dayanışmayla yapılaşan, iletişimsel olarak yapılandırılan ve korunan bir özellik gösterdiğini belirtirler. Bu yüzden demokrasinin genç kuşaklara öğretilmesinin kalıcı olarak ve

sürekli etkileşim ile gerçekleşebileceğine inanırlar. Bu bağlamda okulda demokrasinin öğretimi sadece demokrasinin yaşanması ile gerçekleşebilir. Yaşanan demokrasi ile öğretilen demokrasinin birbirinden ayıramayacağını vurgulamaktadırlar.

- 3) Üçüncü yaklaşım, demokraside önde giden yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre demokrasi liberal ve toplumsal bir oluşumdur. Yeni bakış açısının ortaya çıkmasıyla kasıtlı (bilinçli, bilerek v.b) yapılan demokrasi eğitimi önem kazanmıştır. Kasıtlı demokrasi öğretimi, bir yanda değişmeyen ve tartışma götürmeyen genel demokratik ilkeleri ele alırken diğer yandan da güncel yaşamı ele alır. Demokrasi öğretiminin sadece bilişsel bir süreç olmadığı, aksine demokrasi öğretiminde iletişim, özellikle toplumsal iletişim ve gerçek yaşamla iç içeliğin önemi vurgulanmaktadır. Bu, genel anlamda demokrasi öğretiminin liberal eğitimle paralel bir yapıda olmasını gerektirir. Yani başarılı bir demokrasi öğretiminin yerine getirilmesine olanak sağlayan en uygun eğitim şekli iletişim ve etkileşime dayalı, yaşamla iç içe liberal bir eğitimidir.

Yukarıdaki açıklamalar ışığında demokrasi ile eğitim arasındaki ilişki bireylerin daha çok özgürleşmesi noktasında kendini göstermektedir.

Demokrasi ve eğitim kavramlarının birlikte kullanımı konusunda yapılan tartışmalarda şimdiye kadar ortaya konulmuş üç görüş dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki herkes için okul isteğidir. Herkes için eğitim isteği daha çok zorunlu eğitim süresini içine alacak şekilde belirtilmiştir. Fakat herkese eğitim anlayışının yalnızca herkesin okula gitmesi ile sınırlı olmadığı, niteliğinde dikkate alınması gereği vurgulanmıştır. Bu gelişme eğitimde kalite ve yaygınlık açısından belli oranda gelişim sağlamıştır(Criblez ve diğerleri 1999). Demokrasi ve eğitim konusuyla ilgili ikinci görüş, "demokratik devlet herkes için eğitim gerektirmiyor" düşüncesi üzerine kurulu olan görüştür. Bu görüş, yurttaşların kendi başlarına politik karar vermeye katılabileceğini dile getirmektedir. Ulusal eğitimin demokratik düşünceye sahip erdemli yurttaşlar

retmesi beklendiğinden bu tartişmalar yapılmaktadır C(riplez ve Hofstetter. 1998). Bu bağlamda demokrasi ve eğitim ilişkisi, demokratik davranış kazandırmaya yönelik eğitim verme çerçevesinde algılanmaktadır. Demokrasi ve eğitim konusunda ortaya çıkan üçüncü görüş, demokratik eğitim sisteminin tüm toplumsal statüler için eşit fırsatlı yüksek eğitimi garantileyen bir sistem olarak algılanmasını vurgulamaktadır. Ayrıca demokratik bir eğitim sisteminin herkes için erişilebilirlik ve seçme gibi iki şartı yerine getirmesi gerekmektedir. Demokratik bir eğitim sisteminde, özellikle özgürlük ve eşitlik birleştiğinde ve birbiriyle dengede olduğunda demokratik eğitim gerçekleşebilir(Criplez, 1999). Açıklamalardan da anlaşılacağı üzere demokrasi ve eğitim kavramları günümüze kadar çeşitli gelişim dönemleri geçirmiştir. Demokrasi ve eğitim kavramları herkese eşit , yaygın , nitelikli ve üst öğrenim fırsatlarını içerdiğinde anlam kazanabilecektir.

Eğitimin demokratikleştirilmesi, toplumun diğer örgütlerinin demokratiklik düzeyine bağlı bulunmaktadır. Örgütler arasındaki iletişim ve etkileşim nedeniyle toplumdaki bir örgütün tek başına, diğer örgütlerden bağımsız olarak demokratikleştirilmesi söz konusu olmamaktadır. Bu bağlamda, sınıf içi ğretim uygulamalarında ve eğitim yönetiminde demokratik ilkelerin ne çıkması ve uygulanması gerekmektedir. Diğer bir bakış açısıyla demokratik eğitim; eğitim–ğretim sürecinin tüm öğelerine yönelik eylem, işlem ve ilişkilerde demokrasi ilkelerinin egemen olması, bireyin tüm yönleriyle varoluşunu tanıma ve değer verme anlamına gelmektedir (Oğuzkan,1993).

Eğitimin demokratikleştirilmesi denildiğinde, Tanilli (1989) zellikle: eğitim hakkından yararlanmanın demokratikleştirilmesi, eğitim içeriğinin demokratikleşmesi, eğitim yönetiminin ve denetiminin demokratikleştirilmesi kavramlarına dikkat edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Binbaşıoğlu (1986)'na göre, demokratik bir eğitim; ğrenci merkezli olmalı ve böyle bir ortamda öğrencilere eşit haklar verilmelidir. Eğitim sürecinde, hukuksal metinlere ayrı bir önem verilmeli ve demokratik yaşamın ahlak kuralları eğitimde de geçerli

olmalıdır. Birey tüm özellikleri ile bütün olarak ele alınmalı ve bireyin saygınlığına değer verilmelidir. Diğer yandan en önemli demokratik eğitim özelliği de, verilecek kararlarda bireyin katılımının sağlanmasıdır. Çünkü demokratik eğitim, verilecek kararlar paylaşıldığında oluşmakta ve etkinlik kazanmaktadır. Binbaşıoğlu'nun belirttiği bu noktalar, demokratik kişilik özelliklerini kazandırmaya yönelik düzenlenecek eğitim sisteminin nitelikleri konusunda yol gösterici niteliktedir.

Demokratik ilkelere yer verilen ve bu doğrultuda etkinlik kazanacak bir eğitim sisteminde, belirli ilkelerin de dikkate alınması gerekmektedir. Üzerinde uzlaşılan ilkelerin, hedeflenen ortamın ve kişilik özelliklerinin geliştirilmesinde birlikte hareket etmeyi sağlayabileceği düşünülmektedir. Demokratik eğitim ilkeleri konusunda evrensel değerleri öne çıkaran Spring (1994: 181-82), demokratik eğitim ilkelerini aşağıdaki gibi sıralamıştır:

1. Eğitim, bireylerin yalnız devlete hizmet etmesi temeline kurulmamalıdır.
2. Okullaşmanın amacı yalnızca iç piyasanın ihtiyaçlarına yönelik olmamalıdır.
3. Öğrenciler, devletin kendileri için neyin iyi, neyin kötü olacağına karar verme hakkının olmadığını anlamalıdır.
4. Öğrenciler haklarından hiç bir nedenle vazgeçmemelidir.
5. Eğitim milliyetçi ve vatansever odaklı olmamalıdır.
6. Düşüncelerin farklılığı, düşüncelerin birliğine tercih edilmelidir.
7. Okulun ahlaki değer, inanç ve idealleri aşılması en aza indirilmelidir.
8. Çocuklar özgürlüklerini korumalı ve devam ettirmeyi öğrenmeli ve öğretim bu konuda onları bilinçlendirmeyi sağlamalıdır.

9. Öğretmen öğrencilerine rehberlik etmelidir.

10. Programlar seçmeli hale getirilmelidir.

11. Öğretmenler öğrencilerin ne öğrendiklerinden emin olmalı ve cezalandırıcı davranışa yönelmemelidir.

Yukarıda Spring tarafından belirtilen demokratik eğitim ilkeleri incelendiğinde, sıralanan maddeler eğitim sistemindeki bireyi ön plana çıkarmaktadır. Bu bağlamda demokratik eğitim ilkelerinin bireylerin özgür gelişim ve özgür seçim haklarını ön plana çıkaran bir anlayışı ortaya koyduğu söylenebilir. Spring'in sıraladığı ilkelere bazıları dikkatle değerlendirilmediğinde yanlış anlamalara neden olabilir. Örneğin beşinci maddede belirtilen "eğitim milliyetçi ve vatansever odaklı olmamalıdır" ifadesi evrensel değerleri göz ardı etmeme, çağdaş dünyanın bir parçası olabilme noktasında düşünülmediğinde olumsuz bir ifade olarak anlamlandırılabilir. Elbetteki bireyler yaşadıkları ülkenin yurttaşlarıdır ve ülkeleri için hizmet etmelidirler. Fakat tümüyle bireyi topluma ve devlete feda eden, bireyi yok sayan anlayışların yer aldığı eğitim sistemleri çağdaş sistemler olarak düşünülemezler. Ayrıca "Okulun ahlaki değer inanç ve idealleri aşılmasının en aza indirilmesi" konusunda da az önce belirtilen yaklaşım çerçevesinde benzer şeyler söylenebilir. Elbetteki toplumsal yaşamın değerlerini birey, toplumla etkileşim kurarak, belli oranda okul yaşamı yoluyla edinecektir. Fakat bireyin özel alanına girecek kadar onun özgür gelişimi ve seçimini engelleyecek bir aşılamanın yapılması kabul edilebilecek bir durum değildir.

Ülkemizde demokratik okul ortamına yönelik yapılan belirlemeler birçok yönden Spring'in yaptığı değerlendirmelerle örtüşmektedir. 1998 yılında toplanan Demokratik Eğitim Kurultay'ında da demokratik bir okul: öğrencinin merkeze alındığı, seçmeli ders ve ders dışı etkinliklerin çeşitliliğinin sağlandığı, okul çalışanlarının arasında etkili bir mesleki iletişimin kurulduğu, etkili ve sık aralıklı bir hizmet içi eğitimin sürdürüldüğü, yönetimin demokratik tutumlarının iyileştirildiği, okul ortamının yaratıcı problem

çözmeye olanak sağladığı, okulun çevresine açık ve çevredeki okullarla yoğun bir işbirliği içerisinde bulunduğu bir eğitim kurumu olarak tanımlanmaktadır. Bu özellikleri bir okulun içselleştirebilmesi için okulda; eğitim ve öğretim kurulu, öğretmenler ve eğitim uzmanları kurulu, öğrenciler ve veliler kurulunun oluşturulması ve yönetilmesi gerekmektedir(Demokratik Eğitim Kurultayı, 1998: 52).

Bilgen (1993)'e göre eğitimin demokratikleştirilmesi için eğitimin sosyal bir hak ve herkese açık olması; eğitimin odağında öğrencinin bulunması; öğrencinin programdaki dersleri seçme özgürlüğünün olması; herkesten aynı başarının değil, kapasiteleri ölçüsünde başarının beklenmesi; ölçme ve değerlendirme işlemlerinde başarının değerlendirilmesi ve başarısızlığın bir cezalandırma aracı olarak kullanılmaması, öğrencinin yalnızca eğitim programı kapsamındaki konularla değerlendirilmemesi; eğitimde yatay ve dikey geçişlere olanak sağlanması; itaat ve korkuya dayanan disiplinden çok, benimseme ve hoşgörüyeye dayalı disiplin anlayışının benimsenmesi gereklidir.

Tezcan (1985), demokratik toplumlardaki eğitimin; yurttaşın siyasal eğitimini içermesi, kişisel yetenekleri açığa çıkararak geliştirmesi, insanı özgürleştirilmesi ve açık fikirli hale getirmesi, kişiler arasında sağlıklı yarışma ve güçlü işbirliği geliştirmesi, okulların demokratik uğraşılara bir ortam yaratması, eğitim üzerindeki siyasal baskının azaltılması ilkeleri çerçevesinde işlemesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Görüldüğü üzere demokratik bir eğitimin yaratılması, varolan okul sistemlerinin değişme sürecine girmesini ve eğitimde özde her bir sürecin ve bireyin farklı algılanması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Okulda Demokrasi

Okulda demokrasinin yerleşmesi için okulun değişim sürecinin içerisinde yer alması gerekli görülmektedir.

Öğrenen organizmalar olarak hareket eden okulların yöneticileri ya da personeli, işbirliğini desteklediği, personel ve öğrenciler için gelişim fırsatları sağladığı sürece değişim için önemli bir kapasite yaratılmaktadır. Araştırmalar iki değişik türde yöneticinin bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bunlar: değişim sürecini tamamen destekleyerek personeliyle karar verme sürecinde işbirliği içinde bulunanlar ve değişim sürecine katılmayan ya da değişime direnç gösterenler olarak sınıflandırılmaktadır. Bu iki grup yönetici arasında tanımlanan yöneticiler bulunmamaktadır. Katılımcı olarak işbirlikli karar verme sürecinde ve yeni yaklaşımların uygulanmasında bulunan yöneticilerin gösterdiği bu davranış, değişimsel liderlik olarak algılanmaktadır (Chen ve Addi, 1995; Darling- Hammond ve McLaughlin, 1995; Jatze ve Leitwood, 1995; Leitwood ve Aitken, 1995 Liberman, 1995; Sebring, 1995).

Değişim sürecinin başarılı olabilmesi ve okulların yeniden kültürlenme içine girmesi için karar verme, işbirliği, öğretmen ve personelin karar verme sürecine katılımı, öğretmen ve öğrencilerin zamanlamayı kendilerinin planlaması gerekmektedir (Hanay ve Ross, 1997:597).

Hanay ve Ross (1997)'un değişim sürecine etki eden elementlere ilişkin Ontario'daki ortaokullarda yaptığı çalışma üç yıl boyunca sürmüştü ve bu çalışmanın sonunda, okul bölgesi sorumluları ve öğretmen derneklerinin işbirliği içinde olmalarının değişim sürecinde olumlu etkileri gözlenmiştir.

Schou(2001) çalışmasında, okulun temel görevini; Danimarka'da 1993'te çıkan eğitim yasasına dayanarak, özgürlük ve demokrasiye dayalı bir toplumda, öğrencileri etkin katılıma, ortak sorumluluğa, haklar ve görevlere hazırlamak olarak belirlemektedir. Schou(2001) bu hazırlığın; entelektüel özgürlük, eşitlik tarafından tanımlanan okul ve günlük yaşamdaki öğrenme aracılığı ile gerçekleştirilebileceğini vurgulamaktadır. Okullardaki demokrasi etkin katılım, ortak sorumluluk, görevler, entellektüel özgürlük ve eşitlik gibi kavramlar yaşama geçirildiğinde anlamlı hale gelmektedir. Batılı ülkelerde olduğu gibi Danimarka'da da insanlar, daha yoğun bir demokratik eğitim beklentisi içerisindedirler. Ancak, okulların demokratik iklime sahip

olmaları gerektiğini savunanların karşısında, okullarda aşırı demokrasinin olmamasını öneren taraflar da bulunmaktadır. Bu görüşte olanlara göre, okulda demokrasi olmalı ama aşırı demokrasi olmamalıdır. Çünkü aşırı demokrasi, bilgi ve yeteneklerin gelişimini engelleyebilir. Bu nedenle okulun amacı, gereken bilgi ve becerileri kazandırma yönünde yoğunlaşmalıdır. Schou(2001), bu görüşü destekleyen bir araştırmaya dayanarak , dünyada sayılı okullar arasına giren okulların bilgi ve beceriler açısından önde olmamalarına karşın, eğitim örgütü iklimlerinin daha demokratik olduğunu belirtmektedir. Schou '(2001) bu noktada okullarda yalnızca demokrasiyi yaşatmaya yönelik davranış içerisinde bulunan işgörenlerin iyi demokratlar, okulların asıl uğraşısını bilgi ve beceri kazandırma olarak gören işgörenlerin ise kötü demokratlar olarak tanımlandığını vurgulamaktadır.

İlgili alanyazın incelendiğinde demokratik bir okulun yaratılmasında belirli ilkelerin öne çıktığı görülmektedir. Demokratik okul yapılarının oluşturulması için Schou (2001), aşağıda sıralanan ilkeleri vurgulamaktadır:

1. Okulların programlarındaki dış etkenlerin etkisi en aza indirilmelidir.
2. Okullar toplumdaki çoğunluğun baskısından korunmalıdır.
3. Eğitim kararlarının alınmasında tüm yurttaşların eşit politik güç kullanımı sağlamalıdır.
4. Eğitim programı, öğretmen yetiştirme ve öğretim yöntemleri merkezi yönetimin etkisinden bağımsız hale getirilmelidir.

Görüleceği dibi, demokratik okulların yaratılmasında yerinden yönetim önemslenmektedir. Merkezi yönetime sahip eğitim sistemlerinin örgütsel yapısının dikliği ve buna bağlı iletişim başta olmak üzere bir çok yönetim sorunu olabilmektedir. Fakat yönetimin yerelleştirilmesinin de tüm sorunları çözeceği düşünülmemelidir. Türkiye'de bütün eğitsel politika, uygulama ve stratejilerin merkezden belirlenmesi, merkeziliğin sakıncalı yanlarından kaynaklanan nedenlerle okulların demokratik bir yapı sergilemesinde sorunlar

yaratabilmektedir. Bu bağlamda günümüzde yönetimin yetkilerinin ne kadarının merkezi eğitim örgütünün, ne kadarının yerel eğitim örgütünün elinde olacağı tartışılmakta olan bir konudur. Farklı düzeylerdeki öğretim kurumlarının ne kadar demokratik olduğunun sorgulanması, okul yapılarının demokratikliğinin sağlanması için gerekli önlemlerin alınması ve bu konuya yönelik araştırmaların yapılmasını gerekli kılmaktadır. Özellikle okulların nasıl demokratik bir yapıya kavuşabileceği belirlenmelidir. İlgili alanyazın incelendiğinde özellikle okul bazında demokratikliğin nasıl oluşturulabileceği konusuna odaklanılmaktadır. Bu anlamda, yurt dışında da birçok eğitimcinin, okullarda demokratik ilkelerin nasıl desteklenebildiği ya da desteklenmediği konusunda araştırma yaptıkları saptanmıştır (Beane ve Apple, 1995; Becker ve Couto, 1996; Cummins, 1989; Jennings, 1996; Wade, 1995; Wheelock, 1992). Araştırmalardan elde edilen bulgular, demokratik okul örgütünün hem yönetim hem de öğretim boyutlarında nasıl yaratılabileceğini ortaya koymaktadır.

Demokratik okul ortamı ve sınıf yaşantısında kendi kendini yönetmek önemli görülmektedir. Kendi kendini yönetme; okulun kendi işlerini yönetmesi ve öğrencilerin demokrasiyi okul ortamında hissederek kendilerini yönetmesi şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan ilkinde okulun uzmanlık eğitimi almış kişilerce yönetimi, öğretmen, öğrenci ve velilerin yönetimdeki kararlara katılımları esas alınmaktadır. İkincisi ise, öğrencinin okuldaki kulüp, topluluk ve eğitsel kolların yönetimi ile ilgili akademik yönetim kurullarına katılımından oluşmaktadır. Okuldaki demokratik yaşamın yapılaşması ve yaşaması okulun yönetiminin demokratikliğine ve sınıf yaşantılarının demokratik ilkelerle sürdürülmesine bağlıdır. Yönetim okulda çoğulcu ve katılıma dayalı bir yapıyı oluşturmalı, öğretmenler ise sınıf içi eylem ve işlemlerde, ilişkilerin düzeninde demokratik ilkelere göre davranışlar sergilemelidir (Karakütük 2001: 23-26).

Demokratik okul ortamları, bireyin kişiliğini özgürce geliştirme fırsatlarının yaratılmasına hizmet eden ortamlar olarak düşünülmektedir. Ayırımcılıktan uzaklaşmış, içindeki bireylerine eşit olanakların tanındığı okul

ortamları, eğitimin demokratikleşmesinde önem taşımaktadır. Demokratik okul ortamını yaratma, kapsamlı bir süreci gerektirmektedir. Demokratik okul ortamını yaratmada, öğretim yöntemleri, öğretim programları, ders araç ve gereçleri, okulların fiziksel kapasiteleri, okul içindeki ilişkiler dokusu, okuldaki tüm bireylerin özlük hakları gibi konular açısından okul sisteminin yeniden yapılandırılması gerekli görülmektedir (Aytaç, 1985).

Philadelfia'da ABD eski başkanları Clinton, Bush, Ford ve General Colin Powel demokratik yaşamın unsuru olan gönüllülük konusuna dikkat çekmişlerdir. Bireylerin demokratik toplumda yaşayabilmelerinin gerekliliği, içsel demokratik değerlerin yaratılması ve bunların davranış olarak toplumun iyiliği için ortaya konulmasını ele almışlardır. Bunun yapılabilmesi için öğretmenlerin okul ortamı içinde demokratik tutumu sergileyen davranışları modellemelerine ihtiyaç bulunduğunu vurgulamışlardır. Demokratik davranışların iyi alışkanlıklar halinde öğrenciler tarafından sergilenebilmesi için öğretmenlerin ve programların vatandaşlık eğitimine odaklanmaları ve öğrencilerin bu davranışları sergileyebilmelerine fırsat yaratması gerektiğinin altını çizmişlerdir. Bu amaçla öğretmenlerin demokratik yaşamı sadece öğretim süreçlerinde sergilemekle kalmaması, öğrencilerin de demokratik davranışları sergilemelerine olanak sağlayan etkinlikler ortaya koyması gerekmektedir (Gallakher, 1996: 47-50).

Baskıcı bir okul ortamı ve baskıcı bir sınıf ortamı, öğretim etkinliğini zorlaştırıcı ve etkisini azaltıcı bir rol oynamaktadır. Sınıf havasının olumlu olması, öğretmenin demokratik liderlik davranışı göstermesiyle doğrudan ilgilidir. Olumlu sınıf ortamında, öğrencilerin istenilen nitelik ve nicelikte davranış sergiledikleri görülmektedir. Ayrıca demokratik ortam öğrenci başarısını artırmada, daha da önemlisi, demokrasiyi yaşayarak öğretmede önem taşımaktadır. Bu nedenle öğretmenin sınıf ortamını demokratik işleyişe uygun duruma getirmesinin hem öğrenci başarısına, hem de demokratik tutum ve davranışların kazanılmasına yarar sağlayacağı beklenmektedir (Kontaş, 1997).

Demokrat kişilik özelliklerine sahip insanın yetiştirilmesi okulların temel amacı olarak düşünüldüğünde, bu özelliklere sahip bireylerin nasıl bir birey olarak tanımlandığının aydınlatılması gerekmektedir. Başaran (1986: 112-115)'a göre, demokrasinin gerektirdiği davranışlarla donatılan insanların aşağıdaki temel özellikleri göstermesi beklenmektedir:

1. Demokrat insan, özgür düşünebilen ve düşüncesini özgürce söyleyebilen insandır.
2. Demokrat insan işbirliğine açık insandır.
3. Demokrat insan, araştıran, kendi başına öğrenen insandır.
4. Demokrat insan toplumu ve kendini yaşatır.
5. Demokrat insan yaşama değer katar. Ürün ortaya koymak, sorun çözmek demokrat insanın özelliğidir.

Demokrat insanın özellikleri incelendiğinde, aslında eğitim sisteminin nasıl bir insan yetiştirme düzenine kavuşması gerektiği yanında, yönetim ve öğretim hizmetlerinde de uygulamaların nasıl olması gerektiğine yönelik ipuçları dikkat çekmektedir. Şöyle ki, okul ortamının bireyleri yönetici, öğretmen, öğrenci ve diğer personel olarak düşünüldüğünde, düşüncelerini özgüce eyleme geçirebildikleri bir demokratik ortamı yaratmaları gerekmektedir. Ancak, böyle bir ortamın yaratılması da yine bireylerin özelliklerine bağlı bulunmaktadır. Bireylerin bu özelliklerinin okul ortamında geliştiği düşünüldüğünde, okulun demokratik ilkelerle yönetimi yanında, öğretim hizmetlerinin de demokratik uygulamalarla gerçekleştirilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda, demokratik eğitim ya da bir başka anlatımla eğitimin demokratikleştirilmesinin, demokrasi ilkelerinin eğitim örgütüne egemen kılınması anlamını taşıdığı söylenebilir.

Tezcan (1981) açıklığı, demokrasinin önemli ilkelerinden biri olarak görmektedir. Demokrasinin farklılıklara saygılı, eleştiriye açık, değişmeyi benimsemiş ve sorunlara farklı yönlerden de bakabilen bireylerle varlığını

güçlendireceğine; bu nedenle de okulların öğrencileri, sayılan bu özellikler doğrultusunda yetiştirmeye özen göstermesi gerektiğine değinmektedir. Özgüven (1991) de bireylerin birbirlerinden farklı özelliklere sahip olduklarının anlaşılması ve bu farklı yanlarının eğitimde dikkate alınması gereğinin eğitimde demokratikleşmenin temelini oluşturduğunu vurgulamaktadır. Bireysel farklılıklar, her bireyin ayrı bir değer olduğunu ortaya koymakta ve bireyin kendi yaşamını yönlendirmesine olan inancını arttırmaktadır.

Demokrasi eğitiminin önemli bir yönü olan demokrasi öğretimi, eğitim programlarının içeriğinde yer almaktadır. Avrupa Konseyinin düzenlediği "Demokratik Değerlerin Artışında Okulun Rolü" konulu seminerde demokrasinin nasıl öğretileceği konusunda aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir. (Büyükkaragöz, 1994:13)

1. Demokratik değerlerin öğretilmesinde, insan hakları, yeni ekonomik dengeler, uluslararası anlaşmalar göz önüne alınmalıdır.
2. Okul ortamında hoşgörü, karşılıklı saygı ve etkinliklere katılma yaygınlaştırılmalıdır.
3. İlk ve orta dereceli okullarda demokrasi eğitimi yapılabilecek derslerde demokrasi öğretimine değinilmelidir.

Bu öneriler doğrultusunda hangi yöntemle demokrasi öğretimi yapılacağı aşağıdaki biçimde belirlenmiştir(Büyükkaragöz, 1994):

1. Öğrenci gözlem ve deneyimlerinden yola çıkılmalıdır.
2. Anaokullarında çocuklara toplumsal yaşamın gereklerini öğretecek oyun, masal, şarkı ve diğer etkinliklere yer verilmelidir.
3. İlköğretimde küme çalışmaları örgütlenmeli ve çocuklara demokrasi ortamı yaratılmalıdır.

Demokrasi ve eğitim arasında zorunlu bir bağ bulunmaktadır. Demokrasi ve eğitim adaletli, akılcı, eşitlikçi toplumları oluşturmak ve bu toplumu yaşatma konusunda doğru davranışlarla donanmış iyi yurttaşları yetiştirmek için ön koşuldur(Chamblis,1996).

Yurttaşlık eğitimi programları yoluyla okullarda kazandırılan davranışlar, yaşamda gözlenebilmeli ve yaşanılır özellik taşımalıdır. Yaşadıkça, demokrasinin gelenekleri oluşmaktadır. Demokrasinin yaşandıkça öğrenilmesi kolaylaşmaktadır. Demokrasi eğitimi, benimsetmeye çalıştığı yaşam biçimi ile bütünleşmediğinde istenen etkiyi yapamamaktadır (Bilhan, 1991: 373-374; Güçlüol., 1989: 140).

Öğretmenlere yüklenmiş sorumluluklardan başta geleni her yönden topluma örnek olmalarıdır. Özellikle öğrencilerin öğretmenlerini örnek aldıkları bilinmektedir. Ancak yine de demokrasi öğretimi ve kazanımı ailede başlamaktadır.

Ailede başlayan demokrasi eğitimi, eğitim örgütünde güçlenmekte ve yaşanarak içselleşmektedir. Anne-babanın baskıcı, anlamsız kısıtlamaları ve bireyi boyun eğmeye yöneltmesi, demokrasi eğitiminin aile boyutunu aksatmaktadır. Eğitim örgütünde benzer sınırlılıklar ve baskılarla karşılaşan birey, demokrasiyi soluması gereken ortamdan demokrasiyi öğrenmeden ayrılmaktadır. Yaşamda, demokrasi konusunda uygun gözlemler elde edemeyen bireyin de demokratik olması güçleşmektedir.

Yapılan bazı araştırmalarda baskı temeline dayalı yaşam süren ailelerin çocuklarının demokratik ilkelerle oynanması gereken oyunlarda sorun çıkardıkları, bu tür oyunlara katılmadıkları gözlenmektedir. Bu noktada demokratik olmayan okul ortamlarında öğretmenlerin öğrencilere demokratik davranışlar kazandırmaları zorlaşmaktadır. Böyle bir durumda okul ve sınıf ortamının katılım ve özgürlüklerin kullanımını sağlayıcı biçimde düzenlenmesi gereklilik göstermektedir (Çelik, 1997; Balcı, 1993).

Diğer yandan, öğrenci gözlemediği kişinin davranışlarını olumlu ya da olumsuzluğuna bakmadan aynen kopyalayabilmektedir. Öğretmen yetiştirme programlarında demokratik süreçlerle yetiştirilmeyen öğretmenlerin okulda ve sınıflarında demokrasiyi desteklemeleri sadece boş bir beklentidir. Öğretmenler, demokratik eğitim bilimini uygulamayı öğrenerek öğretime katılmalıdırlar. Birçok öğretmen, öğrencilerin katılımlarına yönelik etkinliklerin neler olduğuyla ilgilidir. Bu tür davranışların oluşturulması, formal okullaşmada demokratik eğitim olarak tanımlanmaktadır (Kubow, 2000). Cunat (1996)'ın da belirttiği gibi, demokratik eğitim ve öğretim süreci bireylerin bu süreç içinde yetiştirilip, yaşamsal, eşit ve insancıl topluma katılmaları için gerekli olan beceri ve davranışların geliştirilmesi sürecidir.

Okullarda insan hakları ve demokrasi eğitiminin etkililiğini artırmak amacıyla, özellikle okul işgörenlerinin öncelikle de öğretmenlerin eğitimleri büyük önem taşımaktadır. UNESCO Uluslararası Anlayış, İşbirliği ve Barış İçin Eğitim ve İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklere İlişkin Eğitim Tavsiyesi belgesinde bu konu önemle vurgulanmaktadır. Belgede; eğitim işgörenlerinin insan hakları ve demokrasi eğitimine yönelik yapılacak eğitim çalışmalarının niteliği belirlenmeye çalışılmıştır. Eğitim işgörenlerine insan hakları ve demokrasi eğitimi konusunda verilecek eğitimin, giriş, sürekli eğitim, yeniden yönlendirme eğitimi gibi kesintisiz ve aşamalı olarak gerçekleştirilmesi önerilmiştir. Ayrıca uluslararası uzmanlar, meslek örgütleri, öğretmen sendikalarının öğretmenlikte barış kültürünü geliştirmede önem taşımalarından dolayı yapılacak eylem stratejilerinin hazırlık, uygulama aşamalarına katılmalarının gereği vurgulanmaktadır (Gülmez, 2001).

İlköğretimde demokrasi eğitimi, 1995 yılında İnsan Hakları Eğitimi Protokolü imzalanana kadar ders programlarının içinde verildiği kadarıyla yeterli görülmemiştir. 14 Mart 1995 tarihinden sonra ilköğretim 8. sınıfların dersleri arasına bağımsız bir ders olarak konması kararlaştırılmıştır. Orta öğretim kurumlarına yönelik lise 2. sınıflara seçimsel olarak Demokrasi ve İnsan Hakları dersi programlarına konulmuştur. Doğrudan dersler yoluyla

insan hakları ve demokrasi ders konuları çerçevesinde bilişsel düzeyde verilebilir. Ancak insan hakları ve demokrasi eğitiminin programa ders olarak konulmasının yeterli olacağı düşüncesi büyük yanlıgı olacaktır. Çünkü insan hakları ve demokrasi eğitimi kesintisiz ve bütünsel bir özellik gösterir ve bireyin yaşamının tümünü kapsar, her hangi bir yerinde başlayıp bitmez. Özellikle yuttaşlık eğitiminin gerçekleştirildiği ilköğretimde bir derslik bir etkinlik olarak algılanmamalıdır. Tüm derslerle bağı kurulmalıdır(Gülmez, 1998).

Eğitimde demokrasinin sağlanması eğitim işğörenlerinin demokratik davranışlar sergilemeleriyle ilişkilidir. Buraya kadar yapılan açıklamalar ile daha çok demokrasi kavramının içeriği, eğitimde demokrasi ve okulda demokrasi konuları irdelenmeye çalışılmıştır. Bu noktadan sonra ise yönetimde demokrasi konusu ele alınmaya çalışılacaktır.

Yönetimde Demokrasi

Eğitimde demokrasinin yaratılması ve demokrasi öğretiminin etkili bir şekilde yürütülebilmesi için demokrasinin en önemli temel kavramlarından olan katılımın, özgürlüğün ve özerkliğin okullarda etkinleştirilmesi önem taşımaktadır.

Bireylerin eğitimde yönetime katılımının sağlanması, yönetimin demokratiklik düzeyi açısından önemli bir değişken olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle, demokratiklik düzeyinin belirlenmesinde katılım, özgürlük ve özerklik boyutlarının eğitimde, öğretim süreçlerinde olduğu kadar yönetim süreçlerinde de temele alınması önem kazanmaktadır.

Yönetime katılma işğörenlerin ulusal ya da çalışma ortamı düzeyinde kendini ilgilendiren kararların alınmasına, uygulanmasına ve değerlendirilmesine katılımı olarak ele alınabilir.

Davis katılımı, bireylerin bilişsel, duyuşsal yönleriyle grup amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik olarak sorumluluk paylaşımları ve grup içinde yer bulmaları şeklinde açıklamaktadır (Akt.: Çelik 1997).

Orgütü demokratikleştirme sürecinde yönetilenlerin yönetime katılmaları büyük önem taşımaktadır. İşgörenlerin yönetime katılması, yöneticiler tarafından kendi yetkilerinin sınırlandırıldığı şeklinde algılanabilmektedir. Buna karşın işgörenin bu katılımından örgütsel amaçları etkinleştirmek için yararlanan yöneticilerle de karşılaşılmaktadır. Bunun yanında işgörenin yönetime katılmasını, örgüt yöneticisinin kararlarına destek verecek kamuoyu yaratması amacını ve belirli bir seçeneği kabul ettirmede işgörenlerin yöneticiler tarafından kullanılması olarak algılayan yöneticilere de rastlanmaktadır(Ozden, 1996). Böyle bir durumda işgörenin yönetime katılması ile örgütteki tüm sorunların çözüleceği yanılgısına düşülebilir.

İşgörenin yönetime katılması, onun en doğal hakkıdır. Demokratik örgütlerde işgörenin katılımı; örgütsel amaçları algılamasını, örgütünü anlamasını, benimsemesini ve girişimciliğinin artmasının yanında, yaratıcılığının açığa çıkmasını sağlayabilmektedir (Başaran, 1992: 323-324). Yönetime katılma işgörenin sisteme katılması ve üretime katılması biçimde iki şekilde gerçekleşmektedir. Sisteme katılma, işgörenin edimi ile örgütten sağladığı yararların en az eşit olması durumunda sağlanmaktadır. İşgörenin üretime katılması ise onun işten doyumunu ile yakından ilgili görülmektedir. Ancak işgöreni yönetime katan yöneticinin işgörene güvence sunması, astlarına olan bağımlılığını ve yasal ve makam yetkisine dayanmayı azaltması ve özdenetimli işgörenlerle çalışmayı kabul etmesi gerekmektedir. Yönetime katılma, işgörenler arasında eşit ve gerekli düzeyde yetkilendirme ile sağlanmaktadır. Yönetime katılan işgören, ortak kararların sorumluluğunu da yüklenmiş olmaktadır. Sorumluluk alan işgören, yönetime daha bilerek katılmaktadır (Başaran, 1992).

Doğaları gereği demokratik olarak yönetilmeleri gereken okullar, aslında katılmalı yönetim için gerekli olan yetişmiş insan gücüne sahiptir.

Günümüzde öğretmen yetiştirme süresinin ve kalitesinin artırılma çabaları sürmektedir. Okullarda görevli öğretmenlerin eğitim düzeyleri yönetime katılmayı etkin kılacak düzeyde yükselmiştir. Bu nedenle, okul yöneticisinin tek başına karar alması ya da önceden kararlaştırılmış durumlar hakkında öğretmenlerden görüş almasına yönelik uygulamalardan uzaklaşarak, nitelikli katılımın sağlanması kaçınılmaz görülmektedir. Karar alma sürecine etkin katılan öğretmen, kararın uygulamasında da etkin olarak yer almalıdır. Karara katılan öğretmen, uygulamaları da etkilediğinde nitelikli bir katılımdan söz edilebilmektedir (Ozden, 2000: 170-171).

Toplumsal yaşamda bireylerin özgürlükleri önemlidir. Toplumsal bir örgüt olan okullar da bireylerden oluşmaktadır. Bu yönüyle özgürlük okul ortamında bu ortamın katılımcıları olan yönetici, öğretmen ve öğrencilerin sahip olmaları gereken olmazsa olmazlardandır. Doğası gereği okul örgütünde özgürlüklerin serbestçe yaşanabilmesi beklenir. Okuldaki bireylerin beş temel özgürlüğünden söz edilebilir. Bunlar (Önder,2000:14-15):

Bilme özgürlüğü: Merak ettiğini sorabilmesi; bilgilendirilmesi ve bilgi vermesini içeren özgürlük olarak ele alınabilir.

Konuşma özgürlüğü:Kendi düşündüğünü olduğu gibi söyleyebilmesi,, olumlu ve olumsuz görüşleri dile getirilebilmesi.

Duyularını belirtme özgürlüğü: Duyularını özgürce ifade edebilmesi, kontrol altına alabilmesi.

Karar verme özgürlüğü: Kendi arzularına göre bir şeyi isteme ya da reddetme konusunda karar verme gücünü kullanabilmesi.

Kendi olabilme özgürlüğü: Bireyin kim olduğu ve ne olmak istediği, ne yönde gelişeceği konusunda ona destek olunması.

Yukarıda belirtilen özgürlükler incelendiğinde temel insan özgürlüklerinin okul örgütündeki yeri ortaya çıkmaktadır. Hemen her düzeyde okul çalışanı ve öğrencilerin belirtilen bu özgürlükleri kullanmalarının

özenle sağlanmaya çalışılması gereklilik göstermektedir. Özellikle kendi olabilme özgürlüğü, diğer özellikleri de içinde barındıran bir özgürlük olarak dikkat çekmektedir. Okul ikliminin öğretmenin öncelikle kendi olabilmesine olanak yaratması onun mesleki gelişimine katkı sağlayabilir.

Bireylerin özgürlüğü konusunda Başaran aşağıdaki özgürlüklere dikkat çekmektedir.(Başaran,1995:51-52):

Düşünme özgürlüğü, bireyin iç ya da dıştan kaynaklanan caydırıcı etmenlerden bağımsız olarak düşünebilmesi olarak ele alınabilir. Düşünme sürecinin ürünü olan düşünce ve düşünme özgürlüğü ise düşündüklerini yayma özgürlüğü olarak dile getirilebilir.

Vicdan özgürlüğü, insanın davranışlarını iç ya da dış kaynaklı etmenlerden etkilenmeden kendi değer yargılarına uygun olarak sergilemesidir.

Irade özgürlüğü, insanın kendi değer yargılarına dayanarak bir eylemde bulunmayı reddetme hakkı olarak tanımlanabilir.

Eylem özgürlüğü, insanın düşünme, vicdan ve irade özgürlüklerini kullanabilmesi olarak tanımlanabilir.

Başaran'ın dikkat çektiği bu özgürlükler bireyin kendi olması noktasında önem taşımaktadır. Bireyin kendi değer yargılarına dayanarak eylemine karar vermesi, düşünme sürecinin bağımsız bir şekilde gerçekleşmesi, insanın özgürlüğü açısından önemlidir.

Bir diğer önemli boyut olan yönetimde özgürlük denildiğinde ise, eğitim işgörenlerinin öncelikle çocuklar ve ergenlerin eğitim sürecindeki durumları dikkat çekmektedir. Eğitim açısından okul ortamında herhangi bir baskıya uğramama ve özgürce kendini gerçekleştirme olanağı bulma, eğitimde özgürlük olarak ele alınmaktadır. Çağdaş eğitim anlayışında en uygun eğitim-öğretim yönteminin özgürlüklerin en uygun kullanılmasına olanak veren yöntem olduğu belirtilmektedir. Özgürlük ve etkinlik birbirini tamamlayan iki

temel kavram olarak kendini göstermektedir. Etkinlik göstermeden, özgürlüklerin kullanılması olanaklı görülmemektedir. Birey etkin olarak eğitim ortamında özgürlüklerini kullanabildiğinde (Bilhan, 1991: 176-177) ve katılım gösterebildiğinde demokratik ortamın oluşmasına önemli katkılar sağlanabilmektedir.

Öğretme özgürlüğü, öğreticinin temelde hizmeti yürütmekte olduğu kuruma karşı bir özgürlüğü olarak bilinmektedir. Öğretmenlerin eğitimin amaç, yapı ve işleyişine uygun bir biçimde kişisel birikim ve deneyimlerini kullanarak öğreneni etkileme özgürlüğü, öğretme özgürlüğü olarak adlandırılmaktadır. Bunun yanında öğrencinin düşünme özgürlüğü, farklı görüşleri öğrenme, ifade etme ve tartışma özgürlüğü öğretmenin özgürlüğü ile bütünleştiğinde eğitim ortamındaki özgürlük, anlamına kavuşmaktadır (Yaşar, 1999: 256-258). Okul ortamında öğretmen ve diğer çalışanların özgürlüğü, özgürce düşünme ve üretme süreci ile örtüşmektedir. Bireyin özgür düşünme ve üretim etkinliği ise demokratik ortamları gerektirmektedir” (Rogovsky,1994:167).

Yönetimin demokratiklik düzeyinin ele alınmasında bir başka önemli boyut olan özerklik, bir örgütün ünitelerinin diğer bölümlerinin kontrolünden hatta tüm örgütün kontrolünden bağımsız olması anlamını taşımaktadır (Başaran, 1992). Bireysel özerklik ise, örgütteki ilke ve değerler çerçevesinde bireylerin kendi değer yargılarına dayalı eylemlerde bulunabilmesi olarak ele alınabilir. Hargreaves (1993)’ e göre , işyeri ortamında zorlama bireysecilik, stratejik bireysecilik ve seçici bireyselcilik olmak üzere üç farklı özerklik biçimi bulunabilmektedir. Zorlama bireysecilik. yönetsel ve örgütsel sınırlamalar nedeniyle öğretmenleri özerk biçimde çalışmaya zorlayacak bir durum olarak tanımlanabilir. Bu duruma göre işbirliği içerisine girmek isteyen öğretmenler,, birbiriyle konuşacak, buluşacak zaman ve mekana sahip değillerdir. stratejik bireyselcilik: öğretmenlerden öğrenci velilerinin yeni beklentileri ve eğitime gereksinimi olan öğrenci sayılarının artması vb dış baskılar nedeniyle bilinçli olarak kendi sınıflarına çekilmesi (kapanma) durumlarında oluşur. Seçici

bireyselcilikte yararçı(pragmatist) endişelerden değil de daha çok gerçeklere dayalı nedenlerden dolayı öğretmenler etkin olarak yalnız çalışmayı yeğliyorlar. Özerkliğin bu türü, yaratıcılık, kişisel çalışma, yansıtma, yeni düzenlemelerin ayrıntılı incelenmesi ve bunlara bağlı olarak mesleki gelişmeyi beraberinde getirir.

Ayrıca okul yönetiminde özerkli ve karara katılma yönetici ve öğretmenlerin okulu birlikte yönetmelerine olanak tanımakta ve bu bağlamda okulun değişim süreci kolaylaşabilmektedir (Özdemir, 1997: 30).

Bu bağlamda okul örgütünde işgörenlerin özerk davranışları önem kazanmaktadır. Meyers(1986) e göre belirli bir durum karşısında insanlar az çok özerk olarak davranmaktadır. Örgütün etkinliği, işgörenlerin özerkliği ve örgütsel iklim içerisinde onlara sağlanan özgürlükle ilişkilidir(Drucker1980). İşgörenlerin yaratıcılığı, kendini yenilemesi ve iyi işgören morali örgütsel etkinliğin anahtarlarıdır (Drucker 1985). Okuldaki özerklik, eğitimin etkililiğinde çok önem taşımaktadır. Özerklik okul örgütündeki bireyleri toplumun ve öğrencilerin değişen gereksinimlerine göre öğretim yapma konusunda güçlendirmektedir (Sergiovanni ve Moor,1985). Bu bağlamda örgüt ikliminin okul örgütünde çalışan işgörenlerin özerk davranışları ile sıkı bir bağının olduğu, işgörelere sağlanan özgürlüklerin örgütsel etkililiği artırmada etkili olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Little (1990. S 509) güç paylaşımı teriminin kavramsal olarak tanımlanabilir bir şekli olmadığı ve fikirsel olarak iyimser bir durum olduğuna dikkat çekmektedir. Little'nin (1990) ortak çalışma tanımı, öğretmenlerin özerkliğini açıklayıcı niteliktedir. Onun kavramlaştırması, öğretmenin özerkliği konusu daha genel yaklaşımlardan ayrılmaktadır. Aslında özerklik konusunda alanyazındaki tanımlar özerkliği bir bozukluk olarak ele almaktadır. Örneğin özerklik, belirsizlik ve korkuyla ilişkilendirilmiştir (Lortie, 1975;Rosenholtz, 1989). Özerkliğin savunmacı bir davranıştan geldiği tartışılmaktadır (Ashfort ve Lee 1990). Bu nedenle öğretmenlerin mesleki gelişimleri için iyi bir başlangıç noktası olarak görülmemektedir. Çünkü özerkliğin, öğretmenlerin kendi

öğrenciliği zamanındaki modası geçmiş eğitimsel görüşler tarafından desteklenen bir kararlılığa sebep olacağı sanılmaktadır.

Bu bağlamda, eğitim örgütlerinde işgörenlerin özerk olması, okul örgütünün doğasından kaynaklanmaktadır. Okullarda özerklik alanlarının sınırları bulunmaktadır. Okulda öğretmen ve yöneticilerin birbirinden farklı tekdüze bir özerklik anlayışından söz etmektense, farklı birçok özerklik alanından söz etmek daha doğru bulunmaktadır. Öğretmenin okuldaki özerklik alanlarına bakıldığında her özerklik alanının sınırlarının belli olduğu görülmektedir. Ancak, bazı durumlarda, öğretmenlere özerklik konusunda esneklikler ve yorum yapma olanağı verilmiştir. Örneğin; öğretmenin dersinin içeriğini hedefe yönlendirmedeki eylemleri gibi. Bunun yanında öğretmenler sınıflarında belli alanlarda, belli sınırlarda özerktirler. Öğretmenin konumuna ve eylemlerine bağlı olarak kullandıkları güç sınırlı ve öğrenciye dönüktür. Yöneticiler eğer okulun ve kendi yönetsel liderliğinin yararını algılayabiliyorlarsa, öğretmene güç ve özerklik tanıma yolunu seçmek durumundadırlar (Hanson, 1991).

Okul örgütünün vazgeçilmez işgöreni öğretmenlerin, örgütün demokratikleşmesine katkı sağlaması için geniş özerkliklere sahip olmaları gerekmektedir. Hanson (1991) bunun nedenlerini:

1. Öğretmenlerin uzmanlaşmış oldukları duygusu bir başka anlatımla, öğrenme ve öğretme sürecinde kendilerini son otorite olarak algılamaları,
2. Öğretmenlerin ders içeriğini kendi seçimleri doğrultusunda örgütleme haklarının olduğuna inanmaları,
3. Öğretmenlerin öğretim sürecinde kendilerine yardımcı olması için kendi kişisel esnek kurallarını oluşturmaya başlamaları,
4. Öğretmenlerin, eğer öğrencinin daha iyi öğrenmesini sağlayacaksa okulun alışılmış biçimsel yapısına karşı çıkabilecekleri düşünceleri

olarak sıralamaktadır.

Eğitim işgörenlerinden biri olan öğretmenlerin özerklik arayışı onların mesleki gelişim istekleriyle doğru oranlı görülmektedir. Öğretmenin mesleki özerkliği açısından okullar ve üniversitenin işbirliğine dayalı bir program yürütülen mesleki gelişim okullarında (PDS) yapılan araştırmada, programlara öğretmenlerin katılımlarının nedenleri incelenmiş ve şu noktalar belirginleşmiştir (Powel ve McGowan,1996:249-260):

1. Öğretmenler mesleki gelişim okuluna katılmaya ilk başta çok istekli değiller.
2. Programda yer alan öğretmenlerin programın ilerleyen zamanlarında işbirliğine yaşamlarının nedeni onların çevrelerini daha büyük oranda etkileyebilme beklentisi olarak kendini göstermiştir.
3. Öğretmenler PDS programları yoluyla mesleki gelişimlerinin ve işindeki kontrol gücünün artacağını, bu yolla yeni olanaklara kavuşacaklarını düşünüyorlar.

Yönetimin demokratikliği ile örgütsel demokrasi arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Örgütsel demokrasiyi sağlamak, örgütteki sıra dizini yok etmek anlamını taşımamaktadır. Sıra dizini kısaltmak, etkileşimi artırmak örgütsel demokrasiyi sağlamada amaçlanan durum olarak görülmektedir. Buna karşın, bazı örgütler üretim biçimleri açısından demokratikleşmeye uygun olmayabilir. Bu tür örgütler var olan durumu koruma çabası içerisine girmektedirler. Bu örgütler, çevre değişmelerine kapalı kalmayı seçmekte ve yine bu örgütlerin çevrelerinden etkilenme dereceleri düşük olmaktadır. Çevreye duyarlı örgütler ise demokratikleşmek durumunda kalmaktadırlar. Demokratikleşme sürecinde bulunan örgütlerin, birimlerini özerkleştirmesi, görevleri özgürleştirilmesi ve yönetime katılmayı sağlaması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Bilimsel verilerin çoğalması ve karmaşıklaşan teknoloji, örgütleri oldukça devingen bir yapıya zorlamaktadır. Örgütün amaçlarına

etkili bir biçimde ulaşmasını sağlayacak karar sürecini hızlandırma çalışmaları, örgütün demokratikleştirilmesi olarak adlandırılmaktadır (Başaran, 1992).

Orgütteki birimlere verilecek görelî özerklik, yerelleşmenin ifadesidir. Özerklik, örgütte iletişimi kolaylaştırma açısından kolaylık getirmektedir. Özellikle merkez ve taşra bağlantısı güç sağlanan örgütler, birimlerini özerkleştirerek bu sorunu azaltabilmektedirler (Başaran, 1992, 323). Birimlere göreceli özerklik verilmesi, bir bakıma birimlere tüzel kişilik tanınması anlamına gelmektedir. Özerklik kazanan birim, yönetim süreçlerinde tam yetkili sayılmaktadır. Fakat son yetki, örgütün en üst yöneticisindedir. Üst yönetici, birime verilen yetkileri, birim yönetimi örgütsel amaçları zora koşmadıkça sınırlandırmamaktadır (Başaran, 1992).

Yetke göçerimi, en üst yönetmene ait yetkenin sıra dizinde azalan oranlarda alt basamaklara aktarılması olarak ele alınmaktadır. Böyle bir dağıtımda, yetke devredilmediği için sonul yetke, yetkeyi göçeren yöneticiye ait olmaktadır. Göreve yetke göçerimi ile belli koşullarda, belli sınırlarda üst-ast arasında, karar sürecinde işbirliğinin gerekli olduğu durumlarda görevlerin özgürleştirilmesi sağlanabilmektedir. Görevi belli sınırlarda özgürlük kazanan işgörenler, yönetimin işleyişinde yetki sahibidir (Başaran, 1992; Ergun ve Polatoğlu, 1992).

Alanyazın taramasından elde edilen bulgular incelendiğinde, demokrasinin toplumsal yaşam için önemi ortaya çıkmaktadır. Demokratik ortamların bireylerin özgür bir şekilde kendini gerçekleştirmesine olanak sağladığı ve onların toplumun etkin birer üyesi olmalarına yardımcı olduğu görülmektedir. Bireylerin demokrasiye uygun davranışlar sergilemesinin ancak bireyin bu tür davranışların sergilendiği ortamlarda yaşayarak gerçekleşebileceği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda aile ortamının demokratik olmasının demokratik davranışların öğrenilmesinde önemi ortaya çıkmaktadır. Yapılan araştırmalar demokratik aile ortamlarında yaşamayan çocukların demokratik davranış gerektiren oyun ortamlarında sorun

yarattıklarını ortaya koymaktadır. Çocuk için önemli olan bir diğer çevre okul çevresidir. Okul ortamının okul öncesi dönemde edinilmiş demokratik değerleri geliştirmesi ve bireye yenilerini katması demokratik ilkelere dayalı bir yaşam sürmesiyle doğrudan ilişkilidir. Okulun demokratik değerlerinin yaşatıldığı bir ortam olması için, öncelikle yönetimin demokratik ilkelere dayalı olarak işlemesi gerektirilmektedir. Yönetimin demokratik ilkeler çerçevesinde gerçekleştirmesinde okul ortamında özellikle işgörenlerin yönetime katılım hakkına sahip olması mesleki özgürlük ve mesleki özerkliklerine saygı duyulması ve desteklenmesi büyük önem taşımaktadır.

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu başlık altında alanyazın incelemeleri sonunda ulaşılan araştırmalar yakın tarihten uzak tarihe göre sıralanarak, Türkiye’de ve yurt dışında yapılan araştırmalar başlıkları altında gruplanarak verilmiştir.

Yurt İçinde Yapılmış Olan İlgili Araştırmalar

Unal (2002) tarafından yapılan “İlköğretim Okulu Yöneticilerinin demokratik liderlik özellikleri” konulu çalışmada, ilköğretim okulu öğretmenlerinin görüşlerine dayanarak okul yöneticilerinin demokratik liderlik düzeyleri saptanmaya çalışılmıştır. Araştırmada ilköğretim okulu öğretmenlerinin görüşlerine göre okul yöneticilerinin demokratik katılımcı liderlik özelliğini orta düzeyde sergiledikleri ortaya çıkmıştır. Yine araştırmada, öğretmenler yöneticinin dürüst, güvenilir ve uzman kişi olması gerektiğini vurgulamışlardır.

Işıkgöz (1999) ,”Demokrasi Eğitiminde İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Etkililiği” konulu araştırmasında, Sakarya ili merkez ilköğretim okullarında görev yapan yöneticilerin demokrasi eğitiminde etkililik düzeylerine ilişkin yönetici ve öğretmen görüşlerini saptamaya çalışmıştır. Sakarya il merkezinde bulunan 26 ilköğretim okulunda 102 yönetici ve 800 öğretmen arasından belirlenen 10 okul, 40 yönetici ve 138 öğretmen araştırmaya katılmışlardır. Elde edilen sonuçlar, yönetici ve öğretmenlerin demokrasi

eğitiminde yöneticilerin etkililik düzeyi konusunda düşünce birliği içerisinde bulunmadıklarını ortaya koymuştur. Yöneticiler demokrasi eğitiminde etkili olduklarını düşünürken, aynı konuda öğretmenler yöneticilerin etkili olmadığını dile getirmişlerdir.

Ogür'ün (1999), "Genel Liselerde Görev Yapan Yönetici ve Öğretmenlerin Yönetim Süreçlerine İlişkin Yönetici Davranışlarını Demokratik Olarak Algılama Düzeylerinin Değerlendirilmesi" konulu araştırması Ankara ili merkez ilçedeki liseleri kapsamaktadır. Araştırmanın örnekleminde 41 yönetici ve 345 öğretmen yer almıştır. Araştırmada;

1. Yönetimin tümünde yöneticiler kendilerini demokratik olarak algılarken , öğretmenler yöneticileri otokratik olarak yargılamaktadır. Bu yönü ile yönetici ve öğretmenler arasında anlamlı bir fark vardır
- 2.Yönetim süreçlerinde tüm erkek öğretmenlerin,kadın öğretmenlere göre yöneticileri daha demokratik bulmalarına rağmen bu fark istatistiksel olarak anlamlı çıkmamıştır.
- 3.Branşlar açısından bakıldığında, değerlendirme süreci dışındaki tüm süreçlerde beden eğitimi,rehberlik , din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretmenleri diğer branşlara göre yöneticileri daha demokratik algılamaktadır. Yalnız, matematik ve fen bilgisi öğretmenleri diğerlerine göre değerlendirme sürecini daha demokratik bulmaktadır.
- 4.Kıdem yönünden bakıldığında ise yöneticilerden kıdemi çok olanlar kıdemi az olanlara göre kendilerini yönetim süreçleri açısından daha demokratik bulmaktadır. Ayrıca az kıdeme sahip öğretmenler yöneticileri, çok kıdeme sahip olan öğretmenlere göre karar ve eşgüdümleme süreçlerinde daha demokratik bulmaktadır.
5. Yöneticilerin katıldıkları seminerlerden eşgüdümleme dışındaki süreçlerde demokratik davranışlar sergilemeleri yönünden etkilendikleri, eşgüdümleme davranışlarının demokratikliği açısından ise katılan seminerlerin etkisiz kaldığı saptanmıştır.

Öğretmen profilini konu alan bir araştırma Gök ve Okçabol (1998) tarafından yapılmıştır. Araştırmada katılımcıların beşte birinin eğitim sistemini demokratik bulmadığı, okullarda insan hakları eğitimini tüm deneklerin gerekli gördüğü ortaya çıkmıştır. Bunun yanında araştırmada, öğretmenin demokratik değerler yönünden donanımının, yönetici ve veli ilişkilerinin yetersizliği önemle vurgulanmıştır.

Oktaç'ın (1998) yaptığı bir araştırmada, ilköğretim okullarındaki demokratik eğitim ile anti-demokratik davranışların durumu saptanmaya çalışılmıştır. Araştırmada okullarda demokrasi bilincinin davranışa yansımadağı, demokratik bir ortamın yaratılmadığı ve buna bağılı olarak çalışanlarda görevi kötüye kullanma , şiddete başvurma ve ayrımcılık davranışlarının geliştiğı ortaya çıkmıştır.

Öğretime katılma konusunda Erişti (1998)'nin "Üniversite Öğrencilerinin Öğretme-Öğrenme Sürecine Katılım Durumları" konulu araştırmada üniversite öğrencilerinin öğretime katılımının, etkili bir katılım olmadığı, örtülü katılım davranışlarını açık katılım davranışlarına oranla daha çok * gösterdikleri belirlenmiştir. Düşük katılım gösterenlerin, öğretim hizmetinin verilisine, yüksek katılım gösterenlerin ise öğretimi oluşturan öğelere dayanarak katılım gösterdikleri saptanmıştır.

Kontaş (1997), "Avrupa Topluluğı'na Girişte Türk Eğitim Sistemi'nde Liselerin Demokratikleşme Süreci" konulu tarama modelindeki araştırmasında, liselerdeki öğretmen ve öğrencilerin tutumlarını incelemiştir. Çalışma Bolu merkez ilçedeki lise ikinci sınıf öğrencilerinden (400) ve lise öğretmenlerinden (25) oluşmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre; öğretmenlerin öğrencilere göre daha demokratik oldukları, felsefe grubu derslerinin demokratikleşmeye olumlu katkısının olmadığı, ayrıca öğretmenlerin demokratik tutumları doğru ifade ettikleri fakat sınıf ortamına yansıtmadıkları saptanmıştır.

Ozden (1996), "Okullarda Katılnalı Yönetim Konulu" araştırmasını Kırıkkale'de görev yapan lise öğretmenleri üzerinde yapmış ve araştırma sonunda şu sonuçlara ulaşmıştır: Öğretmenlerin %60'ı, lise yöneticilerinin ilgili her konuda, kendilerini kararlara kattığını belirtmişlerdir. Fakat bu katılımın daha çok, yönetim tarafından daha önce kararlaştırılan durumlar için görüş alma amaçlı olduğu belirlenmiştir. Yine öğretmenlerin % 60'ı okulu ilgilendiren konulardaki kararlara katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Ozcan'ın 1999 yılında lise yönetim biçimleri ile ilgili olarak yaptığı araştırmada ise; liselerde uygulanan yönetim biçimleri, hem yönetici hem de öğretmenler tarafından orta derecede yeterli bulunmuştur.

Büyükkaragöz, Yılmaz ve Kesici(1996) yaptıkları bir araştırmada sınıf öğretmenlerinin demokrasi ve insan haklarına ilişkin tutumlarını araştırmış, araştırma sonunda:

1. Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin demokratik tutumlarının iyi düzeyde olduğu belirlenmiştir.
2. Öğretmenlerin demokratik tutumları cinsiyet açısından değerlendirildiğinde, kadınların erkeklere göre daha demokratik tutuma sahip oldukları ortaya çıkmaktadır. Yaş açısından değerlendirildiğinde 25 yaşın altında olan öğretmenlerin diğerlerine göre daha demokratik tutuma sahip oldukları görölmektedir.
3. Mesleki kıdemi az olanlar mesleki kıdemi yüksek olanlardan daha demokratik tutuma sahiptirler.
4. Görev bölgelerine göre yapılan değerlendirmelere göre ikinci derece görev bölgesinde çalışanlar, bir ve üçüncü bölgede görev yapanlara göre daha demokratik tutuma sahiptirler. Belde ve kasabalarda çalışanlar diğer yerleşim birimlerinde çalışanlara göre daha demokratik tutuma sahiptirler.

Büyükkaragöz ve Kesici'nin (1995) ortak araştırmasında ilkökul öğretmenlerinin demokrasi ve hoşgörüyeye yönelik tutum düzeyleri saptanmaya çalışılmıştır. Yapılan araştırmada aşağıdaki çarpıcı sonuçlara ulaşılmıştır:

1.Cinsiyetler açısından kadınların erkeklere oranla hoşgörü ve demokratik tutum düzeyleri daha yüksektir.

2.İlkökul öğretmenleri arasında görev yerlerinin il,ilçe,kasaba ya da köy olma durumuna göre fark araştırıldığında ise il ve ilçede çalışanların, kasaba ve köyde çalışanlara oranla daha hoşgörülü ve daha demokratik tutuma sahip oldukları ortaya çıkmıştır.

Büyükkaragöz,Kesici ve Yılmaz(1995), Ankara,Gazi ve Selçuk Üniversitesinin farklı fakültelerinde öğrenim gören öğrencilerin yer aldığı geniş örneklemlili bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Çalışmanın amacı yükseköğretim gençliğinin demokratik tutumlarının belirlemektir. Bu araştırmada ortaya çıkan çarpıcı bulgular şunlardır:

Araştırmada görüşü alınan kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha demokratik tutuma sahip oldukları belirlenmiştir.

Yüksek Öğretimde Demokratik Tutumlar Ölçeğine verilen yanıtlar açısından fakülteler arası bir karşılaştırma yapıldığında veteriner fakültesi öğrencileri diğer fakülte öğrencilerine göre, üniversiteler arasında bir karşılaştırma yapıldığında ise Selçuk Üniversitesi öğrencilerinin araştırma kapsamındaki diğer üniversite öğrencilerine oranla daha demokratik tutuma sahip oldukları belirlenmiştir.

Öğretmenlerin demokratik tutumlarını araştıran Gözütok (1995) sosyo-ekonomik düzey yönünden farklılık gösteren ilkökul, ortaokul ve liselerde çalışan öğretmenler ve A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi'ndeki sertifika programına katılan öğrencileri kapsayan bir çalışma yapmış, araştırmada ; mesleğe hazırlanan öğretmenlerin hizmetteki öğretmenlere oranla daha fazla demokratik tutuma sahip oldukları, öğretmenlerin demokratik tutumlarında

cinsiyet faktörüne dayanan bir farklılık olmadığı, farklı sosyo-ekonomik düzey çevrelerindeki öğretmenler arasında demokratik tutum açısından anlamlı farklılıkların olmadığı, okul düzeyleri arasında ise lise öğretmenlerinin ilköğretim ve ortaokul öğretmenlerine oranla daha düşük demokratik tutuma sahip oldukları belirlenmiştir.

Şahin(1995) tarafından yapılan “İlköğretim Okullarının Yönetiminin Demokrasi ve Otokrasi Boyutları Arasındaki Yeri” konulu araştırmada, ilköğretim okullarının yönetiminin demokrasi ve otokrasi boyutları arasında nerede bulunduğu saptanmaya çalışılmıştır. Konu, eğitim ve yönetiminin işlev boyutu açısından ele alınmıştır. Araştırmada yönetim biçimi, yöneticiler tarafından demokrasi boyutunda görülürken, öğretmenler tarafından daha çok otokrasi boyutunda görülmüştür.

Büyükkaragöz ve Üre (1994) öğretmen yetiştiren kurumlarda öğrenim gören öğrencilerin demokratik tutum ve davranışlarını araştırma konusu olarak belirlemişlerdir. Araştırmacılar kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha demokratik tutum ve davranışa sahip olduklarını belirlemişlerdir. Ayrıca araştırmada Eğitim Fakültelerinin öğrencilerinin Fen – Edebiyat Fakülteleri öğrencilerine oranla daha demokratik tutum ve davranışa sahip oldukları ortaya çıkmıştır.

Konuyla ilgili bir başka araştırma Yıldırım tarafından 1994 yılında yapılan “İlköğretim Birinci Kademe Öğretmenlerinin Demokratik Tutum Ve Davranışları Arasındaki İlişkilerin Saptanması” konulu çalışmadır. Yıldırım, bu çalışmada ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıfların öğrenci ve öğretmenlerini araştırma kapsamına almıştır. Sonuç olarak, öğretmenlerin tutum puanlarının yüksek olmasına karşın, sergiledikleri davranışların bununla tutarlılık göstermediği ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin tutum puanları yüksek, gözlem puanları orta düzeyde bulunurken, öğrencilerin gözlem sonuçları ise düşük bulgulanmıştır.

Bilgen'in (1993) liselerdeki ders geçme ve kredi sisteminin ilk yıl uygulama sonuçlarını değerlendirdiği araştırmada şu temel bulgulara ulaşılmıştır:

1.Eğitim, lise yöneticilerin çoğunluğu tarafından temel insan hakkı olarak görülmektedir. Fakat az da olsa bazı lise yöneticilerinin eğitimi, temel bir insan hakkı olarak görmedikleri ortaya çıkmıştır.

2. Ayrıca mesleki eğitim veren orta dereceli okulların yöneticilerinin çoğunluğu ağdaş ve demokratik eğitimi ğrenci merkezli görmektedir.

3. Demokratik eğitimde tehdit ve cezadan çok sevgi ve saygının yaptırım gücünün etkili olacağı görüşü çoğunlukla paylaşılmaktadır.

4. Yöneticiler, eğitimde okul türleri ve kademeleri arasındaki yatay ve dikey geçişleri demokratik bir uygulama olarak algılamaktadır.

1992 yılında Deryakulu'nun yaptığı "ğretim Elemanı- ğrenci Arası İletişimde İstenilen ğretim Elemanı Davranışlarının Grlmesini Engelleyen Faktörler" konulu araştırmada 56 ğretim elemanından toplanan veriler değerlendirilmiştir. Çalışmada, ğretim elemanının herkese söz hakkı vermesinin dersi aksatacağı, sorulabilecek soruları yanıtlamada güçlük yaşayacağı düşüncesi, ğretim elemanının kendi görüşlerini ön planda tutması ve yöntemin katılıma uygun olmadığı düşüncesi gibi nedenlerin, derste ğrenci katılımının yeterince sağlanamamasının nedenlerini oluşturduğu saptanmıştır.

Karaoğlu'nun İzmir ilinde 1992 yılında gerçekleştirdiği araştırmada ilköğretim okullarındaki yönetici ve öğretmenlerin yönetim kararlarında yeterince etkili olmadığı saptanmıştır. Ayrıca yöneticilerin sorun çözme konusunda yeterince bağımsız karar veremedikleri ortaya çıkmıştır.

1990 yılında Bykarağz'n ortaöğretim kurumlarını kapsayan çalışmasında, bu kurumlardaki demokrasi eğitimi incelenmiştir. Liselerdeki

yönetici, öğretmen, öğrenci davranışlarını demokratiklik yönünden inceleyen bu çalışmada, demokratik tutumun cinsiyetler yönünden bir farklılık göstermediği; öğrenciler arasında demokratik tutum ve davranışlar açısından kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha çok demokratik tutum ve davranışlara sahip olduğu; öğretmenlerin tutum yönünden öğrencilerin ise davranış yönünden daha demokratik oldukları; yerleşim birimleri yönünden ildeki öğrencilerin ilçelerdekilere oranla daha demokratik tutum ve davranış sergiledikleri ortaya çıkmıştır.

Büyükkaragöz(1989) "Türkiye'de Demokrasi Eğitimi ve Eğitim Programları" konulu araştırmasında, okulun demokratik değerleri geliştirme ve bu yolla toplumsal kültüre katkı sağlamasına yönelik işlevini yerine getirme durumunu belirlemeye çalışmıştır. Çalışmada demokrasinin genel özellikleri, toplum ve demokrasi ilişkisi ve eğitim programlarındaki demokrasi konuları saptanmaya çalışılmıştır. Bu saptamaya dayanarak demokrasinin eğitim sürecinde ne derece yaygın olarak yer aldığı belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın sonunda eğitim programlarında belirlenen bazı eksikliklere dikkat çekilmiştir.

Küçükahmet tarafından 1989 yılında yapılan araştırma, demokratik öğretmenin özelliklerini saptamaya yönelik bir çalışmadır. Araştırma Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi ikinci sınıf öğrencileri arasından seçilen 190 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Öğrencilere demokratik öğretmen konulu kompozisyon yazdırılmış, bu kompozisyonlar kendini değerlendirme envanteri çerçevesinde analiz edilmiştir. Çalışmada demokratik bir öğretmende; güler yüz, hoşgörü, espri, adalet, sevecenlik, Cumhuriyet'in değerlerine bağlılık, sosyal adalet ilkelerine uygun, insan haklarına saygılı, sınıfta siyasal propagandaya kapalı, özgür düşünen ve düşündüğünü söyleme özelliklerinin bulunması gerektiği saptanmıştır.

Öğretim sürecinin demokratikleşmesi konusuna ilişkin olarak Gömleksiz'in (1988) araştırmasında, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğrencilerinin davranışları demokratik sınıf ortamı yönünden incelenmiştir.

Önemli bir bulgu olarak, öğretim elemanları ile öğrencilerin demokrasi ilkelerine oldukça yüksek katılım gösterdikleri ve iki grup arasında anlamlı ayrılıklar olduğu saptanmıştır. Ayrıca öğrencilerin, demokrasi ilkelerine katılımları ile ilkelere uygun sınıf içi davranışları arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır.

Ertürk(1970) tarafından bir kontrol çalışması niteliğinde yapılan "On Yıl Öncesine Kıyasla Öğretmen Davranışları" adlı araştırma da öğretmen davranışlarının 1960 ile 1970 yılları arasında farklılık gösterip göstermediğini belirlemeye çalışmıştır. Araştırmada öğretmenlerin öğrencilere yönelik rehberlik etme yerine, yönetme ve yönlendirme eğilimlerinin arttığı, öğrenci ilişkilerinde öğrencilerin itiraz eğilimlerinin arttığı, öğretmenlerin öğrencilerin topluca etkinlik göstermelerindeki özendiricilik yeterliklerinin azaldığı, velilerin öğretmenler tarafından okul etkinliklerine katılmaları konusunda desteklenmedikleri saptanmıştır. Bu durum öğretmenlerin on yıllık zaman dilimi içerisinde otoriter eğilimlerinin arttığını ortaya çıkarmıştır..

Yurt Dışında Yapılmış Olan İlgili Araştırmalar

Glendon(2002)okullarda katılım açısından işbirliğinin önemini vurgulamakta ve dik lidelik modellerinin yer aldığı yapılarda işbirliği temeline dayanan katılımın az olduğunu belirtmektedir. Öğrenci başarısı için, işbirliğine dayanan bir anlayışın başarılı olacağına inanan öğretmen ve yöneticiler, işbirliği sürecini nasıl sıradan bir işgünü eylemi haline getireceklerini düşünmektedirler. Glendon(2002) okulda işbirliğine dayanan bir yapının oluşması için aşağıdaki beş durumun varlığına dikkat çekmektedir :

1. Kampüs liderlik takımı: Yönetici kilit personel ile haftalık toplantılar düzenlemektedir. Bölüm başkanlarının kendi aralarında bölüm çalışanları ile toplanmalarının yanında tüm bölüm başkanlarının katılımıyla yapılan toplantılar da yapılmakta ve bu toplantılarda programlar tartışılmaktadır. Bölüm başkanları yönetici ile beraber

sınıfları dolaşmakta ve bu duruma "öğrenme ziyaretleri" denilmektedir. Bu ziyaretlerin amacı denetim değildir.

2. Öğrenme toplulukları: Bu topluluklar program benzerlikleri olan bölümlerden oluşmaktadır. Bu topluluklar yönetici, yönetici yardımcısı, bölüm başkanı ve lider öğretmenler tarafından yönetilmektedir. Lider öğretmenler diğer öğretmenler tarafından seçilmektedir. Toplantılar iki haftada bir belirlenen günlerde ders başlamadan önce yapılmaktadır. Bu toplantılarda öğretim anlayışının geliştirilmesi, öğretmenlerin öğretimle ilgili düşünceleri, öğretmen ve öğrenci başarıları, öğretim strateji ve ders planları tartışılmaktadır.
3. Aynı sınıfa derse giren öğretmenlerin toplantısı: Okuldaki bireysel ve ortak gereksinimleri aynı sınıfa derse giren öğretmenler birlikte tartışmaktadır. Aynı sınıfa derse giren öğretmenler, yönetici yardımcısı ,rehber öğretmen ve takım liderlerinin katılımı ile iki haftada bir toplantı yapmaktadır.. Bu toplantılarda öğrenci devamları, öğrenci davranışlarındaki bozukluklar, öğrenci başarısını etkileyen dış kaynaklı etmenler tartışılmaktadır.
4. Bölüm toplantıları: Öğrenme toplulukları okuldaki işbirliği sürecinin temelini oluşturmaktadır. Fakat bunun yanında geleneksel bölüm toplantılarının yapılması sürdürülmektedir. Öğrenme topluluklarının toplanmadığı haftalarda aynı dersi okutan öğretmenler toplanarak kendi dersleri ile ilgili konularda sırayla kendi tasarımlarını denerler. Örneğin Fen Bilgisi dersi öğretmenleri bu toplantılarda sırayla laboratuvar düzenlemesi yaparak uygulamalarını diğer arkadaşları ile paylaşabilirler. Bu bağlamda öğretmenler deneyimlerini paylaşarak öğretim kalitesini artırmaya yönelik önemli adımlar atmış olurlar. Bununla birlikte mesleğe yeni hazırlanan stajyer öğretmenlere yol göstermede önemli bir etkinlik gerçekleştirilmiş olmaktadır.

5. Çalışma grubu toplantıları : Bu toplantılar okul projelerinin uygulanmasına yönelik olabildiği gibi, işgörenler tarafından duyulabilecek genel kaygılarla nasıl başa çıkılacağı konusunda da olabilmektedir.

İşgören geliştirme çalışma grubu kampüsün gelişim planını yapar. Bu grup işgörenlerin gereksinimlerini iyi bilen öğretmenlerden oluşmaktadır. Grubun görevi, düşünce üretmek, işgören geliştirmeye yönelik iç kaynakları belirlemektir. Gerekğinde konuyla ilgili uzman sağlar. Bu gruplarda öğretmenlerin sesleri duyulmakta ve takdir edilmektedir. Ayrıca işbirliğine dayalı katılım sürecinde dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta, yöneticiler öğretmen katılımını engellemek için bazı durumlarda sonucu bilseler bile bunu söylememelidirler (Gideon, 2002).

Turnbull (2002) okul reformlarında öğretmenlerin bu sürece aktif katılımı sağlanarak bu yolla güdülenen öğretmenlerin okul reformunun başarıyla gerçekleşmesinde önemli roller oynayabileceğini belirtmektedir.

Turnbull (2002) araştırmasında iki yıllık zaman diliminde okul reformunun başlatılma sürecindeki insiyatiften başlayarak, öğretmen katılımını süreç boyu incelemiş ve şu sonuçlara ulaşmıştır.

1. Öğretmenlerin ne başta ne de reform sürecindeki katılımları güçlüdür. Okul reform programına katılan öğretmenlerin ne uzun ne de kısa sürede bu reformları kolaylıkla kabul edebilecekleri ne ilişkin güçlü belirtiler bulunmaktadır.

2. Ulusal eğitim reformunda karar verecek kişiler öğretmenlerin katılımını temel strateji olarak görmektedir. Okul düzeyinde alınan kararların niteliğini artırarak okulun kalitesi artırılabilir.

3. Tüm popüler okul reform modelleri " herkes için başarı " modelinde okulların reform programlarının karar sürecine tarafların dahil edilmesini vurgulamaktadır. Reformdan etkilenenlerin hangi reform modelinin

uygulanacağı konusunda karar vermelerini savunmaktadır. Reform öncesi birlikte karar vermenin reform sürecindeki başarıyı artırıyor.

4. Öğretmenlerin okul reformlarına dahil olabilmesi için yeterli eğitim almaları, yeterli kaynaklara sahip olmaları. modeli geliştirenlerin desteği ve yardımını almaları, yönetici katılımının ve reform uygulamalarına yönelik olarak kendi sınıflarında kontrol güçlerinin olması gerekmektedir. Öğretmenlerin reform sürecindeki ilk yıl katılımları ikinci yıl katılımlarının olacağı sonucunu doğurmaz. Okul yönetiminin reform hareketine katılımı güçlendirme görevi bulunmaktadır. Bu durumda öğretmenler yöneticilerine okulları için nelerin iyi olduğunu iletme fırsatı buldukları belirtilmektedir. Reformların yürütülmesinde yöneticilerin katılım olasılığı öğretmenlerden daha yüksektir.

ABD'de First Amenment Schools (Amerikan Anayasasının özgürlüklerle ilgili ilk maddesinin uygulamalarını denetleyen örgütü) tarafından 2001 yılında 1802 devlet okulunda yapılan çalışmada öğretmen ve yöneticilerle telefon görüşmeleri yoluyla veri toplanmıştır. Bu çalışmayla, Halk Okulu (Public School) öğretmen ve yöneticilerinin okullarda First Amenment'in rolü hakkındaki düşüncelerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışmanın ana bulguları: Yönetici ve öğretmenler, normal yurttaşlara göre Amerikan anayasasının özgürlüklerle ilgili ilk maddesi First Amenment ile ilgili özgürlüklerini daha iyi hatırlıyorlar. Buna karşın her beş eğitimciden biri bu özgürlüklerden birini hatırlayamamıştır. Bu özgürlükleri hatırlamada yöneticiler arasında bir fark ortaya çıkmamasına karşın lise öğretmenleri ve ilköğretim öğretmenleri arasında özellikle daha az bilinen özgürlüklerin hatırlanmasında fark belirlenmiştir. Örneğin lise öğretmenlerinin %24'ü grup oluşturma özgürlüğünden bahsederken ilköğretim öğretmenlerinin %11'i öğretimde grup oluşturma eğilimindedirler (<http://webserver3.ascd.org/web/firstamendment/surveysummary.cfm>).

Araştırmaya katılanlardan okullarında öğretmenlerin mesleki özgürlükleri konusunda üç dereceyi dikkate alarak görüşleri istenmiştir.

Bunlar “aşırı mesleki özgürlüğe” “çok az mesleki özgürlüğe” ya da “yeteri kadar mesleki özgürlüğe” sahip olma şeklinde belirtilmiştir. Hem yöneticiler hem de öğretmenler arasında öğretmenlerin “yeteri kadar mesleki özgürlüğe” sahip olduğu konusunda güçlü bir görüş birliği vardır (öğretmenler %70 yöneticiler ise %80 oranında öğretmenlerin özgür olduğunu düşünüyor). Öğretmenler arasında “çok az mesleki özgürlüğe” sahip olduklarını söyleyenlerin oranı okutulan sınıf düzeyi arttıkça azalmaktadır. Araştırmada öğretmen ve yöneticilere ilişkin başka çarpıcı sonuçlar aşağıda verilmiştir (<http://webserver3.ascd.org/web/firstamendment/surveysummary.cfm>):

1. Öğretmenler yöneticilere göre biraz daha fazla oranda öğrencilerin okulda gereğinden fazla özgürlüğe sahip olduğunu düşünüyorlar.
2. Öğretmenler öğrencilerin tartışmalı konuları okul gazetesinde çıkartma hakkını daha fazla desteklemektedirler. Yöneticiler öğrencilerin okulda dini açıdan kendilerini ifade etmelerinde eğitim bakanlığının kuralları hakkında öğretmenlere oranla daha bilgililer.
3. Lise öğretmenleri ilköğretim öğretmenlerine göre öğrencilerin okuldaki özgürlüklerini daha az bulmaktadır.

Eden (2001) çalışmasında, yöneticinin bir yandan öğretmen özerkliği ve profesyonelliği konularındaki talepler ile diğer yandan artan okul çevresi katılımı ile karşılaştığında okullarda nasıl kontrol sağlandığını araştırmıştır. Eden, ilköğretim ve lise düzeyindeki okullar arasından seçilen birer yönetici ve yöneticilerin çalıştığı okullardan seçilen 22 öğretmenle görüşmeler yapmıştır. Araştırmanın sonunda, yöneticilerin başvurduğu dört tür kontrol mekanizmasının olduğu ortaya konmuştur. Bunlar, yöneticinin doğrudan kontrolü, yöneticinin öğretmenlerin grup çalışmaları aracılığı ile dolaylı kontrolü, öğretmenlerin kendi kontrolleri ve son olarak müşteri katılımı veliler yolu ile kontrolüdür. Araştırmaya katılan gruplar karşılaştırıldığında ilköğretim okulu yöneticilerinin baskın olarak yukardan aşağıya doğru olan doğrudan

kontrol yolunu kullanmalarına karşın, lise yöneticilerinin kontrolü daha çok öğretmenler ve veliler yolu ile dolaylı olarak sağladıkları ortaya çıkmıştır.

Chirkow ve Ryan (2001) ABD ve Rus lise öğrencilerinin aile ve öğretmenlerden gelen özerklik desteğinin kişisel motivasyona ve iyi yetişmeye etkisinin olup olmadığını araştırmışlar ve bu araştırmada önemli bir sonuç olarak Rus öğrencilerinin aile ve öğretmenlerini Amerikalı öğrencilere göre daha kontrollü bulduklarını saptamışlardır. Her iki grup öğrencinin özerklik desteğinin akademik ve kişisel doyuma etki edeceği konusunda görüş benzerliğine sahip oldukları görülmüştür.

Clement ve Vandenberghe (2000) ilköğretim okullarındaki öğretmenlerin özerklik ve mesleki güç (collegial) paylaşımının mesleki gelişimleri üzerine etkisini incelemişlerdir.

Nitel olarak desenlenen araştırmada, araştırmacının her bir ilerleyen basamağında alanyazına geri dönülerek, kat edilen her bir basamağa daha detaylı olarak Alanyazın desteği sağlanmasını içeren Double-back yöntemi uygulanmıştır.

Araştırmaya 94 öğretmen katılmış, katılımcılara okulların mesleki kültürü ile ilgili soruların yer aldığı anket uygulanmıştır. Ayrıca araştırmada görüşme kayıtları, gözlem notları, araştırmacının araştırmacının akışına ilişkin düşüncelerinin yer aldığı günlüğü, verilere ilk baktığında aklına gelen olası ilginç hipotezler hakkındaki hatırlatmalar araştırmacının verilerini oluşturmuştur.

1.Özerklik ve güç paylaşımının belirli biçimleri ve işyeri koşulları öğretmenin mesleki gelişimine diğer koşullardan daha fazla olumlu etkide bulunmaktadır.

2.Çalışma ortaya koymuştur ki öğretmenler bazı durumlarda neredeyse özerk olarak çalışmaya zorlanmışlardır. Araştırmacılar doğal

olmayan bu tür öğretmen özerkliğinin ancak meslektaş desteğinden yoksun kalındığında gerçekleşebileceğini vurgulamaktadır.

3. Bir başka bulgu ise, öğretmenlerin bilinçli olarak kendi mesleki deneyimlerini diğerlerinden sakınmaları durumudur.. Bu durumda stratejik özerkliğin belirginleştiği ve öğretmenlerdeki bu davranışın nedeninin meslektaş eleştirilerinden kaçınmaktan kaynaklandığı ortaya konulmuştur. Araştırmada stratejik özerkliği önemseyen öğretmenin, mesleki işbirliğine girecekse kendi bölgesini koruma temeline dayalı olarak işbirliğine girme eğilimi gösterdiği vurgulanmaktadır.

4. Herkesin kendi işiyle özerk olarak uğraşması öğretmenlerin çoğu tarafından üzerinde anlaşılan bir seçimdir. Öğretmenlerin bu görüşü kendilerinin mesleki uzmanlığa sahip oldukları düşüncesinden kaynaklanmaktadır.

5. Öğretmenlerin bireyselliklerini koruma eğilimlerinden kaynağını alan seçici özerklik eğilimi gösterdikleri, araştırmanın önemli bir başka bulgusudur.

Wilson (2000), bir lisede öğrenci katılımı konusunda durum saptaması yapmıştır. Wilson bu çalışmada yedi temel noktaya dikkat çekmektedir: Bunlar:

1) Derinlemesine katılmanın ne olduğunun kavranması: Wilson'a göre öğrencilerin katılım düzeyleri farklılık göstermektedir. Sınıf etkinliklerine katılan öğrencilerin gerçekleşen etkinliğe yüzeysel mi yoksa derinlemesine mi katılım sağlayacağı önemli görülmektedir. Sınıf içi tartışma ortamları daha çok yüzeysel bir katılımı sağlamaktadır. Oysa öğrencilerin tasarımıyla başlattıkları, sürdürdükleri ve sonlandırdıkları etkinlikler, daha çok derinlemesine katılıma olanak sağlamaktadır. Demokratik davranışların kazanılmasında tartışma ortamlarından daha çok derinlemesine katılımın yaşandığı öğrenci etkinliklerinin rolü büyüktür.

2) Öğrenci ağırlıklı yönetimin okullarda geliştirilmesi: Okullarda demokratik işleyişi öğretecek yetişkinlerin destekleri çerçevesinde öğrenci kurullarının okul yönetiminde etkisi artırılmalıdır. Bu kurullar herkese açık olmalıdır.

3) Programın, öğretmenin ve öğrenmenin katılım planına konulması: Öğrenciler, öğrenme ve öğretme süreçlerini tartışabilmelidir. Öğrenme ve öğretme süreçlerinde yapılacak işlerde katılıma önem verilmelidir.

4) Öğrencilerin okul ve toplum uygulamalarının araştırmacıları olarak özendirilmesi: Katılımın derinlemesine olması, derinlemesine bilgilendirilmeyi gerektirmektedir. Öğrencilerin katılımdan uzak tutulmalarının nedeni, çoğunlukla onların katılımı gerçekleştirecek yeterlikte olmadıkları düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Genç insanlar, okulla ilgili konulara derinlemesine katılabilmeleri için yeterli olanaklar sağlanarak araştırmaya yöneltilmelidir.

5) Gerçek ekiplerin oluşturulması ya da takım kurulması: Okullar dağınık ve küçük örgütsel ve hiyerarşik yapılar olduğundan bunlar arasındaki ilişkiler sınırlı görülmektedir. Öğrenen toplumlar, toplumun tüm bireylerini birer öğrenci kabul etmektedirler. Öğrenen toplumlar, araştırma, tartışma ve tüm bireylerin katılabileceği eylemler için yapılar sağlamaktadır. Bu toplumlar işbirliği ve araştırma ile bu eylemleri geliştirebilmektedirler. Okullarda ise öğrenci katılımı, her bir sınıfı öğrenen topluluk olarak kabul ederek artırılabilir.

6) Katılıma yönelik tutumların anlaşılması: Okuldaki öğrenci yönetimi ve diğer katılımlar artırılmak isteniyorsa, öncelikle okulda bu duruma yönelik olumsuz tutumlara bağlı katılım engellerini ve katılımı destekleyen faktörleri anlamak gerekmektedir. Katılımın artmasındaki temel faktör öğrencilerdir. Çünkü onlar kendilerini doğrudan ilgilendirdiği için doğrudan düşünmektedir. Öğrenciler, okuldaki uygulamaları anlamaya çalışırlar. Olanak sağlandığında olumsuzlukları değiştirmeye hazır oldukları görülür. Katılım engellerinden en

önemlisi yönetici ve öğretmenlerin öğrencilerin katılım için yeterli yaş ve olgunluğa sahip olmadıkları düşüncesini taşımalarıdır.

7) Engelleyici yönetici tipinin yenileştirilmesi: Öğrenciden gelen önerileri, onlarla tartışmak yerine geri çeviren, onların güdülenmesini engelleyen yönetici tipini, katılımcı tipe doğru geliştirmek gerekmektedir.

Demoulin ve Kolstad tarafından 2000 yılında aday öğretmenler üzerinde yapılan bir araştırmada, "Demokratik Olgunluk Testi " kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, öğretmen adaylarının demokraside başarılı bir yaşama hazırlandıklarını göstermiştir. Araştırmanın önemli temel bulguları da şu şekilde sıralanabilir: 1) Aday öğretmenlerin sınıf ve yaş düzeylerine bağlı olarak demokratik olgunluk düzeyleri de artmaktadır. Buna göre aday öğretmenlerin demokratik toplumda, yarışmacı ekonomik yaşantıda rollerini oynayabilecekleri düşüncesi güçlenmektedir. Bu kişilerin farklı ırk, etnik köken, kültür, din ve benzeri özelliklerdeki kişilerle bütünleşebilecekleri düşünülmektedir. Cinsiyet değişkenine göre bayanların erkeklere oranla daha demokratik olduğu saptanmıştır. Tüm testler aynı sonucu doğrulamıştır. 2) Eğitim düzeyinin demokratik olgunluk düzeyini olumlu yönde etkilediği bulgulanmıştır.

Wile tarafından 2000 yılında Kırgızistan'da yapılan bir araştırmada demokratikleşme sürecindeki stratejik uygulamaların öğretmenlerin yeniden eğitimden geçmesiyle değil, öğrencilerle başlayacağı üzerinde durulmaktadır. Araştırmada, öğretmenlerin ve öğretim programlarının çocukların tutum ve davranışlarında kritik rol oynadığı, öğrencilerin yeni davranışlar oluşturabilmeleri için öğretmenlerinin demokratik davranışları ön plana çıkaran okuma-yazma öğretim modellerini öğrenmeleri gerektiği, öğrencileri etkilemesi beklenen pedagojinin öncelikle öğretmenleri etkilemesi ve öncelikle öğretmenlerin demokratik öğretime ilişkin özel bir eğitimden geçirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Demoulin, 2000 yılında, üniversite öğrencileri ile askeri lise öğrencilerinin demokratik yetkinlik ve kişisel yetkinliklerinin karşılaştırıldığı bir araştırma yapmıştır. Araştırmada iki grup kullanılmıştır. Bu gruptan ilki, 154 askeri lise öğrencisidir. İkinci grup ise öğretmen yetiştiren okullarda öğrenim gören 142 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmaya katılanlara Cassel and Kolstad (1998) tarafından geliştirilen “demokratik olgunluk testi” ile Cassel tarafından geliştirilen “kişisel yeterlilik testi” kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda: 1) Askeri liselerin eğitim programları demokratik olgunluk açısından kritik yetenekler sağlamasına karşın, Amerika’daki üniversitelerde bu kritik yetenekler programlar yoluyla yeterince kazandırılmamaktadır. 2) Sınıf seviyelerindeki artışla beraber demokratik olgunluk düzeylerinde de artışlar görülmektedir. 3) Askeri lise programları demokrasi için belirlenen koşulları sağlamaktadır. Ancak bu koşullar, normal üniversitelerde yeterince dikkate alınmamaktadır. 4) Kişisel yetkinlik testinde üniversite öğrencilerinin askeri lise öğrencilerinden daha iyi durumda oldukları saptanmıştır. 5) Demokratik olgunluk açısından askeri lise öğrencilerinin, kişisel yetkinlikte ise üniversite öğrencilerinin daha iyi olduğu ortaya çıkmıştır.

Demoulin 1999 yılında üniversite 1. sınıf ve 4. sınıf öğrencilerinin demokratik olgunluk ve kişisel yetkinliklerini karşılaştırmış, araştırmaya 41’i birinci sınıfta , 101’i dördüncü sınıfta okuyan öğretmen adayı katılmıştır. Araştırmada: 1) 4.sınıfların 1. sınıflara göre daha hoşgörülü olduğu, bunun dışında diğer kişisel olgunluk sonuçları arasında önemli farklılık olmadığı, sosyal bütünlük sonuçları açısından ise, 1. ve 4 . sınıflar arasında farkın olmadığı saptanmıştır. Elde edilen bulgulara dayalı olarak öğretmen yetiştirme programlarının demokratik toplumda başarılı olmak için gerekli olan kritik davranışları kazandıramadığı sonucuna ulaşılmıştır. 2) Araştırmada, 4. sınıf öğrencilerinin 1. sınıf öğrencilerine göre kişisel yetkinlik düzeyleri açısından daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Jennings, O'Keefe ve Shamlin 1999 yılında yaptıkları çalışmada sınıf içi tartışmaların demokratik etkinlikleri şekillendirmede etkili olduğunu vurgulamışlardır. Ayrıca öğretmenlerin sınıfta demokrasiyi desteklemedikleri, demokratik yaşayışa izin vermeyen öğretmen yetiştiren programların yürütüldüğü ortamlarda demokratik öğretmenin yetiştirilemeyeceğini belirtmişlerdir. Demokratik bir sınıf ortamının öğretmenlere demokratik bir pedagoji eğitiminin verilmesiyle doğrudan ilişkisi olduğunu savunan araştırmacılar, sınıf tartışmalarına gönüllü katılan öğrencilerin kendileri hakkında olumlu düşüncelere sahip olmalarına karşın, katılmaya zorlanan öğrencilerin kendileri hakkındaki düşüncelerinin olumluluk düzeyinin diğerine oranla daha düşük olduğunu ortaya koymuşlardır.

Criblez (1999) "Bir Demokratik Eğitim Örgütünün Koşulları" isimli çalışmasında, temel olarak "Okulu demokratik yapan nedir?" sorusuna yanıt aramıştır. Bu sorunun yanıtı ise İsviçre eğitim sistemi incelenerek verilmeye çalışılmıştır. Demokrasi eğitiminin nasıl verileceğinden çok sistemin demokratik örgütlenmesi ile ilgilidir. Demokratik örgütlenme koşulları iki temel yaşamsal noktada toplanmaktadır: Bunlardan ilki: herkes için eşit koşullarda eğitimidir. İkincisi ise eğitim içinde belirli sorumluluklara sahip yöneticilerin demokratik şekilde seçilmesi ve kontrol edilmesidir.

Arnstine ve Futernick'in 1999 yılında yaptığı "Bütün Okullar İçin Bir Alternatif Olarak Demokrasi Öğretimi" konulu çalışmalarında LegiSchool projesi uygulamaları değerlendirilmiştir. Çalışmada, demokratik bir toplumda yaşayan kişilerin en belirgin özelliğinin diğerlerine saygı olduğu vurgulanmıştır. Eğer öğrenciler, yurttaşlığı öğreneceklerse bunları deneyerek öğrenmeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Öğrencilerin yalnızca yetişkinlerden görerek öğrendikleri şekilde değil de, bir program dahilinde demokratik yaşantıyı öğrenmeleri gerektiği vurgulanmıştır. LegiSchool projesine katılan öğrenciler gerçek problemlere tartışma grupları yoluyla çözüm aramaktadırlar. Proje kapsamındaki okullarda öğrenim gören öğrencilerin,

tartışma alanı genişledikçe ve kendi görüşleri dikkate alındıkça katılımlarının arttığı gözlenmiştir.

İngiliz Eğitim ve Çalışma Bakanlığı'nca oluşturulan "Vatandaşlık Eğitimi ve Okullarda Demokrasi Eğitimi" öneri grubunun çalışmalarının sonunda 1998 tarihli "Okullarda Mükemmellik" konulu bir rapor yayınlanmıştır. Kerr (1999) bu raporda: 1) demokrasi ve vatandaşlık eğitiminin okullar için çok önemli bir konu olduğu, bu nedenle tüm öğrenci ve okulların bu zorunluluğu yerine getirmelerinin, 2) demokrasinin doğasına uygun olarak bireylere bilgiler, yetenekler, değerler, görevler, sorumluluklar ve haklar verilerek yurttaşlığa erişmelerinin, diğer bir anlatımla olgunlaşmalarının sağlanmasının, 3) yerel olanaklar çerçevesinde okul programlarının daha esnek uygulamalara olanak sağlamanın yanında yurttaşlık eğitimini kolaylaştırıcı fırsatları yaratmasının, 4) yurttaşlık eğitimi uygulamalarının kuramsal temellerinin programın %5'ini geçmemesinin diğer ilgili derslerle bağlantılı olarak ele alınmasının, 5) 16 yaş sonrası yurttaşlık eğitiminin düzenlenecek derslerle sürdürülmesinin, 6) okullar için yeni bir zorunluluk olan vatandaşlık eğitimi için bağımsız bir vatandaşlık eğitimi komisyonunun kurulmasının gereğinin vurgulandığını belirtmektedir.

1988'de İngiltere'deki eğitim reformunda, karar verme sürecinin daha çok merkezden güdümlü olduğu ortaya çıkmıştır. Bu reform çalışmalarından ulaşılan sonuçlara göre, eğitim yöneticilerinin astlarla işbirliği içinde çalışmalarının gerekli olduğu, ancak karar verme sürecinde demokratik davranışları sergilemedikleri üzerinde durulmuştur. Yöneticilerin, öğretmenlerle genellikle görüş ve fikir alışverişinde buldukları, fakat son kararı yine kendilerinin verdikleri bulgulanmıştır. Bu durumun, yönetim ve çalışanlar arasında bilgi ve inisiyatif kullanımında kopukluğa neden olduğu belirtilmiştir (Bush ve Odden, 1997).

İngiltere'de eğitimle ilgili olarak çıkarılan yasayla, okulların yerel yönetimi konusu ön plana çıkarılmış, okulun dışındaki çeşitli çevrelerin okuldaki karar alma sürecinde yer almaları sağlanmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda bu yasa ile çevrenin okullara parasal desteğinin artırılması için bir fırsat yaratılmıştır. Bu okullarda yapılan durum saptama çalışmasında, karar vermede, yönetimin dış çevresinin öğretmen alımı, tahmini öğrenci kontenjanı ve merkezi yönetimin okul harcamalarındaki payı gibi durumlarda yönetimin iç çevresinden daha etkili olduğu saptanmıştır (Busch ve Odden, 1997:244).

Bunlar yerel yönetim okulları olduğu için baş öğretmenlerin görevleri önemli ölçüde değişmiştir. Kaynak yönetimi rolü açısından Bağışla Ayakta Kalan Okullar (ERA) okul yönetimine bütçe üzerine tam yetki vermesine rağmen, bu okullarda genellikle sorumluluğun büyük bir kısmının baş öğretmende toplandığı görülmektedir. Bütçe, okulun tanıtımı, pazarlama gibi konularda baş öğretmen önemli ölçüde zaman harcamakta, ayrıca öğretmenler bütçe konularında fazla ilgili olmadıkları için baş öğretmenler bütçe hazırlıkları ve kontrolü sürecinde öğretmenlerin isteklerinin yönetime yansımada aracılık etmektedirler. Baş öğretmenlerin bu yeni zaman harcamalı görevleri, geleneksel öğretmen liderliği konusunda kullanacakları enerji ve zaman kaybına neden olmaktadır(Busch ve Odden, 1997:244).

Durum saptama çalışmasında diğer işgörenlerin rolleri de incelenmiştir. Orneğin okul sekreteri daha çok muhasebeci görevini yürütmektedir. Çalışmada, ERA okullarında çoğu işin baş öğretmende yoğunlaşmasının nedeninin, öğretmenlerin mali işlere karışmamaları, onların okul bütçe işlerine çok az ilgi duymaları ve bu konuda yeterliliklerinin azlığından kaynaklanabileceği vurgulanmıştır(Busch ve Odden, 1997: 244-245).

Bütçe kararları açısından bakıldığında çalışma, yerel eğitim otoritelerinin ulusal olarak belirlenen bütçelerinin üzerinde, harcamalarını konusunda baskı hissettiklerini ortaya koymuştur.. Bunun sonucu olarak

okulların sınırlı kaynaklarla işlemeye zorlandıkları gerçeği ile karşıya kalınmaktadır. Bu durum sınırlı kaynaklarla yaşamaya çalışan okulları, bakım, onarım, küçük çaplı inşaat işleri ve temizlik işleri gibi işletme hizmetlerinden tasarruf sağlamaya ve daha düşük ücretli elemanlar çalıştırmaya yöneltmektedir. Başka bir deyişle okullar kaynak sıkıntılarını aşmak için tamamen lisanslı öğretmen yerine düşük ücretle çalışan destek elemanı, sınıf asistanı gibi elemanlar yoluyla temel işlevlerini yürütmeye çalışmaktadırlar (Busch ve Odden, 1997: 244-245).

Alanyazında ulaşılabilen araştırmalar incelendiğinde, yurt içinde yapılan bazı çalışmalarda yönetici ve öğretmenlerin görüşlerine dayalı olarak, yöneticilerin yönetim uygulamalarının demokratik olup olmadığı belirlenmeye, bazı araştırmalarda ise öğretmen ve öğrencilerin demokratik tutuma sahip olup olmadıkları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmalarda okul yöneticilerinin demokratik liderlik davranışlarını yeterince gösteremedikleri, yöneticilerin kendi yönetim uygulamalarını demokratik buldukları, fakat öğretmenlerin yöneticilerin yönetim uygulamalarını aynı düzeyde demokratik bulmadıkları ortaya çıkmıştır. Yöneticilerin ve öğretmenlerin demokratik tutumları doğru ifade etmelerine karşın okulda ve sınıfta bu tutumlara bağlı davranış gösteremedikleri de araştırmaların sonucunda belirlenmiştir. Farklı okul düzeylerinde görev yapan öğretmenlerin demokratiklik düzeylerinin farklılaşabildiği görülmektedir.

Yurt dışındaki ulaşılabilen çalışmalar daha çok katılım konusunda yoğunluk göstermektedir. Çalışmalar öğretime katılım ve okuldaki yönetime katılım konusunda öğretmen ve öğrencilerin durumlarını ortaya koymaya yöneliktir. Çalışmalarda öğretmen adaylarının demokratik olgunlukları ölçülmeye çalışılmış, öğretmenin yetiştirilme sürecinde demokratik tutum ve davranış kazanmaları önemle vurgulanmıştır. Yine araştırmalarda, öğretmenlerin demokratik tutum ve davranışlarının ortaya çıkmadığı ortamlarda demokratik öğretimin gerçekleşemeyeceği belirtilmektedir. Öğretmen adayının, öğretmen yetiştiren kurumların programları yoluyla,

demokratik bir toplum için kazanmış olması gereken kritik davranışları kazanamadığı araştırmalarda altı çizilen bir başka konu olmuştur. Yurt dışındaki ulaşılabilen araştırma bulgularına göre, yöneticilerin yönetim sürecinde karar vermede öğretmenlerden görüş alabildikleri, fakat genelde kendi kararlarında ısrar ettikleri görülmektedir.

Yurt içi ve yurt dışı çalışmalar birlikte ele alındığında, yurt içi çalışmalarda okulun demokratik yönetimi konusunda yönetici ile işğörenlerin konularının ele alınmasına karşın, yurt dışında yapılan çalışmaların öğretmenin yönetime katılımı konularında yoğunlaştığı dikkat çekmektedir. Bu durum, okulun yönetiminin içinde yer alan tüm bireylerin katılımı ile gerçekleştirilmesinin gereğinin anlaşılmasından kaynaklanabilir. Demokratik ortamlar, bireyin özgürlüğünü ve özerkliğini desteklediği için bireyin, bulunduğu ortama etkili katılımı da sağlanabilmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeline, çalışma evrenine, veri toplama araçlarına, verilerin analizi ve yorumlanmasına yönelik açıklayıcı bilgilere yer verilmektedir.

Araştırma Modeli

Yönetimin demokratiklik düzeyini, yönetici, sınıf ve branş öğretmenlerinin görüşlerine göre katılım, özerklik ve özgürlük boyutları açısından değerlendirmeyi amaçlayan bu araştırmada, betimsel nitelikli genel tarama modeli kullanılmıştır. Genel tarama modelleri, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacıyla evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleri olarak kabul edilmektedir (Karasar 1994).

Araştırma iki çalışma çizgisinde yürütülmüştür. İlk olarak ilgili alanyazın izleme yaklaşımıyla zamansal olarak taranmıştır. Alanyazın taramasına bağlı kalınarak katılımcıların demokratik eğilimlerinin belirleneceği ve yönetimi katılım, özgürlük ve özerklik boyutları açısından değerlendirmeyi sağlayacağı düşünülen ölçme araçları geliştirilmiştir. Geliştirilen ölçme araçları ile hem katılımcıların demokratik eğilimleri hem de ilköğretim okullarındaki yönetimin demokratiklik düzeylerine ilişkin durum saptaması yapılmıştır. Varolan duruma yönelik katılımcıların görüşlerinin belirlenen demokratik eğilimler başta olmak üzere diğer değişkenler açısından farklılaşp farklılaşmadığı da test edilmiştir. İlköğretim okullarındaki yönetimin nasıl olduğunu belirlemek üzere bilginin toplanmasını, analiz edilmesini ve işlevsel sonuçların alınmasını içeren durum saptamaları, değerlendirmeden önce gelmektedir. Geçerli bir değerlendirme, sadece geçerli ve güvenilir bir durum saptaması bilgisine dayanılarak

yapılabilmektedir. (Murphy, 1994). Böylelikle, durum saptamasından elde edilen katılımcı görüşlerinden hareketle, ilgili alanyazın da dikkate alınarak yönetimin demokratiklik düzeyi; katılım, özerlik, ve özgürlük boyutları açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışma Evreni

Bu araştırmada, verilere ulaşılabilirlik, ekonomiklik ve kontrolün sağlanmasındaki güçlüklerden dolayı Türkiye'deki tüm ilköğretim okullarındaki yönetimin demokratiklik düzeyinin katılım, özgürlük ve özerklik boyutları ve bazı değişkenler açısından değerlendirilmesi mümkün olmadığından çalışma evreni seçme yoluna gidilmiştir.

Toplumsal yapı özelliklerinin geniş bir açılımda dağılması ve evreni daha güçlü yordayabileceği varsayımından hareketle Türkiye'de yapılan akademik düzeydeki araştırmalarda çoğunlukla büyük kentler tercih edilmekte, çalışma evreni olarak bu yerleşim birimleri dışında kalan kentler ele alınıp yeterince incelenmemektedir. Bu nedenle büyük kentler dışında kalan yerleşim birimlerinden verilerin sağlandığı araştırmaların yayılmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu gerekçe ile 2002-2003 öğretim yılı Balıkesir ili merkez ilçesine bağlı tüm resmi ilköğretim okullarındaki sınıf ve branş öğretmenleri ile bu okulların yönetici ve yönetici yardımcıları araştırmanın çalışma evreni olarak seçilmiştir. Yöneticiler, sınıf ve branş öğretmenleri yönetsel bağlamda birbirleri ile sürekli iletişim ve etkileşim içinde bulunan okul işgörenleridir. Bu nedenle, yönetimin demokratiklik düzeyini değerlendirebilmede daha yeterli, geniş ve derin bilgiler edinilebilir. Bu temel varsayımdan hareketle yöneticiler ve yönetici yardımcıları ile sınıf ve branş öğretmenleri araştırmanın temel veri kaynağı olarak seçilmiştir. Araştırmada örneklem alma yoluna gidilmemiş ve çalışma evreninin tümüne ulaşılmaya çalışılmıştır.

Balıkesir ilinde bulunan ilköğretim okullarında görevli yöneticiler ile sınıf ve branş öğretmenlerinin sayıları, veri toplama aracı uygulaması yapılan katılımcıların sayıları ve grup içindeki yüzdeler EK-1'de verilmiştir.

Çalışma evreninde toplam 32 resmi ilköğretim okulunda, 93 yönetici, 523 sınıf öğretmeni ve 544 de branş öğretmeni bulunmaktadır. Bu kişilerin tamamına ulaşılmaya çalışılmış, ancak araştırmaya katılma isteksizliği ve belirlenen zaman diliminde araştırmacıya veri toplama araçlarının ulaştırılmaması engelleri yaşanmıştır. Uygulanan anketlerin dönüş sayı ve oranları aşağıda belirtilmiştir:

Yöneticilere 93 anket uygulanmış 90, anket dönüş yapmış , dönüş yüzdesi %96.8 dir.

Sınıf öğretmenlerine 523 anket uygulanmış, 400 anket dönüş yapmış , dönüş yüzdesi %76.5 dir.

Branş öğretmenlerine 544 anket uygulanmış, 347 anket dönüş yapmış, dönüş yüzdesi %63.8 dir.

Sağlanan veri toplama araçlarından bir kısmı da uygulama ilkelerine uygun yanıtlanmadığından (birden çok seçenek işaretleme, maddelerin boş bırakılması) araştırma kapsamı dışında tutulmuştur. Buna rağmen araştırmada %72,2 oranında geri dönüş sağlanmıştır. Benzer araştırmalarda, ölçeklerin %40 ile %50 arasında bir dönüş oranına ulaşması yeterli görülmekle birlikte, beklenen, dönüş oranının %50 ile %60 oranında gerçekleşmesidir (Kerlinger, 1973: 414). Yapılan incelemeler sonunda alanyazında belirtilen orana ulaşıldığı görülmüş ve temel amacını gerçekleştirmek üzere elde edilen veriler üzerinde çalışılabileceğine karar verilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, temel amacı gerçekleştirmek üzere verilerin toplanmasında, iki veri toplama aracından yararlanılmıştır. Veri toplama araçlarının geliştirilmesinde izlenen aşamaları somutlaştırmak üzere aşağıda sunulan işlem basamakları dikkate alınmıştır:

- Öncelikle demokratik birey özellikleri incelenmiştir. Demokratik okul özellikleri de yönetsel açıdan irdelenmiş, yönetimin katılım, özgürlük ve özerklik boyutları açısından demokratiklik düzeyinin nasıl belirlenebileceği, alanyazındaki çalışmaların amaç ve veri toplama araçları incelenerek saptanmıştır.
- Alanyazın dikkate alınarak, demokratik eğilimleri yansıtabileceği düşünülen olumlu ve olumsuz bildirimlerin dengelendiği önermeler listelenerek, “Demokratik Eğilimler” taslak ölçeği hazırlanmıştır. Aynı yaklaşımla alanyazın ışığında, katılım, özgürlük ve özerklik boyutları açısından yönetimin demokratiklik düzeyini ortaya koyabilecek önermeler listelenmiştir. Böylece katılım, özgürlük ve özerklik alt testlerinden oluşan taslak bir “Yönetimin Demokratiklik Düzeyini Saptama Anketi” oluşturulmuştur.
- Listelenen, bildirimler ve önermeler her biri ayrı likert tipi ölçek formunda düzenlenmiştir.
- Taslak ölçme araçları, deneme uygulaması öncesinde Ankara, Hacettepe, Gazi, Orta Doğu Teknik ve Balıkesir Üniversitelerinde konu ile ilgili olduğu düşünülen eğitim yönetimi, teftişi, planlaması ve ekonomisi; eğitim araştırmaları; istatistik; program geliştirme ve ölçme-değerlendirme uzmanlarından oluşan toplam 12 kişilik bir uzman grubun görüşüne sunulmuştur. Uzman kanısına, “Demokratik Eğilimler” ölçeğinde bulunan 45 madde sunulmuştur. Yine aynı uzman grubuna “Yönetimin Demokratiklik Düzeyini Saptama Anketi”nin Katılım alt testinde yer alan 22 madde, Özgürlük alt testinde yer alan

13 madde, Özerklik alt testinde yer alan 13 madde de sunularak, görüş, öneri ve eleştirileri alınmıştır. Deneme uygulaması öncesinde uzman kanısına başvurulması veri toplama araçlarının görünüş (face) geçerliğini sağlamaya yönelik bir çalışma olarak görülebilir.

- Uzmanların görüşleri dikkate alınarak içerik yanında dil ve anlatım açısından da gerekli düzeltme işlemleri yapılmıştır. Yapılan incelemeler sonunda “Demokratik Eğilimler” ölçeğinde yer alan 21 madde, taslak ölçekten tamamen çıkarılarak deneme uygulamasına alınmamış, ancak bazı maddeler de düzeltilerek deneme uygulamasına geçilmesine karar verilmiştir. Uzmanların katkıları ve dönütleri “Yönetimin Demokratiklik Düzeyini Saptama Anketi”nin Katılım alt testinde 26 maddenin, Özgürlük alt testinde 14 maddenin, Özerklik alt testinde de 20 maddenin bulunmasını sağlamıştır. Her iki ölçek için uygulama ilkeleri ve süresi de dikkate alınarak deneme uygulamasına alınacak madde sayıları kararlaştırılmıştır.
- Her iki veri toplama aracı da likert tipi ölçek formunda düzenlenmiştir. “Demokratik Eğilimler” taslak ölçeğinde yer alan maddeler, katılımcıların ölçülmek istenen özelliğe ne derece sahip olduğunu yansıtabilecek biçimde; “Yönetimin Demokratiklik Düzeyini Saptama Anketi”nde yer alan her bir alt testteki maddeler yönetim açısından ilköğretim okullarının varolan durumunu ortaya koyacak biçimde derecelendirilmiştir. Eşit aralıklı yapılandırılan ölçeklerden, “Demokratik Eğilimler” taslak ölçeğine “Tamamen Katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kısmen Katılıyorum”, “Katılmıyorum” ve “Hiç Katılmıyorum” şeklinde bir dereceleme yapılmıştır. “Yönetimin Demokratiklik Düzeyini Saptama Anketi”nde yer alan her bir alt testin derecelenmesinde ise “Her Zaman”, “Çoğu Zaman”, “Bazen”, “Nadiren” ve “Hiçbir Zaman” ifadeleri kullanılmıştır.
- Hazırlanan taslak veri toplama araçları, Ankara ili merkez ilçelerinde bulunan ilköğretim okullarından random yolla seçilen toplam 10

ilköğretim okulunda ve toplam 197 yönetici ve öğretmen üzerinde denenmiştir. Ancak, 15 ölçekte uygulama ilkelerine uyulmadığı, birden çok seçenek işaretlendiği ya da boş bırakılan maddelerin bulunduğu görülmüştür. Bu nedenle ölçekler, 182 yönetici ve öğretmenden elde edilen veriler kullanılarak geliştirilmiştir. Deneme uygulamasının yapıldığı grubu tanımlayan bilgiler Tablo: 1'de verilmiştir.

Tablo: 1'de, deneme uygulamasının 182 katılımcı üzerinde yapıldığı, bunların %12.1'inin yönetici, %87.9'unun da öğretmen olduğu görülmektedir.

Tablo: 1
Deneme Uygulamasının Yapıldığı Grubu Tanımlayıcı Bilgiler

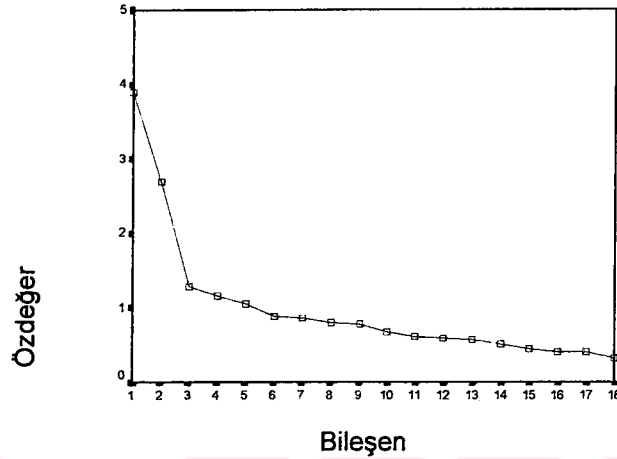
Değişken		N	%
Okul	Anıttepe İlköğretim Okulu	20	11.0
	Türkiye Sağlık İşçileri Sendikası İlköğretim Okulu	20	11.0
	Ahmet Bahadır İlköğretim Okulu	6	3.3
	Ülkü Akın İlköğretim Okulu	10	5.5
	Fevzi Atlıoğlu İlköğretim Okulu	22	12.1
	Kent Koop. İlköğretim Okulu	30	16.5
	Çizmeci İlköğretim Okulu	31	17.0
	Yalçın Eski Yapan İlköğretim Okulu	25	13.7
	Göktürk İlköğretim Okulu	8	4.4
	Türkiye Noterler Birliği İlköğretim Okulu	10	5.5
	Toplam		182
Cinsiyet	Kadın	104	57.1
	Erkek	78	42.9
	Toplam	182	100.0
Görev	Yönetici	22	12.1
	Öğretmen	160	87.9
	Toplam	182	100.0

- Deneme uygulaması sonunda ölçeklerde yer alan her bir maddeye verilen tepkiler, 5-4-3-2-1 puanlar verilerek sayısallaştırılmıştır. Ancak "Demokratik Eğilimler" ölçeğinden elde edilen veriler, olumsuz maddelerinin dönüşümü de sağlanarak sayısallaştırılmış ve bilgisayar ortamına aktarılarak analize alınmıştır.

- Deneme uygulaması sonunda, “Demokratik Eğilimler Ölçeği” ve “Yönetimin Demokratiklik Düzeyini Saptama Anketi”nde yer alan her bir alt test için ayrı ayrı faktör analizi uygulanmış, maddelerin geçerlilikleri %27 alt ve üst grup yöntemi ve madde-ölçek korelasyonları dikkate alınarak kestirilmiş ve ölçeğin iç tutarlık anlamındaki güvenilirliği de alfa katsayısı ile hesaplanmıştır. Yapılan işlemler sonunda ulaşılan sonuçlar her bir veri toplama aracı açısından aşağıda sıralanmıştır:

Demokratik Eğilimler Ölçeği (DEÖ): Bu ölçek, demokratik ile otokratik eğilime sahip katılımcıları birbirinden ayırmak amacıyla geliştirilmiştir. İnsanların demokratik eğilimlerinin belirlenmesi sürecinde onları keskin ayırımlarla etiketlemek olanaklı değildir. Bu denek kesinlikle demokrat ya da bu denek kesinlikle otokrat demek oldukça iddali olacağından, araştırmanın ölçeğinin elverdiği ölçüde deneklerin demokratik eğilimlerinin ağırlıkla ne yönde olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Bu nedenle araştırmada denekler için demokrat ya da otokrat ifadeleri yerine demokratik eğilimi olanlar ya da otokratik eğilimi olanlar ifadesi kullanılmıştır. Yönetici ve öğretmenlerin eğilimlerinin demokratik olup olmadığının belirlenmesi için tasarılan bu ölçeğe faktör yapılarını belirlemek üzere faktör analizi uygulanmıştır. İlk faktör analizi sonunda maddelerin, özdeğeri 1.00'dan büyük toplam 7 bileşende toplandığı görülmüştür. Yapılan inceleme sonunda toplam 7 maddenin faktör yüklerinin başka bileşenlerde daha yüksek ve bazılarının da eşit oranda paylaşıldığı görülmüştür (2,3,5,14,16,18,24. maddeler). Daha sonra bu özellikteki maddeler analiz dışı bırakılarak ikinci bir faktör analizi uygulanmıştır. Bu analizde aynı zamanda döndürme (varimax) işlemi de yapılmıştır. Analiz sonunda maddelerin faktör yüklerinin daha yüksek değerlerde toplam iki boyutta toplandığı görülmüştür. 1. Faktör için özdeğer (eigenvalue) 3.905 ve açıklanan varyans oranı %21.694 iken 2. faktör için özdeğer 2.707 ve açıklanan varyans oranı %15.037 olarak gerçekleşmiştir.

Toplamda açıklanan varyans oranı % 36.731 olarak hesaplanmıştır. Demokratik eğilimler ölçeğinin özdeğerler grafiği Şekil-1’de verilmiştir.

Şekil-1
Demokratik Eğilimler Ölçeği'nin Özdeğerler Grafiği

Şekil-1’de de görüldüğü gibi, verilen faktörlere ait özdeğerler çizgi grafiğinde ikinci faktörde bir kırılma noktası görülmekte ve grafikte bu noktadan sonra hızlı bir düşüş kaydedilmektedir. Bu nedenle ölçeğin iki faktörlü olabileceği düşünülmüştür. Gözlenen durumlar ışığında ölçeğin her bir boyutuna isim verilmeye çalışılmıştır. Her bir boyutta yer alan maddeler incelendiğinde demokratik eğilimlerin bir boyutta, otokratik eğilimlerin de ikinci boyutta yer aldığı görülmüştür. Bu nedenle, ölçeğin birinci boyutuna “demokratik eğilimler” ikinci boyutuna da “otokratik eğilimler” başlıkları verilmiştir.

Analizin daha sonraki aşamasında madde güvenilirlikleri incelenmiştir. Madde güvenilirlikleri iki ayrı yöntemle test edilmiştir. İlk olarak madde-ölçek korelasyonları incelenmiş, daha sonra %27 alt ve üst grup yöntemine bağlı olarak ölçekte yer alan maddelerin, madde ile ölçülmek istenen özelliğe sahip olanlarla olmayanları ayırabilme güçleri hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo: 2’de sunulmuştur:

Tablo: 2
Demokratik Eğilimler Ölçeğinin Deneme Uygulamasına Yönelik
Faktör ve Madde Analizi Sonuçları

Madde No	Döndürülmüş Maddeler İçin Faktör Yükleri		Madde-Toplam Ölçek Puanı Korelasyonu	%27 Alt ve Üst Karşılaştırılmasına Yönelik "t" Değerleri
	Faktör-1	Faktör-2		
E10	.756	.092	.458**	5.026**
E4	.635	.066	.458**	5.706**
E12	.633	.009	.452**	5.020**
E13	.627	.044	.426**	6.004**
E6	.588	.063	.471**	6.237**
E9	.585	.097	.426**	6.074**
E25	.583	.080	.433**	4.899**
E15	.578	.055	.402**	4.511**
E20	.537	.050	.378**	4.393**
E22	.447	.092	.422**	6.488**
E7	.019	.661	.447**	7.327**
E23	.051	.659	.437**	6.091**
E17	.183	.617	.206**	2.234*
E21	.052	.566	.547**	8.528**
E1	.314	.545	.432**	4.989**
E8	.347	.537	.397**	6.314**
E19	.032	.522	.369**	5.351**
E11	.023	.503	.586**	9.488**

*<.05; **p<.01

Tablo: 2'deki bulgular incelendiğinde, 1. faktör için maddelerin faktör yük değerlerinin .447 ile .756 arasında, 2. faktör için maddelerin faktör yük değerlerinin .503 ile .661 arasında değiştiği, madde güvenilirlikleri açısından da "E17" maddesi dışında tüm maddelerin 0.001 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. E17. maddesinin de .05 düzeyinde anlamlı olduğu, diğer bir anlatımla yapı geçerliliğinin olduğu söylenebilir. Eğilimler ölçeğinin her bir boyutuna ilişkin betimsel istatistikler Tablo: 3'de sunulmuştur:

Tablo: 3
Demokratik Eğilimler Ölçeğinin Betimsel İstatistikleri

	Madde Sayısı	\bar{X}	S	Medyan	Ranj	En Düşük Puan	En Yüksek Puan	r
Faktör-1	10	42.36	5.40	43.00	27.00	23.00	50.00	.055>.05
Faktör-2	8	25.59	5.53	26.00	30.00	10.00	40.00	

Betimsel istatistikler incelendiğinde, faktör-1 ile faktör-2 arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı görülmüştür ($r=.055<.05$) Elde edilen bulgu, boyutların birbirinden bağımsız olduğu ve iki ayrı özelliği ölçtüğü biçiminde değerlendirilebilir. Bu bağlamda boyutlara verilen “demokratik eğilim” ve “otokratik eğilim” özelliklerinin geliştirilen bu ölçme aracıyla saptanabileceği söylenebilir.

Deneme uygulaması sonunda yapılan analizlerde “Demokratik Eğilimler” ölçeğinin alfa katsayısı .7274 olarak hesaplanmıştır. Alfa katsayısı, teste yer alan maddelerin birbirleri ile tutarlı olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin geçerliğinin sınanmasında uzman kanısına başvurulması yanında, iç ölçüte dayalı bir hesaplama da yapılmıştır. Bunun için katılımcıların test puanları yüksekten düşük puana sıralanmış ve yüksek puanların %27’si, düşük puan alanların da %27’si alınarak ($182 \times 0.27 = 49$ yaklaşık olarak) ve arada kalanlar dışarıda tutularak alt ve üst gruplar oluşturulmuştur. Alt ve üst grubun test puanları karşılaştırılarak, iç ölçüte dayalı bir geçerlik hesabı yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo: 4’de özetlenmektedir:

Tablo: 4
Demokratik Eğilimler Ölçeğinin İç Ölçüte Dayalı Geçerliği

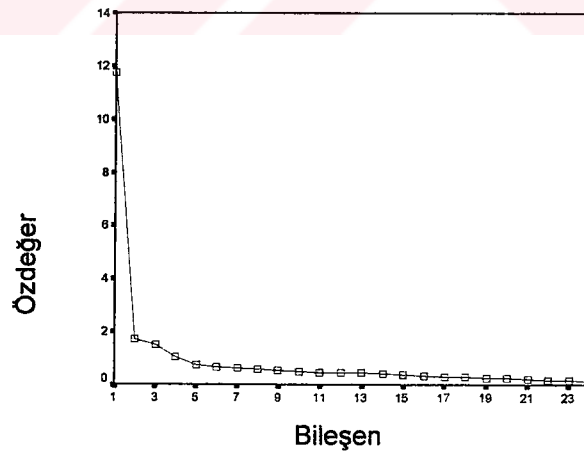
Grup	N	\bar{X}	S	Sd	t	p
Alt	49	58.16	3.73	96	25.913	.000<.01
Üst	49	77.77	.76			

Tablo: 4’de görüldüğü gibi, Demokratik Eğilimler Ölçeği, demokratik eğilime sahip olanlarla olmayanları ayırabilmektedir [$t=25.913$; ($p=.000<.01$)]. Bu anlamda, iç ölçüte dayalı olarak geçerli bir ölçek olduğu söylenebilir. Yapılan işlemler, ölçeğin asıl uygulamada kullanılabileceğini göstermektedir. Geliştirilen ve araştırmada çalışma evrenine uygulanan “Demokratik Eğilimler” ölçeğinin bir örneği EK-2’de sunulmuştur.

Yönetimin Demokratiklik Düzeyini Saptama Anketi:

Yönetimin varolan demokratiklik düzeyini belirlemek üzere geliştirmiştir. Bu ölçek üç alt testten oluşmaktadır. Bunlar, Katılım, Özgürlük ve Özerklidir. Her bir alt testin geliştirilmesinde aşağıda verilen işlemler gerçekleştirilmiştir.

Alt testlerin geliştirilmesine faktör yapılarının belirlenmesi için faktör analizi yapılarak başlanmıştır. İlk faktör analizi sonunda Katılım alt testinde yer alan maddelerin, özdeğeri 1.00'dan büyük toplam 4 bileşende toplandığı görülmüştür. Yapılan inceleme sonunda toplam 2 maddenin faktör yüklerinin başka bileşenlerde daha yüksek ve/veya eşit oranda paylaşıldığı görülmüştür (13. ve 19. maddeler). Daha sonra bu özellikteki maddeler analiz dışı bırakılarak ikinci bir faktör analizi uygulanmıştır. Analiz sonunda maddelerin faktör yüklerinin daha yüksek değerlerde tek boyutta toplandığı görülmüştür. Hesaplanan özdeğer (eigenvalue) 11.764 ve açıklanan varyans oranı da %49.017'dir. Katılım alt ölçeğinin özdeğerler grafiği Şekil-2'de sunulmuştur:

Şekil-2
Katılım Alt Ölçeği'nin Özdeğerler Grafiği

Birinci bileşen için hesaplanan özdeğer (11.764)'den sonra, ikinci bileşen özdeğerinin bir düşüş kaydettiği Şekil-2'de katılım alt ölçeğinin tek boyutlu olduğu görülmektedir. Hambelton ve Swaminathan (1985) birinci

faktör yüküne ait özdeğerin diğerlerinden çok farklı olmasını tek boyutluluğun bir ölçüsü olarak kabul etmektedir. Bu alt ölçekte de ikinci, üçüncü ve diğer bileşenlerde yük değerlerinin 0.00-2.00 aralığında değiştiği görülmektedir. Bu nedenle, katılım alt ölçeğinin tek boyutlu olduğu söylenebilir.

Analizin daha sonraki aşamasında katılım alt ölçeğinin madde güvenilirlikleri incelenmiştir. Madde güvenilirlikleri iki ayrı yöntemle test edilmiştir. İlk olarak madde-ölçek korelasyonları incelenmiş, daha sonra %27 alt ve üst grup yöntemine bağlı olarak ölçekte yer alan maddelerin, madde ile ölçülmek istenen özelliğe sahip olanlarla olmayanları ayırabilme güçleri hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo: 5'de sunulmuştur:

Tablo: 5
Katılım Alt Ölçeğinin Deneme Uygulamasına Yönelik
Faktör ve Madde Analizi

Madde No	Faktör Yük Değerleri	Madde-Toplam Ölçek Puanı Korelasyonu	%27 Alt ve Üst Karşılaştırılmasına Yönelik "t" Değerleri
K8	.794	.795**	19.084**
K20	.782	.768**	13.149**
K23	.769	.766**	15.098**
K24	.767	.767**	16.114**
K21	.763	.755**	16.053**
K9	.761	.763**	20.000*
K16	.746	.731**	13.805**
K14	.733	.725**	12.886**
K10	.725	.728**	13.087**
K25	.720	.722**	13.198**
K5	.693	.697**	12.080**
K18	.691	.676**	11.050**
K26	.684	.684**	11.670**
K15	.682	.670**	10.986**
K1	.677	.677**	13.403**
K7	.661	.664**	11.836**

Tablo: 5 – devam

Madde No	Faktör Yük Değerleri	Madde-Toplam Ölçek Puanı Korelasyonu	%27 Alt ve Üst Karşılaştırılmasına Yönelik "t" Değerleri
K11	.659	.670**	11.350**
K22	.658	.664**	10.508**
K12	.650	.655**	12.445**
K4	.647	.658**	10.600**
K6	.646	.658**	12.995**
K3	.634	.646**	12.502**
K2	.607	.620**	10.360**
K17	.600	.586**	8.259**

**p<.01

Tablo: 5'de, katılım alt ölçeğinin faktör yük değerlerinin .600 ile .794 arasında değiştiği, madde güvenilirlikleri açısından da tüm maddelerin 0.01 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda tüm maddelerin geçerli olduğu söylenebilir. Katılım alt ölçeğine ilişkin betimsel istatistikler Tablo: 6'de özetlenmiştir:

Betimsel istatistikler incelendiğinde, katılım alt ölçeğinin deneme uygulaması sonucunda ortalamasının 72.62, ortancasının (medyanının) 73.50 ve standart sapmasının (S) 22.62, açılımının((Ranj) 94.00 olduğu görülmektedir. Testten alınan en düşük puan 26, en yüksek puan da 120 olarak gerçekleşmiştir.

Deneme uygulaması sonunda yapılan analizlerde katılım alt ölçeğinin alfa katsayısı .9536 olarak hesaplanmıştır. Alfa katsayısı, testte yer alan maddelerin birbirleri ile tutarlı olduğunu göstermektedir. Diğer bir anlatımla katılım alt ölçeğinin iç tutarlık anlamındaki güvenilirliği yüksektir. Bu bağlamda, katılım ölçeğinin, katılım açısından yönetimin demokratiklik düzeyinin belirlenmesinde kullanılabileceğine karar verilmiştir.

Katılım alt ölçeğinin güvenilirliğinin sınanmasında uzman kanısına başvurulması yanında, iç ölçüte dayalı bir hesaplama da yapılmıştır. Bunun için katılımcıların test puanları yüksekten düşük puana sıralanmış ve yüksek

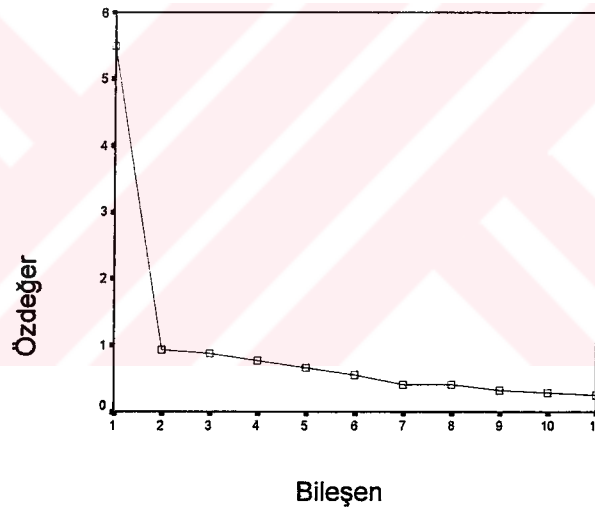
puanların %27'si, düşük puan alanların da %27'si alınarak ($182 \times 0.27 = 49$ yaklaşık olarak) arada kalanlar dışarıda tutularak alt ve üst grubun test puanları karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo: 6'da özetlenmiştir:

Tablo: 6
Katılım Alt Ölçeğinin İç Ölçüte Dayalı Geçerliği

Grup	N	\bar{X}	S	Sd	t	p
Alt	49	44.57	7.09	96	32.939	.000<.01
Üst	49	101.26	7.74			

Tablo: 6'da görüldüğü gibi, katılım ölçeği, yönetimin katılım boyutu açısından okullarda yönetime katılımın gerçekleştiğini belirtenlerle belirtmeyenleri birbirinden ayırabilmektedir [$t=32.939$; ($p=.000<.01$)]. Bu anlamda katılım alt ölçeğinin, iç ölçüte dayalı olarak geçerli bir ölçek olduğu söylenebilir. Elde edilen bulgu, ölçeğin geçerliğinin bir kanıtı olarak kabul edilebilir. Yapılan işlemler, ölçeğin asıl uygulamada kullanılabileceğini göstermektedir. Geliştirilen ve araştırmada çalışma evrenine uygulanan KATILIM alt ölçeği EK-2'de verilmiştir.

Özgürlük alt testinin geliştirilmesine de ilk olarak faktör analizi uygulaması yapılarak başlanmıştır. İlk faktör analizi sonunda özgürlük alt testinde yer alan maddelerin, özdeğeri 1.00'dan büyük bir faktörünün olduğu görülmüştür. Yapılan inceleme sonunda toplam 3 maddenin faktör yüklerinin başka bileşenlerde daha yüksek ve/veya eşit oranda paylaştığı görülmüştür (2., 3. ve 5. maddeler). Daha sonra bu özellikteki maddeler analiz dışı bırakılarak bir faktör analizi uygulanmıştır. Analiz sonunda maddelerin faktör yüklerinin daha yüksek değerlerde tek boyutta toplandığı görülmüştür. Hesaplanan özdeğer (eigenvalue) 5.501 ve açıklanan varyans oranı da %50.005'dir. Özgürlük alt ölçeğinin özdeğerler grafiği ise Şekil-3'te sunulmuştur:

Şekil-3
Özgürlük Alt Ölçeği'nin Özdeğerler Grafiği

Birinci bileşen için hesaplanan özdeğer (50.005)'den sonra, ikinci bileşenden sonra özdeğerlerin bir düşüş kaydettiği Şekil-3'de, özgürlük alt testinin tek boyutlu olduğu görülmektedir. Hambelton ve Swaminathan (1985) birinci faktör yüküne ait özdeğerin diğerlerinden çok farklı olmasını tek boyutluluğun bir ölçüsü olarak kabul etmektedir. Bu nedenle, bu alt test için

de ikinci bileşenlerden sonra ölçeğin yük değerleri 0.00-1.00 aralığında değiştiğinden tek boyutlu olduğu söylenebilir.

Analizin daha sonraki aşamasında özgürlük alt testinin madde geçerlikleri incelenmiştir. Madde güvenilirlikleri iki ayrı yöntemle test edilmiştir. İlk olarak madde-ölçek korelasyonları incelenmiş, daha sonra %27 alt ve üst grup yöntemine bağlı olarak ölçekte yer alan maddelerin, madde ile ölçülmek istenen özelliğe sahip olanlarla olmayanları ayırabilme güçleri hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo: 7'de sunulmuştur:

Tablo: 7
Özgürlük Alt Testinin Deneme Uygulamasına Yönelik
Faktör Analizi Sonuçları ve Madde Geçerlikleri

Madde No	Faktör Yük Değerleri	Madde-Toplam Ölçek Puanı Korelasyonu	%27 Alt ve Üst Karşılaştırılmasına Yönelik "t" Değerleri
ÖZG11	.806	.783**	15.038**
ÖZG14	.794	.777**	15.081**
ÖZG9	.784	.774**	14.585**
ÖZG12	.783	.772**	14.819**
ÖZG10	.781	.768**	14.422**
ÖZG8	.719	.724**	14.793**
ÖZG7	.665	.662**	9.076**
ÖZG1	.661	.671**	10.513**
ÖZG13	.636	.626**	9.825**
ÖZG6	.603	.613**	9.521**
ÖZG4	.466	.532**	7.952**

**p<.01

Tablo: 7'de, özgürlük alt testinin faktör yük değerlerinin .466 ile .806 arasında değiştiği, madde geçerliği açısından da tüm maddelerin 0.01 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda tüm maddelerin geçerli olduğu söylenebilir.

Betimsel istatistikler incelendiğinde, özgürlük alt testinin deneme uygulaması sonucunda ortalamasının 37.94, ortancasının(medyanının) 38.50, standart sapmasının (S) 9.48 ve açılımının (Ranjının) 40.00 olduğu

görülmektedir. Testten alınan en düşük puan 15.00, en yüksek puan da 55.00 olarak gerçekleşmiştir.

Deneme uygulaması sonunda yapılan analizler, özgürlük alt testinin alfa katsayısının .8909 olduğunu ortaya koymuştur. Alfa katsayısı, teste yer alan maddelerin birbirleri ile tutarlı olduğunu göstermektedir. Diğer bir anlatımla özgürlük alt testinin iç tutarlık anlamındaki güvenilirliği yüksek bulunmuştur. Bu bağlamda, özgürlük alt testinin özgürlük açısından yönetimin demokratiklik düzeyinin belirlenmesinde kullanılabileceğine karar verilmiştir.

Özgürlük alt testinin güvenilirliğinin sınanmasında uzman kanısına başvurulması yanında, iç ölçüte de dayalı bir hesaplama yapılmıştır. Bunun için katılımcıların test puanları yüksekten düşük puana doğru sıralanmış ve yüksek puanların %27'si, düşük puan alanların da %27'si alınarak ($182 \times 0.27 = 49$ yaklaşık olarak) arada kalanlar dışarıda tutulmuş, daha sonra alt ve üst grubun test puanları karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo: 8'de verilmiştir:

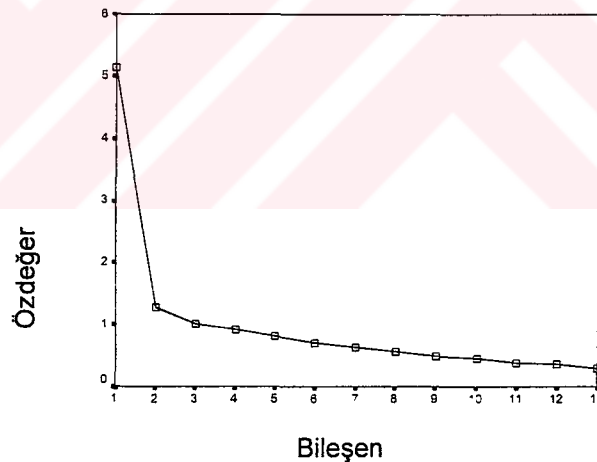
Tablo: 8
Özgürlük Alt Testinin İç Ölçüte Dayalı Güvenilirlikleri

Grup	N	\bar{X}	S	Sd	t	p
Alt	49	25.86	4.29	96	30.672	.000<.01
Üst	49	49.57	3.30			

Tablo: 8'de görüldüğü gibi, özgürlük alt ölçeği, yönetimin özgürlük boyutu açısından okullarında bu özelliğin var olduğunu belirtenlerle, aksi yönde görüş bildirenleri birbirinden ayırabilmektedir [$t=30.672$; ($p=.000<.01$)]. Bu anlamda, iç ölçüte dayalı olarak geçerli bir alt test olduğu söylenebilir. Elde edilen bulgu, testin geçerliğinin bir kanıtı olarak kabul edilebilir. Yapılan işlemler, ölçeğin asıl uygulamada kullanılabileceğini göstermektedir.

Geliştirilen ve araştırmada çalışma evrenine uygulanan ÖZGÜRLÜK alt ölçeği EK-2'de verilmiştir.

Özerklik alt testinin geliştirilmesine de ilk olarak faktör analizi uygulaması yapılarak başlanmıştır. İlk faktör analizi sonunda özerklik alt testinde yer alan maddelerin, özdeğeri 1.00'dan büyük üç faktörünün olduğu görülmüştür. Yapılan inceleme sonunda toplam 7 maddenin faktör yüklerinin başka bileşenlerde daha yüksek ve/veya eşit oranda paylaşıldığı görülmüştür (1.,2.,3.,5.,7.,8. ve 15. maddeler). Daha sonra bu özellikteki maddeler analiz dışı bırakılarak, faktör analizi tekrar uygulanmıştır. Analiz sonunda maddelerin faktör yüklerinin daha yüksek değerlerde tek boyutta toplandığı görülmüştür. Hesaplanan özdeğer (eigenvalue) 5.136 ve açıklanan varyans oranı da %39.508'dir. Özerklik alt ölçeğinin özdeğerler grafiği ise Şekil-4'te sunulmuştur:

Şekil-4
Özerklik Alt Ölçeği'nin Özdeğerler Grafiği

Birinci bileşen için hesaplanan özdeğer (5.136)'den sonra, ikinci bileşenden sonra özdeğerlerin keskin bir düşüş kaydettiği Şekil-4'te özerklik alt testinin tek boyutlu olduğu görülmektedir. Hamblton ve Swaminathan (1985) birinci faktör yüküne ait özdeğerin diğerlerinden çok farklı olmasını tek boyutluluğun bir ölçüsü olarak kabul etmektedir. Bu nedenle, bu alt test için

de ikinci bileşenlerden sonra yük değerlerinin 0.00-1.50 aralığında değiştiğinden tek boyutlu olduğu söylenebilir.

Analizin daha sonraki aşamasında özerklik alt testinin madde güvenilirlikleri incelenmiştir. Madde güvenilirlikleri iki ayrı yöntemle test edilmiştir. İlk olarak madde-ölçek korelasyonları incelenmiş, daha sonra %27 alt ve üst grup yöntemine bağlı olarak ölçekte yer alan maddelerin, madde ile ölçülmek istenen özelliğe sahip olanlarla olmayanları ayırabilme güçleri hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo: 9'da sunulmuştur:

Tablo: 9
Özerklik Alt Testinin Deneme Uygulamasına Yönelik
Faktör ve Madde Analizi

Madde No	Faktör Yük Değerleri	Madde-Toplam Ölçek Puanı Korelasyonu	%27 Alt ve Üst Karşılaştırılmasına Yönelik "t" Değerleri
ÖZE13	.723	.694**	10.464**
ÖZE17	.711	.702**	12.937**
ÖZE12	.696	.711**	12.710**
ÖZE11	.690	.700**	12.306**
ÖZE19	.655	.655**	9.798**
ÖZE14	.622	.599**	8.365**
ÖZE9	.622	.607**	8.456**
ÖZE18	.587	.593**	8.528**
ÖZE20	.586	.551**	7.124**
ÖZE10	.580	.610**	8.412**
ÖZE6	.579	.565**	6.639**
ÖZE4	.542	.562**	7.428**
ÖZE16	.539	.570**	6.925**

**p<.01

Tablo: 9'da, özerklik alt testinin faktör yük değerlerinin .539 ile .723 arasında değiştiği, madde geçerliği açısından da tüm maddelerin 0.01 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir.

Betimsel istatistikler incelendiğinde, özerklik alt testinin deneme uygulaması sonucunda ortalamasının 47.94, ortancasının (medyanının), 48.00, standart sapmasının (S) 9.24 ve açılımının (Ranjının) 52.00 olduğu görülmektedir. Testten alınan en düşük puan 13.00, en yüksek puan da 65.00 olarak gerçekleşmiştir.

Deneme uygulaması sonunda yapılan analizler, özerklik alt testinin alfa katsayısının .8678 olduğunu ortaya koymuştur. Alfa katsayısı, teste yer alan maddelerin birbirleri ile tutarlı olduğunu göstermektedir. Diğer bir anlatımla özerklik alt testinin iç tutarlık anlamındaki güvenilirliği yüksek bulunmuştur. Bu bağlamda, özerklik alt testinin, özerklik açısından yönetimin demokratiklik düzeyinin belirlenmesinde kullanılabileceğine karar verilmiştir.

Özerklik alt testinin güvenilirliğinin sınanmasında uzman kanısına başvurulması yanında, iç ölçüte dayalı da bir hesaplama yapılmıştır. Bunun için katılımcıların test puanları yüksekten düşük puana doğru sıralanmış ve yüksek puanların %27'si, düşük puan alanların da %27'si alınarak ($182 \times 0.27 = 49$ yaklaşık olarak) arada kalanlar dışarıda tutulmuş, daha sonra alt ve üst grubun test puanları karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo: 10'da verilmiştir:

Tablo: 10
Özerklik Alt Testinin İç Ölçüte Dayalı Geçerliği

Grup	N	\bar{X}	S	Sd	t	p
Alt	49	35.96	5.48	96	24.827	.000<.01
Üst	49	58.67	3.32			

Tablo: 10'da görüldüğü gibi, özerklik alt ölçeği, yönetimin özerklik boyutu açısından okullarında bu özelliğin var olduğunu belirtenlerle, aksi yönde görüş bildirenleri birbirinden ayırabilmektedir [$t=24.827$; ($p=.000<.01$)]. Bu anlamda, iç ölçüte dayalı olarak geçerli bir alt test olduğu söylenebilir. Yapılan işlemler, ölçeğin asıl uygulamada kullanılabileceğini göstermektedir.

Geliştirilen ve araştırmada çalışma evrenine uygulanan ÖZERKLİK alt ölçeği EK-2’de verilmiştir.

Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Araştırmanın temel amacını gerçekleştirmek ve araştırmanın temel problemine yönelik oluşturulan alt problemleri yanıtlayabilmek üzere çalışma evrenindeki toplam 837 katılımcıdan sağlanan veriler, bir kod anahtarı oluşturularak bilgisayara kaydedilmeye hazır hale getirilmiştir. Daha sonra veriler, SPSS for Windows (Statistical Package for the Social Science) paket programının EDIT ekranına girilmiştir. Daha sonra “Demokratik Eğilimler” ölçeğindeki olumsuz maddelerin dönüşümü “recode” komutu kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Verilerin alt amaçlarına ilişkin çözümlenmeleri yapmadan önce yönetici ve öğretmenlerin eğilimleri belirlenmiştir. Bunun için demokratik eğilimleri belirlemeye yönelik geliştirilen ölçekten elde edilen verilerden yararlanılarak her bir katılımcının test puanı hesaplanmıştır. Daha sonra verilerin aritmetik ortalaması 0.00 ve standart sapması 1.00 olacak şekilde bir dönüştürme işlemine tabi tutulmuştur. Böylece standart (birim) normal dağılım elde edilmiştir. Bu dağılım ve standart puanlar istatistiksel işlemlerde ve karşılaştırmalarda büyük kolaylıklar sağlamaktadır (Baykul, 1999: 134) Standart (birim) normal dağılım elde etmek için

$$Z = \frac{X - \bar{X}}{S} \text{ (Baykul, 1999:134)}$$

formülü kullanılmıştır. Daha sonra elde edilen bu puanlar, ortalaması 50 ve standart sapması 10 olan bir dağılım puanına dönüştürülmüştür. Böylece puanlar doğrusal dönüşüme tabi tutulmuştur. Bunun için ise aşağıdaki formül kullanılmıştır:

$$T = 10 \times Z + 50 \text{ (Baykul, 199: 137).}$$

Böylece elde edilen puanlardan hareketle, demokratik eğilimler açısından yönetici, sınıf ve branş öğretmenleri gruplanabilmektedir. Buna bağlı olarak test puanları 0.00-49.99 arasında olan katılımcılar "Otokratik Eğilimliler", 50.00- 100.00 olan katılımcılar da "Demokratik Eğilimliler" olarak kodlanmış ve analize alınmıştır. Daha sonra, farklı demokratik eğilime sahip katılımcıların görüşlerine göre; katılım, özerklik, özgürlük boyutları açısından yönetimin demokratiklik düzeyi saptanabilmektedir.

Betimsel olarak "Nedir?" sorusuna yanıt bulabilmek için her bir boyutta yer alan maddelere ilişkin katılımcıların verdikleri tepkilerin ortaya konulmasında ortalamalar (\bar{X}) ve standart sapmalar (s) kullanılmıştır. Kullanılan test maddeleri sayısal olarak 1.00 ile 5.00 arasında değiştiğinden ve bu ölçeklerde 0.80 birimlik kesitler bulunduğu dikkate alınarak aşağıda sunulan puan aralıkları belirlenmiştir.

- 1.00-1.79 Hiçbir Zaman,
- 1.80-2.59 Nadiren,
- 2.60-3.39 Bazen,
- 3.40-4.19 Çoğu Zaman,
- 4.20-5.00 Her Zaman,

Belirlenen puan aralıklarında hesaplanan ortalamalar dikkate alınarak, yönetimin demokratiklik düzeyi konusunda yönetici, sınıf ve branş öğretmenlerinin görüşleri konusunda her bir madde açısından kestirimlerde bulunulmuştur. Bunun için aritmetik ortalaması 1.00-1.79 arasındaki önermenin ilköğretim okullarında "Hiçbir Zaman" gerçekleşmediği, aritmetik ortalaması 1.80-2.59 arasındaki önermelerin "Nadiren" gerçekleştiği, 2.60-3.39 arasındaki önermelerin "Bazen" gözlemlendiği, 3.40-4.19 arasındaki önermelerin "Çoğu Zaman" gözlenen durumlar olduğu ve 4.20-5.00 arasındaki önermelerde ifadesini bulan durumun bu okullarda "Her Zaman" var olduğu yorumlamalarına gidilmiştir.

Yönetici, sınıf ve branş öğretmenlerinin katılım, özgürlük ve özerklik boyutları açısından yönetimin demokratiklik düzeyine ilişkin görüşlerinin; demokratik eğilimler, cinsiyet, konusu demokrasi olan herhangi bir eğitim sürecine katılma değişkenleri açısından test edilmesi amacıyla bağımsız gruplar için “t” testi’nden yararlanılmıştır. “t” testi sürekli değişkenlerden elde edilen verilerin ortalamaları arasındaki anlamlılığı ortaya çıkarmak için kullanılan güçlü bir istatistiktir. Bu testin uygulanabilmesi için bağımlı değişken en az aralık ya da oran ölçeğinde ve iki grup birbirinden bağımsız olmalıdır. Bu test, iki grubun yaklaşık olarak evrendeki varyansları eşit sayılısına dayanmaktadır (Büyüköztürk, 2001:31-32; Arseven, 1994: 140; Aziz, 1994: 156). Yine katılım, özgürlük ve özerklik boyutları açısından yönetimin demokratiklik düzeyine ilişkin katılımcı görüşlerinin kıdemleri açısından farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek üzere “Tek Yönlü Varyans (oneway)” analizi kullanılmıştır. Varyans analizinde aralarında fark çıkan grupların anlamlılık testleri de LSD anlamlılık testi kullanılarak yapılmıştır. Karşılaştırmalarda anlamlılık düzeyi olarak 0.05 alınmıştır. Anlamlılık testi sonuçları uygun matris tablolar hazırlanarak görselleştirilmiş ve hangi gruplar arasında anlamlı farkların bulunduğu yorumlanmıştır.

Belirtilen araştırma problemine yönelik elde edilen bulguların yorumlanmasında her bir alt testten elde edilebilecek olan en düşük ve en yüksek puanlar dikkate alınmıştır. Alt ölçeklerin her birinden elde edilen ortalama puanlar dikkate alınarak, yöneticilerin, sınıf ve branş öğretmenlerinin yönetimi katılım, özgürlük ve özerklik açısından “yeterli” ve/veya “yetersiz” olarak değerlendirip değerlendirmediklerine yönelik saptamalarda bulunulabilmesi için test puanlarının orta noktası belirlenmiştir.

Katılım alt testinde toplam 24 test maddesi bulunmaktadır. Katılım alt testinden elde edilebilecek en düşük puan 24, en yüksek puan ise 120 ($24 \times 5 = 120$)’dir. Yapılan işlem sonunda katılım alt testinde 19.2 birimlik aralıklar ($120 - 24 = 96 / 5 = 19.2$) hesaplanmıştır. Özgürlük alt testinde toplam 11 test maddesi bulunmaktadır. Özgürlük alt testinden elde edilebilecek en

düşük puan 11, en yüksek puan ise 55 ($11 \times 5 = 55$)'dir. Yapılan işlem sonunda katılım alt testinde 8.8 birimlik aralıklar ($55 - 11 = 44 / 5 = 8.8$) hesaplanmıştır. Özerklik alt testinde toplam 13 test maddesi bulunmaktadır. Özerklik alt testinden elde edilebilecek en düşük puan 13, en yüksek puan ise 65 ($13 \times 5 = 65$)'dir. Yapılan işlem sonunda özerklik alt testinde 10.4 birimlik aralıklar ($65 - 13 = 52 / 5 = 10.4$) hesaplanmıştır (Tablo: 11). Böylelikle elde edilen test puanları, ilgili puan aralıkları dikkate alınarak yorumlanmıştır.

Tablo: 11
Katılım Özgürlük ve Özerklik Boyutlarının Yorumlanmasında Kullanılan Puan Aralıkları

Katılım	Puan Aralıkları		Değerlendirme
	Özgürlük	Özerklik	
24.00-43.19	11.00-19.79	13.00-23.39	Hiçbir Zaman
43.20-62.39	19.80-28.59	23.40-33.79	Nadiren
62.40-81.59	28.60-37.39	33.80-44.19	Bazen
81.60-100.79	37.40-46.19	44.20-54.59	Çoğu Zaman
100.80-120.00	46.20-55.00	54.60-65.00	Her Zaman

Verilerin analizi sonunda ulaşılan bulgular; Katılım, Özgürlük ve Özerklik alt başlıklarında gruplanmıştır. Her bir grup içinde de yönetici, sınıf ve branş öğretmenlerinin ayrı ayrı görüşlerine ve daha sonra görüşlerinin karşılaştırmalarına yer verilmiştir. Bulgular, uygun bir biçimde tablolara dönüştürülerek yorumlama yoluna gidilmiştir. Her bir alt probleme ilişkin ulaşılan bulgular, sırasıyla uygun tablolarda özetlendikten sonra, ilgili tabloya bir giriş ifadesi yazılmış, daha sonra istatistiksel ve mantıksal yorumlamaları yapılmıştır. Yorumlar, zaman zaman ilgili alanyazından elde edilen bilgilerle desteklenmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, araştırmada incelenen alt problemlere ilişkin toplanan verilerin istatistiksel analizi sonucunda elde edilen bulgular sunulmuştur. Öncelikle araştırma verilerinin sağlandığı katılımcıların bazı değişkenler açısından betimlemesi yapılmıştır. Daha sonra yönetici, sınıf ve branş öğretmenlerinin görüşleri ve görüşlerinin değişkenler açısından anlamlılık testlerine ilişkin bulgular katılım, özgürlük ve özerklik başlıkları halinde gruplanmıştır.

KİŞİSEL BİLGİLERE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırma kapsamındaki ilköğretim okullarında görevli yönetici, sınıf ve branş öğretmenlerini tanımlayıcı kişisel bilgileri ortaya koymak üzere, her bir grup için betimsel istatistiklerden yararlanılmıştır. Bu amaçla, frekans (n) ve yüzde (%) hesaplamaları yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo: 12'te özetlenmiştir.

Tablo: 12
Araştırmaya Katılan İlköğretim Okullarında Görevli Yönetici, Sınıf Öğretmeni ve Branş Öğretmenlerini Tanımlayıcı Kişisel Bilgiler

Değişken		Yönetici		Sınıf Öğretmeni		Branş Öğretmeni		Toplam	
		n	%	n	%	n	%	n	%
Cinsiyet	Kadın	8	8,9	155	38,8	163	47,0	326	38,9
	Erkek	82	91,1	245	61,3	184	53,0	511	61,1
	Toplam	90	100,0	400	100,0	347	100,0	837	100,0
Mesleki Kıdem	1-5 Yıl	-	-	-	-	70	20,2	70	8,4
	6-10 Yıl	-	-	20	5,0	31	8,9	51	6,1
	11-15 Yıl	8	8,9	22	5,5	53	15,3	83	9,9
	16-20 yıl	13	14,4	67	16,8	42	12,1	122	14,6
	21-25 Yıl	44	48,9	154	38,5	134	38,6	332	39,7
	26 ≥	25	27,8	137	34,3	17	4,9	179	21,4
	Toplam	90	100,0	400	100,0	347	100,0	837	100,0

Tablo: 12-devam

Değişken	Yönetici		Sınıf Öğretmeni		Branş Öğretmeni		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	n	%	
Yöneticilik Kıdemi	1-5 Yıl	25	27,8	-	-	-	-	-	-
	6-10 Yıl	20	22,2	-	-	-	-	-	-
	11-15 Yıl	23	25,6	-	-	-	-	-	-
	16-20 yıl	11	12,2	-	-	-	-	-	-
	21-25 Yıl	11	12,2	-	-	-	-	-	-
	26 ≥	-	-	-	-	-	-	-	-
	Toplam	90	100,0	-	-	-	-	-	-
	H.İ.E*	Hayır	59	65,6	320	80,0	269	77,5	648
Evet		31	34,4	80	20,0	78	22,5	189	22,6
Toplam		90	100,0	400	100,0	347	100,0	837	100,0
Demokratik Eğilimler	Demokratik	41	45,6	191	47,8	176	50,7	408	48,7
	Otokratik	49	54,4	209	52,3	171	49,3	429	51,3
	Toplam	90	100,0	400	100,0	347	100,0	837	100,0
Genel Oran	90	10,7	400	47,8	347	41,5	837	100,0	

* HİE: Konusu Demokrasi Olan Hizmet İçi Eğitim Kursu

Tablo: 12'nin incelenmesinden de anlaşılacağı üzere araştırmaya; yönetici, sınıf ve branş öğretmeni olarak toplam 837 kişi katılmıştır. Katılımcıların %10.7'si okullarında yönetici, %47.8'i sınıf öğretmeni ve %41.5'i de branş öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

Tablo:12'de görüldüğü gibi, yöneticilerin büyük bir çoğunluğu (%91.1) "erkek" dir. "kadın" yönetici oranı oldukça düşüktür (%8.9). Yöneticilerin mesleki kıdemleri 11 yıl ve daha üstündedir. Ancak yöneticilerin yaklaşık yarısının mesleki kıdemi 21-25 yıl arasındadır (%48.9). Araştırmaya katılan yöneticilerin %27.8'i 1-5 yıl, %22.2'si 6-10 yıl, %25.6'sı 11-15 yıl, %12.2'si 16-20 yıl ve %12.2'si de 21-25 yıl gibi bir süre yöneticilik görevinde bulunmaktadır. Elde edilen bulgu, yöneticilerin yaklaşık dörtte üçünün yöneticilik görevini 1-15 yıl arasında değişen oranlarda gerçekleştirdiğini ortaya koymaktadır (%75.6). Ancak, 26 yıl ve daha fazla süredir bu görevi sürdüren yöneticinin bulunmaması dikkat çekmektedir. Bunun yanında yöneticilik kıdemi açısından, yöneticilerin yaklaşık dörtte biri (%27.8) 1-5 yıl

arasında yöneticilik kıdemine sahiptir. Bu bulgunun, özellikle son yıllarda yönetici atama sürecindeki yeni oluşumlardan kaynaklandığı söylenebilir. Yöneticilik kıdeminin 1-5 yıl aralığında yoğunlaşmasını, son yıllarda sınavla ve seminere dayalı yönetici atama uygulamasının bir sonucu olarak değerlendirmek olanaklıdır. Diğer yandan, mesleki kıdem ve yöneticilik kıdemleri birlikte değerlendirildiğinde, 11-25 yıl arası mesleki kıdeme sahip öğretmenler arasından yöneticilerin atandığı, dolayısıyla bu grup yöneticilerin göreve sınav ve eğitim seminer programını başarıyla tamamlamaları sonunda atandığı söylenebilir. Araştırmanın kapsamında yer alan okul yöneticilerinin yaklaşık üçte ikisi (%65.6), konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılmadıklarını belirtirken, yaklaşık üçte biri (%34.4) de böyle bir eğitim sürecinden geçtikleri yönünde görüş bildirmişlerdir. Veri toplama araçlarından olan “Demokratik Eğilimler” ölçeğini dolduran yöneticilerin elde ettikleri test puanlarına göre yapılan gruplama işleminde, yöneticilerin %54.4’ünün otokratik, %45.6’sının ise demokratik eğilime sahip oldukları saptanmıştır. Elde edilen bulgular, ilköğretim okullarında görevli yöneticilerin yarısından fazlasının (%54.4) otokratik eğilimli oldukları biçiminde değerlendirilebilir.

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin %61.3’ü “erkek” öğretmenlerden, %38.8’i de “kadın” öğretmenlerden oluşmaktadır. Tablo:12’de görüleceği gibi, araştırma kapsamına alınan Balıkesir ili merkez ilköğretim okullarında görevli sınıf öğretmenlerinden 1-5 yıl arasında mesleki kıdeme sahip sınıf öğretmeni bulunmamaktadır. Bu durum mesleğin ilk yıllarında bulunan sınıf öğretmenlerinin il merkezinde görevlendirilmediği biçiminde ele alınabilir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin tamamı, 6 yıl ve daha uzun süreli kıdeme sahip sınıf öğretmenleridir. Elde edilen bulgular, araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin %5.0’inin 6-10 yıl, %5.5’inin 11-15 yıl, %16.8’inin 16-20 yıl, %38.5’inin 21-25 yıl, %34.3’ünün de 26 yıl ve daha üstünde mesleki kıdeme sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Ulaşılan bulgular değerlendirildiğinde, sınıf öğretmenlerinin yaklaşık onda dokuzunun (%89.6) 16 yıl ve daha uzun süreli, yaklaşık onda birinin (%10.5) de 6-15 yıl

arasında mesleki kıdeme sahip olduğunu ortaya koymaktadır. İl merkezinde daha çok deneyimli öğretmenlerin bulunduğuna yönelik bu bulgu, yukarıda açıklanan mesleğin ilk yıllarındaki sınıf öğretmenlerinin il merkezinde görevlendirilmediği biçimindeki yorumu destekler niteliktedir. Konusu demokrasi olan herhangi bir eğitim sürecine katılma durumları açısından sınıf öğretmenleri incelendiğinde, %80.0'ının böyle bir eğitime katılmadığı, %20'sinin ise katıldığı belirlenmiştir. Buna karşılık, veri toplama araçlarından "Demokratik Eğilimler" ölçeğini dolduran sınıf öğretmenlerinin elde ettikleri test puanlarına göre yapılan grupta işleminde, sınıf öğretmenlerinin %47.8'inin demokratik, %52.3'ünün ise otokratik eğilimler sergilediği belirlenmiştir. Elde edilen bulgular, sınıf öğretmenlerinin yaklaşık yarısının demokratik, yaklaşık yarısının da otokratik eğilimli olduğunu ortaya koymaktadır. Sınıf öğretmenlerinin büyük bir çoğunluğunun (%80.0) da konu ile ilgili herhangi bir eğitimden geçmemiş olmasının, ilköğretim okullarında demokratik ilkelerin beklenen düzeyde uygulamaya geçirilebilmesinde problemlerin yaşanmasına neden olabileceği söylenebilir.

Tablo:12'den de anlaşılacağı gibi, araştırmaya toplam 347 branş öğretmeni katılmıştır. Bu öğretmenlerin %53.0'ı "erkek", %47.0'ı da "kadın" öğretmenlerden oluşmaktadır. Elde edilen bulgu, branş öğretmenlerinde cinsiyet değişkeni açısından yaklaşık eşit bir dağılımın olduğunu ortaya koyar niteliktedir. Bununla birlikte, araştırmaya katılan branş öğretmenlerinin %20.2'sinin 1-5 yıl, %8.9'unun 6-10 yıl, %15.3'ünün 11-15 yıl, %12.1'inin 16-20 yıl, %38.6'sının 21-25 yıl ve %4.9'unun da 26 yıl ve daha uzun süreli bir mesleki kıdeme sahip olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bulgular, araştırmaya katılan branş öğretmenlerinin yaklaşık yarısının (%55.6) 16 yıl ve daha uzun süreli, yaklaşık yarısının da (%44.4) 1-15 yıl arası mesleki kıdeme sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmaya katılan branş öğretmenlerinin %20.2'sinin 1-5 yıl arası kıdeme sahip olması, mesleğin ilk yıllarında bulunan branş öğretmenlerinin il merkezinde görevlendirilebildiğini ortaya koymaktadır. Ancak, mesleğin ilk yıllarındaki sınıf öğretmenlerinin il merkezinde görevlendirilmemiş olması dikkat çekmektedir. Elde edilen bulgu,

Balıkesir il merkezinde branş öğretmeni açığını karşılamak üzere mesleğin ilk yıllarındaki branş öğretmenlerinin görevlendirilebildiği biçiminde yorumlanabilir. Araştırmanın kapsamında yer alan ilköğretim okullarındaki branş öğretmenlerinin yaklaşık dörtte üçü (%77.4) konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılmazken, yaklaşık dörtte biri (%22.6) konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılmışlardır. Bununla birlikte veri toplama araçlarından “Demokratik Eğilimler” ölçeğini dolduran branş öğretmenlerinin elde ettikleri test puanlarına göre yapılan gruplama işleminde, branş öğretmenlerinin %50.7’sinin demokratik eğilim, %49.3’ünün ise otokratik eğilim gösterdiği saptanmıştır. Elde edilen bulgular, branş öğretmenlerinin yönetici ve sınıf öğretmenlerine göre demokratik ilkeleri daha çok benimsediklerini ortaya koyar niteliktedir.

Araştırmaya katılan yönetici, sınıf öğretmeni ve branş öğretmenlerinin kişisel bilgilerine ilişkin bulgular birlikte değerlendirildiğinde, araştırmanın verilerinin büyük oranda “erkek” deneklerden, mesleki kıdem açısından daha kıdemlilerden; büyük oranda 1-15 yıl arasında yöneticilik kıdemine sahip yöneticilerden; büyük oranda konusu demokrasi olan herhangi bir eğitim sürecinde bulunmayan kişilerden ve yaklaşık %50 oranında da otokratik ve demokratik eğilimli yönetici, sınıf ve branş öğretmenlerinden sağlandığı söylenebilir.

YÖNETİCİ, SINIF VE BRANŞ ÖĞRETMENLERİNİN DEMOKRATİK EĞİLİMLERİNİN BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Bu alt bölümde, araştırmaya katılan yönetici, sınıf ve branş öğretmenlerinin demokratik eğilimleri; cinsiyetlerine, konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılma durumlarına ve mesleki kıdemlerine göre incelenmiştir. Ayrıca, farklı yöneticilik kıdemine sahip yöneticilerin demokratik eğilimler ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında anlamlı bir fark bulunup bulunmadığı belirlenmeye çalışılmıştır.

Yönetici, sınıf ve branş öğretmenlerinin; cinsiyetlerine, konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılma durumlarına göre demokratik eğilimler ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanların karşılaştırılmasıyla ulaşılan bulgular Tablo: 13'de özetlenmiştir:

Tablo: 13
Yönetici, Sınıf ve Branş Öğretmenlerinin Cinsiyetlerine ve Konusu Demokrasi Olan Herhangi Bir Eğitime Katılma Durumlarına Göre Demokratik Eğilim Ortalama Puanlarının Karşılaştırılması

Grup	Değişken	N	\bar{X}	S	Sd	t	p	
Yönetici	Cinsiyet	Kadın	8	68.87	4.52	88	.346	.730>.05
		Erkek	82	67.96	7.30			
	H.I.E	Katıldım	31	69.84	7.76	88	1.763	.081>.05
		Katılmadım	59	67.10	6.57			
Sınıf Öğretmeni	Cinsiyet	Kadın	155	67.84	7.03	398	.740	.460>.05
		Erkek	245	68.37	6.91			
	H.I.E	Katıldım	80	69.69	7.48	398	2.203	.028<.05
		Katılmadım	320	67.78	6.78			
Branş Öğretmeni	Cinsiyet	Kadın	163	69.93	6.61	345	2.089	.037<.05
		Erkek	184	68.35	7.42			
	H.I.E	Katıldım	78	70.18	7.38	345	1.542	.124>.05
		Katılmadım	269	68.78	6.98			

Tablo: 13'de, kadın yöneticilerin ortalama demokratik eğilim puanının 68.87, erkek yöneticilerin ortalama demokratik eğilim puanının ise 67.96 olduğu görülmektedir. Erkek ve kadın yönetici grupları arasında uygulanan t testi sonuçlarına göre ortalama demokratik eğilim puanları arasında .05 manidarlık düzeyinde anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır [$t(88)=.346, p>.05$].

Elde edilen bulgu, erkek ve kadın yöneticilerin demokratik eğilimlerinin farklı olmadığını göstermektedir. Sınıf öğretmenlerinin demokratik eğilimler ölçeğinden elde ettikleri ortama puanlar, cinsiyet değişkeni açısından incelendiğinde ise, kadın sınıf öğretmenlerinin ortalamasının 67.84, erkek sınıf öğretmenlerinin ortalamasının ise, 68.37 olduğu hesaplanmıştır. Ulaşılan bulgu, kadın ve erkek sınıf öğretmenlerinin demokratik eğilimlerinin cinsiyete göre değişmediğini ortaya koymaktadır [$t(398)=.740$, $p>.05$]. Buna karşın, cinsiyet değişkeni açısından kadın branş öğretmenlerinin ortalama demokratik eğilim puanı ile erkek branş öğretmenlerinin ortalama demokratik eğilim puanları arasında anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır [$t(345)=2.089$, $p<.05$]. Kadın branş öğretmenlerinin ortalama puanı 69.93 iken, erkek branş öğretmenlerinin ortalama puanı 68.35'dir. Ulaşılan bulgu, kadın branş öğretmenlerinin, erkek branş öğretmenlerine göre daha fazla demokratik eğilime sahip olduğu biçiminde yorumlanabilir.

Tablo: 13'de, konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılan yöneticilerin ortalama demokratik eğilim puanının 69.84, katılmayan yöneticilerin ortama demokratik eğilim puanının ise 67.10 olduğu görülmektedir. Konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılan ve katılmayan yönetici grupları arasında .05 manidarlık düzeyinde anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır [$t(88)=1.763$, $p>.05$]. Elde edilen bulgu, konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılma durumunun yöneticilerin demokratik eğilimleri üzerinde etkili olmadığını ortaya koymuştur. Branş öğretmenlerinin demokratik eğilimler ölçeğinden elde ettikleri ortama puanlar, konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılma değişkeni açısından incelendiğinde ise, böyle bir eğitime katılan branş öğretmenlerinin ortalamasının 70.18, katılmayan branş öğretmenlerinin ortalamasının ise, 68.78 olduğu hesaplanmıştır. Ulaşılan bulgu, branş öğretmenlerinin demokratik eğilimlerinde de yöneticilerde olduğu gibi, konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılma durumunun fark yaratmadığını ortaya koymuştur [$t(345)=1.542$, $p>.05$]. Buna karşın, konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılan sınıf öğretmenlerinin demokratik eğilimler ölçeğinden elde

ettikleri ortalama puanları ile katılmayan sınıf öğretmenlerinin ortalama puanları arasında anlamlı bir fark belirlenmiştir [$t(398)=2.203$, $p<.05$]. Söz konusu hizmet içi eğitime katılan sınıf öğretmenlerinin ortalama puanı 69.69 iken, böyle bir eğitime katılmayan sınıf öğretmenlerinin ortalama puanı 67.78'dir. Ulaşılan bulguya bağlı olarak, konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılan sınıf öğretmenlerinin, katılmayanlara göre daha fazla demokratik eğilime sahip olduğu söylenebilir.

Yöneticilerin mesleki ve yöneticilik kıdemlerine sınıf ve branş öğretmenlerinin ise mesleki kıdemlerine göre demokratik eğilimler ölçeğinden elde ettikleri puanların ortalama ve standart sapma değerleri Tablo: 14'de verilmiştir:

Tablo: 14
Yöneticilerin Mesleki ve Yöneticilik Kıdemlerine, Sınıf ve Branş Öğretmenlerinin İse Mesleki Kıdemlerine Göre Demokratik Eğilimlerinin Ortalaması ve Standart Sapma Değerleri

Kıdem	Yönetici											
	Mesleki			Yöneticilik			Sınıf Öğretmeni			Branş Öğretmeni		
	N	\bar{X}	S	n	\bar{X}	S	n	\bar{X}	S	n	\bar{X}	S
1-5 Yıl	-	-	-	25	69.64	7.96	-	-	-	70	69.51	7.35
6-10 Yıl	-	-	-	20	68.55	6.43	20	70.60	6.91	31	70.10	6.78
11-15 yıl	8	72.12	6.22	23	65.43	6.67	22	69.54	7.43	53	70.57	6.40
16-20 Yıl	13	69.23	6.35	11	66.73	5.42	67	69.66	7.36	42	68.52	6.38
21-25 Yıl	44	67.75	7.24	11	70.27	7.64	154	67.63	7.02	134	68.22	7.54
26 Yıl ve Üzeri	25	66.64	7.20	-	-	-	137	67.45	6.46	17	69.18	6.24

Tablo: 14'de görüldüğü gibi, 11-15 yıl arası mesleki kıdeme sahip yöneticilerin ortalama demokratik eğilim puanı 72.12, 26 yıl ve daha üst mesleki kıdeme sahip yöneticilerin ortalama demokratik eğilim puanı da 66.64 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen bulgu, yöneticilerin mesleki kıdemleri arttıkça ortalama demokratik eğilimlerinde bir azalmanın olduğunu ortaya koymaktadır. Yöneticilerin yöneticilik kıdemleri açısından demokratik

eğilimler ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar incelendiğinde ise, en yüksek ortalamaya 21-25 yıl arası yöneticilik kıdemindeki yöneticilerin sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Farklı mesleki kıdem gruplarında yer alan sınıf öğretmenlerinin ortalama demokratik eğilim puanları incelendiğinde, en düşük ortalama puana sahip sınıf öğretmenlerinin 67.45 ortalama ile 26 yıl ve daha fazla mesleki kıdeme sahip sınıf öğretmenlerinin olduğu belirlenmiştir. Sınıf öğretmenleri arasında en yüksek ortalama demokratik eğilim puanına sahip sınıf öğretmenlerinin 70.60 ortalama demokratik eğilim puanı ile 6-10 yıl arasında mesleki kıdeme sahip sınıf öğretmenleri olduğu belirlenmiştir. Ulaşılan bulgu, yöneticilerde olduğu gibi, sınıf öğretmenlerinde de mesleki kıdem arttıkça demokratik eğilimler ölçeğinden elde edilen ortalama puanın azaldığını ortaya koymaktadır. Ulaşılan bulguya dayalı olarak, mesleğin ilk yıllarındaki yönetici ve sınıf öğretmenlerinin diğer mesleki kıdem gruplarında yer alan yönetici ve sınıf öğretmenlerine göre daha demokratik eğilime sahip olduğu söylenebilir. Tablo: 14'de, branş öğretmenleri arasında da en yüksek ortalamayla, 11-15 yıl arasında mesleki kıdeme sahip branş öğretmenlerinin diğer mesleki kıdem gruplarında yer alan branş öğretmenlerine göre daha fazla demokratik eğilime sahip olduğu görülmektedir. Branş öğretmenleri arasında en düşük demokratik eğilime sahip branş öğretmenlerinin 21-25 yıl arasında mesleki kıdeme sahip olanlar olduğu belirlenmiştir.

Yöneticilerin mesleki ve yöneticilik kıdemleri ile sınıf ve branş öğretmenlerinin mesleki kıdemleri açısından demokratik eğilimlerinin karşılaştırılmasından elde edilen bulgular Tablo: 15'de sunulmuştur:

Tablo: 15
Yöneticilerin Mesleki ve Yöneticilik Kıdemlerine, Sınıf ve Branş Öğretmenlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Demokratik Eğilimleri Arasındaki Farkların Manidarlık(F) Testi Sonuçları

Grup	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Anlamlılık Düzeyi
Yönetici (Mesleki Kıdem)	Gruplar Arası	204.630	3	68.210	1.378	.255>.05
	Grup-İçi	4257.193	86	49.502		
	Toplam	4461.822	89			
Yönetici (Yöneticilik Kıdem)	Gruplar Arası	299.096	4	74.774	1.527	.202>.05
	Grup-İçi	4162.726	85	48.973		
	Toplam	4461.822	89			
Sınıf Öğretmeni (Mesleki Kıdem)	Gruplar Arası	423.234	4	105.809	2.214	.067>.05
	Grup-İçi	18875.20	395	47.785		
	Toplam	19298.44	399			
Branş Öğretmeni (Mesleki Kıdem)	Gruplar Arası	273.604	5	54.721	1.091	.365>.05
	Grup-İçi	17099.44	341	50.145		
	Toplam	17373.05	346			

Demokratik eğilimler ölçeğinden elde edilen ortalama puanların sınıf ve branş öğretmenlerinin mesleki kıdemlerine, yöneticilerin ise mesleki ve yöneticilik kıdemlerine bağlı olarak değişip değişmediğine ilişkin bulgular Tablo: 15'de özetlenmiştir. Bulgular, yöneticilerin mesleki kıdemlerine ya da yöneticilikteki kıdemlerine, sınıf ve branş öğretmenlerinin de mesleki kıdemlerine göre demokratik eğilimlerinin farklılaşmadığını ortaya koymuştur [$F_{ymk}(3,86)=1.378$, $p>.05$]; [$F_{yyk}(4,85)=1.527$, $p>.05$]; [$F_s(4,395)=2.214$, $p>.05$]; [$F_B(5,341)=1.091$, $p>.05$]. Ulaşılan bulgular, farklı mesleki kıdeme

sahip yönetici, sınıf ve branş öğretmenlerinin ve farklı yöneticilik kıdemine sahip yöneticilerin demokratik eğilimlerinin değişmediğini ortaya koymaktadır. Elde edilen bulguya dayalı olarak, olumlu yönde demokratik eğilime sahip olmada, kıdem önemli bir değişken olmadığı söylenebilir.

Yönetici, sınıf ve branş öğretmeni olup olmama durumuna göre katılımcıların demokratik eğilimlerinin karşılaştırılmasından elde edilen bulgular Tablo: 16'da sunulmuştur:

Tablo: 16
Yönetici, Sınıf ve Branş Öğretmenlerinin Demokratik Eğilimler Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların Ortalaması ve Standart Sapma Değerleri

Okuldaki Görev	Demokratik Eğilimlerin Betimsel İstatistikleri		
	N	\bar{X}	S
Yönetici	90	68.04	7.08
Sınıf Öğretmeni	400	68.16	6.95
Branş Öğretmeni	347	69.09	7.09

* Özellikle yönetici grubun N değerinin sınıf ve branş öğretmenlerine göre düşük olmasından dolayı burada istatistiksel olarak ortanca kullanılması beklenmektedir. Ortanca değerlerinin ortalamalarla dikkate değer farklılık göstermemesi, sınıf ve branş öğretmenlerinin N değerlerinin birbirlerine yakın oluşu nedeniyle burada uzman görüşüne dayanarak ortalama puanlar üzerinden işlem yapılmıştır.

Tablo: 16'daki ortalama puanlar incelendiğinde de görüleceği üzere; yöneticilerin 68.04 oranında, sınıf öğretmenlerinin 68.16 oranında, branş öğretmenlerinin de 69.09 oranında demokratik eğilime sahip davranışlar içerisinde olduğu belirlenmiştir. Demokratik eğilime sahip oluş düzeyi açısından yöneticiler en altta yer almıştır. Yöneticileri, sırasıyla sınıf öğretmenleri ve branş öğretmenleri izlemektedir. Bulgular, demokratik eğilime en üst düzeyde sahip görev grubunun branş öğretmenleri olduğunu ortaya koymuştur.

Katılımcıların demokratik eğilimler ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasındaki farkın test edilmesine yönelik varyans analizi sonuçları ise Tablo: 17'de özetlenmiştir:

Tablo: 17
Yönetici, Sınıf ve Branş Öğretmenlerinin Demokratik Eğilimlerinin Karşılaştırılması

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Anlamlılık Düzeyi
Gruplar Arası	184.902	2	92.451	1.874	.154>.05
Grup-İçi	41133.31	834	49.321		
Toplam	41318.21	836			

Tablo: 17 incelendiğinde, araştırmaya katılan kişilerin demokratik eğilimleri; okulda yönetici, sınıf ya da branş öğretmeni olup olmama durumuna göre değişmemektedir [$F(2,834)=1.874, p>.05$] Ulaşılan bulgular, okuldaki görev türüne bağlı olarak demokratik eğilimlerin farklılaşmadığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, ulaşılan bulgu, demokratik eğilime sahip olup olmamanın kişisel bir özellik olduğunu ve okulda herhangi bir görevde bulunma durumuna göre demokratik eğilimlerin değişmediğini destekler niteliktedir.

KATILIM BOYUTU AÇISINDAN YÖNETİMİN DEMOKRATİKLİK DÜZEYİNE İLİŞKİN

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu alt bölümde, "katılım" boyutu açısından yönetici, sınıf ve branş öğretmenlerinin, yönetimin demokratiklik düzeyine yönelik görüşleri öncelikle ayrı ayrı, daha sonra da birlikte incelenmiştir.

Yönetici Görüşleri

Yöneticilerin, katılım boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine ilişkin görüşleri, ayrıntılı bir biçimde Tablo: 18'de verilmiştir:

Tablo: 18
Yöneticilerin Katılım Boyutu Açısından Yönetimin
Demokratiklik Düzeyine Yönelik Görüşleri (N=90)

Önermeler	\bar{X}	S
Yönetim, okul kurallarını ilgililerin (öğretmen, diğer personel ve öğrenciler) görüşlerini alarak oluşturur.	4.00	0.82
Öğretmenin ders yükü, yönetici ve öğretmenle birlikte kararlaştırılır.	3.91	1.19
Haftalık ders dağılımları yönetici ve öğretmenlerle birlikte kararlaştırılır.	3.98	1.02
Hizmet-içi eğitim etkinliklerine kimlerin katılacağını zümre öğretmenleri ve okul yöneticileri birlikte kararlaştırır.	3.39	1.39
Okul kütüphanesine alınacak kitaplar, öğrencilerin görüşleri de dikkate alınarak, zümre öğretmenleri ve yöneticiler tarafından kararlaştırılır.	3.67	1.06
Öğrencilerin sınıflara dağılımını yönetici ve öğretmenler birlikte kararlaştırır.	3.83	1.11
Okulda yürütülecek eğitsel kol etkinlikleri, öğrenci görüşleri de alınarak yönetici ve öğretmenlerle birlikte planlanır.	4.02	1.05
Ders araç-gereçlerinin kullanımı, öğretmenlerin görüşleri dikkate alınarak planlanır.	4.32	0.83
Okulun parasal kaynaklarının planlamasında öğretmen, öğrenci, diğer personel ve velilerin kendileriyle ilgili konularda görüşleri dikkate alınır.	4.09	0.92
Öğretimle ilgili konulardaki değişiklikler, zümre öğretmenlerinin önerileri doğrultusunda yöneticilerle birlikte planlanır.	4.02	1.01
Okulun çalışma takvimi, yönetici ve öğretmenlerin katılımı ile planlanır.	3.08	1.42
Şubelerin öğretmenlere dağılımı, öğretmenler kurulunda yönetici ve öğretmenlerle birlikte planlanır.	4.09	1.11
Okulda öğretmenlerin de içinde yer alacağı çalışma gruplarının belirlenmesinde yönetim, öğretmenlerin görüşlerini dikkate alır.	4.42	0.72
Okulda öğretmen ve yönetici arasında karşılıklı anlayışa dayalı iletişim vardır.	4.63	0.53
Okulda işlerin hızlandırılması için yönetim, iletişimi kolaylaştıracak önlemleri alır.	4.56	0.60
Öğretmenler kurulunda herkesin görüş ve önerilerini sunmasına özen gösterilir.	4.74	0.55
Okul yönetimi, öğretmen, diğer personel, öğrenci ve velinin gereksinim duyduğu bilgileri sağlar.	4.48	0.69
Yönetim, mesleki yenileşmeleri paylaşımları için öğretmenleri işbirliğine yöneltir.	4.40	0.67
Okul yönetimi öğretmenleri, ilgilerini çekebilecek değişik eğitsel etkinlikler için yönlendirir.	4.23	0.77
Yönetim başarılı öğretmenlerin ödüllendirilmesinde öğretmen, öğrenci ve velilerin görüşlerini dikkate alır.	3.34	1.26
Öğretmen ve diğer personel, çalışmalarını dikkate alınarak ödüllendirilir.	4.28	0.96
Öğretmen ve diğer personelin performans değerlendirme ölçütleri yönetici tarafından kendilerine açıklanır.	3.69	1.15
Öğretmenin performans değerlendirmesinde, kendilerinin ve öğrencilerinin görüşleri yönetim tarafından dikkate alınır.	3.46	1.19
Öğretmen ve diğer personelin değerlendirme sonuçları, yönetim tarafından kendilerine açıklanır.	3.73	1.26

Tablo:18'de, yöneticilerin katılım alt ölçeğine ilişkin görüşlerinin, ölçekteki her bir madde için ortalamaları verilmiştir. Tablo incelendiğinde, “Öğretmenler kurulunda herkesin görüş ve önerilerini sunmasına özen gösterme” önermesine yöneticilerin 4.74 ortalama ile en çok katılım gösterdiği ve bunun okullarında “Her Zaman” [4.20-5.00] gerçekleştiği yönünde görüş bildirdikleri görülmektedir. Yöneticiler, “Okulun çalışma takvimi, yönetici ve öğretmenlerin katılımı ile planlanır.” maddesine 3.08 ortalama ile katılım göstermişler ve bu durumun okullarında “Bazen” [2.60-3.39] gerçekleştiğini belirtmişlerdir. Bu madde dışındaki tüm bulgular, katılım boyutu açısından yönetici görüşlerinin daha çok 3.40 ve daha üst ortalama puanlar arasında değiştiğini ortaya koymaktadır.

“Okulun çalışma takvimi, yönetici ve öğretmenlerin katılımı ile planlanır.” maddesinin, yöneticiler tarafından okullarında bazen gerçekleşen bir durum olduğunun belirtilmesi, bazı okullarda çalışma takviminin okul yönetiminde görüşmeye açılmadığı biçiminde ele alınabilir. Bu durum, okuldaki tüm etkinliklerin merkezden gelen bir takvimle yapılmaya çalışıldığına işaret olarak görülebilir. Bu bağlamda, katılım ile ilgili maddelerde anlamını bulan konu alanlarının yöneticilerce yeterli düzeyde okullarında gerçekleştirildiği ve yöneticilerin yönetiminde katılımcı bir ortamın bulunduğunu kabul ettikleri ve uyguladıkları söylenebilir. Bu yönüyle yöneticilere göre, yönetimin katılım boyutunda demokratik olduğu söylenebilir.

Yöneticilerin demokratik eğilimlerine, cinsiyetlerine ve konusu demokrasi olan herhangi bir eğitim sürecine katılma durumlarına ilişkin görüşlerinin karşılaştırılmasına yönelik özet bilgiler Tablo: 19'de verilmiştir:

Tablo: 19'da, katılım boyutu açısından yönetim demokratik eğilime sahip yöneticilere göre ortalama 94.32 puan, otokratik eğilime sahip yöneticilere göre ise ortalama 97.20 puan düzeyinde [81.60-100.79] “Çoğu Zaman” demokratiktir. Bağımsız gruplar için uygulanan “t” testi sonuçlarına göre gruplar arasında ortalama puanlar açısından .05 manidarlık düzeyinde

anlamli bir fark belirlenmemiştir [t(88)=1.074, p>.05]. Elde edilen bulgu, demokratik eğilimi farklı yöneticilerin yönetimi, katılım boyutu açısından değerlendirmede benzer görüşlere sahip oldukları biçiminde yorumlanabilir. Ancak ortalama puanlar dikkate alındığında, istatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte, yönetimin katılım boyutu açısından demokratikliği demokratik eğilime sahip yöneticiler, otokratik eğilime sahip yöneticilerden daha az yeterli bulmaktadır. Yönetimi katılım boyutu açısından demokratiklik düzeyini demokratik eğilime sahip yöneticilerin otokratik eğilimli yöneticilere göre daha az yeterli algılamaları, demokratik eğilimlere sahip olmalarından ve bu nedenle, süreçleri daha gerçekçi değerlendirmelerinden kaynaklanabilir. Otokratik eğilimli yöneticilerin ise, varolan eğilimlerinin tersine, demokratik görünme çabasından kaynaklanan bir durumla, yönetimin katılım açısından daha demokratik olduğunu yansıttıkları söylenebilir.

Tablo: 19
Yöneticilerin Demokratik Eğilimlerine, Cinsiyetlerine, Konusu Demokrasi Olan Herhangi Bir Eğitime Katılma Durumlarına Göre Katılım Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması

Değişken	Grup	N	\bar{X}	S	Sd	t	p
Eğilimler	Demokratik	41	94.32	11.20	88	1.074	.286>.05
	Otokratik	49	97.20	13.82			
Cinsiyet	Kadın	8	96.12	7.12	88	.055	.956>.05
	Erkek	82	95.87	13.16			
H.İ.E	Evet	31	98.87	12.03	88	1.628	.107>.05
	Hayır	59	94.32	12.87			

Tablo:19'daki bulgular incelendiğinde, kadın yöneticilerin 96.12 ortalama ile yönetimin "Çoğu Zaman" demokratik olduğu konusunda görüş bildirirken, erkek yöneticilerin de ortalama 95.87 oranında yönetimin "Çoğu Zaman" demokratik olduğu konusunda görüş bildirdikleri anlaşılmaktadır.

Gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$t(88)=.055$, $p>.05$]. Elde edilen bulgu, yönetimin katılım boyutu açısından demokratikliğine ilişkin yöneticilerin görüşlerinin, cinsiyete göre farklılaşmadığını ortaya koymaktadır. Bu durum, yöneticilerin görev ve sorumluluklarının cinsiyete göre değişkenlik göstermemesinden kaynaklanabilir.

Konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılma açısından yöneticilerin görüşleri incelendiğinde, herhangi bir eğitime katılan yöneticilere göre ortalama 98.87 oranında, katılmayan yöneticilere göre de ortalama 94.32 oranında yönetimin demokratik olduğu belirlenmiştir. Her iki grup yöneticilerin ortalama puanları 81.60-100.79 puan aralığında değişmektedir. Konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılıp katılmama durumu yönetici görüşlerinde anlamlı bir fark yaratmamaktadır [$t(88)=1.628$, $p>.05$]. Elde edilen bulgu, alınan demokrasi konulu eğitimlerin, yönetici görüşlerinde etkili olmadığı biçiminde değerlendirilebilir. Her iki grup yöneticilerin ortalama puanları dikkate alındığında, yönetimin “Çoğu Zaman” demokratik olduğu söylenebilir. Bir başka anlatımla, herhangi bir eğitime katılan ve katılmayan yöneticiler, okullarında yönetime katılımın “Çoğu Zaman” gerçekleştiği yönünde görüş bildirmişlerdir.

Yöneticilerin kendi içinde, demokratik eğilimlerine, cinsiyetlerine ve konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılma değişkenlerine göre görüşleri değişmezken, yöneticiler yönetimin “Çoğu Zaman” demokratik olduğunu dile getirmektedir. Ancak, yönetici görüşlerine göre yönetime katılım “Her Zaman” gerçekleşmemektedir. Beklenen durum her zaman katılımın gerçekleşmesi olmasına karşın, yöneticilerin çoğu zaman, katılımın sağlandığı yönünde görüş bildirmeleri dikkat çekmektedir. Elde edilen bulguya dayalı olarak yönetici görüşlerine göre ilköğretim okullarında yönetime katılımın her zaman gerçekleşen bir demokratik eylem olmadığı söylenebilir.

Yöneticilerin katılım boyutunda yönetimin demokratiklik düzeyine ilişkin görüşlerinin mesleki kıdem değişkeni açısından ortalaması ve standart sapma değerleri Tablo: 20'de sunulmuştur:

Tablo: 20
Yöneticilerin Mesleki Kıdemlerine Göre Katılım Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Ortalaması ve Standart Sapma Değerleri

Mesleki Kıdem	n	Katılım	
		\bar{X}	S
1-5 Yıl	-	-	-
6-10 Yıl	-	-	-
11-15 yıl	8	97.25	13.88
16-20 Yıl	13	95.23	12.79
21-25 Yıl	44	95.52	14.20
26 Yıl ve Üzeri	25	96.44	9.92

Tablo: 20'de görüldüğü gibi, katılım boyutu açısından yönetim, 11-15 yıl arası mesleki kıdeme sahip yöneticilere göre 97.25 oranında, 16-20 yıl arası kıdeme sahip yöneticilere göre 95.23 oranında, 21-25 yıl arası kıdeme sahip yöneticilere göre 95.52 oranında ve 26 yıl ve daha üst kıdeme sahip yöneticilere göre ise 94,44 oranında demokratiktir. Yöneticilerin tümünün ortalaması 81.60-100.79 puan aralığında değişmektedir. Elde edilen bulgular, farklı kıdemlere sahip yöneticilere göre katılım açısından yönetimin "Çoğu Zaman" demokratik olduğunu ortaya koymaktadır.

Yöneticilerin mesleki kıdeme göre katılım açısından yönetimin demokratikliğine yönelik görüşleri arasında anlamlı bir farkın olup olmadığına ilişkin bulgular Tablo: 21'de sunulmuştur:

Tablo: 21
Yöneticilerin Mesleki Kıdemlerine Göre Katılım Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Anlamlılık Düzeyi
Gruplar Arası	33.944	3	11.315	.068	.977>.05
Grup-içi	14342.945	86	166.778		
Toplam	14376.889	89			

Tablo: 21'deki bulgular, mesleki kıdem açısından yöneticilerin görüşleri arasında anlamlı bir farkın bulunmadığını ortaya koymaktadır [F(3,86)=.068, p>.05]Elde edilen bulgular, yönetimin demokratiklik düzeyine ilişkin yönetici görüşlerinin mesleki kıdeme göre farklılaşmadığını göstermiştir. Tablo: 20'deki ortalama puanlar, 11-15 yıl arası kıdeme sahip yöneticilerin, yönetimin katılım açısından demokratiklik düzeyini diğer kıdem gruplarında yer alan yöneticilere göre ortalama puanlar açısından daha yeterli bulduklarını ortaya koymaktadır. Ancak yine de farklı kıdeme sahip tüm yöneticilere göre yönetimin katılım boyutu açısından demokratiklik düzeyi, tamamen yeterli değildir. Şöyle ki, farklı kıdeme sahip yönetici gruplarının tümünde, yönetimine katılımın her zaman gerçekleşen bir etkinlik olmadığı, daha çok "Çoğu Zaman" gerçekleştiği dile getirilmiştir.

Yönetici görüşlerinin, yöneticilik kıdemleri açısından farklılaşp farklılaşmadığını ortaya koymak üzere yapılan işlemlere yönelik bulgular Tablo: 22'de özetlenmiştir:

Tablo: 22
Yöneticilerin Yöneticilikteki Kıdemlerine Göre Katılım Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Ortalaması ve Standart Sapma Değerleri

Yöneticilik Kıdemi	n	Katılım	
		\bar{X}	S
1-5 Yıl	25	95.52	14.45
6-10 Yıl	20	97.95	10.26
11-15 yıl	23	97.13	11.23
16-20 Yıl	11	91.36	18.38
21-25 Yıl	11	94.91	9.20
26 Yıl ve Üzeri	-	-	-

Tablo: 22’de, katılım boyutu açısından 1-5 yıl arası kıdeme sahip yöneticilerin ortalama 95.52 , 6-10 yıl arası kıdeme sahip yöneticilerin ortalama 97.95 , 11-15 yıl arası kıdeme sahip yöneticilerin 97.13 , 16-20 yıl arası kıdeme sahip yöneticilerin ortalama 91.36, 21-25 yıl arası kıdeme sahip yöneticilerin ise ortalama 94.91 puan ile yönetimin “Çoğu Zaman” demokratik olduğu yönünde görüş bildirdikleri görülmektedir.

Yöneticilik kıdemi bağlamında, katılım açısından yönetimin demokratiklik düzeyine yönelik yönetici görüşleri arasında anlamlı bir farkın olup olmadığına ilişkin varyans analizi sonuçları Tablo: 23’de sunulmuştur:

Tablo: 23’deki bulgular, yöneticilik kıdemi açısından yöneticilerin görüşleri arasında anlamlı bir farkın bulunmadığını ortaya koymaktadır [F(4,85)=.545, p>.05]Elde edilen bulgular, yönetimin demokratiklik düzeyine ilişkin yönetici görüşlerinin yöneticilik kıdemine bağlı olarak farklılaşmadığını göstermiştir. Ancak, Tablo: 22 ve 23’deki bulgular birlikte değerlendirildiğinde, istatistiksel olarak anlamlı farklar belirlenmemesine karşın, 6-10 yıl arası yöneticilik kıdemine sahip yöneticilerin katılım açısından yönetimi 97.95 ortalama ile diğerlerinden daha demokratik buldukları ortaya çıkmıştır.

Yöneticilerin yaklaşık üçte ikisini oluşturan 1-15 yıl arasındaki yöneticilik kıdemine sahip yöneticilerin, yöneticilik kıdemi 15 yılın üzerinde olan diğer yöneticilere göre katılım boyutu açısından yönetimi daha demokratik olarak değerlendirdikleri dikkat çekmektedir.

Tablo: 23
Yöneticilerin Yöneticilikteki Kıdemlerine Göre Katılım Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Anlamlılık Düzeyi
Gruplar Arası	359.636	4	89.909	.545	.703>.05
Grup-İçi	14017.253	85	164.909		
Toplam	14376.889	89			

Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri

Bu alt bölümde, katılım boyutu açısından sınıf öğretmenlerinin yönetimin demokratiklik düzeyine yönelik görüşleri irdelenmiştir. Tablo: 24'de sınıf öğretmenlerinin katılım boyutu açısından yönetimin demokratikliğine ilişkin görüşlerinin ortalaması ve standart sapma değerleri verilmiştir:

Tablo: 24'te, "Yönetim başarılı öğretmenlerin ödüllendirilmesinde öğretmen, öğrenci ve velilerin görüşlerini dikkate alır." ve "Öğretmenler kurulunda herkesin görüş ve önerilerini sunmasına özen gösterilir." önermeleri dışında tüm önermelerin 2.60-3.39 ve 3.40-4.19 puan aralığında kabul gördüğü belirlenmiştir. "Yönetim başarılı öğretmenlerin ödüllendirilmesinde öğretmen, öğrenci ve velilerin görüşlerini dikkate alır." önermesi, sınıf öğretmenleri tarafından ortalama 2.42 ile 1.80-2.59 puan aralığında kabul edilmiştir. Bu durum, ödüllendirmede öğretmen, öğrenci ve velilerin görüşlerinin "Nadiren" dikkate alındığını ortaya koymaktadır.

Tablo: 24
Sınıf Öğretmenlerinin Katılım Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine Yönelik Görüşleri (N=400)

Önermeler	\bar{X}	S
Yönetim, okul kurallarını ilgililerin (öğretmen, diğer personel ve öğrenciler) görüşlerini alarak oluşturur.	3.44	1.24
Öğretmenin ders yükü, yönetici ve öğretmenle birlikte kararlaştırılır.	3.18	1.39
Haftalık ders dağılımları yönetici ve öğretmenlerle birlikte kararlaştırılır.	3.37	1.33
Hizmet-içi eğitim etkinliklerine kimlerin katılacağını zümre öğretmenleri ve okul yöneticileri birlikte kararlaştırır.	3.05	1.43
Okul kütüphanesine alınacak kitaplar, öğrencilerin görüşleri de dikkate alınarak, zümre öğretmenleri ve yöneticiler tarafından kararlaştırılır.	3.10	1.30
Öğrencilerin sınıflara dağılımını yönetici ve öğretmenler birlikte kararlaştırır.	3.06	1.48
Okulda yürütülecek eğitsel kol etkinlikleri, öğrenci görüşleri de alınarak yönetici ve öğretmenlerle birlikte planlanır.	3.82	1.23
Ders araç-gereçlerinin kullanımı, öğretmenlerin görüşleri dikkate alınarak planlanır.	3.85	1.12
Okulun parasal kaynaklarının planlamasında öğretmen, öğrenci, diğer personel ve velilerin kendileriyle ilgili konularda görüşleri dikkate alınır.	3.22	1.39
Öğretimle ilgili konulardaki değişiklikler, zümre öğretmenlerinin önerileri doğrultusunda yöneticilerle birlikte planlanır.	3.55	1.25
Okulun çalışma takvimi, yönetici ve öğretmenlerin katılımı ile planlanır.	2.94	1.60
Şubelerin öğretmenlere dağılımı, öğretmenler kurulunda yönetici ve öğretmenlerle birlikte planlanır.	3.66	1.29
Okulda öğretmenlerin de içinde yer alacağı çalışma gruplarının belirlenmesinde yönetim, öğretmenlerin görüşlerini dikkate alır.	3.69	1.17
Okulda öğretmen ve yönetici arasında karşılıklı anlayışa dayalı iletişim vardır.	4.12	1.05
Okulda işlerin hızlandırılması için yönetim, iletişimi kolaylaştıracak önlemleri alır.	3.87	1.08
Öğretmenler kurulunda herkesin görüş ve önerilerini sunmasına özen gösterilir.	4.36	0.90
Okul yönetimi, öğretmen, diğer personel, öğrenci ve velinin gereksinim duyduğu bilgileri sağlar.	3.90	1.02
Yönetim, mesleki yenileşmeleri paylaşımları için öğretmenleri işbirliğine yöneltir.	3.78	1.12
Okul yönetimi öğretmenleri, ilgilerini çekebilecek değişik eğitsel etkinlikler için yönlendirir.	3.28	1.26
Yönetim başarılı öğretmenlerin ödüllendirilmesinde öğretmen, öğrenci ve velilerin görüşlerini dikkate alır.	2.42	1.42
Öğretmen ve diğer personel, çalışmalarını dikkate alınarak ödüllendirilir.	2.97	1.41
Öğretmen ve diğer personelin performans değerlendirme ölçütleri yönetici tarafından kendilerine açıklanır.	2.84	1.44
Öğretmenin performans değerlendirmesinde, kendilerinin ve öğrencilerinin görüşleri yönetim tarafından dikkate alınır.	2.93	1.38
Öğretmen ve diğer personelin değerlendirme sonuçları, yönetim tarafından kendilerine açıklanır.	3.20	1.49

Bunun yanında, “Öğretmenler kurulunda herkesin görüş ve önerilerini sunmasına özen gösterilir.” önermesi ortalama 4.36 oranında en yüksek ortalama ile ve 4.20-5.00 puan aralığında kabul edilmiştir. Ulaşılan bulgu, öğretmenler kurulunda düşüncelerin açıklanması anlamında “Her Zaman” bir katılımın olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda sınıf öğretmenlerinin katılım alt testine ilişkin maddelerle ilgili konularda, okul yönetim sürecine “Her Zaman” katılmadıkları söylenebilir. Sözü edilen konularda katılımın daha çok “Çoğu Zaman” ve “Bazen” gerçekleştiği ortaya çıkmıştır.

Sınıf öğretmenlerinin demokratik eğilimlerine, cinsiyetlerine ve konusu demokrasi olan herhangi bir eğitim sürecine katılma durumlarına ilişkin görüşlerinin karşılaştırılmasından elde edilen bulgular, özet olarak Tablo: 25’de verilmiştir:

Tablo: 25’de, katılım boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyi, demokratik eğilime sahip sınıf öğretmenlerine göre ortalama 79.59 puan, otokratik eğilime sahip sınıf öğretmenlerine göre ise ortalama 82.66 puan düzeyindedir. Bağımsız gruplar için uygulanan “t” testi sonuçlarına göre gruplar arasında ortalama puanlar açısından .05 manidarlık düzeyinde anlamlı bir fark belirlenmemiştir [$t(398)=1.466, p>.05$] Bir başka anlatımla, elde edilen bulgu, demokratik eğilimi farklı sınıf öğretmenlerinin yönetimi katılım boyutu açısından değerlendirmede benzer görüşlere sahip oldukları biçiminde yorumlanabilir. Ancak istatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte, demokratik eğilime sahip sınıf öğretmenleri, katılım boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyini otokratik eğilime sahip sınıf öğretmenlerine göre ortalama puanlar açısından daha az demokratik bulmaktadırlar. Ortalama puanlar dikkate alındığında, demokratik sınıf öğretmenlerinin puanı 62.40-81.59 puan aralığındadır. Dolayısıyla, demokratik sınıf öğretmenlerine göre yönetimin katılım boyutu açısından “Bazen” demokratik olduğu belirtilmektedir. Otokratik eğilimli sınıf öğretmenlerinin ortalama puanı ise 81.60-100.79 puan aralığındadır. Otokratik eğilimli sınıf öğretmenlerine göre de yönetime katılım “Çoğu Zaman” demokratik olarak gerçekleşmektedir.

Elde edilen bulgular, demokratik eğilimli sınıf öğretmenlerine göre katılım açısından yönetimin “Bazen”, otokratik eğilimli sınıf öğretmenlerine göre de “Çoğu Zaman” demokratik olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo: 25
Sınıf Öğretmenlerinin Demokratik Eğilimlerine, Cinsiyetlerine, Konusu Demokrasi Olan Herhangi Bir Eğitime Katılma Durumlarına Göre Katılım Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması

Değişken	Grup	N	\bar{X}	S	Sd	t	p
Eğilimler	Demokratik	191	79.59	21.42	398	1.466	.143>.05
	Otokratik	209	82.66	20.49			
Cinsiyet	Kadın	155	83.90	19.32	398	2.061	.040<.05
	Erkek	245	79.49	21.82			
H.I.E	Evet	80	80.92	21.57	398	.130	.897>.05
	Hayır	320	81.27	20.85			

Tablo: 25’de görüldüğü gibi, kadın sınıf öğretmenlerinin katılım boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine yönelik ortalaması 83.90, erkek sınıf öğretmenlerinin ise ortalaması 79.49 ‘dur. Grupların elde ettikleri ortalama puanlar arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için bağımsız gruplar için uygulanan “t” testi sonuçlarına göre .05 manidarlık düzeyinde anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır [$t(398)=2.061$, $p<.05$]. Elde edilen ortalama puanlar incelendiğinde, kadın sınıf öğretmenlerinin, erkek sınıf öğretmenlerine göre katılım açısından yönetimi daha demokratik olarak gördükleri söylenebilir. Erkek sınıf öğretmenlerinin ortalama puanları incelendiğinde, ortalama görüşlerinin belirlenen puan aralıklarından 62.49-81.59 puan aralığında değiştiği ve okullarında yönetimi katılım açısından “Bazen” demokratik algıladıkları ortaya çıkmıştır. Bunun yanında kadın sınıf öğretmenlerinin ortalama puanları da 81.60-100.79 puan aralığında

değişmektedir. Kadın sınıf öğretmenlerine göre katılım açısından yönetim “Çoğu Zaman” demokratiktir.

Konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılma açısından sınıf öğretmenlerinin görüşleri incelendiğinde, böyle bir eğitime katılan sınıf öğretmenlerinin ortalama puanı 80.92, katılmayan sınıf öğretmenlerinin ortalama puanı 81.27 olarak belirlenmiştir. Konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılıp katılmama, sınıf öğretmenlerinin görüşleri arasında anlamlı bir fark yaratmamıştır [$t(398) = .130, p > .05$]. Konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılan ve bu konuda herhangi bir eğitim almamış sınıf öğretmenlerinin Tablo: 25’de sunulan ortalama puanlarının 62.49-81.59 puan aralığında değiştiği belirlenmiştir. Her iki grup yöneticilere göre katılım açısından yönetim “Bazen” demokratik olarak değerlendirilmektedir. Elde edilen bulgu, alınan demokrasi konulu eğitimlerin, sınıf öğretmenlerinin görüşlerinde etkili olmadığı biçiminde değerlendirilebilir.

Sınıf öğretmenlerinin mesleki kıdemlerine göre katılım boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine ilişkin görüşlerinin ortalama ve standart sapma değerleri Tablo: 26’da verilmiştir:

Tablo: 26
Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Katılım Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Ortalaması ve Standart Sapma Değerleri

Mesleki Kıdem	N	Katılım	
		\bar{X}	S
1-5 Yıl	-	-	-
6-10 Yıl	20	81.20	19.45
11-15 yıl	22	85.77	19.82
16-20 Yıl	67	81.19	19.69
21-25 Yıl	154	84.49	20.57
26 Yıl ve Üzeri	137	76.76	21.85

Tablo 26’da görüldüğü gibi, katılım açısından 6-10 yıl arası kıdeme sahip sınıf öğretmenleri ortalama 81.20 oranında, 11-15 yıl arası kıdeme sahip sınıf öğretmenleri 85.77 oranında, 16-20 yıl arası kıdeme sahip sınıf öğretmenleri 81.19 oranında, 21-25 yıl arası kıdeme sahip olan sınıf öğretmenleri 84.49 oranında ve 26 yıl ve üzeri kıdeme sahip sınıf öğretmenleri ise 76.76 oranında görüş bildirmişlerdir. Bu bağlamda sınıf öğretmenlerinin kıdemi 26 ve yukarısı kıdeme sahip olanlar yönetimi katılım boyutunda diğerlerine göre daha az yeterli görmektedirler. Mesleki kıdem açısından sınıf öğretmenlerinin görüşleri arasında farkın olup olmadığı varyans analizi ile test edilmiş, elde edilen istatistiksel sonuçlar Tablo: 27’de sunulmuştur:

Tablo: 27
Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Katılım Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Annamlılık Düzeyi
Gruplar Arası	4832.312	4	1208.078	2.796	.026<.05
Grup-İçi	170689.09	395	432.124		
Toplam	175521.40	399			

Tablo: 27’deki istatistiksel sonuçlar incelendiğinde, farklı kıdeme sahip sınıf öğretmenlerinin katılım açısından yönetimin demokratiklik düzeyine yönelik değerlendirmeleri arasında anlamlı bir fark belirlenmiştir [$F(4,395)=2.796, p<.05$]. Farkın anlamlılığını test etmek üzere, uygulanan LSD anlamlılık testi sonuçları ise Tablo: 28’de sunulmuştur:

Tablo: 28
Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Katılım Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin LSD Anlamlılık Testi Sonuçları

Mesleki Kıdem		6-10 Yıl	11-15 yıl	16-20 Yıl	21-25 Yıl	26 ≥
		$\bar{X} = 81.20$	$\bar{X} = 85.77$	$\bar{X} = 81.19$	$\bar{X} = 84.49$	$\bar{X} = 76.76$
6-10 Yıl	$\bar{X} = 81.20$	-	-	-	-	-
11-15 yıl	$\bar{X} = 85.77$	4.57	-	-	-	-
16-20 Yıl	$\bar{X} = 81.19$	0.01	4.58	-	-	-
21-25 Yıl	$\bar{X} = 84.49$	3.29	1.28	3.30	-	-
26 ≥	$\bar{X} = 76.76$	4.44	9.01	4.43	7.73*	-

* p<.05

Tablo: 28 incelendiğinde, 21-25 yıl arası kıdeme sahip olan sınıf öğretmenleri ile 26 yıl ve üzerindeki kıdeme sahip sınıf öğretmenlerinin katılım alt testinde yönetimin demokratiklik düzeyi konusunda farklı görüşlerde olduğu ortaya çıkmıştır. 21-25 yıl arası kıdeme sahip sınıf öğretmenlerinin ortalamaları 81.60-100.79 puan aralığında iken, 26 yıl ve üzeri kıdeme sahip sınıf öğretmenlerinin ortalamaları 62.49-81.59 puan aralığında değişmektedir. 21-25 yıl arası kıdeme sahip sınıf öğretmenlerine göre katılım açısından yönetim “Çoğu Zaman” demokratik, 26 yıl ve üzerinde kıdeme sahip sınıf öğretmenlerine göre ise katılım açısından yönetim “Bazen” demokratik olarak değerlendirilmektedir.

Branş Öğretmenlerinin Görüşleri

Bu alt bölümde, branş öğretmenlerinin katılım açısından yönetimin demokratiklik düzeyine yönelik görüşleri incelenmiştir:

Tablo: 29’da branş öğretmenlerinin katılım boyutu açısından yönetimin demokratikliğine ilişkin görüşlerinin ortalaması ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo: 29
Branş Öğretmenlerinin Katılım Boyutu Açısından Yönetimin
Demokratiklik Düzeyine Yönelik Görüşleri (N=347)

Önermeler	\bar{X}	S
Yönetim, okul kurallarını ilgililerin (öğretmen, diğer personel ve öğrenciler) görüşlerini alarak oluşturur.	3.23	1.25
Öğretmenin ders yükü, yönetici ve öğretmenle birlikte kararlaştırılır.	3.17	1.38
Haftalık ders dağılımları yönetici ve öğretmenlerle birlikte kararlaştırılır.	3.04	1.43
Hizmet-içi eğitim etkinliklerine kimlerin katılacağını zümre öğretmenleri ve okul yöneticileri birlikte kararlaştırır.	2.77	1.42
Okul kütüphanesine alınacak kitaplar, öğrencilerin görüşleri de dikkate alınarak, zümre öğretmenleri ve yöneticiler tarafından kararlaştırılır.	2.96	1.33
Öğrencilerin sınıflara dağılımını yönetici ve öğretmenler birlikte kararlaştırır.	3.00	1.45
Okulda yürütülecek eğitsel kol etkinlikleri, öğrenci görüşleri de alınarak yönetici ve öğretmenlerle birlikte planlanır.	3.48	1.33
Ders araç-gereçlerinin kullanımı, öğretmenlerin görüşleri dikkate alınarak planlanır.	3.85	1.12
Okulun parasal kaynaklarının planlamasında öğretmen, öğrenci, diğer personel ve velilerin kendileriyle ilgili konularda görüşleri dikkate alınır.	3.16	1.39
Öğretimle ilgili konulardaki değişiklikler, zümre öğretmenlerinin önerileri doğrultusunda yöneticilerle birlikte planlanır.	3.46	1.31
Okulun çalışma takvimi, yönetici ve öğretmenlerin katılımı ile planlanır.	2.75	1.56
Şubelerin öğretmenlere dağılımı, öğretmenler kurulunda yönetici ve öğretmenlerle birlikte planlanır.	3.20	1.50
Okulda öğretmenlerin de içinde yer alacağı çalışma gruplarının belirlenmesinde yönetim, öğretmenlerin görüşlerini dikkate alır.	3.58	1.25
Okulda öğretmen ve yönetici arasında karşılıklı anlayışa dayalı iletişim vardır.	4.01	1.13
Okulda işlerin hızlandırılması için yönetim, iletişimi kolaylaştıracak önlemleri alır.	3.76	1.20
Öğretmenler kurulunda herkesin görüş ve önerilerini sunmasına özen gösterilir.	4.25	0.99
Okul yönetimi, öğretmen, diğer personel, öğrenci ve velinin gereksinim duyduğu bilgileri sağlar.	3.90	1.04
Yönetim, mesleki yenileşmeleri paylaşımları için öğretmenleri işbirliğine yöneltir.	3.61	1.20
Okul yönetimi öğretmenleri, ilgilerini çekebilecek değişik eğitsel etkinlikler için yönlendirir.	3.20	1.27
Yönetim başarılı öğretmenlerin ödüllendirilmesinde öğretmen, öğrenci ve velilerin görüşlerini dikkate alır.	2.55	1.40
Öğretmen ve diğer personel, çalışmalarını dikkate alınarak ödüllendirilir.	3.06	1.38
Öğretmen ve diğer personelin performans değerlendirme ölçütleri yönetici tarafından kendilerine açıklanır.	2.84	1.42
Öğretmenin performans değerlendirmesinde, kendilerinin ve öğrencilerinin görüşleri yönetim tarafından dikkate alınır.	2.90	1.38
Öğretmen ve diğer personelin değerlendirme sonuçları, yönetim tarafından kendilerine açıklanır.	3.00	1.51

Tablo'da sunulan bulgular incelendiğinde, “Yönetim başarılı öğretmenlerin ödüllendirilmesinde öğretmen, öğrenci ve velilerin görüşlerini dikkate alır.” ve “Öğretmenler kurulunda herkesin görüş ve önerilerini sunmasına özen gösterilir.” önermeleri dışında kalan tüm önermelerin 2.60-3.39 ve 3.40-4.19 puan aralığında kabul gördüğü belirlenmiştir. “Yönetim başarılı öğretmenlerin ödüllendirilmesinde öğretmen, öğrenci ve velilerin görüşlerini dikkate alır.” önermesi, branş öğretmenleri tarafından ortalama 2.55 ile 1.80-2.59 puan aralığında kabul edilmiştir. Elde edilen bulgu, ödüllendirmede öğretmen, öğrenci ve velilerin görüşlerinin “Nadiren” dikkate alındığını ortaya koymaktadır.

Bunun yanında, “Öğretmenler kurulunda herkesin görüş ve önerilerini sunmasına özen gösterilir.” önermesi branş öğretmenleri tarafından ortalama 4.25 oranında en yüksek ortalama ile ve 4.20-5.00 puan aralığında kabul edilmiştir. Sınıf öğretmenlerinden elde edilen Tablo: 24'deki bulgular da dikkate alındığında öğretmenler kurulunda öğretmenlerin kendilerini ifade etme anlamında “Her Zaman” bir katılımın olduğu ortaya çıkmaktadır.

Branş öğretmenlerinin demokratik eğilimlerine, cinsiyetlerine ve konusu demokrasi olan herhangi bir eğitim sürecine katılma durumları açısından görüşlerinin karşılaştırılmasına yönelik özet bilgiler Tablo: 30'da sunulmuştur:

Tablo: 30'da, katılım boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyinin, demokratik eğilime sahip branş öğretmenlerine göre ortalama 78.02 puan, otokratik eğilime sahip branş öğretmenlerine göre ise ortalama 79.02 puan olduğu görülmektedir. Bağımsız gruplar için uygulanan “t” testi sonuçlarına göre gruplar arasında ortalama puanlar açısından .05 manidarlık düzeyinde anlamlı bir fark belirlenmemiştir [$t(345)=.422, p>.05$].

Bir başka anlatımla, elde edilen bulgu, demokratik eğilimi farklı branş öğretmenlerinin yönetimi katılım boyutu açısından değerlendirmede benzer görüşlere sahip oldukları biçiminde yorumlanabilir. Hem demokratik hem de

otokratik eğilime sahip branş öğretmenlerinin ortalama puanları 62.49-81.59 puan aralığında değişmektedir. Elde edilen bulguya dayalı olarak farklı demokratik eğilime sahip branş öğretmenlerine göre katılım açısından yönetimin "Bazen" demokratik olduğu söylenebilir.

Tablo: 30
Branş Öğretmenlerinin Demokratik Eğilimlerine, Cinsiyetlerine, Konusu Demokrasi Olan Herhangi Bir Eğitime Katılma Durumlarına Göre Katılım Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması

Değişken	Grup	N	\bar{X}	S	Sd	t	p
Eğilimler	Demokratik	176	78.02	23.29	345	.422	.673>.05
	Otokratik	171	79.02	20.48			
Cinsiyet	Kadın	163	75.01	21.61	345	2.828	.005<.05
	Erkek	184	81.61	21.79			
H.İ.E	Evet	78	78.70	22.86	345	.088	.930>.05
	Hayır	269	78.46	21.69			

Tablo: 30'da görüldüğü gibi, kadın branş öğretmenlerinin katılım boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine yönelik ortalaması 75.01, erkek branş öğretmenlerinin ortalaması ise 81.61'dir. Grupların elde ettikleri ortalama puanlar arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için uygulanan "t" testi sonuçlarına göre .05 manidarlık düzeyinde anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır [$t(345)=2.828$, $p<.05$]. Elde edilen bulgu, kadın branş öğretmenleri ile erkek branş öğretmenlerinin görüşleri arasında anlamlı bir farkın olduğunu gösterir niteliktedir. Elde edilen ortalama puanlar incelendiğinde erkek branş öğretmenlerinin kadın branş öğretmenlere göre yönetimin demokratiklik düzeyini daha yeterli buldukları ortaya çıkmıştır. Bu durum sınıf öğretmenleri için tam tersi olarak saptanmıştır. Elde edilen bulgular, kadın branş öğretmenlerinin ortalama puanlarının 62.49-81.59, erkek branş öğretmenlerinin ortalama puanlarının ise 81.60-100.79 puan aralığında

değiştiğini ortaya koymaktadır. Bulgular, kadın branş öğretmenlerine göre katılım açısından yönetimin “Bazen”, erkek branş öğretmenlerine göre de “Çoğu Zaman” demokratik olduğunu ortaya koymaktadır.

Konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılma açısından branş öğretmenlerinin görüşleri incelendiğinde, böyle bir eğitime katılan branş öğretmenlerinin yönetimin demokratiklik düzeyini ortalama 78.70 düzeyinde, katılmayan branş öğretmenlerinin ortalama 78.46 düzeyinde kabul ettikleri belirlenmiştir. Konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılıp katılmama yönünden, branş öğretmenlerinin görüşleri arasında anlamlı bir farka rastlanamamıştır [$t(345)=-.088, p>.05$]. Ortalama puanların, katılım alt ölçeği için belirlenen puan aralıklarından 62.50-81.59 aralığında olduğu ortaya çıkmıştır. Bulgular, hem erkek, hem de kadın branş öğretmenlerinin katılım açısından yönetimi “Çoğu Zaman” demokratik olarak gördüklerini ortaya koymaktadır. Elde edilen bulgu, alınan demokrasi konulu eğitimlerin, branş öğretmenlerinin görüşlerinde etkili olmadığı biçiminde yorumlanabilir. Konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılıp katılmama açısından katılımcıların yönetimin demokratiklik düzeyini değerlendirmelerinin değişmemesi, bu konudaki eğitimlerin niteliği ve verimliliği ile ilgili olabilir. Bu durumda, demokrasi konusundaki eğitim programlarının incelenmesi gerektiği söylenebilir.

Branş öğretmenlerinin mesleki kıdemlerine göre, katılım açısından yönetimin demokratiklik düzeyine yönelik görüşlerinin ortalaması ve standart sapması Tablo: 31’de sunulmuştur:

Tablo: 31
 Branş Öğretmenlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Katılım Boyutu Açısından
 Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin
 Ortalaması ve Standart Sapma Değerleri

Mesleki Kıdem	n	Katılım	
		\bar{X}	S
1-5 Yıl	70	75.39	21.39
6-10 Yıl	31	81.10	20.34
11-15 yıl	53	80.40	22.70
16-20 Yıl	42	77.86	23.11
21-25 Yıl	134	79.82	22.39
26 Yıl ve Üzeri	17	72.12	17.59

Tablo 31' incelendiğinde yığılmanın 21-25 yıl arası mesleki kıdeme sahip olan branş öğretmenlerinde olduğu görülmektedir. Bu grup öğretmenlerin yönetimin katılım boyutuna ilişkin ortalama puanı 79.82'dir. En yüksek ortalama puana sahip grup 81.10 ortalamayla 6-10 yıl arası mesleki kıdeme sahip branş öğretmenleridir. Bunları sırasıyla 80.40 ortalama ile 11-15 yıl kıdeme sahip olanlar, 79.80 ortalama ile 21-25 yıl kıdeme sahip olanlar, 77.86 ortalama ile 16-20 yıl arası kıdeme sahip olan branş öğretmenleri izlemektedir. En düşük ortalamaya sahip branş öğretmenleri ise 72.12 puan ile 26 yıl ve üstü kıdeme sahip olan gruptur. Ortalama puanlar incelendiğinde, branş öğretmenlerinin mesleki kıdem açısından yönetimi katılım boyutu yönünden "Bazen" demokratik olarak gördükleri söylenebilir.

Mesleki kıdem açısından branş öğretmenlerinin görüşleri arasında farkın olup olmadığı varyans analizi ile test edilmiş, elde edilen sonuçlar Tablo: 32'de sunulmuştur:

Tablo: 32
Branş Öğretmenlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Katılım Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Anlamlılık Düzeyi
Gruplar Arası	2022.108	5	404.422	.839	.522>.05
Grup-İçi	164292.58	341	481.796		
Toplam	166314.69	346			

Tablo: 32'de, mesleki kıdem değişkeni açısından gruplar arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir [$F(5,341)=.839$, $p>.05$]. Varyans analizi sonuçları, katılım açısından yönetimin demokratik düzeyinin branş öğretmenlerinin mesleki kıdemlerinden etkilenmediğini ortaya koymaktadır.

Yönetici, Sınıf ve Branş Öğretmenlerinin Katılım Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması

Katılım boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine ilişkin yönetici, sınıf ve branş öğretmeni görüşlerinin karşılaştırılmasına yönelik bulgular Tablo: 33'de sunulmuştur

Tablo: 33
Yönetici, Sınıf ve Branş Öğretmenlerinin Katılım Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Ortalaması ve Standart Sapma Değerleri

Okuldaki Görev	n	Katılım	
		\bar{X}	S
Yönetici	90	95.89	12.71
Sınıf Öğretmeni	400	81.20	20.97
Branş Öğretmeni	347	78.51	21.92

* Özellikle yönetici grubun N değerinin sınıf ve branş öğretmenlerine göre düşük olmasından dolayı burada istatistiksel olarak ortanca kullanılması beklenmektedir. Ortanca değerlerinin ortalamalarla dikkate değer farklılık göstermemesi, sınıf ve branş öğretmenlerinin N değerlerinin birbirlerine yakın oluşu nedeniyle burada uzman görüşüne dayanarak ortalama puanlar üzerinden işlem yapılmıştır.

Tablo: 33'de ortalama puanlar incelendiğinde yöneticilerin 95.89 oranında , sınıf öğretmenlerinin 81.20 oranında, branş öğretmenlerinin de 78.51 oranında yönetimin katılım açısından demokratik olduğunu belirttikleri görülmektedir. Yönetimin katılım boyutu açısından demokratiklik düzeyini en yetersiz düzeyde branş öğretmenlerinin, daha sonra sınıf öğretmenlerinin ve en yeterli düzeyde de yöneticilerin algıladığı belirlenmiştir. Bu bağlamda, branş öğretmenlerinin katılım alt testinde yer alan maddelerle ilgili konularda okul yönetim sürecine yeterince katılamadıkları düşünülebilir. Bunun nedeni, branş öğretmenlerinin sınıf öğretmenlerine göre görevleri gereği tam gün okulda kalmamaları olabilir.

Katılımcıların ortalamaları arasındaki farkın test edilmesine yönelik varyans analizi sonuçları ise Tablo: 34'de verilmiştir.

Tablo: 34
Yönetici, Sınıf ve Branş Öğretmenlerinin Katılım Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Anlamlılık Düzeyi
Gruplar Arası	21743.684	2	10871.842	25.454	.000<.05
Grup-İçi	356212.98	834	427.114		
Toplam	377956.66	836			

Tablo: 34 incelendiğinde, katılım boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine yönelik yönetici, sınıf ve branş öğretmenlerinin görüşleri arasında anlamlı bir farkın bulunduğu görülmektedir [$F(2,834)=25.874$, $p<.05$]. Gruplar arasındaki farkın anlamlılığını belirlemeye yönelik hesaplanan LSD anlamlılık testi sonuçları ise Tablo: 35'de verilmiştir:

Tablo: 35
Yönetici, Sınıf ve Branş Öğretmenlerinin Katılım Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin LSD Anlamlılık Testi Sonuçları

Görev	Yönetici	Sınıf Öğretmeni	Branş Öğretmeni
	$\bar{X} = 95.89$	$\bar{X} = 81.20$	$\bar{X} = 78.51$
Yönetici	$\bar{X} = 95.89$	-	-
Sınıf Öğretmeni	$\bar{X} = 81.20$	14.69*	-
Branş Öğretmeni	$\bar{X} = 78.51$	17.38*	2.68

* $p < .05$

Tablo: 35'deki bulgular, yönetici ile sınıf ve branş öğretmenleri arasında anlamlı bir farkın olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak sınıf ve branş öğretmenleri arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Elde edilen bulgular, yöneticilerin yönetimi öğretmenlere göre katılım açısından daha demokratik gördüklerini, ancak öğretmenlerin bakış açısından da yöneticiler kadar demokratik bulunmadığını ortaya koymaktadır. Bu sonuç, yöneticilerin kendi uygulamalarını yönetimin katılım boyutu açısından demokratik olduğunu gösterme çabalarının bir sonucu olarak görülebilir. Elde edilen bulgular, yöneticilerin, yönetimi katılım açısından öğretmenlere göre daha çok demokratik olarak gördüklerini ortaya koymaktadır. Şöyle ki, yöneticilerin elde ettikleri 95.89 ortalama puanları 81.60-100.79 puan aralığında, sınıf öğretmenlerinin 81.20 ve branş öğretmenlerinin 78.51 ortalama puanları da 62.49-81.59 puan aralığında değişmektedir. Buna göre, yöneticilerin, yönetimin katılım açısından "Çoğu Zaman", öğretmenlerin ise "Bazen" demokratik olduğu konusunda görüş bildirdikleri ortaya çıkmıştır.

Özetle, katılım boyutu açısından yönetimin demokratikliği konusundaki bulgulara bağlı olarak üç grup denek açısından şunlar söylenebilir:

Yöneticiler katılım açısından uygulamaların genelde demokratik olduğunu dile getirmektedirler. Yöneticilerin görüşleri, demokratik eğilimler, cinsiyet ve demokrasi konulu bir hizmet içi eğitime katılma yönünden istatistiksel anlamda farklılaşmamaktadır. Fakat ortalamalar açısından

otokratik eğilimliler demokratik eğilimlilere; kadınlar, erkeklere ve hizmet içi eğitime katılanlar katılmayanlara oranla yönetimin katılım açısından daha demokratik olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Bulgular katılım açısından yönetimin demokratiklik düzeyine ilişkin yönetici görüşlerinin mesleki kıdeme ve yöneticilik kıdemine göre farklılaşmadığını göstermektedir.

Sınıf öğretmenleri, katılım alt testine ilişkin maddelere yönelik uygulamaları büyük oranda yeterli bulmamaktadırlar. Testte yer alan 13 maddenin ortalama puanları sınıf öğretmenlerinin yönetime yeterli düzeyde katılmadıklarını düşündürmektedir. Sınıf öğretmenlerinin görüşlerinde, demokratik eğilim durmu, demokrasi konulu bir hizmet içi eğitime katılma durumu istatistiksel olarak anlamlı bir fark yaratmamaktadır. Fakat cinsiyet ve mesleki kıdem değişkenleri açısından, sınıf öğretmenlerinin görüşleri farklılaşmaktadır. Erkek öğretmenler, kadın öğretmenlere göre ve 26 yılın üstündeki kıdeme sahip sınıf öğretmenleri, 21-25 yıl arası kıdeme sahip olanlara göre katılım boyutunu daha az demokratik görmektedir.

Branş öğretmenlerinin görüşlerinde demokratik eğilimler, demokrasi konulu bir hizmet içi eğitime katılıp katılmama ve mesleki kıdemin etkili olmadığı belirlenmiştir. Buna karşın, erkek branş öğretmenlerinin, kadın branş öğretmenlerine göre yönetimin katılım boyutu açısından daha demokratik algılandığı bulgulanmıştır.

Katılım boyutu açısından yönetimin demokratikliği konusunda üç grup denek birlikte düşünüldüğünde, yöneticiler, sınıf ve branş öğretmenleri arasında anlamlı farklılıklar olduğu hesaplanmıştır. Yöneticiler, sınıf ve branş öğretmenlerine göre, uygulamaları oldukça demokratik bulmaktadır.

**ÖZGÜRLÜK BOYUTU AÇISINDAN YÖNETİMİN DEMOKRATİKLİK
DÜZEYİNE İLİŞKİN
BULGULAR VE YORUMLAR**

Bu alt bölümde; yönetici, sınıf ve branş öğretmenlerinin görüşleri ayrı ayrı ve daha sonra da birlikte incelenmiş ve karşılaştırılmıştır.

Yöneticilerin Görüşleri

Yöneticilerin özgürlük açısından, yönetimin demokratiklik düzeyine ilişkin görüşleri, Tablo: 36'da ayrıntılı olarak incelenmiştir:

Tablo: 36
Yöneticilerin Özgürlük Boyutu Açısından yönetimin
Demokratiklik Düzeyine Yönelik Görüşleri (N=90)

Önermeler	\bar{X}	S
Öğretmen, okutacağı ders kitaplarını, isteği doğrultusunda önerilenler arasından kendisi seçer.	4.60	0.93
Öğretmen ve diğer personel, mesleğinin gerektirdiği özene uygun olarak ne giyeceğine kendi karar verir.	4.16	1.31
Öğretmen, istediğinde mesleki amaçlı örgütlenmelerde görev alır.	4.41	0.83
Öğretmen, okulda oluşturulan komisyonlarda isteği doğrultusunda görev alır.	4.16	0.94
Öğretmen ve diğer personel, istediğinde kendini kişisel yönden geliştirme programlarına (yüksek lisans-doktora) katılır.	3.77	1.31
Öğretmen, diğer personel, veli ve öğrenciler görüş ve eleştirilerini, yönetime çekinmeden iletir.	4.51	0.69
Öğretmen ders saatlerine ilişkin isteklerini yönetime rahatlıkla iletir.	4.46	0.85
Öğretmen eğitim ve öğretimle ilgili sorunlarını yönetime iletir.	4.70	0.61
Öğretmen ve diğer personel, işi ile ilgili kararları, kişisel ya da takımla alma konusunda özendirilir.	4.29	0.80
Öğretmen ya da diğer personel değer yargılarına uymayan yönetim isteklerine direnir.	3.69	1.08
Okulda çalışanlar, mesleki gelişime yönelik eğitim isteklerini yönetime rahatlıkla iletir.	4.36	1.01

Tablo: 36'da, tüm maddelere ilişkin yönetici görüşlerinin 3.40 kritik değerinin üzerinde yer aldığı görülmektedir. Bu bağlamda yöneticilerin özgürlükler açısından yönetimi yeterli gördüğü söylenebilir. Diğer bir

anlatımla yöneticilerin, yönetiminde özgürlüklerin yeterince dikkate alındığı yönünde görüş bildirdikleri belirtilebilir. Özgürlük alt testinde, en yüksek ortalama puana sahip olan madde 4.70 ile “Öğretmen, eğitim ve öğretimle ilgili sorunlarını yönetime iletir.” maddesidir. En düşük ortalama puana sahip olan madde ise 3.69 ile “Öğretmen ya da diğer personel değer yargılarına uymayan yönetim isteklerine direnir.” maddesidir. Bulgular çerçevesinde, yöneticiler açısından, yönetimde özgürlüklerin kabul edildiği ve uygulandığı söylenebilir.

Yöneticilerin yukarıda sıralanan görüşlerinin demokratik eğilimlerine, cinsiyetlerine ve konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılma durumlarına göre incelenmesinden elde edilen bulgular Tablo: 37’de özetlenmiştir:

Tablo: 37
Yöneticilerin Demokratik Eğilimlerine, Cinsiyetlerine, Konusu Demokrasi Olan Herhangi Bir Eğitime Katılma Durumlarına Göre Özgürlük Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması

Değişken	Grup	N	\bar{X}	S	Sd	t	p																				
Eğilimler	Demokratik	41	47.44	5.27	88	.547	.586>.05																				
	Otokratik	49	46.80	5.79				Cinsiyet	Kadın	8	46.50	6.97	88	.314	.755>.05	Erkek	82	47.15	5.43	H.İ.E	Evet	31	47.10	5.91	88	.010	.992>.05
Cinsiyet	Kadın	8	46.50	6.97	88	.314	.755>.05																				
	Erkek	82	47.15	5.43				H.İ.E	Evet	31	47.10	5.91	88	.010	.992>.05	Hayır	59	47.08	5.39								
H.İ.E	Evet	31	47.10	5.91	88	.010	.992>.05																				
	Hayır	59	47.08	5.39																							

Tablo: 37’nin incelenmesinden anlaşılacağı üzere, özgürlük boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyi, demokratik eğilime sahip yöneticilere göre ortalama 47.44 oranında, otokratik eğilime sahip yöneticilere göre ise ortalama 46.80 oranındadır. Bağımsız gruplar için uygulanan “t” testi sonuçlarına göre gruplar arasında ortalama puanlar

açısından .05 manidarlık düzeyinde anlamlı bir fark belirlenmemiştir [$t(88)=.547, p>.05$]. Elde edilen bulguya bağlı olarak demokratik eğilimi farklı yöneticilerin yönetimi özgürlük boyutu açısından değerlendirmede benzer görüşlere sahip oldukları söylenebilir. Tablo: 37'de verilen ortalama puanlar incelendiğinde, demokratik ve otokratik eğilime sahip yöneticilerin yönetimdeki özgürlüklere ilişkin ortalama puanlarının 46.20-55.00 puan aralığında değiştiği gözlenmiştir. Puan aralığı dikkate alındığında hem demokratik eğilimli, hem de otokratik eğilimli yöneticilerin, özgürlükler açısından yönetim "Her Zaman" demokratik olarak nitelendikleri anlaşılmaktadır. Bu bağlamda yöneticilerin, okullarında özgür bir örgüt ikliminin bulunduğu yönünde görüş içerisinde oldukları söylenebilir.

Yöneticilerin cinsiyetlerine göre özgürlük boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine ilişkin görüşleri Tablo: 37'de verilmiştir. Özgürlük boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine yönelik kadın yöneticilerin ortalaması 46.50, erkek yöneticilerin ortalaması ise 47.15'dir. Grupların elde ettikleri ortalama puanlar arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için bağımsız gruplar için uygulanan "t" testi sonuçlarına göre .05 manidarlık düzeyinde anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır [$t(88)=.314, p>.05$]. Elde edilen bulgu, kadın yöneticiler ile erkek yöneticilerin görüşleri arasında farkın olmadığını ve benzer görüşlere sahip olduklarını gösterir niteliktedir. Her iki yönetici grubunun yönetimin özgürlükler açısından demokratiklik düzeyine ilişkin ortalama puanlarının 46.20-55.00 puan aralığında değiştiği belirlenmiştir. Belirlenen puan aralığı dikkate alındığında hem erkek, hem de kadın yöneticilerin özgürlükler açısından yönetimin "Her Zaman" demokratik olduğu yönünde görüş bildirdikleri ortaya çıkmıştır.

Tablo: 37'de verilen konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılma açısından yönetici görüşleri incelendiğinde böyle bir eğitime katılan yöneticilerin yönetimin demokratiklik düzeyini özgürlük boyutu açısından ortalama 47.10 oranında, katılmayan yöneticilerin ortalama 47.07 oranında demokratik olarak kabul ettikleri belirlenmiştir. Gruplar arasında uygulanan "t"

testinde konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılıp katılmama yönünden yöneticilerin görüşleri arasında anlamlı bir farka rastlanamamıştır [$t(88)=.010$, $p>.05$]. Elde edilen bulgu, alınan demokrasi konulu eğitimlerin, yöneticilerin yönetimin demokratiklik düzeyinin özgürlük boyutu ile ilgili görüşlerinde etkili olmadığı biçiminde yorumlanabilir. Ancak, demokrasi konulu herhangi bir eğitim sürecinde bulunan ve bulunamayan yöneticilerin ortalama puanları 46.20-55.00 puan aralığında değişmektedir. Buna bağlı olarak hem demokrasi konusunda eğitime katılan yöneticilerin hem de katılmayanların yönetimin özgürlükleri dikkate alma konusunda “Her Zaman” demokratik olduğu yönünde görüş bildirdikleri ortaya çıkmıştır.

Kısaca, demokratik eğilimler, cinsiyet ve konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılma durumuna göre yönetici grupları arasında anlamlı farklar olmadığı ve yöneticilerin genel olarak özgürlüklerin uygulanması konusunda yönetimin “Her Zaman” demokratik olduğu konusunda görüş birliği içerisinde oldukları belirlenmiştir.

Tablo: 38’de, yöneticilerin mesleki kıdemlerine göre özgürlük boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine ilişkin görüşlerinin ortalaması ve standart sapma değerleri sunulmuştur

Tablo: 38
Yöneticilerin Mesleki Kıdemlerine Göre Özgürlük Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Ortalaması ve Standart Sapma Değerleri

Mesleki Kıdem	n	Özgürlük	
		\bar{X}	S
1-5 Yıl	-	-	-
6-10 Yıl	-	-	-
11-15 yıl	8	48.37	5.50
16-20 Yıl	13	47.54	6.28
21-25 Yıl	44	46.41	5.79
26 Yıl ve Üzeri	25	47.64	4.82

Tablo: 38'de, yöneticilerden en düşük mesleki kıdeme sahip olanların 11-15 yıl arası mesleki kıdeme sahip olduğu görülmektedir. Bu mesleki kıdeme sahip yöneticilerin özgürlük açısından yönetimi 48.37 oranında en çok yeterli bulan grup olduğu belirlenmiştir. Yöneticilerin yarısı, mesleki kıdemi 21-25 yıl arasında toplanmaktadır. Bu grubun ortalama puanı 46.41 olarak ortaya çıkmıştır.

Yöneticilerin mesleki kıdemlerine göre özgürlük boyutu açısından yönetimin demokratik düzeyine ilişkin görüşleri arasında bir farkın olup olmadığına yönelik sonuçlar Tablo: 39'da yer almaktadır:

Tablo: 39
Yöneticilerin Mesleki Kıdemlerine Göre Özgürlük Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Anlamlılık Düzeyi
Gruplar Arası	43.787	3	14.596	.467	.706>.05
Grup-içi	2685.502	86	31.227		
Toplam	2729.289	89			

Tablo: 39'daki bulgular mesleki kıdem açısından yöneticilerin görüşleri arasında anlamlı bir farkın bulunmadığını ortaya koymaktadır [F(3,86)=.467, p>.05]. Elde edilen bulgular, yönetimin demokratiklik düzeyine ilişkin yönetici görüşlerinin mesleki kıdeme göre farklılaşmadığını düşündürmektedir. Diğer bir anlatımla, farklı kıdeme sahip olan yöneticiler, yönetimin özgürlük açısından demokratiklik düzeyini değerlendirmede farklı görüşlere sahip değillerdir.

Yöneticilerin yöneticilik kıdemi açısından görüşlerinin karşılaştırılmasına yönelik bulgular ise Tablo: 40'da verilmiştir:

Tablo: 40
Yöneticilerin Yöneticilikteki Kıdemlerine Göre Özgürlük Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Ortalaması ve Standart Sapma Değerleri

Yöneticilik Kıdemi	N	Özgürlük	
		\bar{X}	S
1-5 Yıl	25	45.80	5.80
6-10 Yıl	20	47.65	4.43
11-15 yıl	23	47.13	5.78
16-20 Yıl	11	46.91	7.57
21-25 Yıl	11	49.09	3.86
26 Yıl ve Üzeri	-	-	-

Tablo: 40'daki bulgular incelendiğinde yöneticilik kıdemi 21-25 yıl arasında olan yöneticiler özgürlük açısından yönetimi 49.09 ortalama puanla en çok yeterli bulan grubu oluşturmaktadır. 1-5 yıl arası kıdemine sahip yöneticilerin ortalama 45.80 puan ile diğerlerinden daha düşük ortalama puana sahip olduğu dikkat çekmektedir. Bu bağlamda yeni yöneticilerin yönetimi özgürlükler açısından diğer kıdem gruplarında yer alan yöneticilere göre daha az demokratik buldukları söylenebilir.

Yöneticilerin yöneticilik kıdemlerine göre yönetimin özgürlük açısından demokratiklik düzeyine ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farkın olup olmadığına yönelik ulaşılan istatistiksel sonuçlar ise Tablo: 41'de özetlenmiştir:

Tablo: 41
Yöneticilerin Yöneticilikteki Kıdemlerine Göre Özgürlük Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Anlamlılık Düzeyi
Gruplar Arası	92.312	4	23.078	.744	.565>.05
Grup-İçi	2636.977	85	31.023		
Toplam	2729.289	89			

Tablo: 41'deki bulgular, yöneticilik kıdemi açısından yöneticilerin görüşleri arasında anlamlı bir farkın bulunmadığını ortaya koymaktadır [F(4,85)=.744, p>.05]. Elde edilen bulgu, özgürlük boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine ilişkin yönetici görüşlerinin yöneticilik kıdemine bağlı olarak farklılaşmadığını göstermektedir. Görüşler arasında istatistiksel anlamda bir fark olmamasına karşın, Tablo: 40'da sunulan ortalama puanlar dikkate alındığında, 1-5 yıl arası kıdeme sahip yöneticilerin ortalama puanlarının 37.40-46.19 puan aralığında, diğer grup yöneticilerin de ortalama puanlarının 46.20-55.00 puan aralığında değiştiği gözlenmektedir. Bulgular, 1-5 yıl arası kıdeme sahip yöneticilerin yönetimi özgürlükler açısından "Çoğu Zaman", diğer grup yöneticilerin de "Her Zaman" demokratik olduğu yönünde bir görüş birliği içerisinde bulunduğunu göstermektedir. Sonuç olarak yöneticilik kıdemi açısından tüm yöneticiler, yönetimin demokratiklik düzeyini özgürlük boyutu açısından yeterli olarak algılamaktadırlar. Ancak istatistiksel olarak anlamlı bir bulgu olmamasına karşın, 21-25 yıl arası yöneticilik kıdemine sahip yöneticilerin, yönetimin demokratiklik düzeyini özgürlük açısından diğer kıdem gruplarında yer alan yöneticilere göre daha yeterli buldukları söylenebilir. Bu durum uzun yıllar

yöneticilik yapmalarından dolayı yönetimdeki uygulamaları olumlu algılama eğiliminden kaynaklanabilir.

Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri

Sınıf öğretmenlerinin, yönetimin özgürlükler açısından demokratiklik düzeyine yönelik görüşleri ayrıntılı bir biçimde Tablo: 42’de verilmiştir:

Tablo: 42
Sınıf Öğretmenlerinin Özgürlük Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine Yönelik Görüşleri (N=400)

Önermeler	\bar{X}	S
Öğretmen, okutacağı ders kitaplarını, isteği doğrultusunda önerilenler arasından kendisi seçer.	4.33	0.99
Öğretmen ve diğer personel, mesleğinin gerektirdiği özene uygun olarak ne giyeceğine kendi karar verir.	4.14	1.38
Öğretmen, istediğinde mesleki amaçlı örgütlenmelerde görev alır.	3.95	1.04
Öğretmen, okulda oluşturulan komisyonlarda isteği doğrultusunda görev alır.	3.65	1.17
Öğretmen ve diğer personel, istediğinde kendini kişisel yönden geliştirme programlarına (yüksek lisans-doktora) katılır.	3.73	1.27
Öğretmen, diğer personel, veli ve öğrenciler görüş ve eleştirilerini, yönetime çekinmeden iletir.	3.98	1.09
Öğretmen ders saatlerine ilişkin isteklerini yönetime rahatlıkla iletir.	3.92	1.10
Öğretmen eğitim ve öğretimle ilgili sorunlarını yönetime iletir.	4.23	0.93
Öğretmen ve diğer personel, işi ile ilgili kararları, kişisel ya da takımla alma konusunda özendirilir.	3.59	1.12
Öğretmen ya da diğer personel değer yargılarına uymayan yönetim isteklerine direnir.	3.13	1.22
Okulda çalışanlar, mesleki gelişime yönelik eğitim isteklerini yönetime rahatlıkla iletir.	3.93	1.06

Sınıf öğretmenleri Tablo: 42’de yer alan “Öğretmen ya da diğer personel değer yargılarına uymayan yönetim isteklerine direnir.” önermesi dışında tüm önermelere 3.40 ve daha üst ortalama puanlarla katılım göstermişlerdir. Tablo: 42’de görüldüğü gibi “Öğretmen ya da diğer personel değer yargılarına uymayan yönetim isteklerine direnir.” önermesine sınıf öğretmenleri ortalama 3.13 ortalama ile katılım göstermişlerdir. Önermeye

ilişkin elde edilen ortalama puanın 2.60-3.39 puan aralığında bulunduğu belirlenmiştir. Bulguya göre, ilgili önermede ifadesini bulan anlamın, sınıf öğretmenlerine göre okullarında “Bazen” gerçekleşen bir özgürlük olduğunu göstermektedir. Düşüncelerin dışa vurumu ve birey olmanın en önemli göstergesi olabilecek değer yargılarının örgüt ortamında ayrıcalıklı kılınması ve onlara değer verilmesi özgürlüklerin en önemli göstergesi olarak düşünülebilir. Ancak bu durum, ilköğretim okullarında “Bazen” gerçekleşen bir olgudur. Bu nedenle öğretmenlere kendi iradesi ve değer yargılarına dayalı mesleki eylemlerde bulunmalarının teşvik edilmesi gerektiği söylenebilir. Tablo: 42’de verilen ortalama puanlar incelendiğinde en yüksek ortalamaya sahip önermenin 4.33 ile “Öğretmen, okutacağı ders kitaplarını, isteği doğrultusunda önerilenler arasından kendisi seçer.” önermesidir. İlgili önermeye yönelik sınıf öğretmenlerinin ortalama puanı 4.20-5.00 puan aralığında değişmektedir. Bu bağlamda sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre, okutulacak ders kitaplarının “Her Zaman” öğretmenler tarafından seçildiği söylenebilir. Elde edilen bulgular, sınıf öğretmenlerinin “Öğretmen ya da diğer personel değer yargılarına uymayan yönetim isteklerine direnir.” önermesi dışında her bir önermenin içerdiği konunun okullarında yeterli düzeyde gerçekleştirildiği konusunda görüş birliği içerisinde buldukları söylenebilir. Bu durum, sınıf öğretmenlerine göre yönetimde özgürlüklerin kabul edildiği ve uygulandığı şeklinde yorumlanabilir.

Tablo: 43’de, sınıf öğretmenlerinin demokratik eğilimlerine, cinsiyetlerine, konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılma durumlarına göre özgürlük boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine ilişkin görüşlerinin karşılaştırılmasından elde edilen bulgular sunulmuştur:

Tablo: 43’de, özgürlük boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyinin, demokratik eğilime sahip sınıf öğretmenlerine göre ortalama 42.92 puan, otokratik eğilime sahip sınıf öğretmenlerine göre ise ortalama 41.81 puan olduğu görülmektedir. Bağımsız gruplar için uygulanan “t” testi

sonuçlarına göre gruplar arasında ortalama puanlar açısından .05 manidarlık düzeyinde anlamlı bir fark belirlenmemiştir [$t=(398)1.310$, $p>.05$]. Sınıf öğretmenlerinin ortalama puanları incelendiğinde verilen ortalama puanların 37.40-46.19 puan aralığında bulunduğu saptanmıştır. Ortalama puanlar dikkate alındığında hem demokratik, hem de otokratik eğilime sahip sınıf öğretmenlerinin özgürlük açısından yönetimi “Çoğu Zaman” demokratik olarak kabul ettikleri söylenebilir. Bir başka anlatımla, elde edilen bulgu, demokratik eğilimi farklı sınıf öğretmenlerinin yönetimi özgürlük boyutu açısından değerlendirmede benzer görüşlere sahip oldukları biçiminde yorumlanabilir. Bulgular, özgürlük açısından yönetimin demokratiklik düzeyini değerlendirmede farklı demokratik eğilim grubunda yer alma durumunun etkili olmadığını ortaya koymaktadır.

Tablo: 43
Sınıf Öğretmenlerinin Demokratik Eğilimlerine, Cinsiyetlerine, Konusu Demokrasi Olan Herhangi Bir Eğitime Katılma Durumlarına Göre Özgürlük Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması

Değişken	Grup	N	\bar{X}	S	Sd	t	p																				
Eğilimler	Demokratik	191	42.92	9.19	398	1.310	.191>.05																				
	Otokratik	209	41.81	7.79				Cinsiyet	Kadın	155	42.99	8.69	398	1.213	.226>.05	Erkek	245	41.93	8.36	H.I.E	Evet	80	42.66	8.63	398	.379	.705>.05
Cinsiyet	Kadın	155	42.99	8.69	398	1.213	.226>.05																				
	Erkek	245	41.93	8.36				H.I.E	Evet	80	42.66	8.63	398	.379	.705>.05	Hayır	320	42.26	8.47								
H.I.E	Evet	80	42.66	8.63	398	.379	.705>.05																				
	Hayır	320	42.26	8.47																							

Özgürlük boyutu açısından cinsiyetlere göre ortaya çıkan bulgular Tablo: 43’de verilmiştir. Tabloda görüldüğü gibi, kadın sınıf öğretmenlerinin özgürlük boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine yönelik ortalaması 42.99, erkek sınıf öğretmenlerinin ortalama puanı 41.93’dür.

Grupların elde ettikleri ortalama puanlar arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için bağımsız gruplar için uygulanan “t” testi sonuçlarına göre .05 manidarlık düzeyinde anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır [$t=(398)1.213$, $p>.05$]. Elde edilen bulgu, kadın sınıf öğretmenleri ile erkek sınıf öğretmenlerinin görüşleri arasında farkın olmadığını, diğer bir anlatımla farklı cinsiyete sahip sınıf öğretmenlerinin benzer yönde görüşlere sahip olduklarını gösterir niteliktedir. Cinsiyet değişkeni açısından hesaplanan ortalama puanlar, 37.40-46.19 puan aralığında yer almaktadır. Bu bağlamda, erkek ve kadın sınıf öğretmenlerinin yönetimi özgürlük boyutu açısından “Çoğu Zaman” demokratik olarak algıladıkları söylenebilir.

Tablo: 43’deki, konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılma açısından sınıf öğretmenlerinin görüşleri incelendiğinde, böyle bir eğitime katılan sınıf öğretmenlerinin yönetimin demokratiklik düzeyini ortalama 42.66 oranında, katılmayan sınıf öğretmenlerinin ise ortalama 42.26 oranında demokratik kabul ettikleri belirlenmiştir. Konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılıp katılmama açısından, sınıf öğretmenlerinin görüşleri arasında anlamlı bir farka rastlanamamıştır [$t=(398).379$, $p>.05$]. Elde edilen bulgu, alınan demokrasi konulu eğitimlerin, sınıf öğretmenlerinin görüşlerinde etkili olmadığı biçiminde değerlendirilebilir. Konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılıp katılmama konusunda hesaplanan ortalama puanlar, 37.40-46.19 puan aralığında yer almaktadır. Bu bağlamda, konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılan ve katılmayan sınıf öğretmenlerinin yönetimi özgürlük boyutu açısından “Çoğu Zaman” demokratik olarak algıladıkları söylenebilir.

Sınıf öğretmenlerinin mesleki kıdemlerine göre özgürlük boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine ilişkin görüşlerinin ortalama ve standart sapma değerleri Tablo: 44’de verilmiştir:

Tablo: 44
Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Özgürlük Boyutu Açısından
Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin
Ortalaması ve Standart Sapma Değerleri

Mesleki Kıdem	n	Özgürlük	
		\bar{X}	S
1-5 Yıl	-	-	-
6-10 Yıl	20	43.25	7.58
11-15 yıl	22	45.36	6.53
16-20 Yıl	67	41.77	10.83
21-25 Yıl	154	42.97	7.43
26 Yıl ve Üzeri	137	41.29	8.65

Tablo: 44'de görüldüğü gibi, 11-15 yıl arası kıdeme sahip sınıf öğretmenleri ortalama 45.36 puanla diğer kıdem gruplarında yer alan sınıf öğretmenlerine göre yönetimin özgürlük açısından daha demokratik olduğu konusunda görüş bildirmişlerdir. Sınıf öğretmenlerinin yaklaşık dörtte üçüne yakın kısmı, 21-25 yıl ve 26yıl ve üstü kıdeme sahiptir. Bu grupların ortalama puanları ise sırasıyla 42.97 ve 41.29 dur.

Mesleki kıdem açısından sınıf öğretmenlerinin görüşleri arasında farkın olup olmadığı varyans analizi ile test edilmiş, elde edilen istatistiksel bulgular Tablo: 45'de sunulmuştur:

Tablo: 45
Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Özgürlük Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Anlamlılık Düzeyi
Gruplar Arası	450.118	4	112.530	1.568	.182>.05
Grup-içi	28341.642	395	71.751		
Toplam	28791.760	399			

Tablo: 45’de, yönetimin özgürlük boyutu açısından demokratiklik düzeyine yönelik farklı mesleki kıdeme sahip sınıf öğretmenlerinin görüşleri arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir [$F(4,395)=1.568$, $p>.05$]. Elde edilen bulgular, sınıf öğretmenlerinin görüşlerinde mesleki kıdemin etkili olmadığını ortaya koymaktadır. Tablo: 44’deki ortalama puanlar dikkate alındığında, özgürlük boyutu açısından farklı mesleki kıdeme sahip sınıf öğretmenlerinin ortalama puanlarının 37.40-46.19 aralığında değiştiği belirlenmiştir. Bu bağlamda, sınıf öğretmenlerinin özgürlük boyutu açısından yönetimi “Çoğu Zaman” demokratik olarak algıladıkları düşünülebilir.

Branş Öğretmenlerinin Görüşleri

Bu alt bölümde özgürlük boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine yönelik branş öğretmenlerinin görüşleri incelenmektedir. Öncelikle Tablo: 46’da özgürlük alt testinde yer alan her bir önermeye yönelik branş öğretmenlerinin ortalama katılım düzeyleri ve standart sapmaları verilmiştir:

Tablo: 46
Branş Öğretmenlerinin Özgürlük Boyutu Açısından Yönetimin
Demokratiklik Düzeyine Yönelik Görüşleri (N=347)

Önermeler	\bar{X}	S
Öğretmen, okutacağı ders kitaplarını, isteği doğrultusunda önerilenler arasından kendisi seçer.	4.48	0.88
Öğretmen ve diğer personel, mesleğinin gerektirdiği özene uygun olarak ne giyeceğine kendi karar verir.	4.21	1.31
Öğretmen, istediğinde mesleki amaçlı örgütlenmelerde görev alır.	4.07	1.01
Öğretmen, okulda oluşturulan komisyonlarda isteği doğrultusunda görev alır.	3.70	1.16
Öğretmen ve diğer personel, istediğinde kendini kişisel yönden geliştirme programlarına (yüksek lisans-doktora) katılır.	3.87	1.26
Öğretmen, diğer personel, veli ve öğrenciler görüş ve eleştirilerini, yönetime çekinmeden iletir.	3.90	1.14
Öğretmen ders saatlerine ilişkin isteklerini yönetime rahatlıkla iletir.	3.85	1.14
Öğretmen eğitim ve öğretimle ilgili sorunlarını yönetime iletir.	4.13	0.99
Öğretmen ve diğer personel, işi ile ilgili kararları, kişisel ya da takımla alma konusunda özendirilir.	3.58	1.18
Öğretmen ya da diğer personel değer yargılarına uymayan yönetim isteklerine direnir.	3.27	1.18
Okulda çalışanlar, mesleki gelişime yönelik eğitim isteklerini yönetime rahatlıkla iletir.	3.86	1.06

Branş öğretmenleri, Tablo: 46'da yer alan "Öğretmen ya da diğer personel değer yargılarına uymayan yönetim isteklerine direnir." önermesi dışında tüm önermelere 3.40 ve daha üst ortalama puanlarla katılım göstermişlerdir. Tablo: 46'da de görüldüğü gibi "Öğretmen ya da diğer personel değer yargılarına uymayan yönetim isteklerine direnir." önermesine branş öğretmenleri ortalama 3.27 ortalama puan ile katılım göstermişlerdir. Önermeye ilişkin elde edilen ortalama puanın 2.60-3.39 puan aralığında bulunduğu saptanmıştır.

Branş öğretmenlerine göre ilköğretim okullarında önermede ifadesini bulan anlamın "Bazen" gerçekleşen bir özgürlük olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bulgu, sınıf öğretmenlerine göre de benzer biçimdedir. Buna dayalı olarak, ilköğretim okullarında öğretmenlerin ve diğer personelin değer yargılarına

uymayan yönetim isteklerine bazen karşı durdukları söylenebilir. Diğer bir anlatımla, öğretmenlerin kendilerinin onaylamadıkları bazı yönetim isteklerine yeterince karşı koyamadıkları sonucu çıkarılabilir. Sınıf öğretmenlerinde olduğu gibi branş öğretmenlerinin de değer yargılarına uymayan yönetim isteklerine direnme hakkını yeterince kullanamadıkları söylenebilir. Bu durumda yönetim tarafından dile getirilen “biz demokratiğiz” görüşüne dikkatle yaklaşılması gerektiği düşünülebilir. Tablo: 46’da verilen ortalama puanlar incelendiğinde, en yüksek ortalamaya sahip önermenin 4.48 ile “Öğretmen, okutacağı ders kitaplarını, isteği doğrultusunda önerilenler arasından kendisi seçer.” önermesidir. İlgili önermeye yönelik branş öğretmenlerinin ortalama puanı 4.20-5.00 puan aralığında değişmektedir. Bu bağlamda, branş öğretmenlerinin görüşlerine göre, okutulacak ders kitaplarının “Her Zaman” öğretmenler tarafından seçildiği söylenebilir. Bu bulgu, sınıf öğretmenleri tarafından da doğrulanmaktadır. Elde edilen bulgular, “Öğretmen ya da diğer personel değer yargılarına uymayan yönetim isteklerine direnir.” önermesi dışında her bir önermenin içerdiği uygulamaların branş öğretmenlerinin görüşlerine göre ilköğretim okullarında yeterli düzeyde gerçekleştirildiği biçiminde yorumlanabilir. Bu durumda, sınıf öğretmenlerine göre olduğu gibi branş öğretmenlerine göre de yönetimde özgürlüklerin kabul edildiği ve uygulandığı söylenebilir.

Branş öğretmenlerinin demokratik eğilimlerine, cinsiyetlerine, konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılma durumlarına göre özgürlük boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine ilişkin görüşlerinin karşılaştırılmasından elde edilen bulgular Tablo: 47’de özetlenmiştir:

Tablo: 47’de, özgürlük boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyinin, demokratik eğilime sahip branş öğretmenlerine göre ortalama 43.10 puan, otokratik eğilime sahip branş öğretmenlerine göre ise ortalama 42.73 puan olduğu görülmektedir. Bağımsız gruplar için uygulanan “t” testi sonuçlarına göre gruplar arasında ortalama puanlar açısından .05 manidarlık düzeyinde anlamlı bir fark belirlenmemiştir [$t(345)=-.457, p>.05$]. Ortalama

puanlar dikkate alındığında hem demokratik, hem de otokratik eğilime sahip branş öğretmenlerinin yönetimi özgürlük boyutu açısından değerlendirmede benzer görüşlere sahip oldukları söylenebilir. Demokratik ve otokratik eğilimli branş öğretmenlerinin ortalama puanları, 37.40-46.19 puan aralığında değişmektedir. Puan aralığı dikkate alındığında branş öğretmenlerine göre özgürlük açısından yönetimin “Çoğu Zaman” demokratik kabul edildiği söylenebilir. Diğer yandan, istatistiksel olarak anlamlı olmamasına rağmen, ortalama puanlar açısından demokratik eğilime sahip branş öğretmenlerinin, özgürlük boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyini otokratik eğilime sahip branş öğretmenlerine göre, daha yeterli gördüğü söylenebilir. Ancak bu değerler birbirine oldukça yakın ortaya çıkmıştır.

Tablo: 47
Branş Öğretmenlerinin Demokratik Eğilimlerine, Cinsiyetlerine, Konusu Demokrasi Olan Herhangi Bir Eğitime Katılma Durumlarına Göre Özgürlük Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması

Değişken	Grup	N	\bar{X}	S	Sd	t	p
Eğilimler	Demokratik	176	43.10	7.68	345	.457	.648>.05
	Otokratik	171	42.73	7.43			
Cinsiyet	Kadın	163	41.97	7.54	345	2.219	.027<.05
	Erkek	184	43.76	7.48			
H.I.E	Evet	78	42.18	7.98	345	.983	.326>.05
	Hayır	269	43.13	7.42			

Cinsiyete bağlı bir değerlendirme yapıldığında ise, kadın branş öğretmenlerinin özgürlük boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyini ortalama 41.97 oranında, erkek branş öğretmenlerinin ise ortalama 43.76 oranında demokratik olarak algıladığı ortaya çıkmıştır. Grupların elde ettikleri ortalama puanlar arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için bağımsız

gruplar için uygulanan “t” testi sonuçlarına göre .05 manidarlık düzeyinde anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır [$t(345)=2.219$, $p<.05$]. Elde edilen bulgu, kadın branş öğretmenleri ile erkek branş öğretmenlerinin görüşleri arasında fark olduğunu göstermektedir. Cinsiyet değişkeni açısından elde edilen ortalama puanlar incelendiğinde, kadın ve erkek branş öğretmenlerin ortalama puanları 37.40-46.19 puan aralığında yer almaktadır. Puan aralığı dikkate alındığında her iki grup branş öğretmeni de yönetimi özgürlük açısından “Çoğu Zaman” demokratik bulmaktadır. Ancak, ortalama puanlar incelendiğinde, erkek branş öğretmenlerinin yönetimin demokratiklik düzeyini özgürlük boyutunda kadın öğretmenlere göre daha yeterli buldukları ortaya çıkmaktadır. Bu durum istatistiksel olarak da anlamlı bir bulgu olarak ortaya çıkmıştır.

Tablo: 47’de sunulan bulgular incelendiğinde, konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılma açısından branş öğretmenlerinin görüşleri değerlendirildiğinde, böyle bir eğitime katılan branş öğretmenlerinin ortalama 42.18 oranında, katılmayan branş öğretmenlerinin ortalama 43.13 oranında özgürlükler açısından yönetimin demokratik olduğu yönünde görüş bildirdikleri belirlenmiştir. Konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılıp katılmama yönünden branş öğretmenlerinin görüşleri arasında anlamlı bir fark belirlenmemiştir [$t(345)=.983$, $p>.05$]. Elde edilen bulgu, alınan demokrasi konulu eğitimlerin, branş öğretmenlerinin görüşlerinde etkili olmadığı biçiminde yorumlanabilir. Konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılıp katılmama değişkeni açısından elde edilen ortalama puanlar incelendiğinde, ortalama puanların 37.40-46.19 puan aralığında yer aldığı belirlenmiştir. Puan aralığı dikkate alındığında her iki grup branş öğretmenin de yönetimin özgürlük açısından “Çoğu Zaman” demokratik olduğunu düşündükleri söylenebilir. Fakat ortalamalar dikkate alındığında eğitime katılmayanların ortalamalarının katılanlardan yüksek olduğu dikkati çekmektedir. Bu durum branş öğretmenlerinin kişisel eğilimlerinden kaynaklanıyor olabilir.

Tablo: 48’de, branş öğretmenlerinin mesleki kıdemlerine göre özgürlük boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine ilişkin görüşlerinin ortalaması ve standart sapma değerleri verilmiştir:

Tablo: 48
Branş Öğretmenlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Özgürlük Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Ortalaması ve Standart Sapma Değerleri

Mesleki Kıdem	n	Özgürlük	
		\bar{X}	S
1-5 Yıl	70	40.04	8.04
6-10 Yıl	31	44.77	5.90
11-15 yıl	53	44.07	7.09
16-20 Yıl	42	44.24	6.85
21-25 Yıl	134	43.39	7.71
26 Yıl ve Üzeri	17	40.82	7.23

Branş öğretmenlerinin yönetimin demokratiklik düzeyinin özgürlük boyutuna ilişkin görüşleri Tablo 48’de incelendiğinde, en düşük ortalama puanın 40.04 ile 1-5 yıl arasında mesleki kıdemi olan branş öğretmenlerinde olduğu görülmektedir. Bu grup, özgürlük boyutunu diğer gruplardan daha az yeterli görmektedir. Bu grup branş öğretmenlerini 21-25 yıl arası mesleki kıdeme sahip olan branş öğretmenleri izlemektedir. 44.77 ortalama ile 6-10 yıl arası mesleki kıdeme sahip olan branş öğretmenleri yönetimi özgürlük boyutu açısından en yeterli algılayan grup olarak belirlenmiştir. 6-20 yıl arası mesleki kıdeme sahip olanlar ile 1-5 yıl ve 21 ve üstü kıdeme sahip olanların ortalama puanları birbirine yakın görülmektedir. Bu durum 6 ve 20 yılları arası kıdeme sahip olanların sistemi tanımaları, deneyimlerini arttırmış olmalarıyla açıklanabilir. 1-5 yıl arası kıdeme sahip olan grubun görevin ilk yıllarında olmaları ve sistemi yeterince tanımamalarından kaynaklanan belirsizlik ve 21 yıl ve üstü mesleki kıdeme sahip olanlarda ise uzun yıllar çalıştıktan sonra sistemden ayrılacak olma duygusunun yarattığı boşluk bu durumun nedeni olabilir.

Mesleki kıdem açısından branş öğretmenlerinin görüşleri arasında farkın olup olmadığı varyans analizi ile test edilmiş, elde edilen bulgular Tablo: 49'da sunulmuştur:

Tablo: 49
Branş Öğretmenlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Özgürlük Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Anlamlılık Düzeyi
Gruplar Arası	933.841	5	186.768	3.390	.005<.05
Grup-İçi	18785.899	341	55.091		
Toplam	19719.741	346			

Görüşlerin mesleki kıdeme bağlı olarak değişip değişmediğine ilişkin bulgular Tablo:49'da özetlenmiştir. Tabloda yer alan bulgular , branş öğretmenlerinin mesleki kıdem değişkeniyle özgürlük boyutuna ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farkın bulunduğunu ortaya koymaktadır [F(5,341)=3.390, p<.05]. Farklı mesleki kıdeme sahip branş öğretmenlerinin hangileri arasında farkın bulunduğunu belirlemeye yönelik uygulanan LSD anlamlılık testi sonuçları ise Tablo: 50'de verilmiştir:

Tablo: 50
Branş Öğretmenlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Özgürlük Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin LSD Anlamlılık Testi Sonuçları

Mesleki Kıdem	1-5 Yıl	6-10 Yıl	11-15 yıl	16-20 Yıl	21-25 Yıl	26 ≥
	$\bar{X} =40.04$	$\bar{X} =44.77$	$\bar{X} =44.07$	$\bar{X} =44.24$	$\bar{X} =43.39$	$\bar{X} =40.82$
1-5 Yıl	$\bar{X} =40.04$	-	-	-	-	-
6-10 Yıl	$\bar{X} =44.77$	4.73*	-	-	-	-
11-15 yıl	$\bar{X} =44.07$	4.03*	0.70	-	-	-
16-20 Yıl	$\bar{X} =44.24$	4.20*	0.53	0.17	-	-
21-25 Yıl	$\bar{X} =43.39$	3.35*	1.38	0.68	0.85	-
26 ≥	$\bar{X} =40.82$	0.78	3.95	3.25	3.42	2.57

* p<.05

Tablo: 50'de, 1-5 yıl kıdeme sahip olan branş öğretmenleri ile 6-10,11-15,16-20 ve 21-25 yıl arası kıdeme sahip olan branş öğretmenleri arasında özgürlük boyutunda yönetimin demokratiklik düzeyine ilişkin anlamlı farklılıklar olduğu ortaya çıkmıştır. Ortalama puanların yer aldığı puan aralıkları açısından bir değerlendirme yapıldığında ise, tüm mesleki kıdem gruplarının ortalama puanları 37.40-46.19 puan aralığında değişmektedir. Bulgular, farklı mesleki kıdeme sahip branş öğretmenlerinin yönetimi özgürlük boyutu açısından "Çoğu Zaman" demokratik olarak algıladıklarını ortaya koymaktadır. Ancak, Tablo: 48'de, 6-20 yıl arasında mesleki kıdeme sahip olan branş öğretmenlerinin, 1-5 ve 26 yıl ve daha üst yıllarda mesleki kıdeme sahip öğretmenlere göre yönetimi özgürlük boyutu açısından daha demokratik olarak algıladıkları görülmektedir. Özellikle de 1-5 yıl arasında mesleki kıdeme sahip branş öğretmenleri ile 6-10, 11-15, 16-20 ve 21-25 yıl arası kıdeme sahip branş öğretmenlerinin görüşleri arasında istatistiksel olarak da anlamlı farklar bulunmaktadır. Bu bağlamda, 6-10, 11-15, 16-20 ve 21-25 yıl arası kıdeme sahip branş öğretmenlerinin, yönetimi özgürlükler açısından görevde yeni olan öğretmenlere göre daha demokratik olarak algıladıkları söylenebilir. Göreve yeni atanan öğretmenlerin, üniversite yıllarında oluşan beklentileri ve varolan koşulların oluşturduğu yapıyla bu beklentilerinin uyuşmaması bu durumun bir nedeni olabilir.

Yönetici, Sınıf ve Branş Öğretmenlerinin Özgürlük Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması

Bu aşamada, özgürlük boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine ilişkin yönetici, sınıf ve branş öğretmenlerinin görüşlerinin karşılaştırılmasından elde edilen bulgular sunulmaktadır. Bu bağlamda, Tablo: 51'de yönetici, sınıf ve branş öğretmenlerinin özgürlük boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine ilişkin görüşlerinin ortalaması ve standart sapma değerleri verilmiştir:

Tablo: 51
Yönetici, Sınıf ve Branş Öğretmenlerinin Özgürlük Boyutu Açısından
Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin
Ortalaması ve Standart Sapma Değerleri

Okuldaki Görev	n	Özgürlük	
		\bar{X}	S
Yönetici	90	47.09	5.54
Sınıf Öğretmeni	400	42.34	8.49
Branş Öğretmeni	347	42.92	7.55

* Özellikle yönetici grubun N değerinin sınıf ve branş öğretmenlerine göre düşük olmasından dolayı burada istatistiksel olarak ortanca kullanılması beklenmektedir. Ortanca değerlerinin ortalamalarla dikkate değer farklılık göstermemesi, sınıf ve branş öğretmenlerinin N değerlerinin birbirlerine yakın oluşu nedeniyle burada uzman görüşüne dayanarak ortalama puanlar üzerinden işlem yapılmıştır.

Tablo: 51'de, ortalama puanlar incelendiğinde, yöneticilerin 47.09 oranında, sınıf öğretmenlerinin 42.34 oranında, branş öğretmenlerinin de 42.92 oranında yönetimin özgürlük açısından demokratik olduğunu belirttikleri görülmektedir. Özgürlük boyutu açısından bu üç grup kendi içinde ele alındığında, sırasıyla yönetimi özgürlük boyutu açısından en yetersiz bulan katılımcıların sınıf öğretmenleri, onu izleyen grubun branş öğretmenleri ve diğerlerine göre daha yeterli bulan grubun ise yöneticiler olduğu ortaya çıkmıştır. Elde edilen bulgular, yöneticilerin yönetimi özgürlük açısından öğretmenlere göre daha yeterli gördüklerini ortaya koymaktadır.

Katılımcıların ortalamaları arasındaki farkın test edilmesine yönelik varyans analizi sonuçları ise Tablo: 52'de verilmiştir.

Tablo: 52
Yönetici, Sınıf ve Branş Öğretmenlerinin Özgürlük Boyutu Açısından Yönetimin
Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Anlamlılık Düzeyi
Gruplar Arası	1674.310	2	837.155	13.626	.000<.05
Grup-içi	51240.790	834	61.440		
Toplam	52915.099	836			

Tablo: 52'de özgürlük boyutu açısından branş öğretmenlerinin görüşleri arasında anlamlı bir farkın bulunduğu görülmektedir [$F(2,834)=13.626, p<.05$]. Okuldaki görevleri farklı katılımcılardan hangilerinin görüşleri arasında anlamlı bir farkın bulunduğunu belirlemeye yönelik uygulanan LSD anlamlılık testi sonuçları ise Tablo: 53'de verilmiştir:

Tablo: 53
Yönetici, Sınıf ve Branş Öğretmenlerinin Özgürlük Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin LSD Anlamlılık Testi Sonuçları

Görev	Yönetici	Sınıf Öğretmeni	Branş Öğretmeni
	$\bar{X} =47.09$	$\bar{X} =42.34$	$\bar{X} =42.92$
Yönetici	$\bar{X} =47.09$	-	-
Sınıf Öğretmeni	$\bar{X} =42.34$	4.75*	-
Branş Öğretmeni	$\bar{X} =42.92$	4.17*	0.58

* $p<.05$

Tablo: 53'deki bulgular, yönetici ile sınıf ve branş öğretmenlerinin görüşleri arasında anlamlı bir farkın olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak sınıf ve branş öğretmenleri arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Yönetici, sınıf ve branş öğretmenlerinin görüşlerine yönelik ortalama puanlar, belirlenen puan aralıkları açısından değerlendirildiğinde ise, yöneticilerin 47.09 ortalama puanlarının 46.20-55.00 puan aralığında, sınıf öğretmenlerinin 42.34 ve branş öğretmenlerinin 42.92 ortalama puanlarının ise 37.40-46.19 puan aralığında değişkenlik gösterdiği saptanmıştır. Bu bağlamda, yöneticilerin özgürlük açısından yönetimi "Her Zaman", öğretmenlerin ise "Çoğu Zaman" demokratik olarak algıladıkları söylenebilir. Tablo: 51'de yer alan ortalama değerlere bakıldığında, yöneticilerin yönetimi öğretmenlere göre özgürlük açısından daha yeterli düzeyde gördükleri; ancak öğretmenlerin bu konuda aynı fikirde olmadıkları, kısaca yönetimin demokratiklik düzeyini özgürlük boyutu açısından yöneticiler kadar yeterli bulmadıkları söylenebilir. Bu durum, yöneticilerin kendi uygulamalarını

yönetimin özgürlük boyutu açısından demokratik olduğu yönünde gösterme çabalarının bir ürünü olarak değerlendirilebilir.

Özet olarak özgürlük boyutu açısından katılımcıların görüşleri değerlendirildiğinde, yöneticilerin yönetimin “Her Zaman”, sınıf ve branş öğretmenlerinin ise “Çoğu Zaman” demokratik olduğu yönünde görüş bildirdikleri bulgulanmıştır.

Yöneticilerin görüşleri, demokratik eğilimler, cinsiyet, demokrasi konulu bir hizmet içi eğitime katılma, mesleki kıdem ve yöneticilik kademine göre istatistiksel anlamda farklılaşmamaktadır.

Sınıf öğretmenlerinin görüşleri de demokratik eğilimlere, cinsiyete, demokrasi konulu bir hizmet içi eğitime katılma ve mesleki kademeye göre istatistiksel anlamda farklılaşmamaktadır.

Branş öğretmenlerinin görüşleri, demokratik eğilimlere, demokrasi konulu bir hizmet içi eğitime katılma yönünden istatistiksel anlamda farklılaşmamaktadır. Fakat cinsiyet değişkeni açısından istatistiksel anlamda branş öğretmenlerinin görüşleri farklılaşmaktadır. Erkekler kadınlara göre yönetimi özgürlük değişkeni açısından daha demokratik bulmaktadırlar. Branş öğretmenlerinin görüşlerinin özgürlük boyutu açısından mesleki kademeye bağlı olarak değiştiği saptanmıştır. Farklılaşma en az kademeye sahip grup ile 26 yıl ve üstü grup dışında kalan diğer gruplar arasında gerçekleşmektedir.

Özgürlük boyutu açısından yönetimin demokratikliği konusunda üç grup denek birlikte düşünüldüğünde, yöneticiler, sınıf ve branş öğretmenleri arasında anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Yöneticilerin, sınıf ve branş öğretmenlerine göre özgürlükler konusundaki uygulamaları oldukça demokratik buldukları bulgulanmıştır.

**ÖZERKLİK BOYUTU AÇISINDAN YÖNETİMİN DEMOKRATİKLİK
DÜZEYİNE İLİŞKİN
BULGULAR VE YORUMLAR**

Bu alt bölümde yönetici, sınıf ve branş öğretmenlerinin özerklik boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine yönelik görüşleri ayrı ayrı ve daha sonra da birlikte incelenmiş ve karşılaştırılmıştır.

Yöneticilerin Görüşleri

Yöneticilerin özerklik açısından, yönetimin demokratiklik düzeyine ilişkin görüşleri, Tablo: 54'te ayrıntılı olarak incelenmiştir:

Tablo: 54
Yöneticilerin Özerklik Boyutu Açısından Yönetimin
Demokratiklik Düzeyine Yönelik Görüşleri (N=90)

Önermeler	\bar{X}	S
Okulda, yönetim tarafından öğretmenlerin yer aldığı çalışma grubuna gereken karar yetkileri verilir.	4.38	0.76
Öğretmen, rehberi olduğu eğitsel kolun işleyiş ilke ve kurallarını öğrencilerle birlikte kararlaştırır.	4.28	0.91
Öğretmen, okul ve sınıf yaşantısına yönelik kısa ve orta dönemli planlamaları yapar.	4.37	0.88
Öğretmen, sınıfa ait parasal harcamaları öğrencilerle birlikte planlar.	3.52	1.34
Öğretmen, ders saatlerinin dışında kalan zamanlarda öğrencileriyle eğitsel amaçlı etkinlikleri planlar.	3.40	1.03
Öğretmen, gerektiğinde ders dışı kalan zamanlarda okulun uygun olan birimlerini (Laboratuvar-işlik vb.) kullanır.	3.80	1.07
Öğretmen, sınıfında öğretim amaçlı düzenlemeleri yapar.	4.47	0.58
Öğretmen, sınıfı ile ilgili sorunları yönetime taşımadan çözer.	3.57	0.89
Okuldaki öğrenci kulüpleri öğretmen ve öğrencilerin işbirliği ile yürütülür.	3.37	1.18
Öğretmen, öğrenci-veli görüşlerine göre kendini değerlendirerek geliştirir.	3.79	0.98
Öğretmen, mesleki açıdan kendine ilişkin değerlendirmesini (öz değerlendirme) başkalarına yansıtır.	3.46	0.98
Öğretmen, ulaşmak istediği mesleki hedefini dile getirir.	3.73	0.95
Öğretmen, meslek ahlakına uygun davranışları kendiliğinden sergiler.	4.39	0.67

Tablo: 54'te, tüm önermelere ilişkin yönetici görüşlerinin ortalama 3.40 kritik değerinin üzerinde yer aldığı görülmektedir. Özerklik alt testinde en

yüksek puana sahip olan önerme 4.47 ile "Öğretmen, sınıfında öğretim amaçlı düzenlemeleri yapar." önermesidir. En düşük ortalama puana sahip olan önerme ise 3.37 ile kritik değerin altında kalan "Okuldaki öğrenci kulüpleri öğretmen ve öğrencilerin işbirliği ile yürütülür." önermesidir. Yöneticilerin görüşleri büyük oranda "Çoğu Zaman" ve "Her Zaman" puan aralığında yer almaktadır. Bu bağlamda, her önermede anlamını bulan konu alanlarının yöneticilerce okullarında yeterli düzeyde gerçekleştirildiği yönünde değerlendirildiği söylenebilir. Bulgular çerçevesinde, yönetimde öğretmenlere verilmesi gereken özerkliğin yöneticiler tarafından kabul edildiği ve uygulandığı söylenebilir.

Tablo: 55'te, yöneticilerin demokratik eğilimlerine, cinsiyetlerine, konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılma durumlarına göre özerklik boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine ilişkin görüşlerinin karşılaştırılmasından elde edilen bulgular sunulmuştur:

Tablo: 55
Yöneticilerin Demokratik Eğilimlerine, Cinsiyetlerine, Konusu Demokrasi Olan Herhangi Bir Eğitime Katılma Durumlarına Göre Özerklik Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması

Değişken	Grup	N	\bar{X}	S	Sd	t	p
Eğilimler	Demokratik	41	49.61	7.82	88	1.049	.297>.05
	Otokratik	49	51.26	7.15			
Cinsiyet	Kadın	8	48.25	6.41	88	.897	.372>.05
	Erkek	82	50.73	7.56			
H.I.E	Evet	31	51.45	7.84	88	.865	.389>.05
	Hayır	59	50.02	7.27			

Tablo: 55'te görüldüğü gibi, özerklik boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyini demokratik eğilime sahip yöneticiler ortalama 49.61

oranında, otokratik eğilime sahip yöneticiler ise ortalama 51.26 oranında yeterli bulmaktadır. Grupların elde ettikleri ortalama puanlar arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için bağımsız gruplar için uygulanan “t” testi sonuçlarına göre .05 manidarlık düzeyinde anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır [$t(88)=1.049, p>.05$]. Elde edilen bulgu, hem demokratik, hem de otokratik eğilime sahip yöneticilerin özerklik boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyi konusunda benzer görüşlere sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Farklı demokratik eğilime sahip yöneticilerin özerklik boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine ilişkin görüşlerinin ortalamaları incelendiğinde, her iki gruptaki yöneticilerin özerklik alt testi için hesaplanan puan aralıklarından 44.20-54.59 aralığında bulunduğu saptanmıştır. Bu bağlamda hem demokratik, hem de otokratik eğilime sahip yöneticilerin özerklik açısından yönetimi “Çoğu Zaman” demokratik olarak algıladığı belirtilebilir.

Tablo: 55’te görüldüğü gibi, cinsiyet değişkeni açısından yönetici görüşleri incelendiğinde, kadın yöneticiler 48.25 oranında, erkek yöneticiler ise ortalama 51.26 oranında özerklik boyutu açısından yönetimin demokratik olduğu konusunda görüş bildirmişlerdir. Grupların elde ettikleri ortalama puanlar arasında uygulanan “t” testi sonuçlarında anlamlı bir farka rastlanmamıştır [$t(88)=.897, p>.05$]. Elde edilen bulgu, özerklik boyutu açısından yöneticilerin yönetimin demokratikliğine ilişkin görüşlerinin cinsiyete göre farklılaşmadığını ortaya koyar niteliktedir. Grupların ulaştıkları ortalama puanlar incelendiğinde hem erkek, hem de kadın yöneticilerin ortalama puanlarının 44.20-54.59 puan aralığında değiştiği gözlenmiştir. Elde edilen bu bulguya bağlı olarak hem erkek, hem de kadın yöneticilerin özerklik boyutu açısından yönetimin “Çoğu Zaman” demokratik olduğu konusunda görüş birliği içerisinde oldukları söylenebilir. İstatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte, ortalama puanlar dikkate alındığında ise, erkek yöneticilerin kadınlara göre ilköğretim okullarındaki yönetimin özerklik boyutunu daha demokratik olarak algıladıkları söylenebilir.

Konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılma açısından yöneticilerin görüşleri incelendiğinde, herhangi bir eğitime katılan yöneticilerin özerklik açısından yönetimi ortalama 51.45 oranında, katılmayan yöneticilerin de ortalama 50.02 oranında demokratik olarak kabul ettikleri belirlenmiştir. Ayrıca konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılıp katılmama yönetici görüşlerinde anlamlı bir fark yaratmamaktadır [$t(88)=-.865$, $p>.05$]. Bu durum, alınan demokrasi konulu eğitimlerin, özerklik boyutu açısından yöneticilerin yönetimi değerlendirmesinde etkili olmadığını düşündürmektedir. Herhangi bir eğitime katılıp katılmama durumları dikkate alındığında, yöneticilerin ulaştıkları ortalama puanlarının özerklik alt testi için belirlenen puan aralıklarından 44.20-54.59 puan aralığında yer aldığı belirlenmiştir. Belirlenen puan aralığı dikkate alındığında demokrasi konusunda bir eğitime katılan ve katılmayan yöneticilerin yönetimi “Çoğu Zaman” demokratik olarak algıladıkları ortaya çıkmaktadır.

Yöneticilerin özerklik boyutunda yönetimin demokratiklik düzeyine ilişkin görüşlerinin mesleki kıdem değişkeni açısından ortalaması ve standart sapma değerleri Tablo: 56’da sunulmuştur:

Tablo: 56
Yöneticilerin Mesleki Kıdemlerine Göre Özerklik Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Ortalaması ve Standart Sapma Değerleri

Mesleki Kıdem	n	Özerklik	
		\bar{X}	S
1-5 Yıl	-	-	-
6-10 Yıl	-	-	-
11-15 yıl	8	45,62	7,65
16-20 Yıl	13	48,23	7,70
21-25 Yıl	44	51,20	7,69
26 Yıl ve Üzeri	25	52,04	6,29

Tablo: 56'da, mesleki kıdem açısından 26 yıl ve üstü kıdeme sahip olan yöneticilerin yönetimin demokratiklik düzeyine ilişkin özerklik alt boyutundaki görüşlerinin ortalaması 52.04 ile en yüksek orana sahip olduğu görülmektedir. Bunu 51.20 ile 21-25 yıl arasında kıdeme sahip yöneticiler izlemektedir. Sözü edilen iki grup, yönetici grubunun büyük bir kısmını (yaklaşık dörtte üçünü) oluşturmaktadır. Tablo: 56'daki bulgular, mesleki kıdemin artmasıyla birlikte, yöneticilerin özerklik açısından yönetimin demokratiklik düzeyine yönelik görüşlerinin ortalamasının da arttığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda yöneticilerin mesleki kıdemi arttıkça yönetim açısından öğretmenlerin özerkliğinin desteklendiği, bu durumun yöneticiler tarafından önemsendiği biçiminde değerlendirilebilir.

Mesleki kıdem açısından yöneticilerin yönetimin özerklik boyutu açısından görüşleri arasında bir farkın olup olmadığına yönelik sonuçlar Tablo: 57'de sunulmuştur:

Tablo: 57
Yöneticilerin Mesleki Kıdemlerine Göre Özerklik Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Anlamlılık Düzeyi
Gruplar Arası	338.187	3	112.729	2.099	.106>.05
Grup-içi	4618.302	86	53.701		
Toplam	4956.489	89			

Tablo: 57'deki bulgular mesleki kıdem açısından yöneticilerin görüşleri arasında anlamlı bir farkın bulunmadığını göstermektedir. $[F(3,86)=2.099, p>.05]$. Bu durum, özerklik boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine ilişkin yönetici görüşlerinin mesleki kıdeme göre farklılaşmadığının altını çizmektedir. Yöneticilerin özerklik boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine yönelik görüşlerinin ortalamaları incelendiğinde her bir kıdem grubundaki yöneticilerin ortalama puanlarının

44.20-54.59 puan aralığında değiştiği gözlenmiştir. Bulgular yöneticiler tarafından özerklik açısından yönetimin “Çoğu Zaman” demokratik olarak görüldüğü biçimde yorumlanabilir.

Yöneticilerin yöneticilikteki kıdemlerine göre özerklik boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine ilişkin görüşlerinin ortalaması ve standart sapma değerleri Tablo: 58’de özetlenmiştir:

Tablo: 58
Yöneticilerin Yöneticilikteki Kıdemlerine Göre Özerklik Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Ortalaması ve Standart Sapma Değerleri

Yöneticilik Kıdemi	n	Özerklik	
		\bar{X}	S
1-5 Yıl	25	48.12	6.83
6-10 Yıl	20	51.80	7.05
11-15 yıl	23	52.61	6.75
16-20 Yıl	11	49.36	9.72
21-25 Yıl	11	50.36	8.08
26 Yıl ve Üzeri	-	-	-

Tablo: 58 'de, yöneticilik kıdemi 1-5 yıl arasında olan yöneticilerin yönetimin demokratiklik düzeyini 48.12, 6-10 yıl arası yöneticilik kıdemine sahip olan yöneticilerin ortalama 51.80, 11-15 yıl arası yöneticilik kıdemine sahip olan yöneticilerin 52.61, 16-20 yıl arasında yöneticilik kıdemine sahip olan yöneticilerin ortalama 49.36 ve 21-25 yıl arasında yöneticilik kıdemine sahip yöneticilerin ise ortalama 50.36 düzeyinde yeterli olarak değerlendirdikleri görülmektedir. 11-15 yıl arasında yöneticilik kıdemine sahip yöneticilerin özerklik açısından yönetimin demokratiklik düzeyini 52.61 ortalama ile en çok yeterli gören yönetici grubunu oluşturduğu belirlenmiştir. 48.12 ortalama ile 1-5 yıl arasında yöneticilik kıdemine sahip yöneticilerin yönetimi özerklik boyutu açısından diğer grup yöneticilere göre daha az yeterli gördükleri ortaya çıkmıştır.

Yöneticilerin yöneticilik kıdemleri açısından özerklik boyutuna yönelik değerlendirmeleri arasında bir farkın olup olmadığına yönelik sonuçlar Tablo: 59'da sunulmuştur:

Tablo: 59
Yöneticilerin Yöneticilikteki Kıdemlerine Göre Özerklik Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Anlamlılık Düzeyi
Gruplar Arası	292.080	4	73.020	1.331	.265>.05
Grup-İçi	4664.409	85	54.875		
Toplam	4956.489	89			

Tablo: 59'daki bulgular, yöneticilik kıdemi açısından yöneticilerin görüşleri arasında anlamlı bir farkın bulunmadığını ortaya koymaktadır [$F(4,85)=1.331, p>.05$]. Ulaşılan istatistiksel sonuca dayanarak özerklik yönünden yönetimin demokratiklik düzeyine ilişkin yönetici görüşlerinin yöneticilik kıdemine bağlı olarak farklılaşmadığı söylenebilir. Tablo: 52'de ortalama puanlar incelendiğinde, farklı yöneticilik kıdemine sahip yöneticilerin görüşlerinin ortalamaları, özerklik alt testi için belirlenen puan aralıklarından 44.20-54.59 puan aralığında değiştiği saptanmıştır. Bu bulguya bağlı olarak, farklı yöneticilik kıdemine sahip yöneticilerce, yönetimin özerklik boyutu açısından "Çoğu Zaman" demokratik olarak değerlendirildiği söylenebilir.

Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri

Bu alt bölümde, özerklik boyutu açısından sınıf öğretmenlerinin yönetimin demokratiklik düzeyine yönelik görüşleri irdelenmiştir. Tablo: 60'da sınıf öğretmenlerinin özerklik boyutu açısından yönetimin demokratikliğine ilişkin görüşlerinin ortalaması ve standart sapma değerleri sunulmuştur:

Tablo: 60
Sınıf Öğretmenlerinin Özerklik Boyutu Açısından Yönetimin
Demokratiklik Düzeyine Yönelik Görüşleri (N=400)

Önermeler	\bar{X}	S
Okulda, yönetim tarafından öğretmenlerin yer aldığı çalışma grubuna gereken karar yetkileri verilir.	3.89	0.99
Öğretmen, rehberi olduğu eğitsel kolun işleyiş ilke ve kurallarını öğrencilerle birlikte kararlaştırır.	4.41	0.76
Öğretmen, okul ve sınıf yaşantısına yönelik kısa ve orta dönemli planlamaları yapar.	4.44	0.77
Öğretmen, sınıfa ait parasal harcamaları öğrencilerle birlikte planlar.	3.56	1.40
Öğretmen, ders saatlerinin dışında kalan zamanlarda öğrencileriyle eğitsel amaçlı etkinlikleri planlar.	3.51	1.11
Öğretmen, gerektiğinde ders dışı kalan zamanlarda okulun uygun olan birimlerini (Laboratuvar-işlik vb.) kullanır.	3.53	1.27
Öğretmen, sınıfında öğretim amaçlı düzenlemeleri yapar.	4.51	0.74
Öğretmen, sınıfı ile ilgili sorunları yönetime taşımadan çözer.	4.08	0.77
Okuldaki öğrenci kulüpleri öğretmen ve öğrencilerin işbirliği ile yürütülür.	3.51	1.20
Öğretmen, öğrenci-veli görüşlerine göre kendini değerlendirerek geliştirir.	4.08	1.00
Öğretmen, mesleki açıdan kendine ilişkin değerlendirmesini (öz değerlendirme) başkalarına yansıtır.	3.34	1.16
Öğretmen, ulaşmak istediği mesleki hedefini dile getirir.	3.89	1.03
Öğretmen, meslek ahlakına uygun davranışları kendiliğinden sergiler.	4.60	0.71

Sınıf öğretmenlerinin, Tablo: 60'da yer alan önermelerden "Öğretmen, mesleki açıdan kendine ilişkin değerlendirmesini (öz değerlendirme) başkalarına yansıtır." önermesi dışında kalan diğer tüm önermelere 3.40 kritik değerinin üzerinde katılım gösterdikleri belirlenmiştir. Maddelerden en yüksek ortalamaya sahip olanı 4.60 ortalama ile "Öğretmen, meslek ahlakına uygun davranışları kendiliğinden sergiler." önermesidir. En düşük ortalama puan ile kabul edilen önerme 3.40 kritik değerinin altında kalan "Öğretmen, mesleki açıdan kendine ilişkin değerlendirmesini (öz değerlendirme) başkalarına yansıtır." önermesidir. Bu önermeye yönelik olarak sınıf öğretmenlerinin görüşleri irdelendiğinde, sınıf öğretmenlerinin yönetim isteklerine yeterince karşı koyamadıkları sonucu çıkarılabilir. Bu önerme

2.26-3.39 puan aralığında yer almakta ve “Bazen” öz değerlendirmelerin başkalarına yansıtıldığı biçimde değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, öğretmenlerin öz değerlendirmelerini başkalarına çoğu zaman ve her zaman yansıtmada çekinceleri olduğu söylenebilir. Çağdaş eğitim yaklaşımlarına göre, öğretmenlerin, özellikle yansıtıcı düşünen öğretmenler olarak yetişmeleri gerekmektedir. Öz değerlendirme yapma, yansıtıcı düşünme becerilerinin önemlileri arasında görülmektedir (Gagnon and Collay, 2001). Bu becerilere sahip öğretmenler, örgüt ortamındaki problemleri daha gerçekçi algılayabilmekte ve çözüm geliştirebilmektedir. Bu araştırmada elde edilen bulguya bağlı olarak da J. Dewey tarafından da özellikle savunulan bu becerilerin kullanımında öğretmenlerin beklenen düzeyde yeterli olmadıkları söylenebilir. Diğer yandan, “Öğretmen, meslek ahlakına uygun davranışları kendiliğinden sergiler” önermesi en yüksek oranda kabul gören bir önermedir. Bu anlamda, öğretmenlerin meslek ahlakına uygun davranışlarda buldukları ve bunları kendiliğinden ve dıştan bir yaptırım olmadan sergiledikleri söylenebilir. Sınıf öğretmenlerinin özerklik alt testinde yer alan maddeler çerçevesindeki görüşlere dayanarak, sınıf öğretmenleri açısından, çalıştıkları okullarda yönetimin özerklik boyutunun yeterli düzeyde olduğu düşünülebilir. Bu durum, sınıf öğretmenlerinin yönetimde kendilerine tanınan özerklik çerçevesinde hareket edebildikleri şeklinde yorumlanabilir.

Tablo: 61’de, sınıf öğretmenlerinin demokratik eğilimlerine, cinsiyetlerine, konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılma durumlarına göre özerklik boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine ilişkin görüşlerinin karşılaştırılmasından elde edilen bulgular sunulmuştur:

Tablo: 61
Sınıf Öğretmenlerinin Demokratik Eğilimlerine, Cinsiyetlerine, Konusu Demokrasi Olan Herhangi Bir Eğitime Katılma Durumlarına Göre Özerklik Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması

Değişken	Grup	N	\bar{X}	S	Sd	t	p
Eğilimler	Demokratik	191	51.85	7.26	398	1.435	.152>.05
	Otokratik	209	50.82	7.02			
Cinsiyet	Kadın	155	53.58	6.68	398	5.212	.000<.05
	Erkek	245	49.88	7.07			
H.I.E	Evet	80	51.11	6.20	398	.280	.780>.05
	Hayır	320	51.36	7.37			

Tablo: 61'de, özerklik boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyi, demokratik eğilime sahip sınıf öğretmenlerine göre ortalama 51.85 puan, otokratik eğilime sahip sınıf öğretmenlerine göre ise ortalama 50.82 puan düzeyinde yeterli olarak görülmektedir. Bağımsız gruplar için uygulanan "t" testi sonuçlarına göre gruplar arasında ortalama puanlar açısından .05 manidarlık düzeyinde anlamlı bir fark belirlenmemiştir [$t(398)=1.435$, $p>.05$]. Hem demokratik, hem de otokratik eğilime sahip sınıf öğretmenlerinin ortalama puanlarının 44.20-54.59 puan aralığında değiştiği ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda sınıf öğretmenlerinin yönetimi özerklik açısından "Çoğu Zaman" demokratik olarak gördükleri söylenebilir. Diğer bir anlatımla, özerklik açısından yönetimin demokratiklik düzeyinin sınıf öğretmenlerince yeterli kabul edildiği düşünülebilir.

Özgürlük boyutu açısından, cinsiyetlere göre ortaya çıkan bulgular Tablo: 61'de görüldüğü gibi, kadın sınıf öğretmenlerinin özerklik boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine yönelik ortalaması 53.58, erkek sınıf öğretmenlerinin ortalama puanı 49.88'dir. Grupların elde ettikleri ortalama puanlar arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için bağımsız

gruplar için uygulanan “t” testi sonuçlarına göre .05 manidarlık düzeyinde anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır [$t(398)=5.212, p<.05$]. Elde edilen bulgu, kadın sınıf öğretmenleri ile erkek sınıf öğretmenlerinin görüşleri arasında farkın olduğunu gösterir niteliktedir. Ortalama puanlar açısından sınıf öğretmenlerinin görüşleri incelendiğinde, her iki grup sınıf öğretmenlerinin görüşleri de 44.20-54.59 puan aralığında değişmektedir. Bulgular, cinsiyet değişkeni açısından sınıf öğretmenlerinin yönetimi özerklik boyutu açısından “Çoğu Zaman” demokratik olarak değerlendirdiklerini ortaya koymaktadır. Ancak, elde edilen ortalama puanlar, kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre yönetimin demokratiklik düzeyini özerklik açısından daha yeterli bulduklarını ortaya koymaktadır. Ortaya çıkan görüşlerdeki bu farklılık da istatistiksel olarak anlamlı düzeydedir.

Konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılma açısından sınıf öğretmenlerinin görüşleri incelendiğinde, böyle bir eğitime katılan sınıf öğretmenlerinin yönetimin demokratiklik düzeyini özerklik boyutunda ortalama 51.11 oranında, katılmayan sınıf öğretmenlerinin de ortalama 51.36 oranında yeterli kabul ettikleri belirlenmiştir. Konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılıp katılmama konusunda sınıf öğretmenlerinin görüşleri arasında anlamlı bir farka rastlanamamıştır [$t(398)=.280, p>.05$]. Elde edilen bulgu, alınan demokrasi konulu eğitimlerin, sınıf öğretmenlerinin görüşlerinde etkili olmadığı biçiminde değerlendirilebilir. Farklı gruplarda yer alan sınıf öğretmenlerinin ortalama görüşleri 44.20-54.59 puan aralığında değişmektedir. Bulgular, konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılıp katılmama durumuna göre sınıf öğretmenlerinin yönetimi özerklik açısından “Çoğu Zaman” demokratik olarak değerlendirdiklerini ortaya koymaktadır.

Sınıf öğretmenlerinin mesleki kıdemlerine göre özerklik boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine ilişkin görüşlerinin ortalama ve standart sapma değerleri Tablo: 62’de verilmiştir:

Tablo: 62
Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Özerklik Boyutu Açısından
Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin
Ortalaması ve Standart Sapma Değerleri

Mesleki Kıdem	n	Özerklik	
		\bar{X}	S
1-5 Yıl	-	-	-
6-10 Yıl	20	51.05	6.72
11-15 yıl	22	54.45	5.55
16-20 Yıl	67	51.61	8.17
21-25 Yıl	154	52.19	5.85
26 Yıl ve Üzeri	137	49.71	7.92

Tablo: 62' de görüldüğü gibi, 11-15 yıl arası kıdeme sahip sınıf öğretmenleri 54.45 puanla en yüksek ortalama puana sahiplerdir. Bu grubu 52.19 ortalama ile 21-25 yıl arası kıdeme sahip sınıf öğretmenleri izlemektedir. En düşük ortalama puan, 49.71 puanla 26 yıl ve üstü kıdeme sahip sınıf öğretmenlerine aittir. Mesleki kıdem açısından sınıf öğretmenlerinin ortalama puanları incelendiğinde tüm grup ortalamalarının 44.20-54.59 puan aralığında değiştiği belirlenmiştir. Bulgular, mesleki kıdem değişkeni açısından sınıf öğretmenlerinin özerklik açısından yönetimi "Çoğu Zaman" demokratik olarak değerlendirdiklerini ortaya koymaktadır. Sınıf öğretmenlerinin yaklaşık dörtte üçüne yakın kısmının 21-25 yıl ve 26 yıl ve üstü kıdeme sahip olmaları, elde edilen verilerin daha çok mesleki kıdemi üst düzeyde bulunan sınıf öğretmenlerinden sağlandığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda ulaşılan bulguların bu çerçevede değerlendirilmesi önem kazanmaktadır. Dolayısıyla daha çok kıdemli öğretmenlerin yönetimin özerklikler açısından çoğu zaman demokratik olduğunu düşündükleri söylenebilir.

Mesleki kıdem açısından sınıf öğretmenlerinin görüşleri arasında farkın olup olmadığı varyans analizi ile test edilmiş, elde edilen sonuçlar Tablo: 63'de sunulmuştur:

Tablo: 63
Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Özerklik Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Anlamlılık Düzeyi
Gruplar Arası	497.145	4	174.286	3.498	.008<.05
Grup-içi	19680.792	395	49.825		
Toplam	20377.938	399			

Tablo: 63'te, mesleki kıdemi farklı sınıf öğretmenlerinin görüşleri arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir [$F(4,395)=3.498$; $p<.05$]. Farkın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini belirlemeye yönelik uygulanan LSD anlamlılık testi sonuçları ise Tablo: 64'de verilmiştir:

Tablo: 64
Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Özerklik Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin LSD Anlamlılık Testi Sonuçları

Mesleki Kıdem	6-10 Yıl	11-15 yıl	16-20 Yıl	21-25 Yıl	26 ≥
	$\bar{X} = 51.05$	$\bar{X} = 54.45$	$\bar{X} = 51.61$	$\bar{X} = 52.19$	$\bar{X} = 49.71$
6-10 Yıl	$\bar{X} = 51.05$	-	-	-	-
11-15 yıl	$\bar{X} = 54.45$	3.40	-	-	-
16-20 Yıl	$\bar{X} = 51.61$	0.56	2.84	-	-
21-25 Yıl	$\bar{X} = 52.19$	1.14	2.26	0.58	-
26 ≥	$\bar{X} = 49.71$	1.34	4.74*	1.90	2.48*

* $p<.05$

Tablonun incelenmesinden de anlaşılacağı üzere, 11-15 yıl arası kıdeme sahip sınıf öğretmenleri ve 21-25 yıl arası kıdeme sahip olan sınıf öğretmenlerinin görüşleri ile 26 yıl ve üzerindeki kıdeme sahip sınıf öğretmenlerinin özerklik alt testinde yönetimin demokratiklik düzeyi konusundaki görüşleri arasında anlamlı farklar olduğu saptanmıştır. 11-15 yıl ve 21-25 yıl arası kıdeme sahip sınıf öğretmenleri yönetimin özerklik konusunda daha demokratik olduğunu belirtirken, 26 yıl ve üzeri kıdeme

sahip sınıf öğretmenleri yönetimin özerklik açısından daha az oranda demokratik olduğunu belirtmektedirler. Ancak her iki grupta da yer alan sınıf öğretmenlerinin dereceleri farklı da olsa “Çoğu Zaman” yönetimi özerklik açısından demokratik kabul ettiği söylenebilir.

Branş Öğretmenlerinin Görüşleri

Bu alt bölümde özerklik boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine yönelik branş öğretmenlerinin görüşleri incelenmektedir. Öncelikle Tablo: 65’de özerklik alt testinde yer alan her bir önermeye yönelik branş öğretmenlerinin ortalama katılım düzeyleri ve standart sapmaları verilmiştir:

Tablo: 65
Branş Öğretmenlerinin Özerklik Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine Yönelik Görüşleri (N=347)

Önermeler	\bar{X}	S
Okulda, yönetim tarafından öğretmenlerin yer aldığı çalışma grubuna gereken karar yetkileri verilir.	3.91	1.05
Öğretmen, rehberi olduğu eğitsel kolun işleyiş ilke ve kurallarını öğrencilerle birlikte kararlaştırır.	4.02	1.05
Öğretmen, okul ve sınıf yaşantısına yönelik kısa ve orta dönemli planlamaları yapar.	4.19	0.92
Öğretmen, sınıfa ait parasal harcamaları öğrencilerle birlikte planlar.	3.46	1.42
Öğretmen, ders saatlerinin dışında kalan zamanlarda öğrencileriyle eğitsel amaçlı etkinlikleri planlar.	3.57	1.17
Öğretmen, gerektiğinde ders dışı kalan zamanlarda okulun uygun olan birimlerini (Laboratuvar-işlik vb.) kullanır.	3.73	1.20
Öğretmen, sınıfında öğretim amaçlı düzenlemeleri yapar.	4.25	0.84
Öğretmen, sınıfı ile ilgili sorunları yönetime taşımadan çözer.	3.93	0.79
Okuldaki öğrenci kulüpleri öğretmen ve öğrencilerin işbirliği ile yürütülür.	3.23	1.23
Öğretmen, öğrenci-veli görüşlerine göre kendini değerlendirerek geliştirir.	3.83	0.98
Öğretmen, mesleki açıdan kendine ilişkin değerlendirmesini (öz değerlendirme) başkalarına yansıtır.	3.33	1.13
Öğretmen, ulaşmak istediği mesleki hedefini dile getirir.	3.76	1.07
Öğretmen, meslek ahlakına uygun davranışları kendiliğinden sergiler.	4.47	0.75

Tablo: 65’de yer alan önermelerden iki önerme dışında diğer tüm önermelere ilişkin branş öğretmenlerinin görüşleri ortalama 3.40 kritik değerinin üzerinde yer almaktadır. Önermelerden en yüksek ortalamaya

sahip olanı 4.47 ile “Öğretmen, meslek ahlakına uygun davranışları kendiliğinden sergiler.” önermesidir. Bu önermede anlamını bulan ifade ilköğretim okullarında “Her Zaman” gözlenen bir durumdur. En düşük ortalama puana sahip önermeler ise 3,33 ile kritik değerin altında kalan “Öğretmen, mesleki açıdan kendine ilişkin değerlendirmesini (öz değerlendirme) başkalarına yansıtır.” ve “Okuldaki öğrenci kulüpleri, öğretmen ve öğrencilerin işbirliği ile yürütülür.” önermeleridir. Branş öğretmenlerinin, özerklik alt testinde yer alan maddeler çerçevesinde, okullarında yönetimin özerklik boyutunun yeterli düzeyde gerçekleştirildiği yönünde görüş bildirdikleri söylenebilir. Diğer bir anlatımla, “Öğretmen, mesleki açıdan kendine ilişkin değerlendirmesini (öz değerlendirme) başkalarına yansıtır.” ve “Okuldaki öğrenci kulüpleri, öğretmen ve öğrencilerin işbirliği ile yürütülür.” önermelerinde anlamını bulan ifadeler “Bazen” ilköğretim okullarında öne çıkan özerklik unsurları olarak değerlendirilirken, diğer tüm unsurlar “Çoğu Zaman” ilköğretim okullarında gerçekleşen özerklik unsurları olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durumda, branş öğretmenlerinin yönetimde kendilerine tanınan özerklik konularında kendi eylemlerini gerçekleştirebildikleri söylenebilir. Ayrıca, özerklik alt testinde yer alan en düşük puana sahip olan “Öğretmen, mesleki açıdan kendine ilişkin değerlendirmesini (öz değerlendirme) başkalarına yansıtır.”maddesi, yönetici grubunda kritik değer olan 3.40’ın üzerinde olmasına karşın, gerek sınıf, gerekse branş öğretmenleri tarafından kritik değerin altında puanlanmıştır. Bu durumda öğretmenlerin kendilerine ilişkin öz değerlendirmelerini yeterince dışa yansıtamadıkları söylenebilir. Buna karşın yöneticilerin, öğretmenlerin öz değerlendirmelerini dışa yansıtabildikleri yönündeki görüşleri, yönetimin demokratik olduğunu gösterme çabasının bir ürünü olarak düşünülebilir.

Tablo: 66’da, branş öğretmenlerinin demokratik eğilimlerine, cinsiyetlerine, konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılma durumlarına göre özerklik boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine ilişkin görüşlerinin karşılaştırılmasından elde edilen bulgular sunulmuştur:

Tablo: 66'da, özerklik boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyinin, demokratik eğilime sahip branş öğretmenlerine göre ortalama 49.32 puan, otokratik eğilime sahip branş öğretmenlerine göre ise ortalama 50.06 puan olduğu görülmektedir. Bağımsız gruplar için uygulanan "t" testi sonuçlarına göre gruplar arasında ortalama puanlar açısından .05 manidarlık düzeyinde anlamlı bir fark belirlenmemiştir [$t(345)=.822$, $p>.05$]. Demokratik ve otokratik eğilimli branş öğretmenlerinin ortalama puanlarının 44.20-54.59 puan aralığında değiştiği belirlenmiştir. Bu bağlamda branş öğretmenlerinin "Çoğu Zaman" özerklik açısından yönetimi demokratik olarak gördükleri söylenebilir.

Tablo: 66
Branş Öğretmenlerinin Demokratik Eğilimlerine, Cinsiyetlerine, Konusu Demokrasi Olan Herhangi Bir Eğitime Katılma Durumlarına Göre Özerklik Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması

Değişken	Grup	N	\bar{X}	S	Sd	t	p
Eğilimler	Demokratik	176	49.32	9.47	345	.822	.412>.05
	Otokratik	171	50.06	7.09			
Cinsiyet	Kadın	163	49.95	8.20	345	.548	.584>.05
	Erkek	184	49.46	8.56			
H.I.E	Evet	78	48.31	8.28	345	1.657	.098>.05
	Hayır	269	50.09	8.39			

Diğer bir anlatımla, ortalama puanlar dikkate alındığında hem demokratik hem de otokratik eğilime sahip branş öğretmenlerinin özerklik açısından yönetimin demokratiklik düzeyini yeterli kabul ettikleri söylenebilir. Elde edilen bulgu, demokratik eğilimi farklı branş öğretmenlerinin yönetimi özerklik boyutu açısından değerlendirmede benzer görüşlere sahip olduklarını ortaya koymaktadır.

Tablo: 66'da verilen bulgular, cinsiyet değişkenine bağlı olarak değerlendirildiğinde ise, kadın branş öğretmenlerinin özerklik boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyini ortalama 49.95 oranında, erkek branş öğretmenlerinin ise ortalama 49.46 oranında demokratik olarak algıladıklarını ortaya koymaktadır. Grupların elde ettikleri ortalama puanlar arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için bağımsız gruplar için uygulanan "t" testi sonuçlarına göre .05 manidarlık düzeyinde anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır [$t(345) = .548, p > .05$]. Elde edilen bulgu, kadın branş öğretmenleri ile erkek branş öğretmenlerinin görüşleri arasında fark olmadığını gösterir niteliktedir. Bununla birlikte cinsiyetleri farklı branş öğretmenlerinin ortalama puanlarının 44.20-54.59 puan aralığında değiştiği belirlenmiştir. Bulgular, hem kadın hem de erkek branş öğretmenlerinin özerklik açısından yönetimi "Çoğu Zaman" demokratik olarak algıladıklarını ortaya koymaktadır. Diğer bir anlatımla, branş öğretmenlerinin okullarında yönetimde özerkliğin önemsendiği yönünde görüşlere sahip oldukları söylenebilir.

Konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılma açısından Tablo: 66'daki branş öğretmenlerinin görüşleri incelendiğinde, böyle bir eğitime katılan branş öğretmenlerinin yönetimin demokratiklik düzeyini özerklik açısından ortalama 48.31 oranında, katılmayan branş öğretmenlerinin ise ortalama 50.09 oranında yeterli gördükleri belirlenmiştir. Konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılıp katılmama yönünden branş öğretmenlerinin görüşleri arasında anlamlı bir farka rastlanamamıştır [$t(345) = 1.657, p > .05$]. Elde edilen bulgu, alınan demokrasi konulu eğitimlerin, branş öğretmenlerinin görüşlerinde etkili olmadığı biçiminde yorumlanabilir. Konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılan ve katılmayan branş öğretmenlerinin ortalama puanları 44.20-54.59 puan aralığında değişmektedir. Bu bağlamda, konusu demokrasi olan bir eğitime katılan ve katılmayan branş öğretmenlerinin yönetimin demokratiklik düzeyini özerklik açısından yeterli olarak kabul ettikleri söylenebilir. Fakat ortalamalar dikkate alındığında istatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte eğitime katılmayanların ortalamaları katılanlardan

daha yüksektir. Bu durum branş öğretmenlerinin kişisel eğilimlerinden kaynaklanıyor olabilir.

Branş öğretmenlerinin mesleki kıdemlerine göre özerklik boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine ilişkin görüşlerinin ortalaması ve standart sapma değerleri Tablo: 67’de özetlenmiştir:

Tablo: 67
Branş Öğretmenlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Özerklik Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Ortalaması ve Standart Sapma Değerleri

Mesleki Kıdem	n	Özerklik	
		\bar{X}	S
1-5 Yıl	70	48.20	8.77
6-10 Yıl	31	49.45	8.59
11-15 yıl	53	50.49	7.98
16-20 Yıl	42	50.67	7.17
21-25 Yıl	134	50.22	8.34
26 Yıl ve Üzeri	17	47.12	10.42

Branş öğretmenlerinin yönetimin demokratiklik düzeyinin özerklik boyutuna ilişkin görüşleri Tablo: 67’de incelendiğinde, tüm kıdem grupları tarafından birbirine yakın ortalamalarla yeterli olarak algılandığı görülmektedir. Tüm kıdem gruplarında ortalama puanların 44.20-54.59 puan aralığında değiştiği saptanmıştır. Buna bağlı olarak, farklı branş öğretmenlerine göre yönetimin “Çoğu Zaman” demokratik olduğu söylenebilir. En yüksek ortalamaya sahip grup 50.67 ile 16-20 yıllık kıdeme sahip branş öğretmenleridir. En düşük ortalamanın 47.12 ile 26 yıl ve üstü yıl kıdeme sahip branş öğretmenleri olduğu belirlenmiştir. Tablo: 61’de, ortalama puanlar açısından 1-5 yıl kıdemi olan branş öğretmenleri ile 26 yıl ve üstü kıdeme sahip branş öğretmenlerinin, diğer kıdem gruplarına göre yönetimin demokratiklik düzeyini özerklik boyutu açısından daha az yeterli algıladıkları görülmektedir. Bu durum, 1-5 yıl arası mesleki kıdeme sahip branş

öğretmenlerinin mesleği yeni tanınması, 26 yıl ve daha üst mesleki kıdeme sahip branş öğretmenlerinin ise artık mesleğe ilişkin bir beklentilerinin olmamasından kaynaklanabilir.

Mesleki kıdem açısından branş öğretmenlerinin görüşleri arasında farkın olup olmadığı varyans analizi ile test edilmiş, elde edilen sonuçlar Tablo: 68'de sunulmuştur:

Tablo: 68
Branş Öğretmenlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Özerklik Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Anlamlılık Düzeyi
Gruplar Arası	381.882	5	76.376	1.088	.367>.05
Grup-içi	23934.504	341	70.189		
Toplam	24316.386	346			

Tablodaki bulgular incelendiğinde, branş öğretmenlerinin mesleki kıdem değişkeniyle özerklik boyutuna ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farkın bulunmadığı ortaya çıkmıştır [$F(5,341)=1.088, p>.05$]. Kısaca, branş öğretmenlerinin, mesleki kıdemlerine bağlı olarak, özerklik alt testine ilişkin görüşleri arasında her hangi bir farklılaşma olmadığı söylenebilir. Bir başka anlatımla, farklı kıdeme sahip yöneticilerin benzer yönde görüşlere sahip oldukları düşünülebilir.

Yönetici, Sınıf ve Branş Öğretmenlerinin Özerklik Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması

Bu aşamada, özerklik boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine ilişkin yönetici, sınıf ve branş öğretmenlerinin görüşlerinin karşılaştırılmasından elde edilen bulgular sunulmaktadır. Bu bağlamda, Tablo: 69'da yönetici, sınıf ve branş öğretmenlerinin özerklik boyutu

açısından yönetimin demokratiklik düzeyine ilişkin görüşlerinin ortalaması ve standart sapma değerleri verilmiştir:

Tablo: 69
Yönetici, Sınıf ve Branş Öğretmenlerinin Özerklik Boyutu Açısından
Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin
Ortalaması ve Standart Sapma Değerleri

Okuldaki Görev	n	Özerklik	
		\bar{X}	S
Yönetici	90	50.51	7.46
Sınıf Öğretmeni	400	51.31	7.15
Branş Öğretmeni	347	49.69	8.38

* Özellikle yönetici grubun N değerinin sınıf ve branş öğretmenlerine göre düşük olmasından dolayı burada istatistiksel olarak ortanca kullanılması beklenmektedir. Ortanca değerlerinin ortalamalarla dikkate değer farklılık göstermemesi, sınıf ve branş öğretmenlerinin N değerlerinin birbirlerine yakın oluşu nedeniyle burada uzman görüşüne dayanarak ortalama puanlar üzerinden işlem yapılmıştır.

Tablo: 69'da ortalama puanlar incelendiğinde, yöneticilerin ortalama 50.51 oranında, sınıf öğretmenlerinin ortalama 51.31 oranında, branş öğretmenlerinin ise 49.69 oranında yönetimin özerklik açısından demokratik olduğunu belirttikleri görülmektedir. Özerklik boyutu açısından bu üç grup kendi içinde ele alındığında sırasıyla en yetersiz bulan katılımcılar, branş öğretmenleri, onu izleyen grup yöneticiler ve daha yeterli bulan grup ise sınıf öğretmenleridir. Elde edilen bulgular, sınıf öğretmenlerinin yönetimi özerklik açısından yönetici ve branş öğretmenlerine göre daha yeterli gördüklerini ortaya koymaktadır.

Katılımcıların ortalamaları arasındaki farkın test edilmesine yönelik varyans analizi sonuçları ise Tablo: 70'te verilmiştir:

Tablo: 70
Yönetici, Sınıf ve Branş Öğretmenlerinin ÖZERLİK Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Anlamlılık Düzeyi
Gruplar Arası	490.072	2	245.036	4.116	.017<.05
Grup-içi	49650.813	834	59.533		
Toplam	50140.884	836			

Tablo: 70 incelendiğinde, özerklik boyutu açısından katılımcıların görüşleri arasında anlamlı bir farkın bulunduğu saptanmıştır. [F(2,834)=4.116, p<.05]. Hangi katılımcılar arasında farkın bulunduğunu belirlemeye yönelik LSD anlamlılık testi sonuçları ise Tablo: 71'de özetlenmiştir:

Tablo: 71
Yönetici, Sınıf ve Branş Öğretmenlerinin Özerklik Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine İlişkin LSD Anlamlılık Testi Sonuçları

Görev	Yönetici	Sınıf Öğretmeni	Branş Öğretmeni
	$\bar{X} = 50.51$	$\bar{X} = 51.31$	$\bar{X} = 49.69$
Yönetici	$\bar{X} = 50.51$	-	-
Sınıf Öğretmeni	$\bar{X} = 51.31$	0.80	-
Branş Öğretmeni	$\bar{X} = 49.69$	0.82	1.62*

* p<.05

Tablo: 71 incelendiğinde, sınıf ve branş öğretmenlerinin özerklik açısından yönetimin demokratiklik düzeylerine yönelik görüşleri arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir. Özerklik boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyine yönelik sınıf öğretmenleri ile yöneticilerin görüşleri arasında anlamlı bir fark belirlenmemiştir. Ancak yine de tüm grup katılımcıların ortalama puanları 44.20-54.59 puan aralığında değişmektedir. Bulgular, yönetici, sınıf ve branş öğretmenlerinin özerklik açısından yönetimi

“Çoğu Zaman” demokratik olarak değerlendirdiklerini ortaya koymaktadır. Ortalama puanlar dikkate alındığında ise sınıf öğretmenlerinin branş öğretmenlerine göre daha üst düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde özerklik açısından yönetimin demokratiklik düzeyini yeterli gördükleri söylenebilir. Bunun nedeni, branş öğretmenlerine göre sınıf öğretmenlerinin okulda kalış sürelerinin uzun olmasına bağlı olarak yönetimle ilişkilerinin daha yoğun olmasından kaynaklanabilir.

Özet olarak, özerklik boyutu açısından yönetimin demokratikliği konusunda bulgulara bağlı olarak üç grup denek açısından şunlar söylenebilir:

Yöneticiler özerklik alt testinde sunulan önermelerde anlamını bulan unsurlara ilişkin uygulamaların okullarında yeterli olduğunu dile getirmişlerdir. Yöneticilerin görüşleri, demokratik eğilimlerine, cinsiyetlerine ve demokrasi konulu bir hizmet içi eğitime katılmalarına, mesleki kıdemlerine ve yöneticilik kıdemlerine göre istatistiksel anlamda farklılaşmamaktadır.

Sınıf öğretmenleri özerklik alt testine ilişkin maddelere yönelik uygulamaları büyük oranda yeterli bulmaktadırlar. Bunun yanında sınıf öğretmenlerinin öz değerlendirmelerini başkalarına yansıtamadıkları ortaya çıkmıştır. Sınıf öğretmenlerinin görüşleri, demokratik eğilimlerine ve demokrasi konulu bir hizmet içi eğitime katılmalarına göre değişmemektedir. Kadınlar yönetim sürecini özerklik boyutu yönünden erkeklere göre daha demokratik bulmaktadır. Ulaşılan bulgu, istatistiksel olarak anlamlıdır. Sınıf öğretmenlerinin görüşleri özerklik boyutu açısından mesleki kıdemine göre istatistiksel olarak farklılaşmaktadır. 26 yıl ve üstü kıdeme sahip sınıf öğretmenlerinin 11-15 ve 21-25 yıl kıdeme sahip sınıf öğretmenlerine göre yönetimi özerklik açısından daha az demokratik olarak algıladıkları belirlenmiştir.

Branş öğretmenleri özerklik alt testine ilişkin maddelere yönelik uygulamaları büyük oranda yeterli bulmaktadırlar. Fakat sınıf

öğretmenlerinde olduğu gibi branş öğretmenlerinin de öz değerlendirmelerini başkalarına yansıtamadıkları söylenebilir. Branş öğretmenlerinin görüşleri; demokratik eğilimlerine, cinsiyetlerine, demokrasi konulu bir hizmet içi eğitime katılmalarına ve mesleki kıdemlerine göre farklılaşmamaktadır.

Özerklik boyutu açısından yönetimin demokratikliği konusunda üç grup denek birlikte düşünüldüğünde, branş öğretmenleri ile sınıf öğretmenlerinin görüşleri arasında anlamlı bir fark belirlenmiştir. Branş öğretmenleri özerklik boyutu açısından, yöneticiler ve sınıf öğretmenlerine göre, yönetimi daha az demokratik bulmaktadırlar.

Araştırmanın sonuçları alanyazında karşılaşılan araştırma sonuçları ile bazı açılardan karşılaştırıldığında ise aşağıdaki durum ortaya çıkmaktadır:

Demokratik eğilimler açısından incelendiğinde araştırmanın bazı bulguları alan yazında rastlanan bazı çalışmaların bulgularıyla benzerlik ve farklılıklar göstermektedir. Örneğin demokratik eğilimler açısından cinsiyetlere göre bir karşılaştırma yapıldığında kadınların erkeklere göre daha demokratik oldukları ortaya çıkmaktadır (Büyükkaragöz, Yılmaz ve Kesici.1996; Büyükkaragöz ve Kesici 1995; Büyükkaragöz, Kesici ve Yılmaz1995; Büyükkaragöz ve Üre 1994; Büyükkaragöz, 1990;). Bunun yanında örnek verilen bazı araştırmalarda yönetim uygulamalarında tüm erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre yöneticileri daha demokratik buldukları belirlenmiştir(Ogür, 1999). Bu durum örnek verilen diğer araştırma sonuçlarına göre farklı bir durumdur. Bu çalışmada cinsiyetler açısından demokratik eğilimler yönetici ve sınıf öğretmenlerinde anlamlı farklılıklar göstermemiştir(Gözütok'un1995'deki araştırmasıyla benzer sonuç ortaya çıkmıştır). Bunun yanında branş öğretmenlerinin demokratik eğilimleri cinsiyete göre farklılaşmaktadır. Branş öğretmenlerindeki durum ilk grupta verilen araştırma sonuçlarına benzemekte ve kadınlar erkeklere oranla daha demokratik eğilim göstermektedirler.

Yönetimin demokratik olarak algılanması konusunda bulgular açısından bir karşılaştırmaya gidildiğinde ise; yöneticilerin kendilerini demokratik olarak algıladıkları, fakat yönetimin demokratikliği konusunda öğretmenlerin yöneticilerle bezer görüşte olmadıkları dikkat çekmektedir(Ogür'ün, 1999'da yaptığı araştırma sonucu). Bu çalışmada yöneticiler kendi yönetimlerinin demokratik olduğunu belirtmelerine karşın, gerek sınıf gerekse branş öğretmenleri yönetimi yöneticiler kadar demokratik bulmamaktadır.

Mesleki kıdem yönünden karşılaştırmaya gidildiğinde ise, mesleki kıdemi az olan öğretmenlerin yönetimi daha demokratik algılama eğiliminde oldukları görülmektedir(Ogür, 1999; Gözütok ,1995; Demoulin, 2000). Bu çalışmada da üst kıdem gruplarının yönetimin demokratiklik düzeyini daha az kıdemlilere oranla yetersiz buldukları saptanmıştır.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma deseni çerçevesinde bulgulara dayalı ulaşılan sonuçlar ve sonuçlara dayalı geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

Sonuçlar

Araştırmadan elde edilen sonuçlar, araştırmanın temel amacı çerçevesinde ele alınmıştır. Ulaşılan sonuçlara anlamlı bir bütünlük kazandırmak üzere, öncelikle kişisel bilgilere yönelik sonuçlara değinilmiştir. Daha sonra, yönetimin demokratiklik düzeyine ilişkin sonuçlar; katılım, özgürlük ve özerklik boyutları açısından yönetici, sınıf ve branş öğretmenlerinin görüşlerine göre sunulmuştur.

Kişisel Bilgilere İlişkin Sonuçlar:

Araştırmada bulgular büyük oranda erkek yöneticilerden sağlanmıştır. Çalışma evreninde kadın yönetici oranı oldukça düşük düzeydedir. Çalışma evreni, daha çok kıdemli yöneticilerden oluşmaktadır. Bu yöneticilerin büyük bir çoğunluğunun da 1-5 yıl arası yöneticilik kademine sahip oldukları belirlenmiştir. Katılımcılar arasında üst kıdem grubunda yöneticilerin bulunmadığı ortaya çıkmıştır. Yöneticilerin yaklaşık dörtte biri, 1-5 yıl arasında yöneticilik kademine sahiptir. Yöneticilerin yarısından fazlası, konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılmamışlardır. Ulaşılan sonuçlar, yöneticilerin yaklaşık yarısından fazlasının otokratik eğilimli kişilik özelliğine sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin yarıdan fazlasının erkek sınıf öğretmenlerinden oluştuğu belirlenmiştir. Göreve yeni atanan sınıf öğretmenlerinin il merkezinde görevlendirilmediği saptanmıştır. Sınıf

öğretmenlerinin büyük bir çoğunluğu, 16 yıl ve daha uzun süreli mesleki kıdeme sahip öğretmenlerdir. Sınıf öğretmenlerinin çok büyük bir kısmı, demokrasi konusunda herhangi bir eğitime katılmamıştır. Bunun yanında, sınıf öğretmenlerinin yarıdan fazlasının otokratik eğilimli kişilik özelliği sergilediği ortaya çıkmıştır.

Branş öğretmenlerinin yarıdan fazlası erkek öğretmenlerden oluşmaktadır. Bu öğretmen grubu mesleki kıdem açısından, kıdem gruplarına eşit bir dağılım göstermektedir. Branş öğretmeni açısından, çalışma evreninde göreve yeni atanan öğretmenlerin de görevlendirildiği ortaya çıkmıştır. Branş öğretmenlerinin büyük bir çoğunluğu, konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılmamıştır. Bununla birlikte branş öğretmenlerinin yarısı demokratik eğilimli, yarısı da otokratik eğilimli kişilik özelliği göstermektedir.

Demokratik Eğilimlere İlişkin Sonuçlar:

Yönetici ve sınıf öğretmenlerinin demokratik eğilimleri cinsiyetlerine göre değişmemektedir. Ancak, cinsiyet değişkeni açısından, branş öğretmenlerinin demokratik eğilimleri incelendiğinde anlamlı bir fark belirlenmiştir. Bulgular, kadın branş öğretmenlerinin, erkek branş öğretmenlerine göre daha demokratik eğilimli olduğunu ortaya koymuştur. Yönetici ve branş öğretmenlerinin demokratik eğilimleri, konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılma durumlarına göre değişmemektedir. Ancak, söz konusu değişken açısından, sınıf öğretmenlerinin demokratik eğilimleri incelendiğinde anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır. Bulgular, konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılan sınıf öğretmenlerinin, katılmayan sınıf öğretmenlerine göre daha demokratik eğilimli olduğunu ortaya koymuştur.

Yönetici ve sınıf öğretmenleri grubunda mesleki kıdem arttıkça, demokratik eğilimli kişilik özelliklerine sahip oluş derecesi azalırken, branş öğretmenlerinde böyle bir durum ortaya çıkmamıştır. Ancak, her bir grup içinde, mesleki kıdem ve/veya yöneticilik kıdemi açısından yapılan analizler

anlamli farklar ortaya koymamıştır. Bununla birlikte, araştırma kapsamındaki ilköğretim okullarında demokratik eğilime en fazla sahip olan grubun branş öğretmenleri olduğu belirlenmiştir. Yöneticiler, demokratik eğilime sahip oluş düzeyi açısından öğretmenlere göre daha alt düzeyde demokratik davranışlara sahip grup olarak ortaya çıkmıştır. Ancak yine de gruplar arasında anlamlı farklılıklar belirlenmemiştir.

Katılım Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine Yönelik Sonuçlar:

Yönetimin katılım boyutu açısından demokratiklik düzeyi; yönetici, sınıf ve branş öğretmenlerinin görüşlerine göre incelendiğinde, özellikle öğretmenler kurulunda herkesin görüş ve önerilerini sunmasına her zaman fırsat verildiği, hem yönetici hem de sınıf ve branş öğretmenleri tarafından vurgulanmış ve öğretmenler kurulunda özgün düşüncelerin açıklandığı ortaya çıkmıştır. Yöneticiler, okulun çalışma takviminin yönetici ve öğretmenlerin katılımı ile planlanmasını okullarında "bazen" gerçekleşen bir katılım unsuru olarak görürlerken, sınıf ve branş öğretmenleri ise başarılı öğretmenlerin ödüllendirilmesinde öğretmen, öğrenci ve velilerin görüşlerinin yönetim tarafından dikkate alınmasının okullarında "nadiren" gerçekleşen bir etkinlik olduğunu ileri sürmektedirler.

Katılım boyutu açısından yönetimin demokratiklik düzeyi incelendiğinde; demokratik ve otokratik eğilimli yöneticilerin görüşleri arasında anlamlı bir fark belirlenmemiştir. Her iki grup yönetici de yönetime katılımın "çoğu zaman" gerçekleştiğini belirtmişlerdir. Anlamlı olmamakla birlikte, yönetimin katılım boyutu açısından demokratikliğini, demokratik eğilime sahip yöneticiler, otokratik eğilime sahip yöneticilerden daha az yeterli bulmaktadırlar. Farklı demokratik eğilime sahip sınıf öğretmenlerinin görüşleri arasında da fark belirlenmemiştir. Ancak, anlamlı bir fark saptanmamasına rağmen, ortalama puanlar açısından sonuçlar değerlendirildiğinde, yönetimin demokratiklik düzeyi katılım boyutunda demokratik eğilime sahip öğretmenlere göre "bazen", otokratik eğilime sahip

öğretmenlere göre de “çoğu zaman” demokratik olarak ortaya çıkmıştır. Demokratik eğilim değişkeni açısından branş öğretmenlerinin görüşleri değerlendirildiğinde ise, farklı demokratik eğilime sahip olup olmama, branş öğretmenlerinin görüşlerinde bir fark yaratmamaktadır. Ortalama puanlar, her iki grupta yer alan branş öğretmenlerinin, katılım boyutunda yönetimi “bazen” demokratik olarak düşündüklerini ortaya koymaktadır.

Yönetimin katılım boyutu açısından demokratiklik düzeyi cinsiyet değişkenine göre değerlendirildiğinde; yöneticilerin görüşleri arasında anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Hem erkek hem de kadın yöneticiler katılım açısından yönetimi “çoğu zaman” demokratik olarak vurgulamışlardır. Sınıf ve branş öğretmenlerinin görüşleri kendi içinde cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermektedir. Yönetim katılım boyutu açısından kadın sınıf öğretmenlerine göre “çoğu zaman”, erkek sınıf öğretmenlerine göre ise “bazen” demokratiktir. Branş öğretmenlerine göre ise ortaya çıkan bu durumun tam tersi bir sonuca ulaşılmıştır. Yönetim katılım boyutu açısından erkek branş öğretmenlerine göre “çoğu zaman”, kadın branş öğretmenlerine göre ise “bazen” demokratiktir.

Konusu demokrasi olan bir eğitime katılıp katılmama yönünden yöneticilerin görüşleri arasında anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır. Her iki grup yönetici de yönetime katılımın “çoğu zaman” gerçekleştiğini belirtmişlerdir. Aynı değişken açısından, sınıf ve branş öğretmenlerinin görüşleri, grupların kendi içlerinde bir farklılık göstermemektedir. Konusu demokrasi olan bir eğitime katılan ve katılmayan sınıf ve branş öğretmenlerinin tümü katılım boyutu açısından yönetimi “bazen” demokratik olarak değerlendirmişlerdir.

Yönetici ve branş öğretmenlerinin görüşleri, mesleki kıdeme göre kendi içinde farklılaşmazken, yönetim, yöneticilere göre “çoğu zaman”, branş öğretmenlerine göre de “bazen” demokratiktir. Yöneticilik kademine göre de farklı kıdem gruplarında yer alan yöneticilerin görüşleri arasında anlamlı bir fark belirlenmemiştir. Sınıf öğretmenlerinin görüşleri mesleki kıdeme göre

değişmektedir. Kıdemleri 21-25 yıl arasında olan sınıf öğretmenleri ile 26 yıl ve daha üst kıdeme sahip sınıf öğretmenlerinin görüşleri arasındaki fark anlamlıdır. Ulaşılan sonuç, katılım açısından yönetim, 21-25 yıl arasında mesleki kıdemdeki sınıf öğretmenleri tarafından “çoğu zaman”, kıdemleri 26 yıl ve üzerinde olan sınıf öğretmenleri tarafından ise “bazen” demokratik olarak görülmektedir.

Özgürlük Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine Yönelik Sonuçlar:

Yöneticilere göre, okulda en çok sağlanan özgürlük, öğretmenlerin eğitim ve öğretimle ilgili sorunlarını yönetime her zaman iletebilmesidir. Ancak öğretmenlere göre ise okulda büyük oranda gerçekleştiği dile getirilen özgürlük konusu, öğretmenlerin okutacakları ders kitaplarının istekleri doğrultusunda seçilebilmesidir. Katılımcıların ortak görüşüne göre, ilköğretim okullarında büyük oranda gerçekleşmeyen özgürlük konusu ise öğretmen ya da diğer personelin kendi değer yargılarına uymayan yönetim isteklerine direnebilmesidir.

Demokratik eğilimler ve konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılma durumu yönetici, sınıf ve branş öğretmenlerinin görüşlerinde etkili değildir. Her iki değişken açısından yöneticilere göre “her zaman”, sınıf ve branş öğretmenlerine göre de “çoğu zaman” yönetimin özgürlükler açısından demokratik olduğu belirlenmiştir.

Yönetimin özgürlük boyutu açısından demokratik düzeyi cinsiyet değişkenine göre değerlendirildiğinde; yönetici ve sınıf öğretmenlerinin kendi içindeki görüşleri arasında anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Hem erkek hem de kadın yöneticiler özgürlük açısından yönetimin “her zaman”, hem erkek hem kadın sınıf öğretmenleri de “çoğu zaman” demokratik olduğunu vurgulamışlardır. Ancak, erkek ve kadın branş öğretmenlerinin görüşleri arasında anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır. Branş öğretmenlerinin görüşleri arasında anlamlı bir fark belirlenmesine karşın, her iki grup öğretmenler de

yönetimi, özgürlük açısından "çoğu zaman" demokratik olarak düşünmüşlerdir.

Yönetici ve sınıf öğretmenlerinin görüşleri, mesleki kıdeme göre kendi içinde farklılaşmazken, yönetim, yöneticilere göre "her zaman", sınıf öğretmenlerine göre de "çoğu zaman" demokratiktir. Yöneticilikteki kıdeme göre de farklı kıdem gruplarında yer alan yönetici görüşleri arasında anlamlı bir fark belirlenmemiştir. 1-5 yıl arası kıdeme sahip yöneticiler, yönetimin özgürlükler açısından "çoğu zaman", diğer grup yöneticiler ise "her zaman" demokratik bulmaktadır. İstatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte, 21-25 yıl arası yöneticilik kıdemine sahip yöneticilerin, yönetimin demokratiklik düzeyini özgürlük açısından diğer kıdem gruplarında yer alan yöneticilere göre daha yeterli buldukları ortaya çıkmıştır. Farklı kıdem gruplarındaki branş öğretmenlerinin görüşleri arasında anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır. 1-5 yıl arasında mesleki kıdeme sahip branş öğretmenleri ile 6-10, 11-15, 16-20 ve 21-25 yıl arası kıdeme sahip branş öğretmenlerinin görüşleri arasında anlamlı farklar belirlenmiştir. Bu bağlamda, 6-10, 11-15, 16-20 ve 21-25 yıl arası kıdeme sahip branş öğretmenlerinin yönetimi özgürlükler açısından, görevde yeni olan öğretmenlere göre daha demokratik olarak algıladıkları ortaya çıkmıştır.

Özerklik Boyutu Açısından Yönetimin Demokratiklik Düzeyine Yönelik Sonuçlar:

Yöneticilere göre ilköğretim okullarında öncelikle tanınan özerklik, öğretmenlerin sınıflarında öğretim amaçlı düzenlemeleri "her zaman" yapabilmeleridir. Yöneticiler, okuldaki öğrenci kulüplerinin öğretmen ve öğrencilerin işbirliği ile "bazen" yürütüldüğünü dile getirerek bu konudaki özerkliğin okullarında istenen düzeyde gerçekleşmediğini belirtmişlerdir. Sınıf ve branş öğretmenlerinin meslek ahlakına uygun davranışları kendiliğinden sergileme konusunda "her zaman" özerk oldukları, buna karşın, mesleki açıdan kendilerine ilişkin değerlendirmelerini (öz değerlendirme) başkalarına yansıtma konusunda "bazen" özerk oldukları ortaya çıkmıştır. Diğer yandan,

branş öğretmenlerine göre öğrenci kulüplerinin öğrenci ve öğretmenlerin işbirliği ile yürütülmesi konusunda da yöneticilerde olduğu gibi “bazen” özerk olunmaktadır.

Demokratik eğilimler ve konusu demokrasi olan herhangi bir eğitime katılma durumu yönetici, sınıf ve branş öğretmenlerinin görüşlerinde etkili değildir. Her iki değişken açısından katılımcıların tümüne göre, yönetimin özerklik yönünden “çoğu zaman” demokratik olduğu belirlenmiştir.

Yönetimin özerklik boyutu açısından demokratiklik düzeyi cinsiyet değişkenine göre değerlendirildiğinde; yönetici ve branş öğretmenlerinin kendi içindeki görüşleri arasında anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Anlamlı olmamakla birlikte, ortalama puanlar dikkate alındığında, erkek yöneticilerin kadınlara göre ilköğretim okullarında yönetimin özerklik boyutunu daha demokratik olarak algıladıkları ortaya çıkmıştır. Hem erkek hem de kadın yöneticiler ile branş öğretmenleri, özerklik açısından yönetimin “çoğu zaman” demokratik olduğunu vurgulamışlardır. Ancak, erkek ve kadın sınıf öğretmenlerinin görüşleri arasında anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır. Her iki grup sınıf öğretmenleri de yönetimi, özerklik açısından “çoğu zaman” demokratik olarak düşünmektedirler.

Yöneticilerin mesleki ve yöneticilik kıdemlerine, branş öğretmenlerinin de mesleki kıdemlerine göre görüşleri, kendi içinde farklılaşmazken, yönetimin, yöneticilere ve branş öğretmenlerine göre özerklik açısından “çoğu zaman” demokratik olduğu ortaya çıkmıştır. 11-15 yıl ve 21-25 yıl arası kıdeme sahip sınıf öğretmenlerinin görüşleri ile 26 yıl ve üzerindeki kıdeme sahip sınıf öğretmenlerinin görüşleri arasında anlamlı farklar olduğu saptanmıştır.

Öneriler

Bu araştırma ile ulaşılan sonuçların ortaya koyduğu sorunların çözümünde konu ile ilgili taraflara katkı sağlamak beklentisiyle geliştirilen öneriler şunlardır:

Araştırma Sonuçlarına Yönelik Öneriler:

1. Yönetimde demokratik ilkelerin yaşama geçirilmesi için, ilköğretim okullarındaki yönetici, sınıf ve branş öğretmenlerinin, mesleki açıdan etkili bir işbirliği sürecinin sağlanmasına yönelik personel geliştirme amaçlı, düzenli ve sık aralıklı hizmet içi eğitim faaliyetlerine katılmalarının sağlanması yerinde olacaktır.
2. Demokratik olması beklenen ve gereken ilköğretim okullarının demokratik işgörelere gereksinim duyduğu düşünülürğinde, araştırmaya katılanların neredeyse yarı yarıya otokratik eğilime sahip yönetici, sınıf ve branş öğretmenlerinden oluşması düşündürücüdür. Bu durum, her üç grup katılımcının birlikte ve etkileşime dayalı bir eğitimden geçmelerini öncelikli kılmaktadır. Bu bağlamda, demokratik okulları yaratmak için sistemin en önemli üreticileri konumundaki yönetici, sınıf ve branş öğretmenlerinin de daha demokratik kişilik özellikleriyle donanmasını sağlayacak, konusu demokrasi olan etkili ve verimli seminer ve hizmet-içi eğitim programları düzenlenmelidir.
3. Merkez örgütü olan bakanlık düzeyinde yapılacak demokratikleşme çabaları çerçevesinde eğitim işgörelilerinin okuldaki yönetim uygulamalarında katılım, özgürlük ve özerklik açılarından ne gibi haklarının olduğu, bu süreçte nasıl yer alacakları konusunda görev analizleri yapılmalıdır.

4. Öğretmen ve diğer personel okulda kendi iradesi ve değer yargılarıyla görevinin doğasına uygun eylemlerde bulunmaları konusunda desteklenmeli ve özendirilmelidir.
5. Okul örgütünde işgörenlerin ödüllendirilmeleri yöneticilerin öznel kanılarından arındırılmalı ve ödüllendirmelerin nasıl yapılacağına yönelik ölçüt listelerinin öğretmen, öğrenci, veli ve yöneticilerin katılımıyla oluşturulması sağlanmalıdır.
6. Katılım, özgürlük ve özerkliğin kapsam ve uygulamalarının işleyişi, denetmenler tarafından özenle kontrol edilerek, etkinliğinin artırılmasına yönelik rehberlik süreci etkin hale getirilmelidir.
7. Eğitim işgörenlerinin hizmet öncesinde demokratik tutum ve davranışları kazanabilmeleri için gerekli eğitim programları geliştirilmeli ya da varolan eğitim programları içinde bu tutum ve davranışların kazanılmasına önem verilmelidir.

Yapılabilecek Araştırmalara Yönelik Öneriler:

1. Yönetimin demokratiklik düzeyinin yanında öğretim süreçlerinin demokratiklik düzeyini katılım, özgürlük ve özerklik boyutları açısından inceleyen araştırmalar yapılabilir.
2. Özel ilköğretim okulları ve devlet okullarındaki yönetimin katılım, özgürlük ve özerklik boyutları açısından demokratiklik düzeylerinin karşılaştırılmasına yönelik araştırmalar yapılabilir.
3. Yönetimin katılım, özgürlük ve özerklik konularında durum saptamanın ötesinde derinlemesine ve genişliğine bilgilerin elde edilebileceği nitel çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

Arnstine, B. & Futernick, K., (1999), **The LegiSchool Project: Teaching Democracy as An Alternative for All Schools**, Clearing House, Vol. 73 Issue 2, p124,3p.

Arseven, A., (1994), **Alan Araştırma Yöntemi (İlkeler, Teknikler, Örnekler)**, Ankara: Gül Yayınevi.

Ashforth, B. E. & Lee, R. T., (1990), **Defensive Behavior in Organizations: A Preliminary Model**, Human Relations, 43, 7, 621-648.

Ayhan, S., (1993), **Zorunlu Eğitimde Çevreye Dönük Etkinlikler. Zorunlu Eğitim Sempozyumu**, Unesco ve A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Ortak Yayını, Ankara.

Aytaç, K., (1985), **Avrupa Eğitim Sistemlerinin Demokratlaştırılması**. Ankara: A.Ü Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını Üçüncü Basım.

Aziz, A., (1994), **Araştırma Yöntemleri-Teknikleri ve İletişim**, Ankara: Turhan Kitabevi.

Balcı, A., (1993), **Etkili Okul**, Ankara : Pegem yayınları.

Başaran, İ. E., (1985), **Dünya Gençlik Yılı'nın Katılma İlkesi ve Aile**, **Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 18, s.1-2.

Başaran, İ. E., (1986), **Demokrat İnsan Nasıl Yetiştirilir?**, **Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Ankara.

Başaran, İ. E., (1992), **Yönetimde insan ilişkileri**, Ankara :Gül Yayınevi.

Başaran, İ. E., (1995), **Hoşgörü ve Eğitim**, Hoşgörü ve Eğitim Toplantısı (5 Mayıs), Ankara: Unesco Türkiye Milli Komisyonu Ve Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Ortak Yayın No:2.

Baykal, D., (1970), **Siyasal Katılma**, Ankara.:A.Ü. SBF Yayınları, No. 302.

Baykul, Y., (1999), **İstatistik. Metotlar ve Uygulamalar**, Ankara: Anı Yayıncılık.

Beane, J. A. & Apple, M. W., (1995), The case for democratic schools. In M. W. Apple & J. A. Beane (Eds.), **Democratic Schools** (pp. 1-25), Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

Becker, T. L., & Couto, R. A., (Eds.). (1996), **Teaching Democracy by Being Democratic**, Westport, CN:Praeger.

Bilgen, H. N., (1993), **Çağdaş ve Demokratik Eğitim, Ders Geçme ve Kredi Sistemi**, Ankara:Milli Eğitim Yayını.

Bilhan;S., (1986), **Eğitim Sosyolojisi**, Ankara: A.Ü Dil Tarih ve Coğrafya FakültesiYayınları No: 352.

Bilhan, S., (1991), **Eğitimin Felsefesi**, Ankara:A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No. 164.

Binbaşıoğlu, C., (1986), Demokratik Davranışlar ve Demokratik Eğitim İlkeleri. **Çağdaş Eğitim Dergisi**, Yıl.11,sayı:109.

Bursalıoğlu, Z, (1987), **Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış**, Ankara: Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

Bush,C & Odden, A., (1997), Local Manegment of Schools: Analysis and Practice, **Educational Administretion Quarterly**, Vol. 33, N. 2.

Bülbül, S., (1989), **Demokrasi İçin Eğitim**, Ankara: TED Yayınları.

Büyük Larousse 1993.

Büyükkaragöz, S., (1994) Demokrasi Eğitimi ve Okul, **Çağdaş Eğitim Dergisi**, Sayı:202.

Büyükkaragöz, S., **Liselerde Demokrasi Eğitimi**, Türk Demokrasi Vakfı Bülteni. (Ocak 1989).

Büyükkaragöz, S., (1990), **Demokrasi Eğitimi**, Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.

Büyükkaragöz, S., ve Üre, Ö. (1994), Öğretmen Yetiştiren Yükseköğretim Kurumlarındaki Öğrencilerin Demokratik Tutumları Araştırılması, **Demokrasi Gündemi**, TDV Bülteni, Sayı:19.

Büyükkaragöz, S., ve Kesici, Ş., (1995), Öğretmenlerin Hoşgörü ve Demokratik Tutumları, **Eğitim Yönetimi**, Sayı:3, 1996.

Büyükkaragöz, S., Kesici, Ş., Yılmaz, A., (1995), **Yükseköğretim Programları ve Demokratik Tutumlar**, Ankara: TDV yayını.

Büyükkaragöz, S., Yılmaz, H., Kesici, Ş., (1996), "İlkokul Öğretmenlerinin İnsan Hakları ve Demokrasi ile İlgili Tutumları", IV. Eğitim Bilimleri Kongresinde Sunulan Bildiri. İstanbul: Marmara Üniversitesi, 1996.

Büyükköztürk, Ş., (2002), **Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı**, (2. Basım), Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Chambliss, J. J., (ed). (1996), **Philosophy of Education: An Encyclopedia**, New York.

Criblez, L., (1999), 'Der Bildungsartikel in der Bundesverfassung vom 29. Mai 1874', in L. Criblez et al. (eds.), **Eine Schule für die Demokratie**, Bern, Lang.

Criblez, L. and Hofstetter, R., 1998, 'Erziehung zur Nation – Nationale Gesinnungsbildung in der Schule des 19. Jahrhunderts', in U. Altermatt, C. Bosshart-Pfluger and A. Tanner (eds.), **Die Konstruktion einer Nation**, Zürich, Chronos, pp. 167–187.

Criblez, L. et al., (eds.): (1999), **Eine Schule für die Demokratie**, Bern, Lang.

Criblez, L., Requirements for a Democratic Education. **Organization Studies in Philosophy and Education 18**: 107–119, 1999.

Chen, M., Addi, A., (1995), **Educational Leaders' Influencing Behaviors and School Restructuring: Preliminary Draft**, Paper presented at the annual meeting of the American Educational Research Association, San Fransisco.

Chirkov, V. I.; Ryan, Richard M., (2001), Parent and Teacher Autonomy-Support in Russian and U.S. Adolescents: Common Effects on Well-Being and Academic Motivation, **Journal of Cross-Cultural Psychology**, v32 n5 p618-35 .

Cummins, J. (1989), **Empowering Minority Students**, Sacramento: California Association for Bilingual Education.

Cunat, M. 1996. **Vision, Vitality, and Values: Advocating the Democratic Classroom**. in **Creating Democratic Classrooms: The Struggle to Integrate Theory and Practice**, Edited by L. E. Beyer, New York:Teachers College Press.

Çelik, K. (1997), **İlköğretimde Karara Katılmada Öğretmenler Kurulu**. Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, H.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Chirkov, Valery I.; Ryan, Richard M., (2001), Parent and Teacher Autonomy-Support in Russian and U.S. Adolescents: Common Effects on Well-Being and Academic Motivation, **Journal of Cross-Cultural Psychology**, 32, 5, 618-35.

Clement , M. & Vandenberghe, R., (2000), Teachers' professional development: a solitary or collegial (ad)venture?, **Teaching and Teacher Education**, 16, 81-101

Dahl, R. A., (1993), **Demokrasi ve Eleştirileri**, Çev: Levent Köker . Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği- Türk Demokrasi Vakfı Yayını.

Dahl, R. A., (1970), Participation and Opposition, New Haven: Yale University Press, (Akt: Baykal, D., (1970), **Siyasal Katılma**, Ankara.:A.Ü. SBF Yayınları, No. 302).

Darling-Hammond, L., McLauhlin, M., (1995), Policies that Support Professional Development in an Era of Reform, **Phi delta Kappan**, 76(8) , 597-604.

Davis, K., (1977), **İşletmelerde İnsan Davranışı: Örgütsel Davranış**. (Çev. K.Tosun ve diğerleri), İstanbul Üniversitesi İşletme Vakfı Yayınları. İstanbul.

Demokratik Eğitim Kurultayı, (1998), Ankara:Eğitim –Sen yayını.

Demoulin, D. F., (1999), Comparing The Democratic Maturity And Self-Fulfillment Achievement Of College Juniors And Seniors, **College Student Journal**, 33, 4, 496.

Demoulin, D. F. & Kolstad, R., (2000), Assessing The Gains Of Behavioral Dynamics Essential For Success In A Democracy For Teacher Education, **Students College Student Journal**, 34, 3, 417.

Demoulin, D. F., (2000), Comparison Of Democratic Maturity And Self-Fulfillment Between High School Af Jrotc Cadets And Upper Division. **College Students Education**, 120, 3, 410

Deryakulu, D., (1992), **Öğretim Elemanı Öğrenci arasındaki İletişimde İstenilen Öğretim Elemanı Davranışlarının Gösterilmesini Engelleyen Faktörler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Dondero ,G. M., (1997), Organizational Climate and Teacher Autonomy: Implications for Educational Reform, **International Journal of Educational Management**, 11, 5, 218–221.

Drucker, P., (1980), *Managing in Turbulent Times*, Harper & Row, New York, NY. Drucker, P.F. (1985), "The Discipline of Innovation", *Harvard Business Review*, **63**, 3, 67-72.

Eden, D., (2001), Who Controls the Teachers? : Overt and Covert Control in Schools, *Educational Management & Administration*, **29**, 1.

Ergun, T., Polatoğlu. A., (1992), *Kamu Yönetimine Giriş*. Ankara:TODAİE Yayını.

Erişti, B., (1998), *Üniversite Öğrencilerinin Öğretme –Öğrenme Sürecine Katılım Durumları*, Yayımlanmamış Yüksekisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Eskişehir.

Ertürk, S., (1970), *On Yıl Öncesine Kıyasla Öğretmen Davranışları*. Ankara: MEB yayını.

Ertürk, S., (1981), *Diktacı Tutum ve Demokrasi*, 3. Baskı, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Eyüboğlu, İ. Z., (1988), *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Sosyal Yayınları, İstanbul.

Frederickson, G. H., (1994), "Can Public Officials Correctly Be Said Have Obligation to Future Generations?", *Public Administration Review*, 54-5, September. (Akt: Pehlivan. İ., (1998). *Yönetsel, Mesleki ve Örgütsel Etik*. Ankara: Pegem Yayınevi).

Gagnon, Jr., G. W., (2001). *Designing for Learning:Six Element in Constructivist Classrooms*. Thousand Oaks. CA: Corwin Pres. Inc.

Gallagher J. F., (1996). *Civic Virtues and Public Schooling. Educating Citizens for a Democratic Society*. Patricia White. New York: Teacher College Press. Columbia University.. Ppxii.103.

Gideon. B. H., (2002). Structuring Schools for Teacher Collaboration, *The Education Digest*, **68**, 2, 30-4.

Gök, F., Okçabol, R.. (1998), **Öğretmen Profilini Araştırma Raporu**, Eğitim-Sen Yayını, Ankara.

Gömlüksiz. M.. (1988). **Demokratik Bir Sınıf Ortamı Açısından Hacettepe Üniversitesi Öğretim Elemanlarının ve Öğrencilerinin Davranışlarının Değerlendirilmesi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Gözütok. D.. (1995). **Öğretmenlerin Demokratik Tutumları**, Ankara: Türk Demokrasi VakfıYayınları.

Güclüol. K.. (1989). **Demokrasi İçin Eğitim**, Ankara:TED.yayınları.

Gülmez. M.. (1998). **Belgelerle İnsan Hakları Eğitimi Birleşmiş Milletler Onyılı**, Ankara: TODAİE İnsan Hakları Araştırma Ve Derleme Merkezi

Gülmez. M.. (1996). **İnsan Hakları Eğitimi Hakkı**, Ankara: TODAİE İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi.

Gülmez. M.. (2001). **İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi**, Ankara: TODAİE Yayını.

Günlü. R., (2003). "Özerklik, Toplumsal Dönüşüm ve Eğitim", **Eğitim Bilim Toplum**, cilt:1,sayı:1 Kış

Gürkan. T.. (1993). **Zorunlu Eğitimde Öğretim Programları**, Zorunlu Eğitim Sempozyumu, Unesco ve A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Ortak Yayını. Ankara

Hannay,L. M. & Ross. J. A.. (1997). Initiating Secondary School Reform: The Dynamic Relationship Between Restructuring. and Retiming. **Education Administration Quarterly**, Vol. 33. Supplement .

Hanson. E. M.. (1991). **Educational Administration and Organizational Behavior**. 3rd Ed. Boston: Allyn and Bacon.

Hargreaves, A. (1993). Individualism and individuality: Reinterpreting the teacher culture. **International Journal of Educational Research**, 19(3), 227-246.

Hesapçıoğlu. M.. (1989). **Eğitim Planlaması ve Yönetim**. İstanbul: Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Yayınları No: 7.

<http://webserver3.ascd.org/web/firstamendment/surveysummary.cfm>

Isıkqöz. E.. (1999). **Demokrasi Eğitiminde İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Etkilliliği**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.

Jatze. D.. Leithwood. K.. (1995). **Twoard an Explanation of How Teachers' Perception of Transformational School Leadership Are Formed**, Paper presented at the annual meeting of the American Educational Research Association. San Fransisco.

Jennings. L. B.. (1996). **Multiple Contexts for Learning Social Justice: An Ethnographic and Sociolinguistic Study of a Fifth-Grade Bilingual Class**. Unpublished Doctoral Dissertation. University of California. Santa Barbara

Jennings. L. B.. (1998). **Living and Learning Respect and Responsibility in a Multicultural, Bilingual, Democratic Community**, Paper presented at the American Educational Research Association Annual Meeting. San Diego. CA.

Jennings: L. B.. O'Keefe: T.. Shamlin. M.. (1999). Creating Spaces for Classroom Dialogue: Co-constructing Democratic Classroom Practices in First And Second Grade. **Journal of Classroom Interaction** 34 no2 1-16

Karakütük. K.. (2001). **Demokratik Laik Eğitim**. Ankara: Anı yayıncılık.

Karasar. N.. (1994). **Bilimsel Arastırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler**, (5. Basım). Ankara: 3A Arastırma Eğitim Danışmanlık LTD.

Kaya.Y. K., (1989). **Demokrasi İçin Eğitim**. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.

Kerr, D.. (1999). Changing the Political Culture: the Advisory Group on Education for Citizenship and the *Teaching of Democracy* in Schools. **Oxford Review of Education**. Vol. 25 Issue 1/2. p275. 10p.

Kerlinger. F. N.. (1973). **Foundations of Behavioral Reseach** (2 nd. Ed.). New York: Rinehart. Holt. and Winston Inc..

Koçar. E.. (1992). **Demokrasi ve Kültür**. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kontas. H.. (1997). **Avrupa Topluluğu'na Giriste Türk Eğitim Sisteminde Liselerin Demokratikleşme Süreci**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosval Bilimler Enstitüsü. Bolu.

Kucuradi. İ.. (1988). **Uludağ Konusmaları**. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu

Leitwood. K.. Aitken. R.. (1995). **Making School Smarter. A System for Monitoring School and District Progres**. Toronto: Ontario Institute for Studies in Education at the Universty of Toronto. Center for Leadership.

Liebermen. A.. (1995). **Schools as Collaborative Cultures: Creating the Future Now**, New York: Falmer.

Little. J. W.. (1990). The Persistence of Privacy: Autonomy and Initiative in Teachers' Professional Relations. **Teachers College Record**. 91(4). 509} 536

Lortie. D. C.. (1975). **Schoolteacher: A Sociological Study**. Chicago: University of Chicago Press.

Mayo. H. B.. (1964). **Demokratik Teoriye Giriş**, (Çev. Emre Koçar). Ankara:Türk Siyasi İlimler Derneği Yayını.

Margolis. H. & Tewel. K.. (1990). Understanding Least Restrictive Environment- A Key to Avoiding Parent –School Conflict. **The Urban Review**, 22. (4), pp.283-298.

Milli Eğitim Bakanlığı (1991). **Milli Eğitim Sisteminde Demokrasi Eğitimi**. Ankara: M.E.B. Yayınları.

Meyers. C.. (1986). "Freedom, Autonomy, and Responsibility: An Analysis of Autonomy in Applied Settings". Unpublished Doctoral Dissertation. University of Tennessee. Knoxville. TN.

Murphy. T. R.. (1994). "Eğitimde Durum Tespiti ve Değerlendirme" **Bülten**. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. Eğitimi Arastırma ve Gelistirme Dairesi Başkanlığı. Sayı: 3.

Oelkers. J.. (2000). Democracy and Education: About the Future of a Problem.. **Studies in Philosophy and Education**. 19: 3–19.

Oktay. A.. (1998). İlköğretim Okullarındaki Demokratik Eğitim ile Antidemokratik Davranışlar. **Cumhuriyetin 75. Yılında İlköğretim**. Ankara.

Oğür S. P.. (1999). **Genel Liselerde Görev Yapan Yönetici ve Öğretmenlerin Yönetim Süreçlerine İlişkin Yönetici Davranışlarını Demokratik Olarak Algılama Düzeylerinin Değerlendirilmesi**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Oğuzkan. F.. (1965). **Okul Yönetiminde Demokrasi**. Ankara: Ülkü Yayınları.

Oğuzkan. F.. (1993). **Eğitim Terimleri Sözlüğü**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Otaran. M. S.. (1996). **Demokrasi ve Eğitim**. İstanbul:Başarı Yayıncılık.

Önder. S.. (2000). "Öğrenci Davranışlarını Etkileyen Psikolojik ve Sosyal Faktörler". **Sınıf Yönetimi**. Editör: Levla Küçükahmet. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Özbudun. E.. (1984). **Demokrasi Eğitimi ve Demokratik Rejim**. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimnleri Fakültesi Yayını.

Özbudun. E.. (1989). **Tarihsel Gelişim İçinde Demokrasi ve Eğitim Demokrasi İçin Eğitim**. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.

Özcan. H., (1996). **Liselerde Uygulanan Yönetim Biçimleri.** Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Özdemir. S.. (1997). **Eğitimde Örgütsel Yenileşme.** Ankara: Pegem Yayıncılık. 2. Baskı.

Özden. Y.. (1996). Okulda Katılnalı Yönetim. **Eğitim Yönetimi Dergisi,** 2(3), 427-438.

Özden.Y.. (2000). **Eğitimde Dönüşüm:Eğitimde Yeni Değerler.** Ankara: Pegem –A yayınları. 3. basım.

Özdoğan . B.. (1997). **Cocuk ve Oyun.** Ankara: Arı Yayıncılık. 2. Baskı.

Özgüven. İ. E.. (1991). **Eğitimde Arayışlar 1. Sempozyumu Bildiri Metinleri.** Kültür Koleji Genel Müdürlüğü Eğitim Arastırma-Geliştirme Merkezi. İstanbul

Pateman. C.. (1970). **Participation and Democratic Theory,** London. (Akt. Çelik. K.. (1997). "İlköğretimde Karara Katılmada Öğretmenler Kurulu" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. H. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara).

Pehlivan. İ., (1998). **Yönetmel, Mesleki ve Örgütsel Etik.** Ankara: Pegem Yayınevi.

Powel. H. C. & Mc Gowan.T. M.. (1996). In Search of Autonomy: Teachers Aspirations And Expectation From A School – University Collaborative **Teaching & Teacher Education.** 12. 3. 249-260.

Ravitch. D.. (1991). Democracy: What It Is And How To Teach It. **Social Studies . 82** Issue 2. P50.

Rawls. J.. 1993. **Political Liberalism.** Columbia University Press. New York

Rawls, J., (1995). 'Reply to Habermas'. **The Journal of Philosophy** XCII, 3, 132–180.

Rogovsky, H., (1994). **Üniversite: Bir Dekan Anlatıyor**; Çev: S. Ersoy, 2. Baskı, Tübitak, Ankara.

Rosenholtz, S. J., (1989). **Teachers Workplace: The Social Organization of Schools**, New York: Longman.

San, C., (1985). Gençlik ve Demokrasi Eğitimi. **Gençliğin Eğitimi ve Sorunları**, Ankara: TED yayınları.

Schou, L. R., (2001). Democracy in Education. **Studies in Philosophy and Education**. 20. 317–329.

Sebring, P., (1995). **Charting Reform: Chicago Teachers Take Stock, A Report**. (Evaluation Report. Illinois State Board of Education, Springfield). Chicago.

Sergiovanni, T. J. & Moore, J. H. (1985). **Schooling for Tomorrow**, Allyn & Bacon, New York, NY.

Soysal, M., (1986). **100 Soruda Anayasanın Anlamı**. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Spring, J., (1994). **Educational Philosophies of Authority, Freedom, and Culture from Socrates to Paulo Freire**, (New York: McGraw-Hill). 181-82.

Sahin, A. C., (1995). **İlköğretim Okullarında Yönetimin Demokrasi ve Otokrasi Boyutları Arasındaki Yeri (Afyon İli Örneği)**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Tanilli, S., (1989). **Nasıl Bir Eğitim İstiyoruz?**, İstanbul: Amaç Yayınları.

Tezcan, M., (1985). **Eğitim Sosyolojisi**. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları. No: 185.

Tezcan, M., (1981). **Kuşaklar Çatışması: Okuyan ve Çalışan Gençlik Üzerine Bir Araştırma**, Ankara:

Tural, E., (1995) Örgütsel Demokrasi, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Doktora Ders Ödevi**, Ankara.

Turnbull, B., (2002), Teacher Participation And Buy-In: Implications For School Reform Initiatives. **Learning Environments Research**, 5, 235–252.

Türk Demokrasi Vakfı, (1992), **Demokrasi Nedir?** Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.

Türk Dil Kurumu, **Türkçe sözlük**, 1993.

Ünal, S., (2002), **İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Demokratik Liderlik Özellikleri**, Yakın Doğu Üniversitesi XI, Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiri Özetleri, Lefkoşa.

Wade, R., (1995), Encouraging Student Initiative in a Fourth-Grade Classroom, **The Elementary School Journal**, 95(4), 339-354.

Wheelock, A., (1992), **Crossing the Tracks: How Untracking Can Save American Schools**, New York: The New Press.

Wile, J. M., (2000), A Literacy Lesson in Democracy Education, **The Social Studies**, (Washington, D.C.), 91 no4 , p. 170-7.

Wilensky, R. & Kline, D. M., (1989), School Reform and Community Renewal, **Equity and Choice**, 5, (2), 13-18.

Wilson, S., (2000), Schooling For Democracy, **Youth Studies Australia**, 19, 2, 25.

Yağcı, E., (1998), "Demokrasi ve Eğitim", **Eğitim ve Bilim Dergisi**, c:22, S:107.

Yaşar, N., (1999), **Avrupa İnsan Hakları Sistemi ve Türk Hukunda Eğitim Hakkı ve Özgürlüğü**. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yetkin, Ç., "Demokrasi Ne Değildir?" **Cumhuriyet Gazetesi**, 21 Ocak 1996.

Yıldırım, L., (1994), **İlköğretim Birinci Kademe Öğretmenlerinin Demokratik Tutum ve Davranışları ile Öğrencilerin Demokratik Davranışları Arasındaki İlişkilerin Saptanması**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, A.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ek-1
Çalışma Evrenine Yönelik Bilgiler

Okul		Yönetici		Sınıf Öğretmeni		Branş Öğretmeni		Toplam	
		n	%	n	%	n	%	n	%
Cumhuriyet İlköğretim Okulu	Toplam	2	100	19	100	15	100	36	100
	Ulaşılan	1	50.0	17	89.5	10	66.7	28	77.8
Edip Gürcün İlköğretim Okulu	Toplam	2	100	6	100	8	100	16	100
	Ulaşılan	2	100	6	100	4	75.0	12	75.0
M. Vehbi Bolak İlköğretim Okulu	Toplam	3	100	10	100	5	100	18	100
	Ulaşılan	3	100	10	100	5	100	18	100
Yunus Emre İlköğretim Okulu	Toplam	2	100	12	100	10	100	24	100
	Ulaşılan	2	100	12	100	6	60.0	20	83.3
M. Kemal Atatürk İlköğretim Okulu	Toplam	6	100	32	100	39	100	77	100
	Ulaşılan	6	100	20	62.5	25	64.1	51	66.2
Fevzi Çakmak İlköğretim Okulu	Toplam	2	100	13	100	8	100	23	100
	Ulaşılan	2	100	8	61.5	7	87.5	17	73.9
Burhan Erdayı İlköğretim Okulu	Toplam	2	100	9	100	11	100	22	100
	Ulaşılan	2	100	5	55.6	6	54.5	13	59.1
Plevne İlköğretim Okulu	Toplam	3	100	16	100	13	100	32	100
	Ulaşılan	3	100	16	100	9	69.2	28	87.5
H. Fahriye Eğinlioğlu İlköğretim Okulu	Toplam	5	100	24	100	23	100	52	100
	Ulaşılan	5	100	14	58.3	17	73.9	36	69.2
Atatürk İlköğretim Okulu	Toplam	3	100	24	100	29	100	56	100
	Ulaşılan	3	100	21	87.5	19	65.5	43	76.8
75. Yıl İlköğretim Okulu	Toplam	2	100	8	100	14	100	24	100
	Ulaşılan	2	100	8	100	7	50.0	17	70.8
6 Eylül İlköğretim Okulu	Toplam	3	100	16	100	17	100	36	100
	Ulaşılan	2	66.7	16	100	10	58.8	28	77.8
Kuva-i Milliye İlköğretim Okulu	Toplam	3	100	14	100	10	100	27	100
	Ulaşılan	3	100	11	78.6	4	40.0	18	66.7
Ali Şuuri İlköğretim Okulu	Toplam	3	100	14	100	17	100	34	100
	Ulaşılan	2	66.7	12	85.7	10	58.8	24	70.6
Fatih İlköğretim Okulu	Toplam	2	100	19	100	21	100	42	100
	Ulaşılan	2	100	13	68.4	7	33.3	22	52.4
Sakarya İlköğretim Okulu	Toplam	3	100	16	100	16	100	35	100
	Ulaşılan	3	100	16	100	13	81.3	32	91.4
Albay Tayyar ve Nurdan Oğuz İlköğretim Okulu	Toplam	2	100	6	100	5	100	13	100
	Ulaşılan	2	100	6	100	5	100	13	100

Ek-1 - devam

Okul		Yönetici		Sınıf Öğretmeni		Branş Öğretmeni		Toplam	
		n	%	n	%	n	%	n	%
Çiğdem Batubey İlköğretim Okulu	Toplam	2	100	15	100	21	100	38	100
	Ulaşılan	2	100	10	66.7	15	71.4	27	71.1
23 Nisan İlköğretim Okulu	Toplam	3	100	22	100	12	100	37	100
	Ulaşılan	3	100	10	45.5	11	91.7	24	64.9
Karahallılar İlköğretim Okulu	Toplam	3	100	11	100	7	100	21	100
	Ulaşılan	3	100	4	36.4	7	100	14	66.7
Zağanospaşa İlköğretim Okulu	Toplam	5	100	29	100	29	100	63	100
	Ulaşılan	5	100	20	69.0	20	69.0	45	71.4
Ali Hikmet Paşa İlköğretim Okulu	Toplam	4	100	38	100	35	100	77	100
	Ulaşılan	4	100	18	47.4	15	42.9	37	48.1
Kaya Bey İlköğretim Okulu	Toplam	3	100	18	100	17	100	38	100
	Ulaşılan	3	100	13	72.2	14	82.4	30	78.6
M. Şeref Eğinlioğlu İlköğretim Okulu	Toplam	3	100	20	100	19	100	42	100
	Ulaşılan	3	100	17	85.0	10	52.6	30	71.4
Gazi İlköğretim Okulu	Toplam	2	100	12	100	12	100	26	100
	Ulaşılan	2	100	12	100	10	83.3	24	92.3
M. Kemal İlköğretim Okulu	Toplam	2	100	10	100	11	100	23	100
	Ulaşılan	2	100	8	80.0	6	54.5	16	69.6
B. Karesi İlköğretim Okulu	Toplam	5	100	13	100	22	100	40	100
	Ulaşılan	5	100	11	84.6	16	72.7	32	80.0
G. Kemal Balıkesir İlköğretim Okulu	Toplam	2	100	10	100	23	100	35	100
	Ulaşılan	2	100	10	100	10	43.5	22	62.9
Ece Amca İlköğretim Okulu	Toplam	2	100	13	100	12	100	27	100
	Ulaşılan	2	100	13	100	9	75.0	24	88.9
G. Osman Paşa İlköğretim Okulu	Toplam	2	100	10	100	9	100	21	100
	Ulaşılan	2	100	10	100	9	100	21	100
Mehmetçik İlköğretim Okulu	Toplam	5	100	24	100	35	100	64	100
	Ulaşılan	5	100	18	75.0	19	54.3	42	65.6
M. Akif Ersoy İlköğretim Okulu	Toplam	2	100	20	100	19	100	41	100
	Ulaşılan	2	100	15	75.0	12	63.2	29	70.7
GENEL	Toplam	93	100	523	100	544	100	1160	100
	Ulaşılan	90	96.8	400	76.5	347	63.8	837	72.2

Sayın: Yönetici / Öğretmen,

Size verilen bu anket, yönetimin demokratiklik düzeyini yönetici ve öğretmenlerin demokratik eğilimlerine göre değerlendirmeyi amaç edinen bir araştırma için gerekli verileri elde etmek üzere hazırlanmıştır.

Yönetimin demokratiklik düzeyinin değerlendirilebilmesi ve bu araştırmada elde edilecek verilerin geçerliliği sizin anketi yanıtlamanızdaki içtenliğinize bağlı bulunmaktadır. Daha rahat yanıt verebilmenizi sağlayacağı düşüncesiyle **anket formunun herhangi bir yerine isminizi yazmanız gerekmektedir**. Yanıtlarınız, yalnızca bu araştırmanın amaçları doğrultusunda kullanılacak, **hiçbir kişi ya da kuruma verilmeyecektir. Araştırmanın sonuçları isteğiniz halinde size gönderilecektir.**

Anket üç bölümden oluşmaktadır. I. Bölümde Kişisel Bilgilere ilişkin sorular, II Bölümde Yönetim Demokratiklik Düzeyine yönelik maddeler, III.Bölümde Demokratik Eğilimlere yönelik önermeler yer almaktadır Her bir bölüm için vereceğiniz yanıtları, **size uygun gelen seçenekteki kutucuğun (□) içine çarpı (X) işareti koyarak belirtiniz**. Anketi **eksiksiz** olarak anket yönergesi çerçevesinde doldurmanız büyük önem taşımaktadır. Bunun için lütfen bütün maddelerin işaretlenmesine özen gösteriniz.

Araştırmaya getireceğiniz katkı için teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

I. BÖLÜM: Kişisel Bilgiler

- 1) Cinsiyetiniz:
 1. Kadın
 2. Erkek
- 2) Okuldaki Göreviniz:
 1. Yönetici (Okul Müdürü, Müdür Baş Yardımcısı, Müdür Yardımcıları)
 2. Sınıf Öğretmeni
 3. Branş Öğretmeni
- 3) Mesleki Kıdeminiz:
 1. 1-5 Yıl
 2. 6-10 Yıl
 3. 11-15 Yıl
 4. 16-20 Yıl
 5. 21-25 Yıl
 6. 26 Yıl ve Üzeri
- 4) Yöneticilikteki Kıdeminiz (Yalnızca yöneticiler yanıtlayacaktır)
 1. 1-5 Yıl
 2. 6-10 Yıl
 3. 11-15 Yıl
 4. 16-20 Yıl
 5. 21-25 Yıl
 6. 26 Yıl ve Üzeri
- 5) Konusu demokrasi olan herhangi bir seminere/kursa katılma durumunuz:
 1. Katılmadım
 2. Katıldım

II. BÖLÜM: Yönetim Demokratiklik Düzeyi

KATILIM Okulunuzdaki Uygulamaları Dikkate Alarak Yanıtlayınız	Her Zaman	Çoğu zaman	Bazen	Nadiren	Hiçbir Zaman
1. Yönetim, okul kurallarını ilgililerin (öğretmen, diğer personel ve öğrenciler) görüşlerini alarak oluşturur.	☐	☐	☐	☐	☐
2. Öğretmenin ders yükü, yönetici ve öğretmenle birlikte kararlaştırılır.	☐	☐	☐	☐	☐
3. Haftalık ders dağılımları yönetici ve öğretmenlerle birlikte kararlaştırılır.	☐	☐	☐	☐	☐
4. Hizmet-içi eğitim etkinliklerine kimlerin katılacağını zümre öğretmenleri ve okul yöneticileri birlikte kararlaştırır.	☐	☐	☐	☐	☐
5. Okul kütüphanesine alınacak kitaplar, öğrencilerin görüşleri de dikkate alınarak, zümre öğretmenleri ve yöneticiler tarafından kararlaştırılır.	☐	☐	☐	☐	☐
6. Öğrencilerin sınıflara dağılımını yönetici ve öğretmenler birlikte kararlaştırır.	☐	☐	☐	☐	☐
7. Okulda yürütülecek eğitsel kol etkinlikleri, öğrenci görüşleri de alınarak yönetici ve öğretmenlerle birlikte planlanır.	☐	☐	☐	☐	☐
8. Ders araç-gereçlerinin kullanımı, öğretmenlerin görüşleri dikkate alınarak planlanır.	☐	☐	☐	☐	☐
9. Okulun parasal kaynaklarının planlamasında öğretmen, öğrenci, diğer personel ve velilerin kendileriyle ilgili konularda görüşleri dikkate alınır.	☐	☐	☐	☐	☐
10. Öğretimle ilgili konulardaki değişiklikler, zümre öğretmenlerinin önerileri doğrultusunda yöneticilerle birlikte planlanır.	☐	☐	☐	☐	☐
11. Okulun çalışma takvimi, yönetici ve öğretmenlerin katılımı ile planlanır.	☐	☐	☐	☐	☐
12. Şubelerin öğretmenlere dağılımı, öğretmenler kurulunda yönetici ve öğretmenlerle birlikte planlanır.	☐	☐	☐	☐	☐
13. Okulda öğretmenlerin de içinde yer alacağı çalışma gruplarının belirlenmesinde yönetim, öğretmenlerin görüşlerini dikkate alır.	☐	☐	☐	☐	☐
14. Okulda öğretmen ve yönetici arasında karşılıklı anlayışa dayalı iletişim vardır.	☐	☐	☐	☐	☐
15. Okulda işlerin hızlandırılması için yönetim, iletişimi kolaylaştıracak önlemleri alır.	☐	☐	☐	☐	☐
16. Öğretmenler kurulunda herkesin görüş ve önerilerini sunmasına özen gösterilir.	☐	☐	☐	☐	☐
17. Okul yönetimi, öğretmen, diğer personel, öğrenci ve velinin gereksinim duyduğu bilgileri sağlar.	☐	☐	☐	☐	☐
18. Yönetim, mesleki yenileşmeleri paylaşımları için öğretmenleri işbirliğine yöneltir.	☐	☐	☐	☐	☐
19. Okul yönetimi öğretmenleri, ilgilerini çekebilecek değişik eğitsel etkinlikler için yönlendirir.	☐	☐	☐	☐	☐
20. Yönetim başarılı öğretmenlerin ödüllendirilmesinde öğretmen, öğrenci ve velilerin görüşlerini dikkate alır.	☐	☐	☐	☐	☐
21. Öğretmen ve diğer personel, çalışmalarını dikkate alınarak ödüllendirilir.	☐	☐	☐	☐	☐
22. Öğretmen ve diğer personelin performans değerlendirme ölçütleri yönetici tarafından kendilerine açıklanır.	☐	☐	☐	☐	☐
23. Öğretmenin performans değerlendirmesinde, kendilerinin ve öğrencilerinin görüşleri yönetim tarafından dikkate alınır.	☐	☐	☐	☐	☐
24. Öğretmen ve diğer personelin değerlendirme sonuçları, yönetim tarafından kendilerine açıklanır.	☐	☐	☐	☐	☐

ÖZGÜRLÜK Okulunuzdaki Uygulamaları Düşünerek Yanıtlayınız	Her Zaman	Çoğu zaman	Bazen	Nadiren	Hiçbir Zaman
1. Öğretmen, okutacağı ders kitaplarını, isteği doğrultusunda önerilenler arasından kendisi seçer.	☐	☐	☐	☐	☐
2. Öğretmen ve diğer personel, mesleğinin gerektirdiği özene uygun olarak ne giyeceğine kendi karar verir.	☐	☐	☐	☐	☐
3. Öğretmen, istediğinde mesleki amaçlı örgütlenmelerde görev alır.	☐	☐	☐	☐	☐
4. Öğretmen, okulda oluşturulan komisyonlarda isteği doğrultusunda görev alır.	☐	☐	☐	☐	☐
5. Öğretmen ve diğer personel, istediğinde kendini kişisel yönden geliştirme programlarına (yüksek lisans-doktora) katılır.	☐	☐	☐	☐	☐
6. Öğretmen, diğer personel, veli ve öğrenciler görüş ve eleştirilerini, yönetime çekinmeden iletir.	☐	☐	☐	☐	☐
7. Öğretmen ders saatlerine ilişkin isteklerini yönetime rahatlıkla iletir.	☐	☐	☐	☐	☐
8. Öğretmen eğitim ve öğretimle ilgili sorunlarını yönetime iletir.	☐	☐	☐	☐	☐
9. Öğretmen ve diğer personel, işi ile ilgili kararları, kişisel ya da takımla alma konusunda özendirilir.	☐	☐	☐	☐	☐
10. Öğretmen ya da diğer personel değer yargılarına uymayan yönetim isteklerine direnir.	☐	☐	☐	☐	☐
11. Okulda çalışanlar, mesleki gelişime yönelik eğitim isteklerini yönetime rahatlıkla iletir.	☐	☐	☐	☐	☐

ÖZERKLİK Okulunuzdaki Uygulamaları Düşünerek Yanıtlayınız	Her Zaman	Çoğu zaman	Bazen	Nadiren	Hiçbir Zaman
1. Okulda, yönetim tarafından öğretmenlerin yer aldığı çalışma grubuna gereken karar yetkileri verilir.	☐	☐	☐	☐	☐
2. Öğretmen, rehberi olduğu eğitsel kolun işleyiş ilke ve kurallarını öğrencilerle birlikte kararlaştırır.	☐	☐	☐	☐	☐
3. Öğretmen, okul ve sınıf yaşantısına yönelik kısa ve orta dönemli planlamaları yapar.	☐	☐	☐	☐	☐
4. Öğretmen, sınıfa ait parasal harcamaları öğrencilerle birlikte planlar.	☐	☐	☐	☐	☐
5. Öğretmen, ders saatlerinin dışında kalan zamanlarda öğrencileriyle eğitsel amaçlı etkinlikleri planlar.	☐	☐	☐	☐	☐
6. Öğretmen, gerektiğinde ders dışı kalan zamanlarda okulun uygun olan birimlerini (Laboratuvar-işlik vb.) kullanır.	☐	☐	☐	☐	☐
7. Öğretmen, sınıfında öğretim amaçlı düzenlemeleri yapar.	☐	☐	☐	☐	☐
8. Öğretmen, sınıfı ile ilgili sorunları yönetime taşımadan çözer.	☐	☐	☐	☐	☐
9. Okuldaki öğrenci kulüpleri öğretmen ve öğrencilerin işbirliği ile yürütülür.	☐	☐	☐	☐	☐
10. Öğretmen, öğrenci-veli görüşlerine göre kendini değerlendirerek geliştirir.	☐	☐	☐	☐	☐
11. Öğretmen, mesleki açıdan kendine ilişkin değerlendirmesini (öz değerlendirme) başkalarına yansıtır.	☐	☐	☐	☐	☐
12. Öğretmen, ulaşmak istediği mesleki hedefini dile getirir.	☐	☐	☐	☐	☐
13. Öğretmen, meslek ahlakına uygun davranışları kendiliğinden sergiler.	☐	☐	☐	☐	☐

III. BÖLÜM: Demokratik Eğilimler Ölçeği

Önermeler	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
1. Bir konuda çoğunluğun savunduğu görüş doğrudur.	☐	☐	☐	☐	☐
2. Düşünce özgürlüğü ifade özgürlüğüne dönüştüğünde anlamlıdır.	☐	☐	☐	☐	☐
3. Her türlü düşünceyi savunan kişiler, toplumda örgütlenme hakkına sahip olmalıdır.	☐	☐	☐	☐	☐
4. Yalnızca çoğunluk değerleri topluma egemen olmalıdır.	☐	☐	☐	☐	☐
5. Düşük eğitim düzeyindeki yurttaşlara seçme ve seçilme hakkı verilmemelidir.	☐	☐	☐	☐	☐
6. Parlamentoda toplumun tüm kesimleri temsil edilmelidir.	☐	☐	☐	☐	☐
7. İnsanların amaçlarına saygılı olma, demokrasiye inanan bir insanın temel özelliğidir.	☐	☐	☐	☐	☐
8. Çocuklar kendilerini ilgilendiren konularda alınacak kararlara katılamayacak kadar küçüktür.	☐	☐	☐	☐	☐
9. Birey kendini sınırlayan otoriteyi ve onun uygulamalarını sorgulamaya başladığında demokrasi işlemeye başlar.	☐	☐	☐	☐	☐
10. Amaçları başkaları tarafından belirlenen bir insan özgür değildir.	☐	☐	☐	☐	☐
11. İdeal demokrasi herkese amaçlarını gerçekleştirme hakkı verir.	☐	☐	☐	☐	☐
12. Bireyler düşüncelerini ifade ederken toplumsal değerlerin dışına çıkmamalıdır.	☐	☐	☐	☐	☐
13. Demokrasiye karşıt düşüncelerin örgütlenmesine izin verilmemelidir.	☐	☐	☐	☐	☐
14. Uluslararası kuruluşlarla işbirliği, bireysel hak ve özgürlüklerin gelişiminde önemlidir.	☐	☐	☐	☐	☐
15. Gençler deneyimsiz oldukları için parlamento seçimlerinde doğru tercih yapamazlar.	☐	☐	☐	☐	☐
16. Demokrasi sınırsız bir hoşgörü değildir.	☐	☐	☐	☐	☐
17. Toplumsal yaşama yetişkinlerin değerleri yön verir.	☐	☐	☐	☐	☐
18. İnsanın saygınlığına yakışan yönetim demokrasidir.	☐	☐	☐	☐	☐

Ek-3

T.C.
BALIKESİR VALİLİĞİ
MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

SAYI :B.08.4.MEM.4.10.00.04.311/
KONU: Anket Uygulaması.

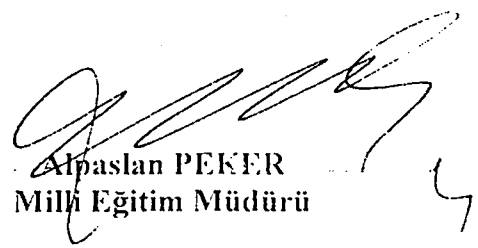
12.12.02* 28029

VALİLİK MAKAMINA
BALIKESİR

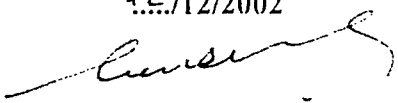
Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü
Öğretim Görevlisi İsmail ZENCİRCİ'nin İlimiz ilköğretim Okulları

öğretmenlerine ve tüm yöneticilerine "Zorunlu öğrenimde Yönetim ve
öğretim Süreçlerinin Demokratiklik Düzeyinin Katılım, Özgürlük ve Özerklik Boyutları
açısından Değerlendirilmesi" konulu araştırma yapması ile ilgili Balıkesir Üniversitesi
Rektörlüğü Personel Dairesi Başkanlığının 12.12.2002 tarih ve 7022 sayılı yazıları
ilişikte sunulmuştur.

Makamlarınızca uygun görüldüğü takdirde; İlimiz Balıkesir Üniversitesi
Necatibey Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü - Öğretim Görevlisi - İsmail
ZENCİRCİ'nin İlimiz ilköğretim Okullarında beşinci Sınıf Öğrencilerine,
öğretmenlerine ve tüm Yöneticilerine "Zorunlu öğrenimde Yönetim ve öğretim
Süreçlerinin Demokratiklik Düzeyinin Katılım, Özgürlük ve Özerklik Boyutları
açısından Değerlendirilmesi" konulu anket çalışmasını yapmasını OLUR'larınıza arz
ederim.

Alpaslan PEKER
Milli Eğitim Müdürü

OLUR
12/12/2002

O.Nuri ÇOBANOĞLU
Vali a.
Vali Yardımcısı

ÖZET

İLKÖĞRETİM OKULLARINDA YÖNETİMİN DEMOKRATİKLİK DÜZEYİNİN KATILIM
ÖZGÜRLÜK VE ÖZERKLİK BOYUTLARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ
(Balıkesir İli Örneği)

Zencirci, İsmail

Doktora,Eğitim Yönetimi ve Teftişi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof.Dr. İnayet Pehlivan Aydın

Temmuz 2003, .214 sayfa

Bu çalışmanın amacı, ilköğretim okulu yöneticilerinin, sınıf öğretmenleri ve branş öğretmenlerinin ilköğretim okullarındaki yönetimin katılım, özgürlük ve özerklik boyutlarında demokratiklik düzeyinin belirlenmesidir Bu betimsel çalışmanın genel evreni, Türkiye'deki ilköğretim okullarıdır. Ancak araştırmacının tüm evrene ulaşımını kısıtlayan güçlüklerden dolayı veriler Balıkesir ili merkezindeki 32 ilköğretim okulunda 90 okul yöneticisi, 347 branş öğretmeni,400 sınıf öğretmeninden "Demokratik Eğilim Ölçeği" ve "Yönetimin Demokratik Düzeyini Saptama Anketi" yoluyla elde edilmiştir. Her iki ölçekten elde edilen veriler SPSS veri analizi programı kullanılarak analiz edilmiştir. Farklı değişkenlere bağlı olarak katılımcıların oluşturdukları ikili grupların görüşleri arasındaki fark bağımsız grup "t" testi ile analiz edilmiş ve katılımcıların ikiden çok gruba ayrılmasında grupların görüşleri arasında bir farklılık olup olmadığını anlamak için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Varyans analizi grupların görüşleri arasında farklılık olduğunu göstermiş ve bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için anlamlılık testi LSD uygulanmıştır. Elde edilen bulgular yönetici, branş ve sınıf öğretmenlerinin yarıya yakınının demokratik ve diğer yarısının da otokratik eğilime sahip olduğunu göstermektedir. Yöneticiler kendi yönetimlerini demokratik olarak belirtmelerine karşın, öğretmenlerin görüşleri yönetimin daha az demokratik olduğu yönündedir. Ayrıca her iki grup öğretmenin katılım, özgürlük ve özerklik ile ilgili görüşleri arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bulgulara dayalı olarak aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

1. Öğretmenler ve diğer okul personeli kendi isteği ve değer yargısına bağlı olarak davranmaya özendirilmeli ve desteklenmelidir.
2. Yönetimin katılım, özgürlük ve özerklik boyutları açısından araştırılmasına yönelik bu çalışmanın nitel sonuçlarını ortaya koymak için nitel araştırma yöntemleri uygulayarak derinlemesine çalışmalar yapılabilir.

ABSTRACT

AN ASSESSMENT OF ADMINISTRATION'S
DEMOCRATIC LEVEL AT ELEMENTARY SCHOOL IN RELATION TO
PARTICIPATION, FREEDOM, AND AUTONOMY DIMENSIONS
(THE CASE OF BALIKESIR PROVINCE)

Zencirci, Ismail

Doctorate, Educational Administration and Supervision Studies

Advisor: Prof. Dr. Inayet Pehlivan Aydın

July 2003, 214 page

The purpose of this study is to identify democratic level of administrative processes in the dimensions of participation, freedom, and autonomy from the perspectives of elementary school principals, multiple, and single subject teachers. The general population of this descriptive study is elementary schools in Turkey. However, due to obstacles that prevent the researcher to reach the whole population, data were gathered from 90 school administrators, 347 single subject, and 400 multiple subject teachers in 32 elementary school in the city of Balıkesir through administrating "Democratic Tendency Scale" and "Administrations' Democratic Level Determination Survey." The data gathered through both instruments were analyzed by using SPSS data analysis program. Perceptions of the participants with respect to different variables were analyzed by independent group t-test (between opinions of dual groups) and to measure whether there is a difference among participants' opinions one-way analysis of variance (ANOVA) was employed. Analysis of variance underlined the fact that there is a difference in opinions among different groups and LSD significant test was employed to underscore which groups were different. Findings of the study indicate that nearly half of the administrators, single and multiple subject teachers tended to be democratic and the other half is autocratic. Although the administrators indicated their administrations as democratic, teachers' responses in relation to their administrators' administrations were to be less democratic from their point of view. Also, differences found between the both teacher groups in relation to participation, freedom, and autonomy. In accordance with the findings, following suggestions are presented:

1. Teachers and other school personnel should be encouraged and supported toward acting congruent with their own will and value judgment.
2. In-depth studies by employing qualitative inquiry and research methods may be conducted to delineate the quantitative results of this specific study in the course of searching participation, freedom, and autonomy.

